

LUGAT-İ SİYER-İ VEYSÎ
(İNCELEME-ÇEVİRİYAZILI METİN)
Shadi AL-İSMÂİL
(Yüksek Lisans Tezi)
Eskişehir, 2014

LUGAT-İ SİYER-İ VEYSÎ
(İNCELEME-ÇEVİRİYAZILI METİN)

Shadi AL-İSMAİL

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Danışman: Yrd.Doç.Dr. Halit BİLTEKİN

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temmuz, 2014

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Shadi AL-İSMAIL'in, "Lugat-i Siyer-i Veysi (İnceleme-Çevriyazılı Metin)" başlıklı tezi 03 Temmuz 2014 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, **Türk Dili ve Edebiyatı** Anabilim Dalında, **yüksek lisans tezi** olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Yrd.Doç.Dr.Halit BİLTEKİN

Üye : Prof.Dr.Ahmet KARTAL

Üye : Doç.Dr.Mehmet Mahur TULUM

Prof.Dr.B.Zafer ERDOĞAN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ
LUGAT-İ SİYER-İ VEYSÎ
(İNCELEME-ÇEVİRİYAZILI METİN)

Şhadi AL-İSMAIL

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temmuz 2014

Danışman: Yrd.Doç.Dr. Halit BİLTEKİN

Siyer kelimesi sözlükte, bir kişinin hali, tavrı, davranışı, ahlakı gibi anlamlara gelmektedir, aynen zamanda edebiyatımızda peygamber'in hayatını anlatan eserler için de kullanılan bir terim olmuştur. Veysî tarafından yazılmış olan *Dürretü't-tâc fî Sîreti Şâhibi'l-mi'râc* adlı eser, hicretten Bedir savaşına kadarki hadiseleri anlatmaktadır. Eser İslam tarihiyle doğrudan ilişkilidir. Ancak Veysî eserinde edebi dili ağır bir biçimde kullandığından ve eserde çokça yabancı kökenli kelimeler bulundurduğundan ve süslü nesir üslubu kullandığından dolayı eserin okunması ve anlaşılması güçleşmiştir. Bu sebepten dolayı bu eseri daha açık bir şekilde anlayabilmek ve okunabilmesi için bilinmeyen bir sözlük yazarı, bu eserin dilini analiz ederek ve eserdeki yabancı kelimeleri açıklayarak eserin sözlüğünü hazırlamıştır.

Bu tezde konu olarak alınan sözlükte, kelimeler elif ba sırasına göre verilmiş, her harf ise kendi içinde hareke sırasına göre sıralanmıştır. Bazı kelimeler yazıldığı halde yazar tarafından anlamları verilmemiştir. Bazı kelimeler ise fasih şekilleri ile değil halk arasındaki teleffuzlarıyla verilmiştir.

Bu tezde, Türk edebiyatında eser için hazırlanmış sözlüklere örnek olan, yazarı bilinmeyen Lugat-i Siyer-i Veysî'nin çeviriyazılı metni hazırlanmış ve metnin incelemesi yapılarak araştırmacıların hizmetine sunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hz. Muhammed, siyer, sözlük, Veysî, lugat

Abstract

**A THESIS SUBMITTED TO THE GRADUATE SCHOOL OF TURKISH
LANGUAGE AND LITERATURE**

**LUGAT-İ SİYER-İ VEYSÎ
(TEXT ANALYSIS AND TRANSCRIPTION)**

Shadi AL-İSMAIL

Department of Turkish Language and Literatur

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, July 2014

Adviser: Assoc. Prof. Halit BİLTEKİN

The word (Siyar) in dictionary, means the status, attitude, behavior and morals of an important historical person, and also it is a term used for works about the life of the Prophet in our literature. “*Dürretü't-tâc fî Sîreti Şāhibi'l-mi'râc*” is called literary work, which was written by Veysî and to describe the events from emigration until the battle of Badr. This thesis is directly related to the history of Islam. It aims to analyze plenty of foreign-origin words, literary languages, and the intensive using of fancy prostyled language in his work and consequently his works have become difficult to read and understand. For this reason, an unknown lexicographer analyzed the language of this work and explained foreign words to understand and to read more clearly and due to that a dictionary of this work was accomplished. In this thesis, it aims to underscore this dictionary and its lexical order provided alphabetically as “Elif be” and each letter is listed in the order of its phonetical forms. In this dictionary, some words' meanings are not given by the author, although they are written. This paper also argues that, some words in the layterminology are not in clear forms. In this thesis, this type of dictionary (Lugat-i Siyer-i Veysî') on Turkish literature is an example excuted by an unknown author aimed to translate and anaylze tests put in service of researchers.

Keywords: prophet Muhammed, siyar, dictionary, Veysî, lugat.

10.10.2014

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tez çalışmasının bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumunda bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim.

Her hangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Shadi Al-ismail

Önsöz

Tezimin aşamalı oluşturulma süreci boyunca, bana bilgi ve görüşlerinden yararlanma olanağı tanıyan danışman hocam sayın YRD.DOÇ. Halit Biltekin'e teşekkürlerimi sunarım. Kendisiyle çalışmak eğitim hayatıma fayda sağlayan önemli bir süreç olmuştur. Yüksek lisans eğitimimin her aşamasında benden desteklerini esirgemeyen aileme ve arkadaşlarıma da teşekkür ederim.

Özgeçmiş

Şhadi AL-İSMAİL
Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı
Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans 2009 Yarmuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Fars Dili ve Edebiyatı
Bölümü
Lise 2005 alzarnuci lisesi

Kişisel Bilgiler

Doğumyeri ve tarihi: İrbid – 17 Temmuz 1987
Cinsiyet: Bay
Yabancı dil: Farsça, Türkçe, İngilizce

İçindekiler

	<u>Sayfa</u>
Jüri ve Enstitü Onayı.....	ii
Öz.....	iii
Abstract.....	viii
Önsöz.....	vi
Özgeçmiş.....	viii
Kısaltmalar Listesi.....	x
1. Giriş.....	1
2. Siyer.....	1
2.1. Siyer İlminin Tanıtımı.....	1
2.2. Siyer İlminin Ortaya Çıkışı.....	2
2.3. Türk Edebiyatında Siyer Yazıcılığı.....	3
3. Veysi (Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri).....	4
3.1. Veysî'nin Hayatı.....	4
3.2. Edebî Kişiliği.....	4
3.3. Eserleri.....	5
3.4. Siyer-i Veysî'nin Tanıtımı.....	6
4. Sözlükçülük ve Sözlük Türleri.....	6
4.1. Sözlükçülük.....	6
4.2. Türk Edebiyatında Sözlükçülük.....	7
4.3. Sözlükçülük Türleri.....	9
4.4. Sözlük Türleri.....	9
4.4.1. Tek lisanlı sözlükler.....	9
4.4.2. İki lisanlı sözlükler.....	10
4.4.3. Alan sözlükleri.....	10
4.4.4. Manzum sözlükler.....	11
4.4.5. Mensur sözlükler.....	11

4.5. Eser Sözlüğü Yazma Geleneği	12
5. Lugat-ı Siyer-i Veysî	13
5.1. Lugat-ı Siyer-i Veysî'nin Yazılma Amacı	13
5.2. Lugat-ı Siyer-i Veysî'nin Metin İncelemesi	14
6. Sonuç	130
7. Kaynakça.....	132

Kısaltmalar Listesi

Ā
,
S
Ĥ
Ĥ
Ď
Z
J
S
Z
T
Z
,
Ġ
K
Ñ-K-G
Ü
İ

١
(
٤
٥
٦
٧
٨
٩
١٠
١١
١٢
١٣
١٤
١٥
١٦
١٧
١٨
١٩
٢٠
٢١
٢٢
٢٣
٢٤
٢٥
٢٦
٢٧
٢٨
٢٩
٣٠
٣١
٣٢
٣٣
٣٤
٣٥
٣٦
٣٧
٣٨
٣٩
٤٠
٤١
٤٢
٤٣
٤٤
٤٥
٤٦
٤٧
٤٨
٤٩
٥٠
٥١
٥٢
٥٣
٥٤
٥٥
٥٦
٥٧
٥٨
٥٩
٦٠
٦١
٦٢
٦٣
٦٤
٦٥
٦٦
٦٧
٦٨
٦٩
٧٠
٧١
٧٢
٧٣
٧٤
٧٥
٧٦
٧٧
٧٨
٧٩
٨٠
٨١
٨٢
٨٣
٨٤
٨٥
٨٦
٨٧
٨٨
٨٩
٩٠
٩١
٩٢
٩٣
٩٤
٩٥
٩٦
٩٧
٩٨
٩٩
١٠٠

1. Giriş

Türk edebiyatı tarihi boyunca estetik anlayışından hiçbir güzellik kaybetmeksizin zaman içinde dokusunda büyük değişimler göstermiştir. Özellikle İslam'dan sonraki dönem Türk edebiyatı için dönüm noktası olmuştur. İslamiyetin Türkler tarafından kabulünden sonra Türk edebiyatı, köklü olarak değişim göstermiş; buna bağlı olarak eğitim sistemi değişerek yeni bilimler medreselerde okutulmaya başlamış, önemli İslamî eserler tercüme veya adaptasyon yoluyla Türkçeye kazandırılmıştır. Bahsedilen ilimlerden biri Siyer ilmidir. İslamiyet tarihi boyunca Siyer konusunda Araplar, Farslar ve Türkler tarafından önemli eserler kaleme alınmıştır. Bu siyer türü eserlerden biri de Veysî'nin *Dürretü't-tâc fi-Sîreti Şâhibi'l-mi'râc*'dir. Bu tezde Veysî'nin siyeri için yazılan, düzenleyeni belli olmayan bir sözlük çalışması gün ışığına çıkarılacaktır. Bu çalışmadaki amaç, sözlükçülük geleneğine yeni bir eser eklenerek katkı sağlamak ve kütüphane raflarında kalan bir eseri araştırmacıların ve meraklıların faydalanmalarına katkıda bulunmak ve özellikle sözlükte yer alan birleşik sıfatların Türkçeye nasıl aktarıldığını sözlükten hareketle ortaya koymaktır. Bu amaçla Lugat-ı Siyer-i Veysî adlı sözlük çalışması önce çevriyazı işaretleriyle Latin harflerine aktararak metni hazırlanmış, bu metine ek olarak bir inceleme de yapılmıştır.

2. Siyer

Siyer terimi İslam literatüründe Hz. Peygamber'in hayatıyla ilgili edebî türlerden bir tanesidir. Temel olarak Hz. Peygamber'in hayatını analiz ederek İslam'ı iyi bir şekilde yorumlama ve anlama yöntemidir¹.

2.1. Siyer İlminin Tanıtımı

Siyer kelimesi sözlükte, bir kişinin hali, tavrı, davranışı, ahlakı gibi anlamlara gelmektedir. Siyer kelimesi "seyera" kelimesinin kökünden türetilmiştir. Aynı zamanda "sîre" ve ya "sîret" kelimelerinin de çoğuludur². Bu kelime İslam tarihi literatüründe de yaygın kullanılmaktadır. Siyer ilmi aynı zamanda İslam tarihi ile de yakından ilgilidir. Hz. Peygamber'in hayatını doğumundan ölümüne kadar bütünüyle anlatmak için kullanılmıştır. Siyer ilmi Hz. Peygamber'in hadislerini de kapsayan bir ilimdir. Yani İslam tarihiyle doğrudan ilişkilidir. Siyer ilminde Hz. Peygamber'in hayatından söz eden

---

¹A. Yaman (2009). *İslâm Ansiklopedisi (siyer)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı [TDV], s. 315-316.

²İ. Manzur (1919). *Lisânü'l-Arap Sözlüğü*. Kahire: Dâru'l-M'ârif yayınları, s.389.

eserlere genel olarak "Siyer-i Nebî", "Sîretü'n-Nebeviyye" veya kısaca "Siyer" adı verilmektedir³.

2.2. Siyer İlminin Ortaya Çıkışı

Siyer ilminin ortaya çıkmasının baş sebebi Müslümanların Resulullah'a olan bağlılıkları, onun örnek insan niteliklerini taşıdığına inanmaları ve onun yolundan gitme isteklerinden kaynaklanmaktadır. Onun yolunda gidebilmek için öncelikle Hz. Peygamber'i iyi tanıyabilmek ve hayatını en iyi şekilde analiz etmek ve başından geçenleri en iyi şekilde yorumlayabilmek gerekmektedir⁴. Siyer ilminin ortaya çıkmasının bir diğer sebebi de, İslam âleminin dünyevî hayattaki sorunları İslam hukuku çerçevesi içerisinde çözümlene gereksinimidir. Bu çözümlenmeleri yaparken İslam hukukunu en doğru şekilde uygulayabilmek için Hz. Peygamber'in hadislerinin ve hayatının doğru bir şekilde yorumlanmasında siyer ilminin büyük katkıları olmuştur.⁵

İslamiyetin ortaya çıkışıyla dinin yayıcısı ve açıklayıcısı olan Peygamber'in hayatı, sözleri ve davranışları özellikle kendisinin ölümünden sonra karşılaşılan olaylar için çözüm yöntemi arandığında öncelikli başvuru unsurlarından biri olmuştur. Peygamber'in ölümüne yakın dönemlerde yazının yaygın olmayışı dolayısıyla, İslam tarihi üzerine sözlü anlatılar yaygındı. Bu dönemlerde en güçlü sözlü kaynaklar Hz. Muhammed'den nakledilen hadislerdir. Ancak bir süre sonra hadislerin hangi olay üzerine, nerede ve kimlerin yanında söylendiği gibi konularda ihtilaf oluşması nedeniyle hadislerin açık, seçik ve doğru olarak tesbit edilebilmesi ve hadis aktarıcılarının ahlakı ve sosyal durumlarının incelenmesi ihtiyacı hissedilmiş ve hadis ilmi ortaya çıkmıştır. Miladi yedinci yüzyıl başlarında yazının yaygınlık kazanmasıyla Kur'an tefsiri ve İslam tarihi konularında eserler de yazılmaya başlanmış, böylece tefsir ve İslam tarihi biliminde de gelişmeler ve genişlemeler sağlanmıştır⁶.

Yazılı tarihçilik daha çok Abbâsiler devrinde gelişmiştir. Peygamber'in yaşantısı ve savaşları üzerine yani Siyer'e dair ilk eserlerin Ebân bin Osmân bin Affân ve Muhammed bin Müslim Ez-zührî tarafından yazıldığı bilinmektedir. Ebân'dan sonra

³K. El-Kavnavî (1986). *Enisü'l-Fukahâ*. Cedde: el-vefâ yayınevi, s.182.

⁴TDV. (2009), s.316-318.

⁵A. Tergip (2010). "Siyer Yazıcılığı ve Türklerin Siyer İlmine Katkıları" *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(15). <http://www.sosyalarastirmalar.com/klasikturkedebiyati.htm> (Erişim tarihi: 14.06.2014)

⁶M. Ez-Zehebî (1993). *Siyerü A'lâmi'n-Nubelâ*. Beyrut: Er-Risâle Yayınevi, s.57.

gelen diğerk bir ünlü siyer yazarı da büyük bir ihtimal ile güney Arabistan kökenli azadlı bir köle olan Şürahbîl bin Sa'd'dır.

Yine tabiinden başka bir yazar da Yemen'de yerleşmiş İranlılara mensub Vehb bin Münye'dir. Vehb bin Münye, "*Kitâbü'l-Mübtedâ*" adlı eserinde peygamberlerin yaşantıları, İncil hikâyeleri ve İslam rivayetlerine yer vermiştir⁷.

2.3. Türk Edebiyatında Siyer Yazıcılığı

Türklerin kültür hayatında önemli bir yeri olan sohbet meclislerinin en önemli ve devamlı konularının başında siyerlerin geldiği bilinmektedir. Padişah saraylarından köy odalarına, tekkelerden kışlalara kadar yayılmış bu meclislerde anlatılan-dinlenen olaylar hemen bütünüyle Hz. Peygamber'in hayatı, ahlakı, mucizeleri, savaşları ve Hz. Ali başta olmak üzere halifeleri ve yakın arkadaşlarının yer aldığı hadiseler etrafında geliştiğinden bunlar zamanla kitaplaştırılmış, ardından da meclislerde okunup dinlenmiştir⁸.

Türk toplumu üzerinde yaygın din eğitimi yoluyla etkili olmuş en önemli ilk eserlerden olan ve siyer-mevlid türünün en dikkate değer manzum örneği sayılan Yazıcıoğlu Mehmed'in XV. yüzyıla ait "*Muhammediye*" adlı eseri de Arapça yazdığı "*Megâribü'z-Zamân*"ın Hz. Peygamberle ilgili kısmının Türkçeye manzum olarak çevrilmesinden doğmuştur, hatta bu eser çok beğenildiği için eserin ilk kaleme alınmasından itibaren ezberlenerek dini törenlerde ve sohbet meclislerinde okunduğu bilinmekte ve Türk edebiyatında siyer-mevlid türünün de ilk örneği olarak kabul edilmektedir.

İslamî Türk edebiyatında siyer türündeki ilk eserlerin Arapça ve Farsçadan yapılmış çeviriler oluşu, konunun hassasiyetinden kaynaklanmıştır; çünkü Hz. Peygamber hakkında doğru bilgiye ulaşmak dinin bir gereği olduğu gibi, ondan yanlış ifadeler aktarmak da dinî sorumluluğu gerektiren bir husustur. Bu arada Türk yazarların Arapça yazdıkları kitaplarla siyer türüne erken devirlerden itibaren önemli katkıları olmasına rağmen, Türk edebiyatında türün gelişmesi ve Türkçe kaleme alınmış metinlerin ortaya çıkması diğerk Müslüman toplumların edebiyatlarına göre geç kalmış ve genellikle Arapça, Farsça dillerinden çevrilmiş eserlerle başlamıştır.

---

⁷İ. Hişâm (1992). *Hz. Muhammed'in Hayatı (es-Sîret'ün-Nebeviyye)*. (çev: İzzet Hasan, Neşet Çağatay), Ankara: Türk Tarihi Kurumu Basım Evi, s. 3.

⁸Yaman (2009), s.316-317.

Türk edebiyatında en eski siyer kitabı, Darîr'in 1388 senesinde Kahire'de yazdığı ve büyük olasılıkla Mısır Memluk Sultanı olan Berkuk'a hediye ettiği "*Terceme-i Siyer-i Nebî*" adlı beş ciltlik manzum-mensur eserdir. Bunların yanında Lâmiî Çelebi'nin "*Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve li-Taqvîyeti Yakîni Ehli'l-fütüvve*"si, Üsküblü Çıkrıkçızâde Muhammed bin Muhammed'in "*Delâ'il-i Nübüvve*"si önemli çeviri eserleridir. Manzum ve mensur olarak yazılmış birçok telif siyer bulunmaktadır. Örnek olarak Veysî'nin "*Dürretü't-tâc fî-Sîreti Şâhibi'l-mi'râc*"ı, Nabî'nin "*Zeyl-i Siyer-i Veysi*"si, Şeyhü'l-islâm Karaçelebîzâde Abdul-'azîz Efendi tarafından yazılan "*el-Fevâyiḥu'n-nebeviyye fî's-sîreti'l-muştafaviyye*" ve Eyüp Sabrî Paşa'nın "*Maḥmûdü's-Siyer*"i gösterilebilir⁹.

3. Veysî (Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri)

3.1. Veysî'nin Hayatı

Asıl adı Üveys bin Mehmed'dir. 1561 yılında Alaşehir'de dünyaya gelmiştir. Babası, Kadı Mehmed Efendi'dir. Şair Makali Mustafa Bey'in yeğenidir¹⁰. Veysî Harput Rüştüyesini bitirdikten sonra vilayet mektubî kaleminde memuriyete başlamıştır. Daha sonra medrese tahsilini tamamladıktan sonra İstanbul'a gelerek bir süre ticaretle meşgul olmuş, daha sonra ise Kazasker Molla Salih Efendi'den ve Anadolu Kazaskeri Ahmet efendilerden ders almıştır. Mehmet Şerif Paşa'nın Mısır valiliği sırasında divan kâtipliği yapan Veysî, Sadrazam Ali Paşa'nın Macaristan seferindeki serdarlığı sırasında ordu kadılığı görevine getirilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun çeşitli bölgelerinde (Mısır, Reşîd, Anadolu ve Rumeli, Akhisar, Tire, Alaşehir, Serez, Tekfurdağı, Gümölcine ve Üsküb) kadılıklarda bulunmuş, Aydın ve Saruhan'da da vergi müfettişliği yapmıştır. Ardından Serez, 1605'te de Üsküb kadılığına atanmıştır. Sonra İnebahtı ve Eğriboz'da vergi memuriyetlerinde görev yapan Veysî, son olarak 1628'de altı kez kadılık yaptığı Üsküb'e yedinci kez atanmış ve bu görevde iken 68 yaşında vefat etmiştir¹¹.

3.2. Edebî Kişiliği

Şiirlerinden daha çok nesri ile şöhret kazanan Veysî, XVII. yüzyılın Nergisi ile birlikte tanınmış en önemli nasirlerden biridir. Veysî'nin ifadesi, aynı dönemde yaşamış

⁹B. Kemikli vd. (2011). *Türk İslâm Edebiyatı*. Anadolu Üniversitesi Yayınları, s. 187.

¹⁰M. Kanar (1997). *İslâm Ansiklopedisi(Veysi)*. Eskişehir: Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], s. 308.

¹¹M. Kaplan vd. (1980). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Veysi)*. (1. Baskı). İstanbul: Dergâh yayınları, s. 532-533.

olan Nergisi'ye oranla daha sade ve daha az süslü olsa da eserlerinde yer yer Nergisi'ye yaklaştığı bölümler de vardır. Veysî eski edebiyatımızın inşa alanında en büyük isimlerden biri olmuştur. İnşadaki başarısını uzun süre devam ettirmiş ve devrinde nesrin en büyük ustası sayılmıştır. Mensur eserlerinde bile teşbih, istiare, tenasüp, seci' ve cinas v.s. gibi birçok edebî sanatları kullanmıştır.¹²

3.3. Eserleri

- 1- *Dürretü't-tâc fî-Sîreti Şâhibi'l-mi'râc* Bu eserin diğer adı da Siyer-i Veysî'dir. Veysî bu eseri tamamlayamamıştır. Eser Mekki ve Medeni olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda Peygamber'in doğumundan hicretine kadar olan kısmı anlatmıştır. İkinci kısımda ise hicretten Bedir savaşına kadarki olaylara yer vermiştir. Eser Veysî tarafından tamamlanamadığı için Atâ'î ve Nâbî bu esere zeyiller yazmışlardır. Bu zeyillerden yalnızca Nâbî'nin zeyli tamamlanmıştır. Nâbî'nin zeyli¹³, hicretin ikinci senesinde Banî Kaynukâ' olayından Mekke'nin fethine kadar konu edinir ve Peygamber'in gazalarından bahseder. Nâbî, ikinci zeyli olan "*Zeyl-i Zeylü'l-Nabî'yi*" yirmi yıl sonra yazmıştır¹⁴.
- 2- *Hâb-nâme*; yazıldığı yüzyılın tipik bir nesir örneğidir. Dili itibarıyla Siyer ve Münşeât-ı Veysî'den daha sadedir. İ.Ahmet ile Büyük İskender'in rüyada karşılıklı konuşmalarını ihtiva etmektedir. Aynı zamanda Âdem zamanından beri dünyada yapılan kötülükler hikâyelerle anlatılmaktadır. Uzun zaman kadılık yapmış olan Veysî bu eseriyle devlet bünyesine eğitilmiş insanlar gelmediği sürece dünyanın kötülüklerden kurtulamayacağını anlatır. Eser bir nevi siyasetnâme sayılabilir¹⁵.
- 3- *Merace'l-Bahreyn fî-Acvibe 'alâ-İ'tirâzâtî'l-Cevherî*; Kâmûs mü'ellifi Mecdü'd-dîn Fîrûzâbâdî'nin, eŞ-Şihâh fi'l-Luğa sahibi Ebû Naşr İsmâil bin Hammâd el-Cevherî'ye yaptığı itirazlara verilen cevaplar olup Arapça olarak yazılmıştır.

¹²M. Kaplan vd. (1980). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Veysî)*. (1. Baskı). İstanbul: Dergah Yayınları, s. 533.

¹³H. Gültekin (2013). *Nâbî, Zeyl-i Siyer*. İstanbul: Minval Yayınları.

¹⁴M. Erkan (2009). *İslâm Ansiklopedisi (Dürretü't-tâc)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı [TDV], s. 35.

¹⁵M. Altun (2011). *Hâb-nâme-i Veysî*. İstanbul: MTV Yayıncılık, s.13.

- 4- *Düstüru'l-'Amel* veya diğer adıyla Şehâdet-nâme; dini konular ve evliya menkıbeleri içeren bir eserdir.
- 5- *Risâle-i 'Amr bin al-'âs*; Veysî'nin Mısır'da kadı iken 1591-1592 tarihinde Okçu-zâde Mehmed Paşaya gönderdiği bu eser Mısır'ın fethini anlatır.
- 6- *Futûh-i Mısır*; tamamlanmamıştır. Mısır tarihi ile ilgili bir eserdir.
- 7- *Dîvân*
- 8- *Tevbe-nâme*; Zeyniye tarikatının piri Zeynü'd-din-i Hâfi'nin hikmet ve sözlerini anlatır.
- 9- *Münşe'ât*; müellifin hayatı ile ilgili bir takım bilgileri de içine alan bu eserde Veysî'nin Şeyhülislam Sun'ullah Efendinin şeyhülislamlığını ve Cemâlî-zâde'ye mansıb tevcihi dolayısıyla yazdığı tebrikler istid'ânâmesidir.
- 10- *Gurret'ül-'Aşr fî-Tefsîri Sûreti'n-Naşr*; 'Aşr suresinin tefsirinden ibarettir.
- 11- *Hediyetü'l-Muhtâsin ve Tezkireti'l-Muhtâsin*; ahlaka dair bir eser olup basılmamıştır.¹⁶

3.4. Siyer-i Veysî'nin Tanıtımı

Eserin diğer adı, *Dürretü't-tâc fî-Sîreti Şâhibi'l-mi'râc*'dir. Eser Klasik edebiyatın orijinal ürünlerinden biridir. Önemli bir yere sahip olan bu eser bu türde kendisinden sonra gelecek eserlere de ilham kaynağı olmuştur¹⁷. Klasik edebiyatta oldukça önemli yeri olan bu eserin yurt içinde ve yurt dışında birçok nüshası bulunmaktadır. Eser, Mısır ve İstanbul olmak üzere iki ayrı yerde basılmıştır.¹⁸ Veysî, bu eserini yazarken Kadı İyâz'ın *Eş-Şifâ*'sı, El-Hatîb el-Kastallânî'nin *El-Mevâhibü'l-Ledünniyye* adlı eseri, İbn Seyyidi'n- Nâs'ın *Uyûnu'l-Eser*'i ve Cemâlu'd-dîn eş-Şirâzî'nin *Ravzatü'l-Ahbâb* gibi eserlerden faydalanmıştır. Eser Hz. Peygamber'in hayatından bahsetmektedir, Mekkî ve Medenî olmak üzere iki bölümden oluşur. Eserin dili süslü ve ağırdır. Arapça ve Farsça kelimeler sık kullanılmıştır. Yazarın ölümü sebebiyle eser tamamlanamamıştır.¹⁹

4. Sözlükçülük ve Sözlük Türleri

4.1. Sözlükçülük

¹⁶M. Kanar (1997). *İslâm Ansiklopedisi(Veysi)* . Eskişehir: Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], s. 308

¹⁷TDV. (2009), s.35.

¹⁸N. Yılmaz (1999). Veysî'nin Dürret'üt-tâc adlı siyeri ve nüshalarının tanıtımı *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8.sayı. http://sbe.erciyes.edu.tr/dergi/dergi_ana_sayfa.htm (Erişim tarihi: 14.06.2014)

¹⁹S. Yıldız (2011). Seyyid İbrahim Hanîf'in Siyer-i Mekkî'sinin ve Veysî'nin siyer'inin mevlid bölümlerinin karşılaştırılması *SDÜ Fen Edebiyat Sosyal Bilimler Dergisi*, 24. <http://sablou.sdu.edu.tr/dergi/sosbilder/?sayfa=arsiv&bilgi=sayi-24> (Erişim tarihi: 14.06.2014)

Sözlükçülüğün bir bilim dalı olup olmadığı halen tartışılan bir konudur. Sözlükçülük aslında bir dilin sözcük varlığını tanımlamaya çalışan leksikolojinin bir parçası olup aynı zamanda da dilbilimin bir dalı olabilir. Ya da bir dile ait sözcüklerin dâhil oldukları dilin sınırları içinde değerlendirilmesi olarak da görülebilir, hatta canlı olarak kabul ettiğimiz dilin sürekli değişim içindeyken toplumların dillerle olan ilişkilerini biçimlendiren ve yarar sağlayan bir hizmet aracı olarak da düşünülebilir.²⁰

4.2. Türk Edebiyatında Sözlükçülük

Türk edebiyatı tarihinde Türk sözlükçülüğü geleneği oldukça eskidir. Günümüzde edinilen bilgilere göre ilk Türk sözlük "*Divânu Lugâti't-Türk*" adını taşıyan Kaşgarlı Mahmut'un eseri olan sözlüktür. Bu sözlüğün amacı Araplara Türkçe'yi öğretmektir²¹. Türk edebiyat tarihinin ilk sözlüğü olan bu eser Türkçe-Arapça olarak iki dilli bir sözlüktür. *Divânu Lugâti't-Türk*'ü çok yararlı bir sözlük olarak nitelendirilebilmesinin sebebi olarak, çeşitli konularda açıklamalar vermesiyle ansiklopedik bir sözlük olması göz önünde bulundurulmalıdır. Sözlük aynı zamanda ait olduğu dönemdeki Türk dilinin ses yapısı ve dil bilgisi hakkında bilgiler vermesi dolayısıyla bir gramer kitabı niteliği de taşımaktadır.

Türk sözlükleri içinde önemli bir yere sahip olan ikinci sözlük, Ebu'l-Kâsım Cârullâh Mahmûd bin Ömer bin Muhammed bin Ahmed ez-Zemahşerî el-Hârizmî'nin 1128-1144 'te yazdığı "*Mukaddimetü'l-Edeb*"dir büyük bir itibar hak eden eserdir. Sözlüğün amacı farklı kavimlere Arap dilini tanıtmak ve öğretmektir²². Osmanlı Devleti tarihinde yine Türk sözlük yazarlarından ve eserlerinden birçok örnek vardır. 16 yüzyılın bilginlerinden olan Vânkulu Mehmet Efendi kendi adıyla anılan "*Kitâb-ı Lugat-ı Vânkulu*" (1729) sözlüğüyle ünlü olmuştur. Farabî Cevherî'nin "*Sıhah-ı Cevher*" adlı Arapça sözlüğünden yapılan bu çeviri Türkiye'de kurulan matbaanın bastığı ilk kitaptır. 18 yüzyıla kadar Türkçe söz dağarcığını temel olarak alan bir sözlüğe pek rastlanmamaktadır. Ancak bu yüzyılda Esat Mehmet Efendi, "*Lehçetü'l-lugât*" (1732) adlı sözlüğü düzenleniş şekli ile bugün sözlükçülük geleneğinin ilk örneği

²⁰Z. Bingöl (2006). *Sözlük ve Sözlükçülük Üzerine Bir Araştırma* Akademik Bakış Dergisi, 9.sayı. <http://www.akademikbakis.org/eskisite/sayi9.htm> (Erişim tarihi: 14.6.2014)

²¹K. Mahmud (2005). *Divânü Lugâti't-türk*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, s.12.

²²E. el-Havârizmi (1993). *Mukaddimetü'l-Edeb*. Ankara: Trk Dli Kurumu Yayınları, s.3.

olarak kabul edilmektedir. Bu sözlük Türkçe sözcükleri temel almış ve bu sözcüklerin Arapça ve Farsça karşılıklarını vermiştir.

Yine bu döneme yakın zamanlarda Osmanlı Devleti edebiyatçıları tarafından çeviri sözlükleri de oluşturulmuştur. Özellikle 1755-1820 yılları arasında yaşamış olan Mütercim Asım'ın çok sayıda başka dillerden yaptığı çeviri sözlükleri bulunmaktadır. Tebrizli Hüseyin bin Halef'in "*Burhân-ı Kâti*"²³ (yazılış:1652, basılış:1836) adlı Farsça sözlüğünü Mütercim Asım, "*Tıbyân-ı Nafi der-Tercüme-i Burhân-ı Kâti*" (1799-1800) adıyla Türkçe'ye, Fîrûzâbâdî'ye ait olan; Arapça "*Kâmusü'l-Muhîr*" adlı sözlüğü, 1810 yılında "*El-Okyânusü'l-Basît fi-Tercemeti'l-Kâmüsu'l-Muhîr*" adıyla üç cilt halinde Türkçe'ye çevirmiştir.

19. yüzyıldan itibaren Türk dünyasında sözlükler, Kıpçakça sözlükler, Çağatayca sözlükler ve Osmanlıca sözlükler olmak üzere üç grupta incelenmeye başlandı. Ebu'l-Kâsım Zemahşerî, Ebû Hayyâm, Cemâleddin İbni Mühennâ gibi önemli kişilerin Kıpçakca sözlükleri bulunmaktadır.

Alî Şîr Nevâî'nin eserlerinden ve Arap sözlükçülüğü geleneğine uygun olarak hazırlanan Çağatayca sözlüklerin en belirginlerinden olan ve Arapça - Farsça sözcüklere çok yer veren 16. yüzyılın başında Anadolu da yazıldığı sanılan "Abuşka Lügatı" Çağatayca sözcüklerin Anadolu Türkçesindeki karşılıklarını vermektedir. Ayrıca Alî Şîr Nevâî "*Muhâkemetü'l-Lugateyn*'i" adlı eserin de Türkçe ile Farsça dilini ve edebiyatını karşılaştırmış ve Türkçe'nin Farsça'dan üstün olduğu savunmuştur. Yine Mirzâ Mehdî Han tarafından hazırlanan "Senglah" birinci bölümü dil bilgisine, ikinci bölümü sözlüğe ayrılan Çağatayca bir sözlüktür²⁴.

Daha sonraki dönemlerde Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte harf devrimi gerçekleşmiştir. Yazı devrimi ile doğu düşüncesinden batı düşüncesine geçiş yapılmıştır. Bununla birlikte Türk dilinin iyi bir sözlüğe ihtiyacı olduğu kesinleşmiştir. Bu dönemde oluşturulan sözlükler, Türkçe'nin söz dağarcığını saptamak, Türkçe'de karşılığı bulunan yabancı kelimelerin Türkçelerini kullanmak ve Türkçe'de yazım birliğini sağlamak gibi amaçlar gütmüştür. Harf devriminden sonra yayımlanan ilk sözlüğü, İbrâhim Alaettîn'in başkanlık yaptığı; Alî Sedât, S. Tevfik, Kerîm Sadî gibi şahısların da içinde bulunduğu bir grubun, 1930 yılında hazırladığı, "Yeni Türk Lügatı"

²³M. Öztürk (2009). *Burhân-ı Kâti*. İstanbul: Türk Dili Kurumu Yayınları, s.10.

²⁴M. Mehmet Hân (1950). *Seng-lâh Lugat-i Nevâî* (yayımlayan: Besim Atalay). İstanbul: Türk Dili Kurumu Yayınevi, s.2.

adlı sözlüktür. Latin harfleri alfabesine göre hazırlanan sözlükte 30000 sözcük tanımlarıyla beraber yer almaktadır. Daha sonraki yıllarda Türk Dil Kurumunun kurulmasıyla daha fazla sayıda Türkçe sözlükler ve bunlara dâhil olarak birçok alan sözlükleri de oluşturulmuştur²⁵.

4.3. Sözlükçülük Türleri

Sözlükçülük türlerini belirlerken sözlükçülükte kullanılan farklı yöntemleri, sözlükçülerin ilkeleri, gibi özellikleri göz önünde bulundurarak bu ayrımı yapabiliriz. Sözlükçülük türleri teorisi temelde iki başlık altında incelenir.

Teorik sözlükçülük; teorik sözlükçülük temel olarak sözlüğün sözcük zenginliği, sözcükleri derleme yöntemi, sözcükleri sözlükte kullanma biçimi gibi (makro-yapı) ve sözcük açıklama şekilleri, sözlükteki materyallerin yapısı, dilbilgisine örnek verme biçimleri, sözcük hakkındaki verilen farklı bilgilerin oranı (mikro-yapı) gibi işlevlerin yanında sözlük sınıflandırmasının kurulması gibi ilgili problemlerin de bütününe kapsamaktadır.

Pratik sözlükçülük; pratik sözlükçülük öncelikle, dil hakkındaki tüm bilgileri sözlükte eksiksiz olarak vermeyi ve sözlük kullanıcılarının en kullanışlı, yararlı ve usule uygun kaynaklara ulaşmalarını sağlamak amacını taşır. Amaca ulaşmaya çalışırken dil öğretimini, diller arası iletişimi, dilin tanımını, dilin kendi özgünlüğünü kazandırıp standartlaştırmayı ve dilin dilsel incelenmesini karşılamak suretiyle toplumlar için önemli olan bu fonksiyonu yerine getirmeyi ilke edinir²⁶.

4.4. Sözlük Türleri

Sözlük kelime anlamı olarak bir dilin belli bir dönemde ya da tüm dönemlerini esas alarak o dilde kullanılan sözcük ve deyimleri alfabetik bir sıraya göre tanımlayan veya başka dillerdeki karşılıklarını bazen de dilin kendi farklı dönemlerindeki karşılıklarını veren eserlere denir. Sözlük türlerini içerik açısından iki lisanlı, tek lisanlı ve alan lisanlı sınıflandırılmaktadır²⁷.

4.4.1. Tek lisanlı sözlükler

---

²⁵Z. Bingöl (2006). Sözlük ve Sözlükçülük Üzerine Bir Araştırma *Akademik Bakış Dergisi*, 9.sayı. <http://www.akademikbakis.org/eskisite/sayi9.htm> (Erişim tarihi: 14.6.2014)

²⁶H. Usta (2010). Sözlükçülük ve sözlük araştırmacılığı *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 7(2). <http://mtad.humanity.ankara.edu.tr/VII-2Haziran2010.php> (Erişim tarihi: 14.6.2014)

²⁷Y. Öz (2010). *Tarih boyunca farsça-türkçe sözlükler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s.90-92-95.

Bu sözlükler diğer sözlük türlerine göre daha az kullanılan sözlüklerdir. Ancak bazen çok büyük ihtiyaç duyulabilir. Örneğin iki lisanlı sözlüklerde eşleştirilen dillerin aynı dil ailesinden olmaması durumu kelimelerin ifadelerinin birbirleriyle örtüşmemelerine sebep olabilir. Bu durumda okur öncelikle kendi diline ait bir kelimenin anlamını daha iyi kavraması gerektiğini bilmelidir. Bu sebepten dolayı tek lisanlı sözlük kullanması gerekebilir. Kelimelerin kullanılan genel anlamının yanında var olduğu dildeki kültürel karakteri de önemlidir. Farklı yerlerde farklı anlamlar ifade edebilen sözcükler söz konusu ise hataya düşme ihtimali göz önünde bulundurulmalı ve tek lisanlı sözlük yazarları sözcüklerin zaman ve duruma göre olan sosyolojik yapılarına hakim olmalıdır. Sözlük türlerini olarak ayrılmasının dışında biçim olarak da ayırabiliriz²⁸. Sözlükler biçim olarak manzum ve mensur olarak yazılabilir. Manzum sözlükler şiir şeklinde yazılmış sözlüklerdir. Mensur sözlükler ise düzyazı şeklinde yazılmış sözlüklerdir.

4.4.2. İki lisanlı sözlükler

Temel olarak bir dilin sözcüklerinin başka bir dildeki karşılıklarını ifade etme amaçlıdır. Yabancı dil kitaplarını oluşturmakla beraber öğretim kurumlarında her zaman her alanda yaygın kullanılan dil öğrenme ve öğretme odaklı eserlerdir. İki lisanlı sözlüklerin en önemli faydası dili kullanan kişinin kelimeleri kullanırken kelimenin karşılığını unutmadan kaynaklanan problemlere çabuk çözüm getirmesidir. Ancak bunun yanında sorun teşkil edebilecek özellikleri de bulunmaktadır. Örneğin sözlük yazarlarının sözlük oluşturmadaki tutumlarının, dilbilgisi seviyelerinin farklı olması kelime anlamlarının verilmesinde değişik karşılıklar verilmesi gibi sorunlara neden olabilir. Bunun yanında iki lisanlı sözlüklerde eşleştirilen dillerin farklı dil ailelerinden olması sözlük içerisindeki kavramların karşı dildeki denk kavramını birebir karşılayamayabilir. Bu problemin iyi bir çözümü, sözlük yazarının her iki dile özelliklerine hakim olması gerekmektedir.

4.4.3. Alan sözlükleri

Alan sözlükleri belli bir alanda yapılan çalışmalarda kullanılan terimleri ve yani uygulamaları yapılan alanın açıklamalarını sözcüksel olarak analiz eden sözlüklerdir. Söz konusu alandaki isimlendirmeleri karşılarlar. Herhangi bir alandaki isimlendirmeler

²⁸H. Usta (2010). Sözlükçülük ve Sözlük Araştırmacılığı *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 7(2). <http://mtad.humanity.ankara.edu.tr/VII-2Haziran2010.php> (Erişim tarihi: 14.6.2014)

belirlenirken bu kelimeler alandışı kullanımlarıyla aynı anlamları vermiyor olabilirler. Ama burada esas olan o alandaki kullanım şekilleri ve amaçları da olabilir. Alan sözlüklerine örnek olarak; felsefe sözlükleri, tıp sözlükleri, dini veya edebî sözlükler gösterilebilir. "*Istılâhât-ı Edebiyye*" Muallim Nâci tarafından yazılmış Edebiyat terimleri lugatıdır. 1890 yılında 283 sayfa olarak ilk baskısı yapılmıştır. Son zamanlarda yeni harflere aktarılarak basılmıştır.

Alan sözlükleri fazlasıyla ihtiyaç duyulan sözlüklerdir. Ancak bu sözlükler daha dar kapsamlı olduğu için kavramların geçerli alan çerçevesi içinde daha iyi analiz edilmesi gereklidir. Sözlük yazarının yazdığı eserin kapsadığı alana hâkim olması gereklidir.

Sözlük türleri biçim açısından manzum ve mensur olmak suretiyle ikiye ayrılır

4.4.4. Manzum sözlükler

Manzum sözlükler genellikle okumaya yeni başlayan öğrencilere kelime ezberleme ve bazı gramer kurallarını kolay bir şekilde öğrenmelerine yardımcı bulunması için kullanılmıştır. Manzum sözlükler genel olarak ilk önce mesnevi biçiminde yazılmış giriş, daha sonra genellikle mesnevi veya kıt'a nazım biçimleri ile yazılan sözlük kısmı ve mesnevi şeklinde yazılmış bir bitiş olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Bu sözlüklerde kıt'a ve beyit sayıları birbirinden farklıdır. Ancak tertiplerinin benzer esaslarla yazılmış olmaları ortak özellik niteliğindedir. Anlaşılmasının kolay olması için ve bu sözlüklerden en iyi şekilde faydalanılabilmesi için yöntemler geliştirilmiştir. Bu tür sözlüklerde çoğu zaman isim ve sıfat türünde kelimeler yer almış ayrıca Farsça eylemlerin mastar halleri, geçmiş ve şimdiki zaman çekimleri verilmiştir. Bazen de kıt'aların son beyitlerinde Edebî sanatlar kullanılmıştır²⁹.

4.4.5. Mensur sözlükler

Mensur sözlükler düzyazı şeklinde yazılmış sözlüklerdir. Mensur sözlüklerde anlam esas alındığı gibi konu gruplarına göre sınıflandırma yapılabilir. Aynı zamanda ilk harf veya son harf sistemine göre alfabetik sınıflandırmada yapılmaktadır. XV. yüzyıldan itibaren mensur sözlüklerin büyük bir bölümünde Farsça kelimelerin karşılıkları verilmiştir. Bu yüzyılda yazılmış Farsça-Türkçe mensur sözlükler Farsça öğrenimine katkı sağlamak amacıyla hazırlanan sözlüklerdir. "*Tuḥfetü'l-Hediyye*" ve "*Minyetü'l-Mübtedî*" gibi sözlükler Farsça kelimelerin kolay ezberlenmesi amacıyla

---

²⁹A. Kartal (2003). *Tuḥfe-i Remzî*. Ankara: Akçağ Yayınları, s.21-23-24.

yapılmıştır. Aynı şekilde örnekte verilen eserler gibi, Abdülmecid ibn Ferište tarafından 1450 yılında yazılmış olan "*Luğat-ı Kânun-ı İlâhî*" adlı mensur eser Arapça-Türkçe olup, Kur'ân-ı Kerîm'in içinde yer alan kelimeleri açıklar ve Türkçe için büyük önem arz eden bir eserdir³⁰.

4.5. Eser Sözlüğü Yazma Geleneği

Sözlükçülük geleneğinde karşılaşılan bir sözlük grubu da eser sözlükleridir. Bu grup sözlük çalışmalarında Kur'ân-ı Kerîm veya diğer ünlü eserleri daha kolay anlayabilmek için hazırlanmış sözlükler yer almaktadır. Bu tür sözlüklerin amacı herhangi edebî bir eserin içerisindeki yabancı kelimelerin, kavramların karşılığını bulmak ve sözlüğü yazılan eseri analiz etmektir. İslam ve Türk edebiyatında Kur'ân-ı Kerîm ve Hadis kitaplarında geçen dini emir ve uyarıları daha iyi anlayabilmek ve yorumlayabilmek adına, öncelikle bu büyük dini eserler için sözlükler oluşturulmuştur. Kur'ân sözlüklerine örnek olarak Abdüllatif ibn Melek tarafından 1392 yılında yazılmış olan "*Luğat-ı Ferišteoğlu*" manzum sözlüğü gösterilebilir. Eser Arapça-Türkçe halinde yazılmıştır ayrıca amacı Kur'ân-ı Kerîm'de geçen kelimeleri incelemek ve Türkçe karşılığını bulmaktır³¹.

Sa'dî'nin Gülistân ve Bostân, Abdurrahmân-ı Câmî'nin "*Bahâristân*" ve Firdevsî'nin Şeh-nâme'si gibi ünlü Fars edebiyatı eserleri için de sözlükler hazırlanmıştır. Abdülkâdir El-Bağdâdî'nin hazırladığı "*Lugat-ı Şehnâme*" de aynı tür içinde yer almaktadır. "*Târîh-i Vaşşaf*" adlı eseri analiz etmek için biri Nazmizâde Hüseyin b. Ali tarafından hazırlanan "*Lugat-ı Târîh-i Vaşşaf*" ve diğeri Mirzâzâde Ahmed Neylî'nin hazırladığı "*Mâ la Bûdde minhü li'l Edîb mine'l-Meşhur ve'lGarîb*" isimli iki sözlük bulunmaktadır.

Aynı şekilde Nâdirşâh Afşar'ın tarihini içeren "*Târîh-i Nâdirî*" adlı Farsça eser için "*Lugat-ı Târîh-i Nâdirî*" adlı bir sözlük hazırlanmıştır.

³⁰Y. Akçay (2011). Doğuda ve Batıda Sözlükçülüğün Gelişimi ve Osmanlı Dönemi Sözlük Metinlerine Genel Bir Bakış *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, sayı.4.

<http://www.dilveedebiyatarastirmalari.com/sayi-goster.php?sayi=agustos-2011-4-sayi> (Erişim tarihi: 19.06.2014)

³¹C. Muhtar (1993). *İki Kurân Sözlüğü Lugat-ı Ferišteoğluve Lugat-ı Kânun-ı İlâhî*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı İstanbul.

Mevlâna'nın Mesnevî'sinde geçen kelimeler için hazırlanmış manzum sözlükler de vardır. Bu sözlükler içinde en meşhuru Şâhidî İbrahim Dede tarafından yazılmış olan "*Tuhfe-i Şâhidî*" adlı eserdir, eser 1515 yılında yazılmıştır³².

5. Lugat-ı Siyer-i Veysî

Elimizdeki sözlük Veysî'nin *Dürretü't-tâc fi-Sîreti Şâhibi'l-mi'râc* adlı eseri için yazılmış bir sözlüktür. Yazarı ve yazılış tarihi belli değildir. Yazarı kesin olarak belli olmamasına rağmen kendi yöresine ait kelimelerden verdiği örnekler incelendiği zaman yazarın tahminen Orta Anadolu veya Doğu Anadolu bölgelerinde yaşamış bir şahıs olduğu kanısına ulaşılabilir. Metinde "**amme** teşdîd ile pederin kız karındaşına dërler ki bizim beldede bibi deriz" ifadesinin yer verilmiş olması nedeniyle bu şekilde bir çıkarım yapılabilir³³. Eserin erişebildiğimiz tek nüshası Ankara'da Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda 06 Mil Yz 133 numarada kayıtlıdır. Eser, 215x130-170x85 mm ebatlarında, vişne rengi meşin sırtlı, ebru kağıt kaplı bir cilt içinde, 53 yaprak, 35 satırlık bir yazmadır. Yazılış tarihi belli olmamakla birlikte eserin 18-19. Yüzyıllarda yazılmış olabileceği zahriyedeki Muhammed Reşâd adına yazılan temellük kaydı tarihi olan 1281 tarihinden çıkarmak mümkündür. Ayrıca eserin zahriyesinde bu sözlüğün Veysî'nin Siyeri'nin sözlüğü olduğu da belirtilmektedir.

5.1. Lugat-ı Siyer-i Veysî'nin Yazılma Amacı

Yazar, mukaddimede eserin yazılış amacı ve eserin tertibi hakkında bilgiler vermiştir. Bu bilgilere göre yazar mukaddimede "fasihler meclisinin tadı, tuzu" ve "nesir sahasının ustası" olarak nitelendirdiği Veysî'nin Hz. Muhammed'in hayatı hakkında bir eser kaleme aldığını; bu eserin "az kullanılan" ve "anlamları kolayca unutulabilecek" kelimelerden oluştuğunu, bu yüzden eserden faydalanmanın güçleştiğini, herkesin bu eseri okuyarak faydalanması gerektiğini, okuyanların sözlük sözlük dolaşmadan eseri kolayca anlayabilmeleri için böyle bir sözlük hazırlamak istediğini, bu sözlüğü bir cilt hâlinde hazırlandığını ve kelimelerin "huruf-ı hecâ" sırasıyla verildiğini, kelimelerin Siyer'de geçen anlamların verildiğini, böylece sözün

³²A. Kılıç (2007) "Türkçe-Farsça Manzum Sözlüklerden Tuhfe-i Şâhidî (Metin)" *Klâsik Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, 2(4). <http://www.turkishstudies.net/dergi/cilt1/sayi6/sayi6pdf/33.pdf> (Erişim tarihi: 19.06.2014)

³³Derleme Sözlüğü (1965), Türk Dil Kurumu. Ankara. c.II, s.677-678.

uzatılmadığını, bu sayede herkesin Veysî'nin Siyer'inden faydalanmasına yardımcı olacağını ifade etmiştir³⁴.

5.2. Lugat-ı Siyer-i Veysî'nin Metin İncelemesi

Lugat-ı Siyer-i Veysî sözlüğünün metin incelemesi yapılırken, sözlükteki kelimelerin belli bir diziliş yönteminin olduğu saptanmıştır. Sözlük'te kelimeler önce elif-bâ sırasıyla dizilmiş, daha sonra her harf kelimenin ilk hecedeki harekesine göre, üstünlü, esreli, ötreli şekilde sınıflandırmıştır. Madde başı kelimelerin üzeri kırmızı mürekkeple belirlenmiştir.

Sözlük yazarı öncelikle sözlüğün içeriğinin kolaylıkla anlaşılabilmesi için sözlüğün birinci sayfasında bir tablo oluşturmuştur. Bu tabloda eser sahibi sözlüğün sözcük ve harf dizilişinin ne şekilde ilerlediğini gösteren, eserin kullanımını kolaylaştıracak bir liste yer almaktadır.

Bu listeden sonra eserin niçin yazıldığı ve nasıl düzenlediği konuların bilgiler verilen "mukaddime" bölümü vardır. Bu mukaddime Veysî'nin Siyer'in herkes tarafından okunup anlaşılabilmesi için böyle bir sözlük hazırlamak istediği ve sözlüğün tertibi hakkında bilgiler bulunmaktadır.

Metin incelerken sözlük metni ile ilgili bazı özellikler, sorunlar ve birtakım ayrıntılar tespit edilmiştir. Bu özelliklerden bir tanesi sözlük yazarının bazı kelimelerin anlamlarını verdikten sonra anlamı güçlendirmek amacıyla manzum beyitlerden, hadislerden veya Kur'an-ı Kerim'in bazı ayetlerinden örnekler vermiştir:

"**diyâr** dâriñ cem'-i keşretidir meşvâ ve mevzi' ma'nâsına kemâ kıle 'azze ve cell ve le-ni'me dârü'l-müttañin".

Yazar bazı madde başlarında kelimenin anlamını verirken kullandığı kaynakların isimlerine anmıştır. Bu ifadelerden yazarın, Vâñkûlî, Ni'metu'llâh, Vuğarâ' gibi sözlüklerden faydalandığı anlaşılmaktadır:

"**şafahât** şafâyiñ yüzüñ cāniblerine ve çapunuñ çanadlarına ve iñlü kılica ve iñlü taşâ dērler diyü Vāñkûlî'da meşûrdur".

Sözlük'te kelimelerin harekelenmesi konusunda birtakım sorunlar da bulunmaktadır. "esfâr" maddesinde sifr kelimesinin harekelenmesinde kullanılan "kesr ve sükün-ı sîn ile" ifadesi yanlıştır. Bu gibi yanlış hareke okunuşlarının doğrusu metne dahil edilmiştir. Ayrıca Sözlük'te bazı kelimelerin harekelenmesinde bugüne göre

---

³⁴bk. Metin, 2b-3a.

farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu gibi durumlarda kelimenin bugünkü teleffuzları dipnotla verilerek gösterilmiştir. Örneğin bugünkü sözlüklerde "ḥayrū'l-beriyye" olarak verilen tamlama sözlükte "ḥiyrū'l-beriyye" şeklinde harekelenmiştir. Bunun gibi yanlış harekelendirilmiş kelimeler sözlükte farklı yerlerde görülmektedir. Bazı kelimeler ağızdan ağıza teleffuz farklılığı gösterdiği için bu kelimeler yazılış ve söyleyiş açısından sözlükte asıl biçiminden farklı şekillerde bulunmaktadır. Bu ağız farklılığından meydana gelmiş kelimeye örnek olarak "neberd" kelimesinin sözlükte bünerd olarak geçmesini gösterebiliriz. Halbuki bünerd kelimesi asıl sözlüklerde neberd olarak geçmektedir.

Sözlük'te karşılaşılan bir diğer eksiklik de madde başı kelimeler verilmesine rağmen bu kelimelerin anlamlarının yazılmamasıdır. Bu gibi kelimeler metinde sırasında yazılmış, anlamı ise verilmemiştir. Bu kelimelerin anlamlarının verilmeme sebebi yazarın mukaddimede belirttiği "kelimelerin geçtiği yere göre anlamları verilmiştir" mealindeki ifadesidir. Bu yüzden kelimenin Siyer içindeki yerleri tespit edilemediğinden anlamları yazılmamıştır: " **pergāle - telā'üd - ḥā'iz**" gibi.

Sözlük'te karşılaşılan bir diğer eksiklik ise yazmadan kaynaklanan sayfa eksiklikleridir. Sayfa sonlarındaki payendeler takip edildiğinde yazmanın 30a-30b ve 44a-44b varakları arasında sayfa kopuklukları olduğu görülmektedir. Bu eksiklikler, tespit edilebiliği kadarıyla birer varaktır.

Bu Sözlük'ün bir diğer özelliği ise Farsça kurallara göre yapılmış birleşik sıfatlara Türkçe karşılıklar verirken izlediği yoldur. Yazar, burada bu tür birleşik kelimeleri Türkçe isnad grupları şeklinde tercüme etmiştir: **āteş-tāb** āteş gibi şu'leli demektir **āteş-bār** āteş yağdırıcı **āteş-perest** oda tapıcı **āteş-maḥarr** mekân u qarār-gāhı āteş demektir

Sözlük hazırlanırken bazı maddeler sayfa kenarlarına yazılmıştır. Bu maddeler metne dahil edilmiş, dipnotlarda sayfa kenarında yazıldıkları belirtilmiştir.

LUGAT-I SİYER-İ VEYSÎ

Bābū'l-elifi'l-memdūde (3 b)	Bābū'l-elifi'l-meftūḥa (4 b)	Bābū'l-elifi'l-meksūre (7 a)
Bābū'l-elifi'l-maẓmūme (9 b)	Bābū'l-bā'i'l-meftūḥa (9 b)	Bābū'l-bā'i'l-meksūre (11 a)
Bābū'l-bā'i'l-maẓmūme (11 b)	Bābū't-tā'i'l-meftūḥa (12 a)	Bābū't-tā'i'l-meksūre (14 b)
Bābū't-tā'i'l-maẓmūme (14 b)	Bābū'ṣ-ṣā'il-meftūḥa (14 b)	Bābū'ṣ-ṣā'i'l-meksūre (15 a)
Bābū'ṣ-ṣā'i'l-maẓmūme (15 a)	Bābū'c-cīmi'l-meftūḥa (15 a)	Bābū'c-cīmi'l-meksūre (16 a)
Bābū'c-cīmi'l-maẓmūme (16 a)	Bābū'l-ḥā'i'l-meftūḥa (16 b)	Bābū'l-ḥā'i'l-meksūre (17 b)
Bābū'l-ḥā'i'l-maẓmūme (17 b)	Bābū'l-ḥā'i'l-meftūḥa (18 a)	Bābū'l-ḥā'i'l-meksūre (19 a)
Bābū'l-ḥā'i'l-maẓmūme (19 a)	Bābū'd-dāli'l-meftūḥa (19 b)	Bābū'd-dāli'l-meksūre (20 b)
Bābū'd-dāli'l-maẓmūme (21 a)	Bābū'z-zāli'l-meftūḥa (21 b)	Bābū'z-zāli'l-meksūre (21 b)
Bābū'z-zāli'l-maẓmūme (21 b)	Bābū'r-rā'i'l-meftūḥa (21 b)	Bābū'r-rā'i'l-meksūre (22 b)
Bābū'r-rā'i'l-maẓmūme (23 a)	Bābū'z-zā'i'l-meftūḥa (23 b)	Bābū'z-zā'i'l-meksūre (24 a)
Bābū'z-zā'i'l-maẓmūme (24 a)	Bābū's-sīni'l-meftūḥa (24 b)	Bābū's-sīni'l-meksūre (26 b)
Bābū's-sīni'l-maẓmūme (27 a)	Bābū'ṣ-ṣīni'l-meftūḥa (27 b)	Bābū'ṣ-ṣīni'l-meksūre (28 a)
Bābū'ṣ-ṣīni'l-maẓmūme (28 b)	Bābū'ṣ-ṣādi'l-meftūḥa (29 a)	Bābū'ṣ-ṣādi'l-meksūre (29 b)
Bābū'ṣ-ṣādi'l-maẓmūme (30 a)	Bābū'z-zādi'l-meftūḥa (30 a)	Bābū'z-zādi'l-meksūre (30 a)

Bābü'z-zādi'l-maẓmūme (30 a)	Bābü't-ṭā'i'l-meftūḥa (30 a)	Bābü't-ṭā'i'l-meksüre: Metinde bulumamaktadır.
Bābü't-ṭā'i'l-maẓmūme: Metinde bulumamaktadır.	Bābü'z-zā'i'l-meftūḥa: Metinde bulumamaktadır.	Bābü'z-zā'i'l-meksüre: Metinde bulumamaktadır.
Bābü'z-zā'i'l-maẓmūme: Metinde bulumamaktadır.	Bābü'l-'ayni'l-meftūḥa (30 b)	Bābü'l-'ayni'l-meksüre (32 a)
Bābü'l-'ayni'l-maẓmūme (32 b)	Bābü'l-ğayni'l-meftūḥa (33 a)	Bābü'l-ğayni'l-meksüre (33 b)
Bābü'l-ğayni'l-maẓmūme (33 b)	Bābü'l-fā'i'l-meftūḥa (33 b)	Bābü'l-fā'i'l-meksüre (34 b)
Bābü'l-fā'i'l-maẓmūme (35 a)	Bābü'l-ḳāfi'l-meftūḥa (35 a)	Bābü'l-ḳāfi'l-meksüre (36 a)
Bābü'l-ḳāfi'l-maẓmūme (36 a)	Bābü'l-kāfi'l-meftūḥa (36 b)	Bābü'l-kāfi'l-meksüre (37 b)
Bābü'l-kāfi'l-maẓmūme (37 b)	Bābü'l-lāmi'l-meftūḥa (38 a)	Bābü'l-lāmi'l-meksüre (38 b)
Bābü'l-lāmi'l-maẓmūme (38 b)	Bābü'l-mīmi'l-meftūḥa (39 a)	Bābü'l-mīmi'l-meksüre (41 b)
Bābü'l-mīmi'l-maẓmūme (42 a)	Bābü'n-nūni'l-meftūḥa (44 b)	Bābü'n-nūni'l-meksüre (45 b)
Bābü'n-nūni'l-maẓmūme (46 a)	Bābü'l-vāvi'l-meftūḥa (46 a)	Bābü'l-vāvi'l-meksüre (47 a)
Bābü'l-vāvi'l-maẓmūme (47 a)	Bābü'l-hā'i'l-meftūḥa (47 a)	Bābü'l-hā'i'l-meksüre (47 b)
Bābü'l-hā'i'l-maẓmūme (47 b)	Bābü'l-yā'i'l-meftūḥa (47 b)	Bābü'l-yā'i'l-meksüre (48 a)
Bābü'l-yā'i'l-maẓmūme (48 a)	Tamme'l fihris	

Bismillāh'irrahmān'irrahim

Nemek-efşān-ı bezm-i fuşahā yekke-tāz-ı ‘arşa-i inşā Veysī-i mu‘ciz-edā ‘aleyhi rahmetü'l-lāhi ta‘ālā şadefçe-i ilhām-pezīr ü secencel-nazīrlerinde perveriş-yäfte olub vāsıta-i zebān-ı selīsü'l-beyān u melāhat-rīzān ile keşīde-i rişte-i takrīr ederek ḥabīb-i zī-şān ve nebiyy-i āḥir-zamān ‘aleyhi salavatü'r-rahmān efendimiz ḥazretleriniñ şāhid-i sīret-i bāhirü'l-meymenetlerini kılāde-i revnaḳ-dāde etmiş oldukları derārīden be- kıymet-i kelimāt-ı fasāhat-gāyāt miyānelerinde münselik olan naḳāve-i mürvārīd-i girān-bahā-yı luḡāt ekşer nādirātdan olduğından fakīr gibi bī-māyegānıñ (3 a) müddetü'l-‘ömr pīrāye-dih-i şandūka-i sāmī‘aları olmayub yegān yegān zīver-efzāy-ı zihn-i derrāk-i sebaḳ-ḥānān olmuş ise de keşīrü'l-isti‘māl olduğu ecilden onlarıñ daḡı rūsūḡ-yāb-ı mecmū‘a-i muḥāfazaları olmayub şekkerīn (ü) lezzet-dār olduğu meczūm-ı bīmār-ı şeker-ḥār iken muḳtezā-yı za‘f-ı mizācı üzre ta‘m-ı şīrīninden bī-nevā olduğu gibi .

Sırr-ı şeh-beyt-i lebet gerçi merā negşūdī

Bī- şenāyem ki besā ma‘nī -i rengīn dāred

Müfādınca Veysī-i merḥūm işbu ḥadīka-i Siyer-i leṭāfet-zīverde icrā buyurdıkları āb-ı ḥayvān-ı sübhāniyyü'l ‘unvān herkesi sīr-āb u reyyān edüb ḥayāt-baḡş-ı dil (ü) cān olacağı vāreste-i delīl (ü) burhān ise de ḥīn-i müṭāla‘ada ma‘ānī-i ta‘bīrāt-ı dil-pesendi elden āyende-i bezm-i idrāk olmayarak mīḳna‘a-pūş-ı nāz (u) istiḡnā’ olan eyyim mermüde duşīze-i şīve-kār āsā ibrāz-i eṭvār-ı bī-gānegī ile muḳārenet ü āşnālıḡdan ibā edeceḡı tarz-ı cefā-cūsundan hüveydā olmaḡla mutāla‘asına heves-kār olan zevātn ‘arabī ve fārsīden çend kıt‘a kütüb-i luḡatı ārāyiş-i ḥibāle-i bāşıraya iḡtiyācları der-kār ve bu vechle külf-e-i pīç ü tāba duçār olacaḡları emr-i āşīkār edüğine binā’en Siyer-i mezkūrda mūnderic olan luḡatın cem‘ (ü) tertībine ve zāt-ı ma‘ārif-simāt tarafından şarf-ı ebkār-ı himmet ve bezl-i naḳdīne-i miknet birle luḡatın muḡlaḳātını ber-nehc-i īzah bi’t-taḡkīḳ şerīfe-i mezkūrda maḡşūş olmaḡ üzere tanzīmüne teşmīr-i sā‘id-i ḥamiyyet buyurulsa āvān-ı mutāla‘ada sür‘at-i küşāde-i müşkilāta bādī olmaḡ şüretde bā-āşār-ı sühūlet-nişārdan olacağı çokdan berü ḥāṭır-güzār-ı ‘abd-i bī-mīḡdār ise de bu mādde-i cüz’iyye-i şervet ve yesār-ı ‘ulūm-ı bisyāra mütevaḳḳıf olmayub biḡā‘at-ı kemterīn sevād-ḥānıḡla ḡuşūl-pezīr olur mevādd-ı teysīrden olduğu ve ezkār-ı reviş ü ḡaşā’il-i ḥazret-i peyḡam-berī de şarf-ı evḳāt eden dermāndegānıñ sa‘yi hebā olmayarak fevz-i sa‘ādet-i dāreyne mazḡariyyetleri bedīhī vü hüveydā olmaḡla ümniye-i

mezkürdan huşûle gelen inbisât u şevk bu âvâre rüzgârı tarîk-i hayra sevķ edüb işbu Siyer-i şerîf-i sa'âdet-redîfîñ havî oldığı mânend-i nigâr-i sitîze-kâr nihân-hâne-i fu'âd-ı maħabbet-mu'tâd üftâdegânda qarâr-gîr ü me'nûs olmayan luğât-ı vahşî-simâtı kütüb-i luğavîden lede't-tahķîk müstakîlen bir cilde cem' ile şîrâze-bend olmak ve hezâr aħbâb olan şüh-ı halî'ü'l-ħicâb-âsâ 'umûm ile me'lûf ü dâ'ire-i efvâh olub ma'rûf olanları keşide-i satr-ı i'tibâra olunmayarak fûrû-nihâde-i ihmâli melhûziken tã'ife-i mübtediyân dahı onlardan sûd-mend olur hulyâsile Siyer-i mezkûrun 'asîr ü yesîr cümle luğâtını 'arabî ve fârsî maħlûṭ hurûf-ı hicâ' üzre tertîb (ü) taħrîr ve her biriniñ melbûs olduğu câme-i ma'nâ-yı ra'nâniñ zeyline yâfte-i nâm-ı zîbâsın nüvişte ve teşvîr-i ma'anî-i müştereke ile nâm-dâr olan luğâtın maķâma münâsib ma'naları aħz ile itâle-i kelâmdan ictinâben digerini terk edüb bu üslûb üzre nigâşte-i safha-i beyân olındı ve billâhi't-tevfîk ni'me'l-mevlâ ve ni'me'r-refîk.

(3 b)

Âb: şu **âb-ı revân:** aķarşu **âb-ı hayvân** ve **âb-ı hayât** ve **âb-ı zindegî** ve **âb-ı Hızır** dەرler nüş edenleriñ hadâyık-ı âmâli zülâl-i 'ömr-i cāvîd ile sîr-âb olacağı meşhûrdur **âbile:** vücûdda zühûr eden çiçek ve kabarcık **âblüc** nebât şekeri **âb-dâr** şulu yemiş tîg-i âb-dâr ve şemşîr-i âb-dâr berrâk kılıca dەرler **âbâ** cem'dir babalar demedir **âbisten** insâniñ ve hayvâniñ hâmile sine dەرler ħabal ma'nâsına **âbâd** ma'mûr ve âferîn behîşt âbâd, behîştistân demekdir **âbâdân** şenlik **âb-tâbe** ibriķ **âb-zih** şu şızındısı **âb-gün** şu renkli **âb-keş** su çekici **âb-ħor** ve âbiş-ħor su içecek yer bir vitr kâfiyesinde isti'mâl olunur **âbnûs** bir kara ağacdır **âtiye** gelecek **âteş-kede** mecûsiler kelîsâsına ve cehenneme ve sâ'ir âteşi çok maħallere dênür **âteş-tâb** âteş gibi şu'leli demekdir **âteş-bâr** âteş yağdırıcı **âteş-perest** oda tapıcı **âteş-maķarr** mekân u qarâr-gâhı âteş demekdir **âteş-dân** ocaķ **âteş-ħîz** âteş kaldırıcı **âteş-gîr** âteş tutucu **âteş-ħây** âteş çineyici bahâdırlar şıfatıdır **âşâr** cem'dir eşer, 'alâmete dەرler **âcâl** baķar-ı vahşî kıt'aları demedir **âcân** her nesnede bulunân tarâvete dەرler **âcil** zıdd-ı 'âcil **âħâd** on 'adedden aşığı olan a'dâda dەرler **âħerîn** fetħ-i ħâ' ile diger gibi öbürî demekdir **âħirîn** kesr-i ħâ' ile evvelîn muķâbilidir âdemler demedir **âdâb** edebiñ cem'idir edeb bir güzel şeydir **ârâm** diñlenmek, qarâr ma'nâsına **ârâmide** ve ârmide ve ârâstend cümlesi diñlenmek ma'nâsına **ârâm-gâh** diñlenecek yer **ârâmiş-gâh** eglenmek yeri **ârâm-gîr** râħat ve qarâr tutucu **ârâyiş** zînet ve bezek **ârâste** düzilmiş **ârzû** istek temennî ve iştiyâķ gibi **ârende** götürücü **ârâyân** bezeyiciler **âzâdegân** cem'dir tamâm ve fâriğler

demekdir **azürde** incinmiş ve şolmuş **azmayış** tecrübe āzmüden ma'nāsına **azmāyī** tecrübe etmek **azād-kerde** āzād etmiş **azār** bī-hürmet ve bī-rāhat **āsā** mānend ma'nāsına meh-āsā meh gibi demekdir vaşf-ı terkībī isti'māl olunur **āsāyış** rāhat ma'nāsına **āsya** ve āsyāb degirmen tāhūn ma'nāsına **āstīn** haftān yeñi kem ma'nāsına **āstān** eşik, 'atebe ma'nāsına **āsīb** zarar ve zaḥmet **āsmān** gök, semā gibi **āsān** kolay **āsüde** (4 a) rāhat **āşām** āşāmīden lafzından emr ve vaşf-ı terkībī āb-āşām su içici demekdir **āşüfte** serāsime ve ḥayrān **āşüb** fitne ve karışıklık **āşiyān** yuva, lāne gibi **āşinā** bildik kimse **āgūş** kucak **āgişte** birbirine karışmış ve şudan gayrı nesne ile ışlanmış **āfile** tulanıcı **āfāk** ufkuñ cem'idir cānibler ve nāhiyeler **āferīn** taḥsīn, cihān-āferīn cihān yaratıcı demekdir **āferīniş** yaradılış, ḥilkat ma'nāsına **āferīdegān** yaradılmışlar **āferīde-gār** ḥalk edici **āftāb** güneş **āfāt** cem'dir belālar **aķın** urğun ve yağmā **āgīn** ve āgende yaşdıķ içine ve sā'ir memlū olan içe dērler **āgāh** haber-dār **ālūfte** āl ve mekr içinde şikeste ve ḥayrān olmuş kimse **ālāyış** bulaşık ālā ve ālūde ma'nāsına **ālūden** bulaşmaķdır **ālihe** ehl-i küfr kendüler yapub tapdıķları bütlere dērler cem' olacak **āl** evlād ve ehl-i beytiñ cümlesine itlāk olunur **āmāc** ok nişānı **āmāde** ḥāzırlanmış ve sāhte ma'nāsına **āmās** verem ve şiş **āmāsīde** şişmiş **āmūg** heybet ve kadd ü kāmete dērler **āmīz** çok yiyici ve kāhil **āmīze** ve **āmīg** karışmış ve cimā' ma'nāsına **āmīz** ve āmīhte ve āmīziş ma'nāsına ve āmīhten lafzından şīga-i emr ve vaşf-ı terkībī **āmīziş** mizāc **āmūz** öğrenmek vaşf-ı terkībī isti'māl olunur āmūhten lafzından emrdir **āmāl** emeliñ cem'idir ricālar ma'nāsına **āmed** geldi **āmede** gelmiş **āmīr** buyurucu **āmedend** geldiler **Āmine** māder-i resūl'llāhdır şalla'llahu 'aleyhi ve sellem emīn ma'nāsınadır **āminūn** emīn kimseler amān üzre olıcılar demekdir ve **emīn** ḥāfiz ma'nāsına da olur **ān** esmā'-ı işārettedir o demek **ān** vaķt ma'nāsına ve zımn-ı ḥüsnde olan ḥalāvete daḥı ān dērler **ān-gāh** ol vaķt **ān kes** ol kimse demekdir **āvān** vaķt ve zamān **āvān** kāseler ve çölmekler **āvürden** götürmek **āverīd** emrdir götürün demekdir **āver** götür demedir ve vasf-ı terkībī daḥı isti'māl olunur **āvāre** ser-gerdān ve kārsız demedir **āverd** cengde gayret etmege dērler **āvīhte** aşılımış nesne, āvīze gibi **āhū** geyik, gāzāl ma'nāsına **āhū-bere** geyik yavrusu **āheste** nerm ve fisıldı **āheste-seyr** ḥafif ü nāzikāne yürüşlü **āhen-ḥāy** temir çineyici gāzūb ve bahādır kimselere dērler **āhenīn** temür ile maşnū' nesne **āheng** kaşd ü ḥoş-ḥān ma'nāsına **āhen-rübā** mīknātīs **āy** gel demedir **āyā** acabā **āyāb** gelici, mişl-i āyende **āyīn** resm ü ādet **āyīn-bend** rūsüm

bağlayıcı **āyine-i Sikender** cümle (4 b) cihān içinde görünür bir taş imiş gītī-nümā dağı dèrler **āyāt-ı beyyināt** alāmāt-ı vāzıha

Elif-i meftūha

E'imme imāmlar **ebrār** fetḥ-i bā' ile birriñ cem'idir zühd ü takvā ile ārāste olan kimselere dèrler **eblaḳ-süvār** alaca ata binmiş demektir ve her ḥayvānıñ alacasına eblaḳ dèrler **ebḥire** buḥārıñ cem'idir tütün gibi mi'deden dimāga şu'ūd edene buḥār dèrler abtāl, bahādırlar **ebnā'** oğullar **ebr** bulut, seḥāb ma'nāsına **ebrū** kaç **ebniye** binālar **eb** baba, peder ma'nāsına **ebvāb** kapular **ebu'ş-şayāfīn** şeytānlar babası **ebālise** iblīsler **ebyāt** şī'rde olan beytler **ebā-türāb** toprak babası demektir, ḥazret-i 'Alī rażiya'llahu anıñ künyesi oldığı sīrette mufaşşaldır **ebu'l-erāmil** künyet-i ḥazret-i resū'llāhdır şalla'llāhu ta'ālā 'aleyhi ve sellem miskīnler babası demektir, erāmil miskīn olanlardır ricālden ve nisādan ve içlerinde nisā yog ise yine erāmil dèrler ve ermele zu'afādan bir cemā'ata dağı ıtlāḳ olunur **ebdāl** şulaḥādan bir kavmdır ki dünyā anlarsız olmaz biri vefāt etse yerine Ḥaḳ ta'ālā bir āḥerin bedel kıılır **ebyāz** ḡāyet beyāz **ebū-ḳubays** bir cebeldir **ebter** kuyruḡu kesilmiş, maḳtū'u'z-zeneb demektir ve ḥayrsız kimseye de ebter dèrler **etḳiyā'** cem'dir cāme-i şalāḥ ile melbūs olan zevāta dèrler **etbā'** kimseye tābi' olanlara dèrler **eşir** sırdaş ve refi' ma'nāsına **eşḳāl** yükler demektir, aḥmal ma'nāsına **ešnā'** tarīḳ eşnā' cem'dir yol aralıkları demektir **ecdād** dedeler **ecsād** cesedler **ecniḥa** ḳanādlar **echel** şırf cāhil **ecrāne** ücretle tutulan kimse gibi **ecnād** cündün cem'idir 'askerler demektir **ecelle** celālīñ cem'idir 'azametler ma'nāsına **ecel** kelime-i cevābdandır ne'am ma'nāsına **ecem** bükülük ve ḳamışlıḳ demektir **ecr** şevāb **ecrām** cem'dir cirm kesr-i cīm ile cesed ve levn ma'nāsınadır **ecza'** cem'dir cüz ba'zū'l-eczā demektir **aḥmed-i muḥtār** muḥtār mümtāz ve müntaḥab ma'nāsınadır **aḥsent** taḥsīn etdim begendim demektir **aḥādīs** cem'dir ḥaberler demek **ahadü-hümā** onların biri demektir **aḥvāl** ḥāllar **aḥbār** yehūd tāt'ifesiniñ 'ulamāsına dèrler **aḥfād** cem'dir ḥafīd, torun demektir **aḥḳāb** cem'dir bir huḳb seksen yıldır ve muḥlak yıllara da aḥḳāb dèrler ve ḥayvānıñ pālānına verdān baḡladıkları ipe de dèrler paldan dèdikleridir (5 a) **aḥzāb** şol tāt'ifedir ki enbiyā' ile muḥārabeye cem' olurlar **aḥcār** taşlar **aḥḳām** ḥükmüñ cem'idir **aḥzān** hüznüñ cem'idir sürürüñ zıddıdır **aḥmer** ḡāyet kırmızı renk **aḥabb** ziyāde sevgilü **aḥad** bir 'adediñ ismidir aḥadiyyet birlik şıfatıyla muttaşif demedir **aḥbāb** ve aḥibbā' dostlar ve sevgilüler demektir **aḥaḳ** şol ata dèrler ki durulmaz ve ayaklarını elleriniñ başıdığı yere başar **eh** ḳarındaş **aḥter** yıldız ve tali' ve eyü fāla

dérler **ahđar** ziyāde yeşil **ahbār** haberler **ahyār** hayırlı kimseler **ahceste** erğevān çiçegine ve āstāne dérler **ahlāk** hüylar demekdir **ahnas** burnun ucu yüksek olan kimse ve mütekebbir kimseye dağı dérler **ahz** almak **edim** mutlak sahtiyāne ve cild-i medbūğdan düzilen bisāta dérler **edevāt** ālāt ma'nāsınadır **ed'ıye-i me'süre** te'sirli du'ālar demedir **edebıyye** edebe dā'ir nesnelere **edā** bir nesneyi ödemege dérler **edhem** karası beyāzına gālib olan kır ata dérler ve bu renkde olan cümle hayvāna dağı dérler **ezā** eziyyet demedir **ercümend** 'aziz ü kıymetli demedir zīrā mend lafzı edāt-ı nisbetdir **erec** gāyet şiddetli olan hoş kokuya dérler **erbābu'l-bāb** aşhāb-ı 'ukūl demedir **erđa** küh dedikleri kurd **arż** yer demekdir zemīn ma'nāsına **arm** elifin fetħ ve sükūn ile bir nesneyi ışırmak **arvend** efser vezni üzre taht ü tāca dérler **erkān** cem'dir bir nesnenin kavī olan tarafına rükn dérler ve pāy-ı maħlūka rükn dedikleri kıyāma sebep-i aqvā oldığıün **erike** ārāste tahte dérler **erba'** esmā'-ı 'adedden dörde ve dağı erba'in kırık 'adede dérler **erhamü'r-rāhimin** esmā'-ı şifatu'lallahdır celle celālüh rahm edicilerin ziyāde arhamı demekdir **ervāh** rūhuñ cem'idir **erre** ālāt-ı neccārdan ola bıçku **erdubehişt** bahār aylarından māh-ı nīsāna dérler **erğevān** bir kırmızı çiçek adıdır **erğānūn** sāz nev'indedir kiliselerde maķām-girdir **erzān** ucuz ve lāyık ma'nāsına **erāzil** rezilin cem'idir **erzel** gāyet rezil kimse **erācif** yalan haberler ve fitne haberleri **ezfer** zāl-i mu'ceme ile gāyet rāyiħalu nesne yukāl misk-i ezfer ey beyne'z-zefr ezkiha ey aħaruhā **ez-in** bundan demekdir **ez-ān** andan demekdir **ezmān** cem'dir zemānlar demekdir **ezhār** çiçekler demekdir **ejder-gām** ejderhā adımlı demekdir maķām-ı temeddühde **(5 b)** bahādır yürüşlü deme gibidir **ezvāc** cem'dir zevc çift demekdir 'avretin zevci şevheri ve herifin zevci 'avretidir ikisi cem' olunca ezvāc olur ve sā'ir iki münāsib nesnenin her birine ezvāc dēnür ve miħaffe üzerinde olan örtüye da dérler **ezlām** şol oklardır ki ehl-i cāhiliyet bir nesne bölüşmekde ve bir niyyet fālında onları isti'māl ederler edi **esedu'llāh** Haķķ Ta'ālā ħazretlerinin arslanı ħazret-i 'Alī rāziya'llāhü ta'ālā 'anhu demedir **esās** binānin temeli üsüs gibi zamm ve teşdid ile **esfel-i sāfilin** alçaqların ziyāde alçağı demedir, cehennemün dibinden 'ibāretidir **esfār** seferin cem'idir sefer kat'-ı mesāfe étmege ve beyāz nehāra dérler ve seferin dağı cem'idir sifr kesr-i sīn ve sükūn ile³⁵ kitāb demekdir kemā kāl 'azze ve cell ke-meşeli'l ħimāri yahmilü esfāren³⁶ **eslem** āfetlerden selāmet bulmuş kimse **esmer** gendūm-gūn ya'nī buğday renkli **esrā** yürütdi demekdir **esirre** teşdid ile seririn cem'i köşkler demedir

³⁵Metinde "kesr ve sükūn-ı sīn ile" şeklinde gçmektedir

³⁶Kuran kerimden bir ayettir. "kitaplar tasıyan eşegin durumu gibidir" (5), Cuma suresi.

esrār sırrlar **esākıfe** eskufuñ cem'idir baş papazlar demekdir **esāṭin** direkler demekdir, sūtünlar ma'nāsına **esb** at **ester** kaṭır **esenn** yaşda büyük kimseye dërler feth-i elif ve sîn ve sükün-ı nûn iledir **esliḥa** silâhlar **esāmī** isimler ya'nī adlar **esbāb** sebebler **esīrān** ve esīrīn esīriñ cem'leridir **esānid** cem'dir sened mu'temed 'alyeh demedir **eşkal** şekiller **eşraf** şerafettlü kimseler **eşerr** eşerlü ṭā'ife **eşher** feth ve sükün-ı hā' ile gayet şöhretlü demek **eşhür** zamm ve sükün-ı hā' ile aylar demekdir **eşhür-i ḥurum** zil-ka'de ve zil-ḥicce ve muḥerrem ve receb bu dört māha dërler iki kabileden mā'adā 'Arab ṭā'ifesi bu aylarda kıtāli ḥelāl görmezler idi ve ḥelāl görenleriñ katlini ḥelāl görürler idi **eşcār** ağaclar, dıraḥtān ma'nāsına **eşrār** şerlü kimseler **eşāri'** büyük yollar, ṭarīḳ-i 'azīm ma'nāsına **eşheb** kır ata dërler ve şol güne dërler anda kırağı yağa **eşrāṭü's-sā'at** 'alāmāt-ı kıyāmet demedir şeraṭ fethateynle 'alāmet ma'nāsınadır **eşkiyā** cem'dir şaḳī bed-baḥt demedir, sa'ādetiñ zıddıdır **aşḥāb** hem-şoḥbet olanlara ve ser-keşlikden soñra mutī' olmağa dërler ve **şahābe** daḫı bu ma'nāya ve muşāḥabat ma'nāsına gelür **aşālet** ulı ve cesīm olmak **aşl** bir nesneniñ evveline ve ağacıñ kökine dërler **aşil** ikindiden aḫşām vaktine kadar olan zamāndır ve ḳavī ma'nāsına da gelür aşilü'r-rāy dërler ve ulı ma'nāsınadır **aşfiyā** cem'idir ḳalbinde şafvet-i islāmiyet olub küfr (ü) ḡıll ve ḡışşından pāk ve sālīm olan kimselere dërler **aşnām** bütler demekdir, şanemiñ cem'idir **aşḡar** gayet küçük nesneye dërler **aşabte** feth-i tā ile işābet eylediñ şavāb söylediñ demekdir **(6 a) aşdikā** şādıklar **eşk** gözyaşı, sirişk ma'nāsına **eşerr** gāyet şerlü kimse **eşedd** gāyet kaṭı ve berk demedir **eşīrvā** işāret édiñ murād cevāb ve ḥaber vēriñ demekdir **aḳall** ziyāde azḡun ve güm-rāh demekdir **aḥther** ziyāde pāk u nazīf demedir **eṭāyib** gökçek ḳoḳular **eṭfāl** çocuklar **uṭrūfe** nev-peydā mällar ve kenārları alemlı ridā' **aḫher** ziyāde zāḫir ve āşḳār nesne **a'nāḳ** cem'dir boyunlar demekdir, raḳabe ma'nāsına ve 'unḳ mā'il ma'nāsına da gelür **e'ālī** mertebede 'ālī kimseler **a'yād** 'ıdiñ cem'idir bayrama dërler ve şol nesneye dërler ki saña mu'tād ola ḡuşsa olsun sā'ir nesne olsun **a'mā** başarı zā'il olan kimse **a'mām** 'imāmeniñ cem'idir başa şarılan destāra dërler **a'şāb** vücūdda olan sinirleriñ cem'idir **a'māl** 'ameller, işler demekdir **a'lām-ı 'ulemā'** 'ālimleriñ ziyāde bilicileri demekdir **e'azz** gāyetle 'izzetlü demedir, 'izzet zilletiñ muḳābilidir **a'ceb** gāyet 'acāyib **a'zār** 'özrüñ cem'idir **a'dād** 'adediñ cem'i şayılar **a'bā** cem'dir yükler demek, aḫmāl ma'nāsına ve 'adl ve nazīr ve ḳayıрмаḳ ma'nāsına da gelür kesr-i elif ile daḫı mervī **a'ḳāb** 'aḳabıñ cem'idir veledde ve veled-i veledde dërler **a'la'llāhu şānehu** Allāhu Ta'ālā şānını a'lā étsün **a'yā** gāyet 'āciz ve umūrunda başīret üzre olmayub kāhil olana

dérler **a'dā** düşmānlar **a'lem** ziyāde bilici **a'āzım** büyükler **ağlez** gāyet gālīz kıtı demektir **ağnām** koyunlar **ağyār** gayriler **ağzel** muşāhabat şāhibi olan kimse ve silāhsız er demektir **ağşān** gusnuñ cem'idir dāllar demektir **eflāk** gökler **efkār** fikirler **efşah** ziyāde faşīh kelāmda bulunan belāgata faşāhat dérler ve ba'zılar eyitdi her kes ki tekellüme kādır ola oña faşīh dérler kādır olmayana a'cem dérler **efrāsiyāb** mülük-i mütekkaddimedendir **efzā** arturıcıdır vaşf-ı terkībī isti'māl olunur **ef'ā** yılan hayye ma'nāsına **eflāz-ı kebed** ciger pāreleri **efrād** cem'dir ferd vitr ma'nāsınadır tek ve yalnız demek **efsūs** hayf étmek ve masharaya almak **efser** tād-ı şāhī **efsār** yular **efşān** saçmak vaşf-ı terkībī isti'māl olunur **ef'al** cem'-i fi'l isimdir iş ma'nāsına **efsāne** hikāye **efsürde** toñmuş **efrāhte** açık **efrūhte** yalınlanmış **efrāz** efrāhten lafzından açmak vaşf-ı terkībīdir 'alem-efrāz 'alem açıcı demektir **efreng** zīb ü zībā ve yücelik **aqvāl** cem'dir kavli tekellüm ma'nāsına **ekāşī** cem'dir **akşā** irak olan yere dérler **akşā'l-gāye** gāyet irāğñ nihāyetī **akṭār** cem'dir kıtır cānib ma'nāsınadır **akrabā'** ziyāde yakınlar demektir **akāvīl** kavller ya'nī sözler **aklām** cem'dir kalem hāmeye ve kumār oқuna dérler ki onlarla fāl éderler idi **(6 b) akārib** yakın kimseler **akrān** hāl ve rütbede hem-tā olan kimselere akrān ve emsāl dérler **elkışsa** hāşıl-ı kelām demedir **akālīd** ıklīdiñ cem'idir anahtarlar demektir mefātīh ma'nāsınadır **ekber** gāyet büyük demektir **ekāsire** 'alā-hilāfi'l-kıyās kistrāniñ cem'idir kıyās kesrün gelmek idi kistrā ibrā vezni üzre fürs melikleriñ laқabıdır ve kāfiñ fetḫi dağı luğatdır ve bu husreviñ mu'arrebidir husrev melik demek olur **ekābir** büyükler demektir **eksün** kumāş nev'inden atlas **ekfer** pek gālīz, gavur **ekser** pek çok **ekl** yemek **ekārim** kerem édiciler **ekrem** ziyāde kerim, kerīm nīk-nām demektir **allāhümme** ya allāh demektir **elṭāf** luṭfler demektir **luṭf** 'amelde rıfқ u mülāyemet üzre olmağı dérler ve hudā-yı ta'ālādan tevfiқ ü 'işmete luṭf dérler **el'an** ziyāde la'tīn demektir la'n ve la'net hayrdan irāğ étmege dérler la'tīn mü'enneşe dağı şıfat vāқи' olur **elkāb** laқabiñ cem'idir **elsine** lisāniñ cem'idir diller demektir **elūs** hıyānete ve ihtilāṭ-ı 'aql ve dā'im ve şābit olan nesneye dérler veşy ma'nāsına da gelür **elyen** gāyet mülāyim demektir līn lāmiñ kesr ve meddiyle ve lāmiñ fetḫi ve yāniñ teşdīdiyle ve lāmiñ fetḫi ve yāniñ sükūnuyla mülāyim nesneye dérler, huşūnetiñ zıddıdır **el-ān ḥaşḥasa'l-ḥaқ** şimdi ḥaқ zāhir oldı demektir ḥaşḥas bir nesne zuhūr étmege dérler **elem** veca' ma'nāsına, ağır demektir **elhān** cem'dir lahn ḥüsn-i şavt ile āvāze kıılmağı dérler **emcād** cem'dir mecd kerem ve **emced** ekrem demedir **emlah** gāyet melīh demektir melīh gökçek olan kimse ve tuzlu şı ma'nāsına ve emlah

şol beyāz levne dەرler ki oña siyāh qarışmış ola **emīr'ü'l-mü'minīn** mü'minleriñ hākimi ve emr edicisi demekdir **emvāl** mālлар demekdir **emrāz** marāzlar demek marāz hastalık, saķam ma'nāsına **emn** sükün-ı mīm ile emīn olmaķ **emānet** emīnlik emīn hāfiz ve maħfūz ma'nāsınadır **emākin** mekānlar demedir **emşāl** cem'dir meşel kelime-i tesviyedir **emyāl** mīliñ cem'idir mīl mīmiñ kesr ve meddiyle dört biñ adım yere dەرler, şülş fersaħdır **emel** ricā ma'nāsına me'mül bundandır **emr-i maħtüm** hitām bulmuş ya'nī tamām olmuş iş **emāret-i emāret** bu emāretiñ biri 'alāmet ve biri emīrlik ma'nāsınadır emīrlik 'alāmeti demek olur **emīr** buyurıcı, fermān-fermā ma'nāsına **emān** emīn olmaķ **emāsīde** şişmiş demekdir **emānī** kaşd ve taķdīr ma'nāsına taķdīr-i hayāl ile kendüye bir nesne hāzırlamaģa dەرler ve kaşd kāfiñ fetħ ve sükūnuyla bir nesneye teveccüh etmeģe dەرler **enbiyā** nebīler demedir şalavātu'llāhi 'aleyhim ecma'īn enābīn demekdir **enver** gāyet nūrlu **encümen** cem'iyet maħalli **inne muhammeden 'aşıķa rabbahu** taħķīķ hāzret-i Muħammed şalla'llāhu ta'ālā 'aleyhi ve sellem rabbine 'aşıķ oldu demek olur **enhār** cem'dir nehār gündüze demekdir **endāhte** atılmış demek olur **engüşt** barmaķ işba' ma'nāsına **engüsterī** yüzük hātem ma'nāsına **endek** az, kalīl ma'nāsına **enbān** taģarcıķ cild-i ğanemden yapup azıķ qorlar **enbāz** ortak, şerīk ma'nāsına **enfās** nefesler, dem ma'nāsına daħı fetħ ve sükün ile olan nefesiñ cem'idir sebeb ile esbāb gibi **enfes** hemzeniñ ve fāniñ fetħiyle sevgilü nesne **enfüs** hemzeniñ fetħ ve sükūnı ve fāniñ zamm ve sükūnuyla (7 a) insāna hāş olarak nefesler demekdir nefes, rūħa ve kana ve cesede ve yavuz göze daħı dەرler **encüm** süreyyā nāmıyla meşhūr olan ülker yıldızına dەرler pervīn ve peren ma'nāsına **enām** maħlūķāta ıtlāķ olunur **en'ām** hayvānāt **engīz** koparıcı ma'nāsıyla vaşf-ı terkībī isti'māl olunur şevķ-engīz ve fitne-engīz **envā'** cem'd(ir) nev'-i cinsden aħaşşdır **enbül** ve **enbüh** bol vāsi' gibi ve ğalebe ma'nāsına da gelür **endīşe** fikr ve te'emmül ma'nāsına **endüd** şıva, tılā ma'nāsına **endüh** ve **enduh** ğuşşa ma'nāsına dەرler **engübīn** bāl, 'asel ma'nāsına **engür** üzüm, 'ineb gibi **enīn** iñlemeģe dەرler zār u nāle ma'nāsına **endühte** kazanılmış demekdir **ensāb** cem'dir neseb şoy demekdir **enseb** pek münāsib demekdir **entüm** cem'dir siz demekdir fārsīde şumā dەرler **endāz** şalıcı ma'nāsıyla vaşf-ı terkībī isti'māl olunur sāye-endāz gibi **endüz** taħmīn ma'nāsına **enbāşte** bir yeri taldurmaģa ve kaķamaģa dەرler **enşār** yardım ediciler demekdir medīne ehālīsinden aşhāb-ı güzīn şaħābe-i muħācirīn rızvānü'llāhi ta'ālā 'aleyhim ecma'īn hāzarātına ma'īşet ve sā'ir huşuşlarda nuşret ve mu'āvenet etdikleriçün enşār nāmıyla şöhret-şi'ār olmuşlardır **enāmīl** enmeleniñ

cem‘idir barmaq ucları demekdir **evliyā** cem‘dir velī, ehlü'llāh olan zevāta da dەرler ve bir nesne şāhibine ve üzerine vālī olub hūkm eden kimseye dađı dەرler **evā'il** cem‘dir evveller demekdir **evşān** cem‘dir veşen büt demedir **evkār** ğam-ġin kimse demedir **evreng** ferheng vezni üzre tāc ü taht ma'nāsınadır **evkat** vaqitler **evhen** ğāyet za'īf nesne **evrāk** cem‘dir kitābıñ ve aġacıñ yapraqlarına dەرler **evzā'** vaz'ıñ cem‘idir eṭvār maqāmında isti'māl ederler **evbāş** fetḥ ve sūkūn-ı elif ile āmīhte bā-her çīz ve levend ve bī-kār ma'nāsına **evhām** hisābda yañılmaġa ve bir nesneyi yañlış añlamaġa da dەرler **evc** 'ālī ve yüce demedir **evb** mekān ve nāhiye ya'nī cānib demekdir **ehl-i sūnnet ve'l-cemā'a** aşhāb efendilerimiziñ işrinde ğitmek **ehl** fetḥ ve sūkūn-ı elif ile müstahıq ma'nāsına ve bir kimseniñ ḥānedānına ve evde sākin olanlara ehl-i dār ve ehl-i beyt dەرler **ehlen ve sehlen** eteyte si'aten ve eteyte ehlen feste'nis ve lā testevḥiş demekdir **eyne** elif ve yāniñ fetḥ ve sūkūnı ve nūnuñ fetḥiyle kande demekdir **eymü'llāh** ve **eymenü'llāh** ikisi dađı 'alā ḥide sevgend-i ḥudādır 'Arab kāsem maqāmında yād ederler **eyim** elifiñ fetḥi ve yāniñ kesr ve sūkūnuyla zevci olmayan ere ve 'avrete dەرler

Elif-i meksüre

İbdā' söze başlamaġa dەرler fulān mā yübdī ve lā yu'īd ya'nī fulān ne fetḥ-i kelām eder ve ne redd-i cevāb eder demekdir **ibdā'** bir nesneniñ nümunesi yoġiken yeñiden ihtirā' ya'nī İcād etmege dەرler **ibā'** bir nesneden imtinā' etmek **ibrāz** bir nesneyi izḥār etmek **ibrīz** ḥāliş altun demekdir **ibtihāc** feraḥ-nāk olmak **iblag** erişdirmek **ibn** oġul demekdir **ibn-i ḥicr** 'ulemādan bir zātıñ adıdır **ibṭāl** bir nesneyi baḥl etmek **ibtılā'** bir nesneye mübtelā olmak **ibkā'** bir nesneyi (7 b) yerinde kemā-kān bākī kılmak **itmām** tamām etmek **ittekū** siz ittikā' ediñ şalāḥ üzre oluñ demekdir **ittibā'** bir kimseye tābi'olmak **ittişāl** birikmek **ittikā** bir nesneye ṭayanmak **ittiḥād** birlik etmek **ittifāk** re'yi birbirine muvāfiq olmak **isr** elifiñ kesr ve sūkūnuyla revġan-ı ḥāliş ve iz ma'nāsına ize fārisīde pey dەرler **isneyn** esmā'-ı 'adedden iki 'adedin ismi **isnā** 'aşer on iki demek **işbāt** bir nesneyi şābit kılmak **icābet** cevāb virmek **ictinā** budak, şāḥ gibi **iclāl** ta'zīm ve tekrīm etmek ve çok 'atā kılmāġa dەرler **icmāl** hisābı cümleye redd etmek ve bir kimseye iyilik etmege ve bir nesneyi ḥüb etmege ve kavmıñ devesi çok olmaġa dەرler **icāzet** bir nesneyi cā'iz görüb nāfiz kılmak ve şu vërmege de dەرler **iclās** bir kimseyi bir maḥalle oturtmak **ictimā'** cem' olmak **icāre** bir nesneyi kira ile almaġa dەرler **ictihād** bir nesneye sa'y edüb vüs' ve cehdi şarf etmek **iḥtirāz** sakınmak tevekḳī ma'nāsına **iḥtiyāc** muḥtāclıq **iḥrāz** ḥıfz etmek ma'nāsına **iḥsān** kimseye iyilik etmek **iḥzār** ḥāzır kılmak

segirtmege de d rler ‘adv ma’n sına **ihtil m** d ş g rmek ma’n sınadır **ih ti am** bir kimseden hay   tmek ve onu  gazabından havf  tmek **ih tiv ** cem‘  tmek ve i tim l ma’n sına da gel r **ih  an** te’ehh l  tmege d rler **ih s s** bir nesneyi yak nen bilmek **ih tiy t**  ka ve mu‘temed n ‘aleyh nesne ile ‘ mil ve bir nesneyi ortaya almağa da d rler **ih tim l** irti al ma’n sına ve n z g t rmege ve bir nesneyi  her  ey’e h ml  tmege d rler **ih tir m** kimseyi m kerrem t tup ri‘ yet  tmek **ih ta** kaplamak **ih d  ve erba‘in** kırk bir ‘adedi n ismidir **ih tiz r**  s vet gelmek ve segirtmek **ih til fat** birbirini  mug yiri olan kavller **ih afe** korkutmak **ih r c**  karmak **ih t r** bir nesneyi kimseni  h t rına get rmek **ih ti  s** kimseye bir nesneyi h   kılmak **ih til t**  arışmak ma’n sınadır **ih v n** a ı  cem‘idir  arında lar d medir **ih tit m** bir nesne hit m bulmak tam m olmak **ih b r** haber v rmek **ih l  ** h li  kılmak ve t ‘atda ih l   terk-i riy dirdir **ih tiy r** iki nesneye meyl  d b birin irti ab  tmek ya’n  se mek **idb r** gitmege d rler ve b li  olmağa tavar ya ır olmağa da ve dub r yeline d hil olmağa d rler ve ikb li n nak zidir **idr k** eri mek lu uk ma’n sına ve g rmek ve meyve eri mege ve bir nesne nih yet bulmağa da d rler **id re** d nd rmek **iddi‘ ** bir nesne da‘v   tmek **iddih r** te did ile cem‘  tmek **idh r** te fif ile zelil kılmak **iddi  r** m l-i ke ir bulmağa d rler **iz‘ n** hu z ‘  tmek ve bir nesneye mezellet izh r  tmek **ir ka** bir nesneye d kmege d rler  abb ma’n sına **ir de** mur d  tmek **irem** b g-ı cennettir **irtiy b** bir nesnede  ekk   ş bhe  tmek **ir d **‘ meme emdirmek **irz **‘ r zi kılmak **irs liyye** y r mesi m l yim olan deve **ir  d** to rı yola sevk  tmek **irtif **‘ ‘ li kılmak **irti al** bir yerden  her ma alla nakl  d b ya’n  g cmek ma’n sına **irtid d** ne‘ z  bill h m rted olmağa d rler **irs l** kimseyi bir t rafa  l ilik ile g ndermek **irtik b** bir nesneyi i lemege d rler **irc **‘ d nd rmek i‘ de gibi **ir  **‘ r  vet v rmek **irti  **‘ r  vet almak **iz‘ c** bir nesneyi ırgalayub yerinden  oparmak **izdiv c** te’ehh l  tmek **izdir **‘ h rlamak **iz le** bir nesneyi mek nından ayırmak **isti hr c** h r c t leb  tmek, istinb t gibi **istisk **‘ ya mur ve  u i mek t leb  tmege d rler **istil **‘ bir nesneni  g yetine eri mege d rler (8 a) **istin ar**  rk tmek ma’n sınadır **isti l **‘ bir nesneyi bilmek mur d  tmek **istin s**  nsiyyet ve  lfet istemek **isti m m** r yi a almak **isti‘ c l** bir nesneni  ‘acele olmasın istey b  vdirmek **isti v b** to rı bulmak ve kimseni  re’y ve k rını pesend  tmek **istir k** bir nesneyi gizl  eylemek yuk l istere a's-sem‘ semi‘a m stah fiyen d mekdir **istih k k** bir nesneni  v c bun t leb  tmek **isti n **‘ g n lik g st r b i tiy csızlık izh r  tmek **istik l l** bir nesneyi az ‘add  tmek ve irtif ‘ ve irti al ma’n sına da gel r **istin  k** nutk

talep etmek kimseden cevab istemeğe derler **istiḥlāṣ** ḥalāṣ olmak istemek **istiṣāl**
 kökünden koparmak **ism** ad demektir nām gibi **istiḳāmet** toğrı olan nesne ve i'tidāl
 ma'nāsına **istiḳṣāf** açmak talep etmek **istiḥkām** bir nesne muhkem olmak **istirāḥat**
 rāḥat eylemek **istimrār** gitmek zehāb ma'nāsına ve istiḥkām ma'nāsına da gelür
istinkāf bir nesnenin izin ğā'ib etmekden sonra bulmağa ve bir nesne irkilip imtinā'
 etmek de derler **istikrār** bir yerde karar kılmak **istid'ā** istemek **isti'dād** hāzırlanmak
istikbāl bir nesneye yönelmek **istidbār** istikbālın zıddıdır **isti'āb** bir yeri ihāta etmek
istifsār bilmek talep etmek **istiḳṣā'** bir nesnenin künh ve nihāyetine vākıf olmak
 istemek **istirdād** bir nesnenin gerü dönmesin talep etmek **istiḥlāf** kimseye ḥalife
 edinmek **isti'fā** terk ve 'afv talep etmek **istiṣāre** müṣāvere etmek **iştirā** şatun almak
istiftā fetvā talep etmek **istiḥbār** haber istemek **isti'āne** yardım talep etmek **istiṣḥāb**
 talep-i şoḥbete ve kimseye şahābet murād etmek derler **iskāt** düşürmek **istidlāl** delil
 istemek **isticāze** icāzet ve ruḥṣat talep etmek **istibkā'** bir nesnenin bir miqdārın
 alıkomak ve bir nesneden şerm ve ḥayā etmek derler **istifāze** feyz ve sā'ir nesne
 vürüdün istemeğe ve vāsi' olmağa da derler **isti'āre** 'āriyet talep etmek **iskāt** süküt
 ettirmek **istiġāse** yardım istemek **isti'lām** öğrenmek ve bilmek istemek **isnād** tayamak
 ve ḥadıṣi kâ'iline ref' etmek derler **istiḥbāb** müsteḥabb olmak **istiḥsān** müstahsen
 ma'nāsına olduğu gibi **isti'lā'** 'ālī olmak ve bir nesnenin üzerine çıkub yüksek olmağa
 derler **iscāl** kelāmı irsāl etmek derler **istiṭā'at** tākāt ve kudret ma'nāsınadır **istiz'āf** bir
 kimseyi za'if 'add etmek **istivā'** düz olmak ve i'tidāle dağı derler **istikrā'** bir nesneyi
 kirā ile almak **isticāl** müddet talep etmek **istebraḳ** kalın olan atlas **is'āf** ḥacet bitürmek
 ya'nī kimsenin ihtiyācını def' etmek **istihānet** bir nesneyi ḥaḳır görmek **istınāf** bir
 nesneye başlamak, ibtidā ma'nāsına **istiḥāle** muḥāl olan nesneyi talep etmek **iş'āl** āteşi
 yalınlandıрмаğa derler **iṣtibāh** bir nesne mültebis olmak ya'nī beñzemek **iṣkāl** bir
 nesne müşkil olmak ya'nī ğayra mültebis olmak **iṣrāk** ziyālu olmak ve güneşin ziyāsına
 dāḥil olmağa dağı yüz nūrānī olmağa da derler **iş'ār** bildirmek **iṣtiḥā'** istek ḥāhiş
 ma'nāsına **iṣrāb** içürmek **iṣtiġāl** meşġul olmak **iṣā'a** ḥaberi şāyi' kılmak **iṣḥāş** sefer
 etmek karīb olmak **iṣkence** 'uḳūbet ve ta'zīb ve cendere ma'nālarnadır elifsiz dađı o
 ma'nāyadır **iṣdār** vākı' kılmak **iṣār** şol ipdir ki ḥaymenin aşağısına bağlarlar **iṣba'**
 barmak cem'(i) eşābi'dir **iṣrār** bir nesne üzerine kâ'im ve dā'im olmak **iṣlāḥ** bir nesneyi
 şāliḥ kılmağa derler fesādın (8 b) muḳābilidir **iṣābet** bulmak ve muṣṣbet-zede olmağa ve
 şavāb söylemeğe derler yukāl aşāba fi kavlehi ve oḳı nişāna erişdirmeğe derler **iṣrār**

ziyāde karīb olmağa ve bir miqdār segirtmege ve ‘avret üzerine ‘avret almağa dërler **izmār** bir nesneyi kalbde gizlemek **izā’et** şu’lelendirmek **iztirāb** mevcîñ birbiriñe urmasına ve hareket ve ihtilāl ma’nāsınadır **iztirār** nā-çār olmağa dërler **ıtlāk** bendden ıtlāk olunmuş develere dërler ve ‘avreti kayd-ı nikāhdan ve esîri ‘ıkal-i rikkiyyetden halāş edüb şalivermege de dërler ve lisānda talākāt ve ıtlāk açıklık ve selāsetden ‘ibāretdir **itā’at** emre inkıyād ma’nāsınadır **itrā** mubālağa ile medh étmege dërler **ıtfā’** söyündürmek **ıtlā’** bir nesneye vākıf olmak **ıt’ām** kimseye ta’ām yedirmek **ıtmīnān** sākin olmak zamm-ı tā ile **tamāniyyet** dahı o ma’nāyadır Sābit merhūmuñ

şoyunca pīrehenin bulmadım tamāniyyet

dédigi bu ma’nadır **izhār** bir nesneyi zāhire ihrāc étmek **i’tidāl** toğrulamak **i’lān** aşikāre kılmak **i’yā** bir nesneyi işlemekte başret üzre olmayub yorulub ‘āciz olmağa dërler **i’āde** geçmiş nesneniñ tekrār zikrin döndürmege dërler **i’tināk** bir kimseniñ boynuna şarılmak **i’tisāf** bir nesneyi zulm ile almak **i’tisāk** bir nesneye harīş olmak **i’tirāf** ikrār ma’nāsına ve bilmek için haber şormağa ve ‘örf ma’nāsına da gelür **i’bād** kimseyi kul edinmek **i’tişām** memnū’ olmak **i’tizār** günāhdan ‘öZR dilemek ve ‘öZR maqbūl olmak ve bikriñ bekāretin izāle étmege de dërler iktizāz ma’nāsına **i’tibār** öğüt almak ve intikāl étmek **i’tinā’** ihtimām ve diqqāt ma’nāsına **i’lā** kimseyi refi’ kılmak **i’lām** bildirmek ve sipāhı kendü nefesine bahādır kılmāğa ve her ‘alāmet kılmāğa da **i’lām** dërler **i’zāz** kimseyi ‘azīz tutmak **i’rāz** bir nesneden yüz döndürmek **i’tirāz** ‘askeri yoklayub gözden geçürmege ve bir nesneye hā’il olmağa ve bir nesne arqırı ve oğ ile kimseye teveccüh edüb urub öldürmege dërler ve kimseniñ ‘ırzına degmege dërler **igrāk** gark étmek ve yayı geregi gibi çekmege dërler **ıgtinām** bir nesneyi gānīmet bilmek **ıgfāl** gāfil kılmak ve bir nesneyi añıp tūrurken terk étmek ve feth-i elif ile **egfāl** hālī ve harāb yer arz-ı mevāt ma’nāsına **ifhām** zecr tarīkiyle cevāb vērüb iskāt étmek **ifāza** taldurmağa ve dökmege ve söze girmege dërler **iftirā-gū** bir kimse hakkında vukū’ı olmayan nesneyi söyleyici **iflās** müflis olmak feles fetheteynle pula ve menkūra dërler elinde olan aqcası fülūs ve züyūf oldı demedir **ifrāğ** hadden tecāvüz étmek **iftihār** bir nesne ile fahr edüb (ö)günmek **iftitān** kimseye āfet ve fitne erişmek **ifşā** haberi şāyi’ kılmak **ifrāz** ayrılan nesneniñ bir pāresine ve şayd şayyādiñ kolayına gelmege dërler **ikāmet** bir yerde muqīm olub eglenmege dërler **ıklid** anahtar miftāh ve mıkled ma’nāsına **ıktibās** büyük āteşden āteş almağa dërler **ıktiḥām** maḥall-i müzāyakaya dāhil olmağa ve bir nesneyi ḥaqr görmege dërler **ıktiḫāf** ağacdan meyve

(9 a) devşirmek **ıqlīdus** bir ḥakīmiñ adıdır **ıkra'** oku demektir **ıktināş** şayd avlamağa dەرler **ıktidār** bir nesneye kâdir olmağa ve çölmekte nesne bişürmeğe dەرler **ıkdām** bir nesne ḥusūlüne tamām muḳayyed olmağa ve şecā'ate ve bir nesneyi muḳaddem kılmaga da dەرler **ıklīl** mücevher tâc **ıkrāh** bir nesneyi kerh görmek **ıktisāb** rızq taleb etmek **ıkrām** bir nesneye ḥürmet etmek ve evlād-ı kirām şāhibine de ıkrām dەرler **ıktifā'** bir nesne ile ḳanā'at etmek **ıkfā'** ḥaymeniñ ardına kefā dedikleri bezi çekmek ve şiriñ āhirinde ḳāfiye ḥarfleri muḥtelif olmağ **ıksīr** kīmyā dedikleri ḥasret-i 'ām **iltihāk** lāḥıḳ olmağ ya'nī yetişmeklik **iltiḳāṭ** bulmağ **iltizām** bir nesneyi ta'ahhüd eylemek **ilhāk** yetişmek ve yetiştirmek ma'nāsına **ilhād** ḥaḳdan bātıla meyl etmek **iltihāb** od yalıñlanmağ **ilhāh** ibrām etmek **ilzām** bir nesneyi lāzım kılmaga **iltiḳām** loḳmayı yutmağ **iltifāt** kimseyi dil ile ya iḥsān ile oḥşamağ nevāziş ma'nāsına **iltivā** burulmağ ve devrilmeğ **iltimās** bir nesneyi ummağ **ilgā'** bir nesne bātıl kılmaga ve 'adedden bir nesneyi isḳāṭ etmek **ilkā'** bir nesneyi bırakmağ ve bir nesneye muḥabbet düşürmek **ilāh** celle celālühü ve lā ilāhe ḡayrühü **ilbās** kimseye bir nesne giydirmek **ilā-metā** ne vaktā kadar demektir **iltiyām** cerāḥat sağılmağ **imā'** emeniñ cem'idir ḳaravaşlar demedir **im'ān** ḡāyet daḳıḳ nazar **imāle** meyl etdirmek **imāṭa** bir nesneden ıraḡ olmağa ve ıraḡ etmeğe dەرler **imtişāl** emre ṭā'at göstermek, ihtizā' gibi **imtiyāz** ayrılmaga ve seçilmek **imre'e** 'avret **imşeb** bu gece **imkān** kâdir kılmaga **imtinā'** bir nesneden el çeküb ferāḡat etmek **imrüz** bugün demedir **imzā'** bir nesneyi geçürmek **imtiḥān** şınamağa dەرler **incāz** va'de vefā etmek **inhimāk** bir ḥuşuşda cedd ve lecc etmek **ināḥa** deveyi çöker(t)mek **inşirāḥ** ḳalb açılmağ **intihāz** fırsat bulmağ **intiḳāz** ip bükülüb bükümü çözülmek **intihāb** ḡanīmet mālın dilemek **inşurāf** dönmeğ **inşād** bildirmek ve şir okumağ **inḥirāf** meyl edüb 'udül etmek **intiḳāl** bir yerden cāy-ı digere naḳl etmek **in'ām** ni'met vèrmek **intiḳām** 'ıḳāb etmek **inhizām** 'askeriñ bozulub şınması **insilāl** süzilmek **insidād** bir gedik nesne ṭutulub ıslāḥ olmağ **inḳıṭā'** kesilmek **inḳiyād** itā'at ma'nāsınadır **inḥilāl** arıḳlatmağ **inḳirāz** ḳavm dükünüb kimse ḳalmamağ **ins** benī ādemiñ cümlesine dènür **inzār** ḳorḳutmağ demedir **intiḥāb** ayrırub seçmek **intibāh** uyanmağ **inkisār** kıрмаğ **inbisāt** döşenmeğe ve daḥı ḥaşmet zā'il olmağa dەرler **intişār** intiḳām almağ **inhidām** yıkılmağ **inḳizā'** bir nesne dükeneğ **infi'āl** bir nesne(ye) fi'l-i ḳabül etmek **inbi'ās** gönderilmek ve sür'at eylemek **inṭılāk** gitmek, zehāb ma'nāsına **inzivā'** bir yer(e) cem' olub devşirilmek **ihitimām** gussalanmağ iḡtimām gibi ve bir ḥuşuşa sa'y ve diḳḳat etmeğe dەرler **ihtizāz** müteḥarrik olmağ ve yıldız düşerken

hareket etmesine ve ‘askeriñ gürüldisine ve gavgā ve galebe etmesine de dërler **ihmāl** bir kimse bir nesne ile nefsinin beynin taħliye kılub terk eylemektir **ihdā’** kimseye bir nesne hediye eylemek **ihānet** bir kimse hafif ‘add edüb haķır görmek **irā’** çakmak çakmaya ve mu‘āvenet (**9 b**) ma‘nāsınadır **ıyyām-ı teşriķ**³⁷ kurbān bayramının evvelki gününden soñra gelen üç güne dërler **īsā** şimdi demektir **in** bu demedir **izāh** āşikāre kılmak **īsār** bezl ve saçmak **izā’** kimseyi eziyyet ile āzürde etmek **ikāz** āgāh etmek ve uyartmak **işāl** erişdirmek **ıyyām**³⁸ yevmin cem‘i günler demedir **icāb** ve kabül bey‘ ü şirāda bāyi‘in vërdigi cevāba müşterī dahil rāzī olıcak tarafeyndan icāb ve kabül vāķı‘ oldu dërler **irāş** elem (ve) gamm ve elem getürici demedir **icāz** bir nesneyi muhtaşar kılmak **ilgar** hücūma cesāret edüb gārete dest-dırāzlık eylemek **isād** kelbi ava kandırmak **irtı‘ād** ditremek iztirāb ma‘nāsına **isā’et** günāh etmek **istifā** bir nesneyi kabz eylemek **isāre** yürütmek **istihzā** hez taleb etmek **is‘ād** sa‘id eylemek **istimāle** takviye ma‘nāsınadır

Bābü'l-elifi'l-mazmūme

Bahā³⁹ hüsn ma‘nāsınadır **übbehet** bahā-dārılık ve qadr-ı ‘ālilik **übite**⁴⁰ ‘inde rabbī hadīs-i şerīfdir rabbimin ‘ind-i ma‘nevīsinde beytütet eyledim ya‘nī geceledim demedir **ücret** kirā ve haķ vërmek ma‘nāsınadır **uħud** bir gāzā ismidir **uħdūse** şol nesnedir ki hikāyet edüb onuñla haber vërirler mā-yüteħaddeşü bihi ma‘nāsına **uħuvvet** qarındaşlık **üzn** kulak **üstüh‘ān** kemük **üstüvār** mişl-i üstüvān muħkem ve emīn demedir **üsküb** nām-ı belde **üslüb** fen ma‘nāsınadır **üss** binānıñ temeli esās gibi **üstād** mu‘allim ve hāzıķ ve māhir demedir **üsārā** esiriñ cem‘idir **üsbū’** hafta günleri ve yedi kere ma‘nāsına **üşküfe** mişl-i şüküfe çiçek demektir **uřum** ehl-i Mekke taħaşşun etdiği yeriñ adıdır **u‘cūbe** ta‘accüb olunacak nesne **üftān ü hıżān** düşüb qalkarak demektir **üftādegān** düşkünler **üfgende**⁴¹ bırakılmış **ufķ** cānib ve nāhiye ve çāpük ata da dërler **üknün**⁴² şimdi demedir, künün gibi **ümniyye** ümīd ma‘nāsınadır ümīd teşdīd ile ve

³⁷**ıyyām** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **eyyāmdır**. Metinde esreli elif kısmında **ıyyām** olarak geçmektedir.

³⁸**ıyyām** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **eyyāmdır**. Metinde esreli elif kısmında **ıyyām** olarak geçmektedir.

³⁹Bu kelime aslında üstünlü bā’ kısmında olması gerekirken metinde ötreli elif kısmında geçmektedir. Metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

⁴⁰**Übite** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **ebitedir**. Metinde ötreli elif kısmında **übite** olarak geçmektedir.

⁴¹**Üfgende** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **efgendedir**. Metinde ötreli elif kısmında **üfgende** olarak geçmektedir.

⁴²**Üknün** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **eknüundur**. Metinde ötreli elif kısmında **üknün** olarak geçmektedir.

teşdidsiz bir ma'nadır ma'lümdür **ümîd-vâr** ümîd tutucu demektir **ümmî** 'ilm okumamış kimse **ümmü'l-ķurā** Mekke-i mükerremeniñ elķābındandır **ümmü'l-kitāb** Ķur'an-ı 'azîmü's-şān **ümmehāt** analar ümmüñ cem'idir **ümem** ümmetler **umür** işler demektir **ümerā** emr ediciler demektir emiriñ cem'idir **ümîd-gāh** ümîd yeri **üns** vahşete muķābil olan ünsiyyete dەرler **ülü'l-emr** 'ādil pādîşāh **ülü'l-ebşār** başîret şāhibleri demedir **ust** odur demek **ühül** te'ehhül eylemek

Bābü'l-bā'i'l-meftūħa

Bāb Ķapu **bāz** açık **pāk-bāz** pāk nazarlı demektir **bā-yek-diger** birbirleriyle **bāz** toğan dedikleri Ķuş ve oyun lu'b ma'nāsına **bāşed** ola demektir **bāhir** şol Ķamerdir ki münevvir ola **bānī** binā edici yapıcı demedir **bār-keş** yük çekici **bālā-ter** ziyāde 'ālī **bāl** Ķuş Ķanadı ve 'arabīde Ķalb demedir **bād** olsun demektir ve rüzgāra da bād dەرler **bāyi** 'şatıcı **bāzū** Ķoluñ dirsekden yukarusına dەرler **pāşide** saçılmış **bāyed** gerek ve lāzım demek **pā-leng** topal a'rec gibi **pāy** ayak **bā'ış** sebep demek **bālā** yukaru ve boy **pāyān** bir nesneniñ nihāyetine dەرler **bāzgüne** 'aksine demektir **bāri'a** gālib ve fā'ik olmak **bāliye** könhe **bānū** Ķātūn **bālāz** yedek atı **bāħter** mağrib **bād-ā-bād** ne olursa olsun demek **bād-bān** gemi yelkeni **bād-pāz** yelpāze, mirvaħa ma'nāsına **bād-peymā** havā ve heves yolunda yelici **bād-ı şurťa** zamm-ı şīn ile muvāfiķ rüzgār **bāde** mey **bādiye** şahrā **bār** meyve ve ĶiĶek ve düstür ve yük ve büzürg nitekim bār-ı Ķudā dەرler ve bāriden lafzından saçıcı (10 a) ma'nāsıyla vaşf-ı terkībī isti'māl olunur müşķ-bār ve eşķ-bār gibi **bārān** yağmur **pārsā** zāhid **pāy-lağız** ayağı Ķayıcı **pādāş** ödeşmek, 'ivaż gibi **bār-yāfte** ruşşat ve icāzet bulmuş **bār-ı diger** Ķayrı kere **pālūde** muşaffā demedir e't'imedendir **bām** tam üzerine ve fecre dەرler **pāy-kūb** ayak depici raķş edüb ayağın yere urıcı **bādī** sebep olıcı, bā'ış gibi **bāliş** yaşdıķ **bār-gāh** Ķadır ve Ķapu öñi ve mertebe ve dīvār-ı Ķāne **bārū** burc ve Ķişār **bārī** bir kere **bāz** bāzīden lafzından oynadıcı ma'nāsıyla vaşf-ı terkībī isti'māl olunur dil-bāz yürek oynadıcı ve 'işve-bāz 'işve oyunlu demedir **pāsuħ** cevāb **pās-bān** hıfz edici ve göz edici **bāküre** turfanda meyve **pākīze** pāk ma'nāsına **bālīn** yaşdıķ **pās-dār** hıfz tutucu **pāy-māl** ayak altında sürünmüş ve Ķor demedir **pāyende** bāķī ve dā'im **bāre** yük devesine ve binilecek Ķayvānāta dەرler **bālā-dāşť** yukaru tutucu **bāzāriyān** ehl-i bāzār demedir **bāz-mend** gerü Ķalmış **bārid** soğuk demedir berd ü serd gibi **bāk-rīz** Ķorķu aķıdıcı **bār-kerde** kervāncıya ve yükleriñ derününde olan eşyāya dەرler **bā-vucūd** Ķuşuşen ma'nāsına isti'māl olunur **bāħten** oynamak **pā-bürehne** yalın ayak **bāşıra** diķķat-ı nazar şāhibi **bālā-gīr** yukaru tutucu **pā-**

zede pā ayak zede urulmuş demek **pāzū-burīde** kolu barāklı ve aşılmış demedir **bālānī** hayvān semerine ve baş depesine dēler hāmme ma'nāsına **pāye** mertebe ve nerdibān ayağı **bā-kemāl** kemāllu demedir kemāl tamām ma'nāsına **bāf** tokuyıcı ma'nāsıyla vaşf-ı terkībī isti'māl olunur perde-bāf gibi **bālīg** éyülikde nihāyet bulmuş **bāgiyān** 'ısyān édiciler **pāy-gāh** dūn-ı maḳām demektir, dihlīz gibi **bād-zehr** bir mu'ayyen ma'rūf taşdır şaru ve bazrak olur Aristo kavlince ma'denīdir ve ba'zilar yılan boynuzu ve gāv himārīñ yüreginde olur dēler ézüb içmek zehri def' éder ve her tiryāk ki zehri def' éde oña bād-zehr dēler **bādire** hiddet ve gāzab ve bir nesne bedīhe olmağa daḳı dēler **bā-serhā** başlarıyla demedir **bebr** bir cānverdir ki arslān ile muḳāşama éder **be-best** bağladı demek **betül** cihāna ve zevce raġbet étmeyüb hūlūş ile ḫaḳḳa müteveccih olan 'avret **be-tū** saña demedir **beççe** taḫfīf ve teşdīd ile yakında toġmuş yavru ve oġlancık **beḫayrā** nām-ı rāhib **beḫ beḫ** zehi zehi ve ḫoşā ḫoşā demedir **peder** baba demektir **be-der** kapuya demektir **bed-fercām** şoñı fenā deme **bed** fenā bedterīn gāyet yaramaz ve fenā **bedreḳa** kulaġuz **bedahşān** bir vilāyet **bidā'** başlamak **bedī'** bī-mişāl nesne ihdāş éden kimse bedāyi' cem'ī **bed-endiş** bed fikirlü **bed-baḫt** bed ṭālī'lu demedir **bezl-i maḳdūr** kādir olduġını ya'nī varını şarf étmek **pezireftār** ḳabūl étmek ve ḳabūl édici ma'nāsına **pezirendegān** ḳabūl édiciler **perverde-gār** besleyici demektir esmā'-ı şıfatu'llāhdandır celle celāluhu **perestār** ḳul ḳaravaş **perde-giyān** mestüre 'avretler **ber-mūcib-i fermūde** buyurulmuş olan emr iḳtizāsınca **perdāz** düzici ma'nāsıyla vaşf-ı terkībī isti'māl olunur **berāyā** beriyyeniñ cem'idir beriyye ḫaḳḳ ma'nāsına ve yabān yerlere de beriyye dēler **perde-ber-endāz** perdeyi yukaru şalıcı **pervāne** kepenek **perestiş** tapmak **perdāhten** tamām étmek ve işe şüret vérmek **perest** tapıcı ma'nāsıyla vaşf-ı terkībī isti'māl olunur **berrān** keskīn tīz ma'nāsına **pervāz-gāh** uçacak yer **perrān** uçıcı **pervīn** Ülker yıldızı (10 b) **peren** mişlüh **berūmend** yemişlü ve ḫāşıllu ve ḳuvvetlü demedir **perdāhte** düzülmüş **berzede-dāmen** étgini yukaru urucı teşmīr-i zeyl ma'nāsına **berā'a** bir kimse aşḫābına 'ilmde yāḫud sā'ir nesnede gālib ve fā'ik olmaḳ **berā'at-ı istiḫlāl** şol nesnedir ki dībācede zīkr olunub maḳşūda delālet éde **istiḫlāl** lūġatda çocuk toġdıġı vaḳt ve bükā ve ḫareketine dēler ki ḫayātına dāldir ve feraḫ ḫīninde yüzde ṭarāvet görünmege ve yaġmur yaġmağa başlamağa ve ayı görmege de dēler **barāz** fezāy-ı vāsī' ve ba'zilar eyitdi barāz şol yerdir onda aḫcār ve eşcār ḳışmından daḳı bulunmaya **ber** göġüs, sīne ma'nāsına ve meyve **berr** teşdīd ile baḫriñ ġayrına dēler **berere** bārriñ cem'idir iyilik éden kimseler demektir **ber-ḳarār-ı sābīḳ**

üslüb-ı sâbık üzre **berķ** şimşek **ber'e's-saķam** marazları şağıldıcı **ber-hurdār** naşıblü ve güvenici **perniyān** münakkaş harīr **ber-efrašte** yüceltmek⁴³ **berķ-i hātif** göz nūrunu kapıcı şimşek ya'nī kamaşdırıcı **berūn** tışarı **berg** yaprak **ber-kende** kopmuş **per** kuş kanadı **perr** teşdīd ile uçmaya dērler **pervāne-veş** pervāne gibi **perde-dār** perde tutucu **perhāş** ceng ve cidāl **perverde** beslenmiş **perend-peyk** ma'nāsına 'Arabca berīde dērler, elçi demektir **ber-āverde** yukaru ve ilerü götürici **berterīn** gāyet yukaru uçıcı 'ālī-pervāz ma'nāsına **perende** uçıcı demektir **ber-tāft** yukaru bükdi **ber-sebil-i ta'cīl** 'acele tārķi üzre **ber-keşīd** yukaru çekdi **pergār** ma'rūfdur onuñla dā'ire çekerler **baraş** ala dēdikleri marazdır **bercīs** müşteri yıldızıdır ki seb'a-ı seyyāredendir **perākende** perīşān demedir **berzah** iki nesne arasında māni' olan şey'e ve dünyā ile āhīret beynine dağı dērler her kim vefāt ētse berzaħa dāhil olur zamān-ı bi'sete kadar **berrāk** şāfi ve parlak nesne **perde-nişīn** verā-yı perdede oturıcı demedir **bi-re'yi** **resm'il-ķudūm** teşrīf rusūmunuñ rāyı üzre **bergešte** ma'kūs **ber-güzīde** üründülenmiş ve ihtiyār olunmuş, gāyet mümtāz demedir **berhemen** nām-ı hākīmdir **pür-dilān** zamm ve sūkūn-ı bā iledir bahādırlar demek **pergāle**⁴⁴ **ber-hem-zede** birbirine urmuş **beze** cürm ü günāh demedir **bezm** meclis-i zevķ u 'işret **bezbūze** ibrīķ emzigine ya'nī lūlesine dērler **besālet** bahādırlık **pest** alçaķ **beste** bağı **pes** arda dir(ler), verā gibi **pesendīde** begenilmiş **baş** bir nesneyi dōşemek **besā** niçe niçe demektir **besī** gibi **pes-mānde** gerü ķalmış **basātat** vūs'at ma'nāsına **basīť** dōşenmiş **pesend** begenmek begenmiş ma'nāsıyla vaşf-ı terkībī isti'māl olunur ĥod-pesend gibi **pesīn** gerüde olan **beşer** ve **beşere** insānıñ zāhir bedeni **beşeretü'l-arz** yer yüzünde olan nebātāt **beşāšet** güler yüzlü olmak **peştegān** peşşeniñ cem'idir Türkcede üvez ve sivrisinek dērler **beşīr** müjdeci **beşāret-resān** müjde ērişdirici **başar** görmek kuvveti ki gözde ĥalk olunmuşdur ĥāsse-(i) **başar** ma'nāsına ve bilmek ma'nāsınadır 'ilm gibi **başīr** görücü demektir **baťālet**⁴⁵ bahādırlık ve işci kimse işinden āvāre ķalmağa dērler **baťn** ķarın Fārsīde şikem ve ķabīleye de baťn dērler **baťş** ĥamle ķılmak ve bir nesneye 'unf ile yapışmak **baťhā** şol vāsi' şu aķındısıdır ki ufaķ taşları ola baťhā' Mekke bundan me'ĥūzdur şerrefeha'l-lahu ta'ālā **ba'd-ez-ān** ondan şoñra **ba'd-ez** dağı o ma'nāyadır **ba'd-ez-īn** bundan şoñra demedir **ba'ūza** üvez (11 a) dēdikleri sivrisiñektir **ba'īr** deve, ibil ma'nāsına **ba's** göndermege ve nāķaya dağı urumağa dērler **bağy** sūkūn ile zulme ve

⁴³Metinde yüceltmek olarak geçmektedir.

⁴⁴Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

⁴⁵Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

serkeşli(g)e derler **bağteten** bir nesne ańsızın olmak, füc'eten gibi **bağl** kařır **beftere** cullāh āletlerindedir küci ve dıřka dەرler **bağiyye** bir nesneden bākī kıala(n) Őey **beķā'** bir nesnenin zamān-ı vücūdı mūmted olmak **bağī'** Őol yerdır ki onda envā'-ı eŐcār ola Medīne-i mūnevverede olan kabristāna bākī'ū'l ğarķad dēdikleri ğarķad bir cins ađacın ismidir **bekūr** Őol ĥurmā fidānıdır ki evvel ēriŐe **belāgat** lisānda olan feŐāhata dەرler **pelīd** aĥmak dēmedir **belā-dīde** belā ğörmüş **pele** terazu keffesi ve nerdübān ayađı **beliyyāt** ve **belāyā** belālar dēmekdir **peleng** kaplan dēdikleri cānver **belāğ** teblīğ ma'nāsına ve teblīğ-i risāleti edā ētmege ve atın dizginini uzatmađa dەرler ziyāde segirtsün dēyü **belā-bār** belā yađdırıcı dēmekdir **belāst** belādır dēmek **belīnās** Őāhib-i raŐd bir ĥakīmın adıdır **penāh** yardım **bend-ğūsil** bend ũzici **bende** ĥul **benān** barmak ucları **penc** esmā'-ı 'adedden beŐ **penc-ğāne** beŐ vaķt dēmek **Benī-HāŐim** HāŐim evlādı dēmedir bir kabīle oña isnād olunur 'aleyhi's-selām efendimiz dađı hāŐimidir **Benī-'Abdü'ddār** Benī-Meĥzūm Benī-'Uday Benī-Sehm Benī-Cem' Benī-Ķūrayze bunlar her birī bir kabīle ismidir **pend** öğüt dēmek, naŐihat ma'nāsına **pehn** yaŐŐı yere ve yaŐŐı nesneye dەرler **pehnā** düz Őāhrā **bahāne-cūy** bahāne arayıcı dēmek **behce** ĥüsn yukāl recülün zū-behce **bahādır** Őecī' **behiyye** ĥüsn-dār olan nesne **pehlū** kaburga **pehlū-ğāh** yan řarafına dەرler **be-her-ĥāl** her ĥāl ile **behre-dār** naŐīb řutucu **bahāne-sāz** bahāne düzici **Behrām** seb'a-ı seyyāreden olan Merrīĥ dēdikleri yıldızdır **behr-i ĥudā** ĥudā için dēmekdir **beyhaķī** 'ulamādan bir zātıdır **bahā-fürüz** bahā ziyālandır bahā-dār dēmedir **beyābān** yabān yer **bīğānegān** āŐinānın muķābili olan bīğāneler **peyām** ĥaber

Bābü'l-bā'i'l-meksūre

Bi'se'l-mihād bi's maķām-ı zemde zıkr olunur maķām-ı medĥde ni'me isti'māl olundığı gibi **mihād** dōŐenecek nesne **bi-ĥasebi'l-iŐāre** iŐāret ĥasebince ĥasb kifāyet ēdici dēmekdir **bidih** kesreteinle vēr dēmekdir **bi'z-zāt** zāt ile ya'nī kendüsi bi'n-nefs gibi **birāder** řarındaŐ **birāder-i riđā'i** sūd řarındaŐı **perī-veŐān** perī gibiler dēmekdir veŐ miŐl ma'nāsına **birehne** çıplak 'uryān ma'nāsına **bi-zed** emrdir ur dēmek izrib ma'nāsına **piste** yemiŐ nev'inden olan fıstıķ zamm-ı bā ile dağı mervī **pistān** meme Őedy ma'nāsına **bi-sitān** bā ve siniñ kesriyle al dēmekdir ĥüz ma'nāsına **bisyār** çok keŐir ma'nāsına **bisāt** dōŐenilen nesne firāŐ ma'nāsına **pister** dōŐek **bizā'a** bir miķdār māla dەرler ki ticāret için bir şarafa irsāl ēdesin **biĥāne** keŐiniñ ĥavāŐŐından olan muŐāhibidir velīce ma'nāsına **bi're** deve necisi **be'er** dağı o ma'nāya **bikr** kıız duĥter ve dūŐiŐe gibi Őadme-i rüzğārdan bekāretine Őive-i gezend ēriŐmemiŐ fettānelerdir **bilād**

şehirler cem‘-i belde **bi‘l-istihkāk** mustahaqlık ile **bi‘l-āhire** ‘ākıbet ma‘nāsına **binā‘en** ‘**aleyh** onuñ üzerine binā‘en demekdir **bināberīn** bunuñ üzerine binā‘en **bintü‘l-‘ineb** üzüm kıızı demekdir duhter-i rez gibi elķāb-ı bādedendir **bīh** ayva sefercel ma‘nāsına ve ēyü ve şağ demekdir **bihterīn** eyürek **bihišt** cennet **pirāmen** etrāf ve çevre demekdir pīrāmūn gibi **pīrāhen** ve **pīrehen** (11 b) gömlek ķamīš ma‘nāsına **pīçāde** yāķūta ve keh-rübāya ve alaca boncuğa dērler **bī-ma‘nā** ma‘nāsız **peymānçe** küçük sāğar **peyk** elçi ‘arabīde berīd dērler **pey-rev** bir kimseniñ izince yürüyici **peygām** haber **peygām-ber** ve peygām-ber haber iletici **bī-çün** renksiz demekdir vācib ta‘ālā hāzretlerine bī-çün ıtlākı münezzeh oldıgıçündür levnden **pīç-ā-pīç** gāyet tolaşık demekdir girih-gīr gibi **pīç** büküm **piyāde** piyā rācil ma‘nāsına **bīdār** uyanık **bī-dād** zulm **pīšan** alın cebhe ma‘nāsına **pīš** ön ķabl ma‘nāsına **pīšvā** uyulacak ve tābi‘ olunacak kimse muķtedā ma‘nāsına **peykān** ok temreni **pīl** fil dedikleri cānver **bīnī** burun enf ma‘nāsına ve görürsün demekdir **bīmār** haste **pīle-ver** çerçi dērler alçak şeyler şatar **bīnī-ver** yaşmak dērler ‘avretler bürünür **pīrāye** bezek **bī-dirīg** dirīgsiz dirīg esirgemek ma‘nāsınadır **pīr** ihtiyār kimse **pīš-gāh** oñ yeri ki huzūr demekdir **bīrūn** tışarı **bī-meze** dadsız **peyker** şüret demekdir çehre gibi **bī-hūš** ‘aķılsız **pey** iz **beyne‘l kitfeyn** arķada olan iki kürek kemiginiñ arası **peyz** peyzīden lafzından eleyici ma‘nāsıyla vaf-ı terkībī isti‘māl olunur misk-peyz gibi **peygüle** köşe künc gibi **bīve** tül ya‘nī ersiz ‘avret **bīh** kök aşıl ma‘nāsına **bī-šükūh** salţanatsız ve şöhetsiz **pīçīde** tolaşmış **bey‘** satmak ve almak ma‘nāsına **bey‘-i šābit** kaţ‘ī satmak **pīš-rev** ilerü yürüyici **bī-minnet** minnetsiz **pīše** şan‘at **bīš** artık **bī-perva** teħāšīsiz **pīš-āheng** kaţārda olan meşhūr peşengdir **bī-šümār** sayısız ve hesābsız **pīš-keš** oñe çekilen nesne **piygār** ceng ve gāvğā **bīm** korku **bī‘atü‘r-rızvān** rızā ile tābi‘ olmak aşhāb efendilerimiz bir vaķt birbirleriyle eyledikleri mu‘āhede ve ‘akd-ı uĥuvvetiñ adıdır **peyveste** muttaşıl ve ulaşmış **beyza-i beyzā** beyāz yumurta ve dahı **beyza** temür maşnū‘ tolgadır ki silāh te‘şīr ētmesün içün cengde başlarına giyerler **bīnān** görıciler demekdir **bī-cān** cānsız **bī-çāre** çāresiz **pīç ü tāb** büküm büküm ve fikr ve telāşa dērler **pīçān** bükülmüş ve kıvrılmış demekdir **bī-bāk** korkusuz **bī-gāne** āşināniñ muķābili yabancı demekdir **peyvend** sebab-i ittişāl ve bend-keş ve ķol bāğı ve akrabā ve ta‘allukāt ve pāy-bend bundan taşarruf olunmuşdur **bīše-zār** meşelik **bī-kīne** kīnsiz kīne yaramaz hālete dērler **pīš-nihād** oñe ķonmuş nesne **bī-hud** kendinden bī-haber demekdir **bī-vaķfe** tırmaķsızın demedir **beytü‘l-māl** māl-i mīrī

cem‘ olacak yer ve mâlîñ kendine ad olmuştur **bî-hüde** bâtil **bî-hem-tâ** nazîrsiz **pîne-düz** yama dikici demektir

Bâbü'l-bâ'i'l-mazmûme

Büt güzel demektir küffâr tapdıkları bütlerle de dërler **büt-perest** büte tapıcı **bütân** bütler **büt-hâne** ve büt-kede bütler olduğu yere dërler **buḥbūḥa** eviñ ve sâ'ir yeriñ ortası vasaṭ ma'nāsına **buḥūr** bahriñ cem'idir bahr deryâ ve yügrük ata daḥı dërler **buḥūr-dân** buḥūr tutucu demektir türkîde daḥı müsta'meldir **buḥti** tüvânâ deve **büdün** cem'dir beden şol nākaya ve şol sığıra dërler ki gāyet semîn ola **bürhe** zamāndan müddet-i tavîle dërler feth-i bâ ile daḥı mervî **bürüz** çıkmak ḥurüc ma'nāsına **bürqa'** nisvân yüzine çekdiği peçeye dërler **(12 a) bürd** bezlerden bir nev'dir **bürde** şol kiçirek siyâh kilîmdir ki dört köşelüdür 'Arablar giyerler **bürhân** hüccet **büride** aşılış ve şarkmış nesne **pür** tolu memlû ma'nāsına **bürîd** sâ'î bürd iletmek **burāk** çâr-pâlardan şol ḥayvândır ki şeb-i 'urücdâ resûl-ı ekrem şalla'llâhü 'aleyhi ve sellem oña süvâr olmuştur **bürke** cem' olmuş şu ḥacc yolunda ma'rûfdur **burc** ḥişârîñ bir tarafında olan yapuya dërler **burün** tışarı **büzürg** büyük **büzürg-ter** büyükrek **büzürg-vâr** ululuk ve ululuk êdici ve zevi'l-'ulüma ḥâşşdır ve cebbâr ma'nāsına da gelür **püser** oğul veled ma'nāsına **püste** fıstık **püşt** arka zâhr ma'nāsına **püšte** depecik **püšte-i baḡ** çimen demektir **buşrâ-yı şâm** nâm-ı belde **büṭariqa** cem'dir rûm tâ'ifesiniñ dîn ulularındır demektir **buṭnân** çukur yer ma'nāsına olan batıñ cem'idir **buṭnânü'c-cenne** cennetiñ orta yeri demektir **buṭün** batıñ cem'idir kabîleler ve şikemler ma'nāsına **buṭlân** bâtil olmak bâtil ḥaḳkıñ muḳâbilidir **buḡât** 'âşiler **buḳ'a** bir pâre yer **bükür** şabâḥ vaktına dâḥil olmak **bükâ'** ağlamak **bülga** küt-ı yevmiyye rimāk ma'nāsına **pül** köpri cisr ma'nāsına **bülend** 'âlî ya'nî yüce **püle** terazu kefesi feth-i bâ ile daḥı mervî **büleḡâ** belîḡiñ cem'idir sözde faşâḥat beyân edenler **bünerd**⁴⁶ ceng ve ḡavḡâ **bün** derün ve bir nesneniñ dibi **pünhân**⁴⁷ gizlü nihân gibi **bünerd-ḡâh**⁴⁸ ḡavḡâ yeri ve ceng vakti demedir **bünyâd** binâ ma'nāsına **bünyân** divâr ḥâ'iṭ ma'nāsına **püyân** yelici **püside** çürümüş **büriyâ** ḥaşîr **püşide** örtülü mestür ma'nāsına **buḳalemün** şuda bulunur yetmiş iki dürlü renge girer bir cânvere êmiş rüzḡâr mütelevvîn olduğuçün oña teşbîḥ ederler

⁴⁶**Bünerd** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **neberddir**. Metinde ötreli bâ' kısmında **bünerd** olarak geçmektedir.

⁴⁷**Pünhân** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **pinhândır**. Metinde ötreli bâ' kısmında **pünhân** olarak geçmektedir.

⁴⁸**Bünerd-ḡâh** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **neberd-ḡâh**dır. Metinde ötreli bâ' kısmında **bünerd-ḡâh** olarak geçmektedir.

būy koku rāyiha ma'nāsına **pūziş** tevbe **pūş** örtücü ma'nāsıyla vaşf-ı terkibi isti'māl olunur haṭā-pūş gibi **būs** būsiden lafzından öpmek kuben ma'nāsına **būd** idi demektir **bü'l-'aceb** 'acāyib şāhibi demektir **bü'l-heves** heves babası ya'nī gāyet heveskār **bü'l-fuzūlān** bīhūde işler şāhibi demektir **būm** bāykuş dedikleri kuş **būhtān** isnād mā lem yekūn ya'nī kimseye olmamış nesne iftirā eylemek **büyūt** cem'dir evler demektir

Bābü't-tā'i'l-meftūha

Tāb tākat ve harāret ve büküm ve ziyā ma'nalarındadır **tālid** şol māl'dır ki seniñ yanında hāşıl olub kādīmi mālīñ ola tilād ü etlād gibi **tālid** neşv ü nümā şāhibi **tāb-dih** dālīñ kesr ve sūkūn ile kuvvet vēr demektir **tārbūd** argac ve arış **tār** baş depesi hāmme ma'nāsına ve tel ve zulmete de tār dēnür **tārīk** ve tarik qarānlık zulmet ma'nāsına **tāb-nāk** şu'lelü **tāb-dār** ziyā ve şu'le tutucu **tāziyāne** kāmçı te'hīr bir nesneyi girü komağa dēler **tābiş-i hurşīd** güneşīñ şu'lelenmesi **te'yīd** bir nesneyi kavī kılmak **tāb-istān** yay faşlı **tābende** yıldıracı **tāb-ı tekellüm** söylemek tākati **te'sīs** muhkem kılmak **tām** tamām ma'nāsındadır **te'vil** bir nesneyi me'āliyle ya'nī olacağıyla tefsīr etmek **tārīh-nūvis** tārīh yazıcı **tāzende** yelici **tārāc** yağma **tāc-dih** tāt vēr ve tāt vērıcı ma'nāsına da olur **tār-mūy** siyah tūy **tāft** bükdi demektir **tābi'an** uyucular **te'emmül** düşünmek **tābān** ziyā-dār demektir **te'lif** iki nesneyi bir yere cem' etmek ve tekmīl ma'nāsına **te'ellif** iki nesne cem' olmak ve islāma yaqışdırmak **te'kīd** bir nesneyi muhkem kılmak **tācirān** ya'nī tüccārcasına **(12 b) tāk** aşma çubuğı **tāhten** yarışmak ve kavuşmak ve uymak **te'sīr** bir nesneniñ bir yerde eşerin bākī kılmak **tebāşīr** cem'dir müjdeler demek **tebādül** değışmek **tebdil-i mekān** yerin değışmek **teblīg** erişdirmek **tebāb** helāk ve husrān ma'nāsına **tebe** çürük ve fāsīd demek **tebessüm** dīhkdan ednā olan gülmege dēler dīhk kendü işidecek kadar gülmek **tebhāle** tuṭaṭda zuhūr eden uçuk **tebār** kavm ve kabīleye ve nesle dēler **teberrī** bir nesneye ta'aruz etmek **tetimme** tamām olacak maḥall **tecerru'** guşşaları hażm edüb taḥammül etmek **tecāvür** kaç kimse birbiriyle komşuluk etmek **tecdīd** bir nesneyi yeñilemek **tecvīz** bir nesneyi cā'iz görmek **techīz** sefer esbabīñ ve gelin esbābīñ tertīb etmek ve ihzār ma'nāsına da dēmişler **tecrīd** kimseyi 'uryān etmek ve kılıcı kınından çıkarmak ve ağacıñ budacıñ yonub işlāh etmek **tecāvüz** geçmek **tecezzī** bir nesneyi ayırub bölmek **tecāhül** bir nesneyi bilürken cāhillilik izhār etmek **tecellī** bir nesne münkeşif olmak **tecessüs** haber şormak **tahayyüz** turmak isteyüb turmada bütü' üzre olmak yukāl tetaheyyazu tahayyüze'l-hayye **tahdīk-i nazar** şiddet ve dīkṭatla bakmak **tahammül** bir nesneyi götürmek ve irtihāl ma'nāsına

gelür **teḥāṣī** ictināb ma'nāsına **taḥṣīl** bir nesneyi ḥuṣūle getürmek **taḥrīmiyye-bend** iftitāḥ tekbīri **taḥrīm** ḥarām kılmak ma'nāsınadır **taḥvīlāt** döndürmekler ve dönmekler **taḥkīk** bir nesne ṣāḥīḥ olmak **taḥrīk** depertmek **taḥmīl** bir nesneyi götürmeği teklīf etmek **taḥt** bir nesneniñ taraf-ı süflāsı **taḥmīd** ḥamd etmek **taḥrīṣ** kındırmak **taḥrīr** ṣūret-i kitābeti naḳṣ etmek ve ḳul āzād etmek ve veledi Ḥaḳ ta'ālāniñ ḥidmetine taḥṣīṣ etmek dērler **taḥkīr** bir nesneyi ḥor görmek **taḥrīf** kelāmı yerinden ayırmak ve ḳalemi münḥarīf kesmek **taḥīyye** selām ma'nāsına **taḥlīl** ḥelāl kılmak **taḥsīn** bir nesneyi begenüb güzel görmek **taḥvīf** ḳorḳutmak **taḥt-gāḥ** taḥt olan maḥalle dērler **taḥfīf** bir nesneyi yeyñiltmek ṣāḳīliñ muḳābilidir **taḥallūf** bir nesneniñ ḥilāfına iş işlemek **taḥannūs** bārī ta'ālā'niñ zıkrından girü ḳaçmak **taḥayyül** ḥayāl etmek **taḥdīb** boyamak **tedkīk** diḳḳat etmek **tedārūk** zāyi' olan nesneyi yerine getürmek lūḥūk ma'nāsına da gelür **tedmīr** helāk eylemek **tedbīr** bir nesneniñ 'ākıbet ve men'eline naḳar etmek ve ḳulı kendünden ṣoñra āzād eylemek **tezerv** keklik gibi bir ḳuşdur 'arabīde dürrāc ve türkıde süñlün dērlermiş **tezlīl** kimseyi ḥor ve zelīl kılmak **tezkār** añmak ve yād eylemek **tarṣīf** birbirine zamm edüb ḳat ḳat yıḡmak **tersān** ḳorḳucu **tersāyān** naṣrānīler **ter-dest** eli uz ya'nī eli ṣan'ata yaḳıṣur usta **tervend** yalan va'd **ter** tāze ve yaṣ **tertīb** her nesneyi yerlü yerine ḳoymak **terkīb** birikdirmek **terāne** āvāz ḳıḳarmak **terbiyet** beslemek **terakḳī** derece derece yukaru ḳıḳmak **tercīḥ** kimseye ziyāde vürmek **tergībet** (raḡbet) eddirmek heveslendirmek **terkeṣ** ok ḳoyacak zarf **tīr-keṣ** de dērler **terāküm** ḳat ḳat yıḡılmak **terādūf** ardınca gelmek **tercemān** cīmiñ fetḥıyle bir kelāmı lisān-ı āḥerle tefsīr eden kimse **terceme** fetḥ-i cīm ile kelāmı lisān-ı āḥerle tefsīr etmek dērler **(13 a)** **terennüm-sāz** naḡme düzici **tezyīf** aḳcayı yaramaz ḳıḳarmak **tezelzül** yeri depertmek **tezvīc** çiftlendirmek **tezāḥüm** ḥalk ḡalebe edüb birbirin sıkıḳmak **teskīn** sākin kılmak **teslīm** āfetden berī kılmak ve kimseye bir nesne vürmege ve ḥükme rizāyı bezl edüb ḳabül-ı tām ile ḳabül etmek ve selam vürmege dērler **tesliye** kimseniñ gussasıñ izāle etmek **tasṭīr** saṭra keṣīde ve muntaḳam kılmak **teshīl** āsān kılmak teysīr gibi **tesḥīr** zelīl etmek ve ücretsiz iş teklīf etmek **tesābuḳ** bir nesnede kimseden evvel iş işlemek geçmek ma'nāsınadır **tesviye** bir nesneyi düzlemek ve ḥoṣ-ḥāl kılmaga dērler **teṣvīf** bir nesneyi cilālandırmak ve 'avreti tezyīn etmek ve bir nesneniñ ara yerinden uzanub bakmak **teṣvīk** kimseye bir nesneye heveslendirüb müteṣevvīk kılmak **teṣyīd** muḥkem eylemek **teṣne** ṣuṣamıṣ **teṣrīf** ṣerīf kılmak **teṣvīṣ** ḳarıṣdırmak ḥalt ma'nāsına **teṣyī'** kimseniñ ḥīn-i irtihālında beraber varub yola ḳoṣmak ve āteṣe odun bırakmaga dērler

teşe''üm bir nesneyi şüm ve meymenetsiz 'add etmek **teşekkül** 'ineb alaca olmak 'ineb üzüme dërler **teşhîz** bir nesneyi bileleyüb tîz eylemek **teşnî'** ta'n édüb yaramazlığa nisbet etmek ve segirtmege ve cüst ü çalak olub hâzırlanmağa dërler **teshîş** bir nesneniñ karâretisin gördükden soñra ne oldıgım fark etmek **teşcî'** kimseye şecâ'ata nisbet eylemek yâhud kuvvet-i kalb vërüb bahâdır kılmğa dërler **teşhîr** şöhretlendirüb vâzıh kılmak **teşeffî** şifâlandırmak **teşmîr** libâsın yukarı kıldırub çemrenmek ve irsâl ma'nâsına da gelür **teşâdüm** tokuşmak **taşvîr** şüretlü kılmak **taşavvur** şüretlü olmak ve bir nesneyi fikr etmek ve düşmege meyl etmege de dërler **taşarruf** zabt ma'nâsına **taşmîm** seyrde yâ gayri nesnede geçici olmak ve bir nesneyi azı dişiyle ısurub şalıvermemek ve kılıc kemige erişüb kemigi dahı kesmege dërler **taşallûf** tekellüfle izhâr-ı zarâfet édüb bî-vech 'arz-ı tekebbür etmek **teşâ'ud** yukarı çıkmak **taşadduk** şadâka vërmek **taşdîk** şadâkata haml etmek **taşrîh** bir nesneyi açık söylemek ta'rîziñ zıddıdır **taşhîh** sağ etmek **tezâ'if** bir nesneniñ aşlı üzerine mişlin ziyâde etmek ve kimseyi za'fa nisbet eylemek **tażarru'** yalvarmak ve hâcet taleb etmege de dërler **taţayyur** yaramaz fâl tutmak **taţbîk** namâz içinde hâlet-i rükû'da ellerin uyluk üzre kılamak ve kılıcı maşala erişdirüb 'uzvı ayırmak ve bu ma'nâdan bir kimse da'vâsına muvâfık hüccet irâd etmege de taţbîk dërler **taţallu'** bir nesneye muţtalî' olmak **tażallüm** kimseniñ zulmundan şikâyet etmek **ta'affün** çürük olmak bir nesne bir yerde tırmaqla çürüyüb râyiha peydâ olmak **ta'ahhüd** bir nesneyi şakınmak ve bir nesneyi iltizâm édüb boynuna almağa da dërler **ta'biye** terbiye vezni üzre 'askeri yerlü yerinde hâzır kılmak ve bir nesneyi derc etmege de dërler **te'âfî** bir nesneye el uzadub almak ve bir nesneye şürü' édüb oñâ meşgûl olmağa dërler **ta'dâd** şayı **ta'yîn** bir kaç kimseniñ içinden birin taşşîş etmek ve incü delmek ve kimseniñ yaramazlığın yüzine karşı söylemek **ta'bîr-kerde** ta'bîr etmiş demedir ta'bîr düş yormağa dërler ve bir kimseden haber vërmege dërler **ta'fîl** bir nesneyi hâlî kılmak tefrîğ ma'nâsına **ta'lik** aşmak ve maḥabbet 'alâkasında dahı isti'mâl olunur **ta'alluk** bir nesneye aşılmaq ve ta'lik ma'nâsına da gelür **ta'rîz** taşrîh etmeyüb kimse ile söylišürken âḫere nükte murâd eylemek ve kâtib kitâbı mücmel ve müşevveş (13 b) kılmğa ve bir nesneyi ênlüetmege dërler **ta'arruz** zamm-ı râ ile teveccüh ve kaşd ma'nâsına **ta'addüd** şaymak **ta'zîb** 'ukûbet etmek **ta'allül-sâz** 'illet ve bahâne düzici **ta'sîr** üzüm sıkmaq **ta'lîm** öğretmek **ta'allüm** öğrenmek **ta'dîl** bir nesneyi togrultmak ve şâhidler 'âdildir demek **ta'yîr** başa kalkmaq ser-zeniş ma'nâsına **ta'kıb** 'akabınca gelmek ve kimse bir senede iki kere

gazāya gitmek ve namāzdan sonra du‘ā veya bir nesne talebiçün oturmak **te‘ākub** birbiri ardınca gelmek ve nevbetleşmek **ta‘aşşub** yardım etmek ve ‘işābe bağlamak ‘işābe başa bağlanan ‘imāme ve dül-bend **ta‘vīz** sığınmak ve sığındırmak **ta‘zīr** bir huşūşda takşīr etmek ve ‘özl etmek ve necāsete bulaşdırmak **ta‘zīr** ululamak ta‘zīm ve tevķīr ma‘nāsına ve te‘dībe dahı dērler bu sebebden şol darb ki hadd-ı şer‘īden aşığı ola oña ta‘zīr dērler ve tavara yük urmağa da dērler **tağyīr** bir nesneyi bir hālden bir hāle döndürmek ve ehl-i sefer yüklerin ıslāh etmege dērler **tağallüb** kahr ile hükümet etmek ve tağallübāt cem‘idir **teğāyūr** kaç nesne birbirine muhālif olmak **teğāfūl** gāfil degiliken gaflet izhār etmege dērler **tefsīde** kızgın ve harāretli **terfiķa** ayırmak tefrīķ ma‘nāsına **tafşīl** bir nesneyi künhiyle beyān etmek ve kaşşāb koyunu mefāşıldan ya‘nī oynaklarından pārelemek **tefāsīr** cem‘dir tefsīr beyān ve keşf ma‘nāsınadır **tefe’’ūl** bir nesneye fāl açmak **tefl** fānīñ sükūnuyla tükürmek ve dahı kesr-i fā ile **tefil** koķusu müteğayyir olan nesne **tefrīķ** bir nesneyi takşīr ile zāyi‘ etmek ve ‘acele etmemek ve sibķat ma‘nāsına ve ifrātīñ muķābili olarak haddin tecāvüz etmek **tefhīm** bildirmek ve ańlatmak **tefdīl** bir kimse ğayrilerden ziyāde eylemek yāħud ğayrilerden ziyāde olmasına hüküm etmek **tefākum** bir nesne ulu olmak tefākama'l emrū izā ‘azüm **tefaķķud** bir nesneyi yavı kılıb aramak **taķdīr** hāzırlamak **taķāhum** yüz üzre düşmek ve bilā-mülāħaza bir yere dāhil olmak **taķrīr** kimseyi ikrāra götürmek ve bir nesneyi karārınca kılmak ve kimseniñ katında haberi muķarrer kılmāğa dērler **taķrī‘** bir nesnede ‘unf etmek **taķvā** menhiyyātdan ihtirāz **taķdīm** bir nesneyi muķaddem kılmak ve teķaddüm ma‘nāsına da gelür **teķāzā** medyūnuna talebde ilhāh etmek **taķviyet** bir nesneyi kavı kılmak **teķābūl** muvācehe ma‘nāsına ve muķābele iki kitābı birbirine ‘arz etmege dērler **taķlīd** kılāde taķmak ve tavrını kimse revişine beñzetmek **taķdīs** pāk etmek taħhīr ma‘nāsına **teķaddüm** bir nesnede ilerü geçmek **taķbīl** öpmek telşīm ma‘nāsına **taķvīm** toğrultmak ve bir nesneyi ķıymete tutmağa dērler **teķātu‘** kesilmek tevāşuluñ zıddıdır **taķşīr** kāhillik etmek ve bez ağartmak ve bir nesneyi kısaltmak **Takiyyū‘ddīn mesķīn** mü‘ellifinden bir zātīñ ismidir **taķarrub-cū** yakınlık isteyici **tekellüm** söylemek **teķāpū** yilüb gezmek **tek ü tāz** yilmek ve yürümek **tekeffūl** kefil olmak **teķfīr** kimseye alçaķlık göstürüb boyun egmek nitekim küfre ra‘iyyet el gögüse koyub sipāhilerine huşū‘ u hużū‘ ederler ve yemīnde hınsla lāzim geleni işlemek ve günāhı setr edüb izāle etmege ve kimseye küfre nisbet etmege dērler **teķrime** kimseye hürmet ve ikrām etmek **teķzīb** kimseye yalancı demek **teķbīr** kimseye ululamak ta‘zīm

ma'nāsına **tekebbür** kendüyi büyük 'addetmek ta'azzum ma'nāsına **tekrir** tekrār kılmak tekerrür (14 a) gibi **tekdür** bulandırmak ve kimseyi kederletmek **tekāver** yorga yürüyen at **teklif** bir meşakkatlu nesne emr etmek **tekvin** bir nesneyi ihdās etmek **telāfi** bir nesneyi tedārük etmek **telāki** buluşmak **tell** depe püšte ma'nāsına ve yüzi üzre bırakmağa dərler **tilāl** kesr-i tā ile cem'idir depeler dēmedir **telātum** tabanča ile uruşmak ve deryā mevciniñ birbirine tokunması **telh-āb** acı şu **telbiye** eşnā'-ı hacda yāhud kimseye "lebbeyk" demek **telākkī** kimseyi karşılamak ve birbiri ağızından haber almağa dərler **telmiḥ** işāret eylemek **telh** acı **telh-kām** acı murādli **telkin** fehm ētdirmek **telvis** bulaşdırmak ve bulandırmak **telāvün** bir renge girmek ve nev' demek ve bir cins ḥurmā ağacına dahı levn dərler **televvün** dahı bu ma'nāyadır **telef-şüde** telef olmuş **telkib** laḳab ḳomak **telbis** ḥile ēdüb mültebis kılmak **telfik** kelām-ı müzahrefe ve kizb ile maslahata şüret virmek **telfif** dürmek **telā'üd**⁴⁹ **temriḳ** ırlamak gedālar türkisin ve erāzil sözlerin ırlamak **temziḳ** yakmak tahriḳ ma'nāsına **temime** şol ḥıfz nüshasıdır ki üzerinde götürürler **temsiyet** yürimek ve yürütmek ma'nāsına **temhīd** bir nesneyi düz ü hem-vār etmek ve 'özr eylemek ve 'özr ḳabül etmege dərler **temenni** bir nesneyi ummak **temkin** kādir kılmak **temdid** uzatmak **temennu'** men' edici olmak **temāyül** meyl eylemek **temellük** bir nesneyi cebr ile mālīk olmak **temessül** bir kimse vaşf-ı ḥālī için bir nesne söylemek ve kimseniñ şekline girmege de dərler **tenkiḥ** ağacı yonup pāk ve **şiri** tezyin ēdüb elfāz-ı bārideden pāk etmek ve kemüğüñ iligin çıkarmağa tenkiḥü'l-'azm dərler **tenāfūs** raġbet eylemek **tenū-mend** ten-dürüst ḳayġusuz **tennür** ma'rūf olan tandurlardır **ten-dürüst** şihḥat ve selāmetde olana dərler **teng** sükün-ı nün ile ḫar ḳayıḳ ma'nāsına **tenük** zamm-ı nün ile yufḳa nesne **tenet** fethateynle seniñ teniñ ya'nī vücūduñ dēmekdir **tenāvül** el uzadub almak **tenessüm** nefes almak teneffüs ma'nāsına ve bir nesneniñ eşerin bulmağa ve riḥ ya'nī yel ma'nāsına **tenziḥ** kimse nefsinin yaramaz nesneden ıraġ etmek **tenezzül** tediḳ ile inmek **ten-āver** gövdelü ve cesim dēmekdir **tengnā** ḫarlıġa ve ḫar yere dərler **tenāsül** lāmıñ zammıyla ba'zı ba'zından ḫoġmak **tenessüb** seniñ şoyuñdanım dēyü da'vā etmek **tenfir** ürkütmek infār ve istinfār gibi ve tenfir galebe ile ḫükm etmek infār gibi ve laḳab ḳomağa dərler **tevḫi'a** bir yere başub düzlemek **tevḫiye** best muḳaddime **tevsik** muḫkem kılmak ve bir nesneye şikadır demek **tevsik** terekeyi yük yük ēdüb ayırmak **tevḫir** kimseyi büyük ḫutub ta'zīm etmek **tevellüd** ḫoġmak **tev'em** ikiz hem-zād ma'nāsına **tevārīḥ** tāriḫiñ cem'idir **tevciḥ** bir

⁴⁹Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

nesneyi bir cānibe müteveccih kılmak **teveccüh** bir nesneye yüz tutmak ve ziyāde pīr olmağa da teveccüh dērler **tevekkül** izhār-ı ‘aciz edüb gayra i’timād etmek **tevkil** kimseyi vekil kılmak **tevrāt** kütüb-i erba‘a-ı ilāhiden olub Mūsa şalavātu’llāhı ‘alā nebiyyinā ve ‘aleyhi hāzretlerine şeref-bağış-ı nüzül oldığı ma‘lūmdur **tavşiyē** vaşiyet eylemek **tevşih** vişāh taqmak vişāh kesr-i vāv ile sahtiyāndan üzerine cevāhir yāhud boncuq dizüb ‘avretler hāmā’il gibi boynuna aşarlar **tevhid** Hakk Ta‘ālā celle şānühü hāzretlerini **(14 b)** birlemek **tevfik** kimseniñ işin rāst getürmek **tevfuk** muvāfaqat ma‘nāsınadır rāst gelmek **tevrig** fermān **tevkī** nişān-ı pādişāhī ki tuğra dērler **tevābi** tābi‘ler demek **tevaqquf** bir nesneye muntazır olup eglenmek **tevkif** bilezik taqmak ve hüccāc vaqfeye tūrmak ve şer‘-i şerīfde naşş ma‘nāsına da gelür **tevsī** bir nesneyi bol etmek taziykīñ muqābilidir **tevbih** pek söyleyüb tehdīd etmek **tevkīye** teşniye vezni üzre hıfz eylemek **tevehhüm** zannetmek **tevessül** vesīle kılmāğa ve sariķa ma‘nāsına da gelür **tevdī** göç zamānında esenleşinmek ve erkek hayvānı döl için alıkomak ve eşvābi boğçaya koyub şaklamak **tevhin** za‘īf kılmak ve geceniñ nişfina yāhud āhīrine dāhil olmak **tevfir** bir nesneyi vāfir kılmak **teveffür** kimseniñ hürmetin tamām ri‘āyet eylemek **tevatür** bir huşūşda cem‘-i keşīriñ müttefikān ifāde ve nakline dērler **tehyi**’e tecribe vezni üzre bir nesneyi işlāh etmek **teheyyü** hāzırlanmak **tehī-gāh** boş yer ki vücūdda olan böğürdür ki kaburga altıdır **tehevvür** geceniñ nişfi geçüb zulmeti eksilmege ve şitāniñ şiddeti geçüb berdūdeti noqşān bulmağa ve tehevvür kıllat-i mübālāt sebebiyle bir nesneye vāki‘ olmağa da dērler **tehāvün** bir nesneyi hāķīr görmek **tehnī**’e ve **tehnī**’ tekmile ve tekmil vezni üzre mübārek olsun demek dērler **tehī** boş demekdir hālī ma‘nāsına **tehem-ten** bir pehlevān ismidir **tehem** büyük demekdir **teyaqquz** uyanmak **teyemmüm** ābdestiñ bedeli olan toprak ile teyemmümdür taleb ve kaşd ma‘nāsınadır **teys** fetḥ ve sükün-ı yā ile erkek keçi teysīse ergilik şatmak

Bābü't-tā’i’l-meksüre

Ticāret alım şatım etmek **tirhāl** bir maḥalden āḥer yere göçmek **timsāl** şüret ma‘nāsına **tilķā**’ cihet demek **tilāvet** okumak **tīmā**⁵⁰ muḥkem demekdir hışn-ı tīmā hışn-ı hāşin ma‘nāsınadır iştilāhāt-ı ‘Arabdandır **tiz-rev** keskin yürüyüşli serī’ü’s-seyr ma‘nāsına **tiz-ter** keskinrek **tiz-āb** keskīn şu rūḥ **tih** hayret ve beriyyeye de dērler maķām-ı hayret oldığıçün **teysir** kolay āsān ma‘nāsına **tire** bulanık **tir** ok **tībā** maḥbūblarıñ ‘işvesi **tican** tāciñ cem‘idir **tig** kılıc **tīmāc** ok nişānı **tīmār** ‘ilāc eylemek ve beslemek ve kimseniñ

⁵⁰Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

guşşasın yemek ve ri'āyet eylemek **tīşe** neccār ālātından olan keser **tīr-keş** ok kabı ter-keş gibi **tīr-dān** ok kuburı **tīre-dil** melül demek **tīşe** güvercine beñzer kuşdur

Bābü't-tā'i'l-mazmūme

Tütüq perde-i peyker-i 'arūs ki biz oña duvak deriz **türāb** toprak **turş** ekşi **türk ü tāz** yağma ve gāret için segirdim şalmağ ve nāz ve şīve ma'nāsına **türrehāt** saçma güftārdan 'ibāretdir **torā** saña **tuḥaf** tuḥfeniñ cem'idir armağan götürilen nesne **tuḥm** her nesneniñ aşl ve māddesine de dērler **tünd** şarb ve bulanık **tünd-bād** kaşırğa yeli **tügme** ma'rūfdur eşvāba dikerler **tüklān** tevekkül ma'nāsınadır **tūsen** esb-i serkeş **tūşe** azıq yol azığı **tüg** vüzerāniñ tügıdır ki faşīḥi tā ile meşhūrı tā iledir **türe** 'ādet ve resm **tū** sen demekdir ente ma'nāsına **tüz** yay tüzı ve taleb ve kazanc tūhten lafzından emr ve vaşf-ı terkībī **töhmet** yaramaz nesne ki kimseye isnād ederler **tü'izzü men teşā'** diledigin 'azīz eyler **tüzillü men teşā'** murād etdigi kimseyi zelil eder demedir

Bābü's- şā'i'l-meftūḥa

şe'r intikām almağ ve dostını öldürmüş kimseye de **şe'r** dērler **şānī** ikinci **şāliş** üçüncü demekdir **(15 a) şābit-ka-dem** ayağı dā'im ve karar-gır ma'nāsına **şākıbe** ziyālu nesne şihāb-ı şākıb gibi ve südi çok olan nākaya dērler **şebt** sükün-ı bā ile şābitü'l-ka-lb ve şābitü'l-'aql olan **şebet** fetḥateynle şābit-ka-dem olmağa ve hüccete dērler **şebāt** ḥaşıl olmağ şübüt ma'nāsına **şervet** bir nesneniñ sayısı çok olmağ keşret-i 'aded ma'nāsına zū-şervet ve şāhib-i şervet māl-dār ve ganī kimse **şekf** feth ve sükün ile ḥāzık ve ḥafif kimse ve bir nesneye duş ve müşādif olmağa dērler **selme** gedik ya'nī dereniñ seylden ya gayri nesneden bir tarafı gedilmesine dērler **selle** teşdīd ile koyun sürüsine dērler **Şevibe**⁵¹ murdi'a-(1) resūlu'llāh şalla'llāhu ta'ālā 'aleyhi ve sellem olan kenīzekiñ ismidir **şevābit** ve **seyyārāt** turan ve yürüyen kevākib **şevb** urbanıñ her birine dērler cem'i eşvābdır **şenāyā** zīr ü bālāda olan dört 'aded ön dişe ve yokuşda olan yola dērler tarīk-i 'aḳabe ma'nāsına **şeniyye** bir nesneyi añmağ 'atf ma'nāsına **şeniyyetü'l-beyzā** bir maḥallıñ ismidir **şeniyyāt** yollar ve tavarlar ma'nāsınadır **şenā'** du'a ma'nāsına **şemen** satılan nesne bahāsı **şemere** meyve demekdir **şakaleyn** ins ü cinniñ mecmū'ına dērler **şakıl** ağır nesne **şakıf** bir kabileniñ babası ismidir **şeyyib** eri gitmiş 'avret ve 'avreti gitmiş er müzekker ve mü'enneş bunda beraberdir **şeyyibe** mü'enneşe ḥāşdır

Bābü's-şā'i'l-meksūre

⁵¹**Şevibe** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **Şüveybedir**. Metinde üstünlü şā' kısmında **Şevibe** olarak geçmektedir.

Sıklet ağırlık **sıkāl** sıklıñ cem'idir yükler demektir **sıkķıf** merriḥ vezni üzre gāyet ekşi sirkeye dërler **sıkā** mu'temedün 'aleyhi olan nesneye dërler **sıkāt** bunuñ cem'idir

Bābü's-şā'i'l-mazmūme

Şu'bān bir nev' yılandır ki gāyet uzun olur **sügür** şağrıñ cem'idir korkulu maḥallere ve pür-sür belde de olsun ser-ḥadlarda olan gedikler de olsun ve tolmuş çibana da dërler **şukbe** delik sūrāḥ gibi **şüreyyā** Ülker nāmıyla meşhür olan yıldıza dërler **şübüt** ḥāşıl olmak şebāt gibi **şülüş** bir nesneniñ üç bölükde bir bölügi **şülüşān** üç bölükde iki bölüğüne dërler

Bābü'l-cīmi'l-meftūḥa

Cāh manşıb ve rif'at **çāh** kuyu bi'r ma'nāsına **cām** kadeḥe ve bādeye ve şırçaya **cāme** urba şevb ma'nāsına **cāme-ḥāb** örtü ve döşek **çār** dört 'adedin ismidir **çāşnī** lezzet ve dad ma'nāsına **çāşnī-gīr** dad tutucu **cāvid** ve **cāvidān** kadīm ve ebedī ma'nāsına dërler **cān-perver** cān besleyici **cā** ve **cāy** ikisi maḥall ve maḥām ma'nāsınadır **cāy-gāh** eglenecek yer **çār-gāh** ma'nāsına **cāy-gīr** yer tutucu **cā-nişīn** kimse ḥalefine ya'nī yerine oturana dërler **cān-sitān** kesr-i sīn ile cān alıcı demektir **cān-baḥş** cān-baḥş edici demektir **cān-sipārī** cānını mengene ile sıkmaḥ gāyretten kināyedir **cān-gezāy** cān ısrıcı ya'nī dişleyici **çāk** yırtık ḥarḥ gibi **cādde** ulu yol şāh-rāḥ ma'nāsına **çārüb** süpürge demedir **çārüb-keş** süpürge çekici **çār-bāliş** mindere ve 'anāşır-ı erba'aya dërler **cāhiliyyet** cāhillik demektir ki 'ilmiñ zıddıdır büt-perestān ḥaḥdan gāfil ve bī-ḥaber olduklarıçün vaḥtlerine zamān-ı cāhiliyyet dërler **çāre-res** çāre eşişdirici demektir **Cābir** razıya'llāhü ta'ālā 'anhü şāḥābe-i güzīndendir **cānib-dār** taraf tutucu gāyret çekici ve yardımcı demektir **çāk** (15 b) tā gibi esmā'-ı işāretten olmalı **cān-fezā** cān arturan **çār-pā** dört ayaklı **cāsūs** cüst ü cū edüb tefḥ ü teccsūs edici türkīde daḥı müsta'meldir **çāre-cū** çāre isteyici **çār-per** dört kanadlı **cār** ḥomşu hem-sāye ma'nāsına ve ol kimseye dërler ki imdādına eşişsin **çāre-sāz** çāre düzici **cāzim** bir nesneyi cezm edici **çāḥ** ma'nāsına **Cebbār** esmā'-ı allāhdandır celle celālühü sā'ir cebr edenlere de dërler **cebābire** cem'dir cebr ediciler demek **cebīre** yara bağı **cebel** tağ **cebīn** alında zülfüñ üzerinde olan yer ve ḥorḥaḥ kimseye dërler **cebān** gibi **çep** şol taraf yesār ma'nāsına **cebe** cengde giyilen temür dir'e dërler **cebhe** alın pīşān gibi **ceberūt** 'ālem-i 'ulvīden bir 'ālemdir **çetr** çādıra dërler **caḥīm** āteş isimlerindedir cehennem ve her çukur yerde olan nār-ı 'azīmine caḥīm dërler **cedr** dört yaşında olan deve ve **kaşid** ma'nāsına **ced'ā** bir deveye tesmiye buyurulmuş oldığı sīretde mufaşşaldır **cedd** dede

cedāvil cedveliñ cem'idir ma'lūmdur **cezb** çekmek cebz gibi **cerād** çekirge milh ma'nāsına **çerā-gāh** otlağ yeri **çerende** otlayıcı ve otluğ **cerb** ferbiş ya'nī semīz ü bir dürlü şudur ve gālib ma'nāsına **cerb-zebān** şīrīn dillü dēme **cerbde** kabuksuz ağaç **çerh** gök felek gibi **çerā** niçün demektir **cerīha-dūz** yara dikici **çerīde** otlamış **cereyān** akmak **cerr** çekmek **çerende-revān** otlağda gezici **çerīde** defter ve her şeyden mücerred ma'nāsına **cerāyim** cem'dir cürm ve günāhlar demek **ceza'** fethateynle şabırsızlık **cezile** 'azīme ma'nāsınadır **cezūr** boğazlamak için olan deve müzekkere ve mü'enneşe dēnūr **cest** şıçradı **cesbān** lāyık **çeşn** bayram **çeşīde** tatmak **ceffāf** kurudıcı **cefūn** çanağa ve göz kabağına dērler **çekīde** tamlamış **çekān** tamlayıcı **celīl** emr-i 'azīm **celādet** berklik şalābet ma'nāsına **Celālū's-suyūfī** 'ulemādan bir zātīñ ismidir **celā'il** celīlīñ cem'idir **celīl** bir nev' ota dağı dērler **celāl** 'azamet ma'nāsına kesr-i cīm ile ecel ma'nāsına **celiyye** müteyaqqın olan haber **celī** āşikāre olan nesne ki hāfīnīñ muqābilidir **çelibā** hāç şalīb ma'nāsına **cemre** köz aḡker ma'nāsına **çemen-pīrā** çemenistānı bezeyici **cemīl** şāhib-i cemāl olan **cemīle** hūsnā 'avret **cem'-i keşīr** çok kimseler **cemmā'l-gāfir** cīmīñ fetḥ ve teşdīd ile cemā'et-i nāsa dērler **çemen-efrūz** çemen şu'lendirici **çemen-zār** çimenlik **cemām** at diñlenüb rāhet olmak **cem'iyet** dernek **cemel** erkek deve **çemçe** ağacdan olan kadeḥ **cemz** seyrden bir nev'dir ki 'unuğdan eşedir 'unuğ gerini gerini yürümektir **cemmāz** şol deve ki oña micmez biner micmez kesr-i mīm ile deveyi zīkr olunan revīş üzre yürüdendir **çend** 'adedden su'āldır kaç ve ne miḡdār demektir **çendīn-sāl** niçe yıl demektir **çendān** niçe niçe ve niçe kerre demektir **ceng-āver** cengci ve bahādır **çeng** çalgı nev'inden imiş **çegāne** barmağlar arasında çalınur bir sāz imiş **çengī** rakḡāşīñ mü'enneş cinsine dērler

ḡayāl u fikri yürek oynadan dir el-kışşa

o çengi rakşda bir cilve-sāz ki añladamam

cenāh kuş kanadı **ceng-cū** ceng isteyici **cenān** kalb **cenūb** kıble tarafınıñ muqābili **cenāb** cenbden taraf dēme ve kapu öñi ve kadr ve kenār ma'nāsına **cenīn** rahimde olan çocuk **cenen** fethateynle kabr mezār ma'nāsına **cevv** teşdīd ile gök ile yer arasına ve dağı vādī-i (16 a) vāsi' ma'nāsına da dēmişler **cevād** cömerdlik saḡāvet ma'nāsına **cevher-fürūş** cevher şatıcı **cevheriyān** cevherciler **cevānib** cānibler ve taraflar demektir **çevgān** ma'rūf uci egri degnekdir şahrālarda toḡ çalarlarımıñ **cevşen** göğüs sīne ma'nāsına ve zīrh ve cevşenū'l-leyl nişf-ı leyle ve şadr-ı leyle dērler **cevlān-ger** cevlān edici pertāv gibi bir şeydir **cevlān-gāh** cevlān yeri **çehre-sā** yüz sürücü **çehre-**

nümā yüz gösterici **cehele** cāhiller **cehābize** cehbāziñ cem'idir ve şehbāziñ mu'arrebidir **ceyed** fetḥateynle gerdāni uzun ve güzel **ceydā** gerdeni güzel 'avret

Bābü'l-cīmi'l-meksūre

Ci'te ileynā bizim tarafımıza geldiñ **cibillet** yaradılış ḥilkat ma'nāsına **cibāl** cem'dir tağlar demek **cidār** dīvār **cidd** teşdīd ile çalışmak sa'y ma'nāsına **çirāğ** fetilde yanan od **çirk-āb** murdār ve bulaşık şu **cirm** kesr ve sükūn ile cesede ve levne ve şavta daḥı dērler **cirīde-i ḥaḍrā**⁵² yeşil 'aşa **çişme**⁵³ pıñār **çişm** göz **ciger-şikāf** ciger yarıcı **ciger-ḥūn** cigeri kanlı **ciger-dūz** ciger dikici **ciger-gāh** cigerde eglenici **cilve** harekete ve şalını şalını gezmek **cilve-ger** cilve edici **cilve-sāz** cilve düzici **cilve-dih** kesr-i dāl ile cilve vēr demekdir **cilve-nümā** cilve gösterici **cilbāb** çār-şeb milḥafe ma'nāsına Fārsī'de zamm-ı cīm ile çār-şeb ve dül-bend ma'nāsına **Cimşīd**⁵⁴ nām-ı pādişāh **cinniyān** cin ta'ifesi **çınār** bir ma'rūf ağacdır **cinān** büstānlar ma'nāsınadır cennetiñ cem'idir **cinnān** teşdīd ile ağ yılan demekdir **cinnī** cinlere ve ḳalbe ve bir nesneniñ ibtidāsına ve tāze oğlana da dērler **civār** ḳomşuluğa ve mescidde mu'tekif olmağa dērler zamm-ı cīm ile daḥı bu ma'nāya **civān-merd** genç ve tāze yigit **cihān-āferīn** cihān yaradıcı **çihār** dört 'adediñ ismidir **çihār-deh** ondört **çihil** kırk **cihān-bīn** cihān görmüş **cihān-muṭā'** cihān itā'et edici demekdir **cihān-gīr** cihān tutucu **cihān-tāb** cihān şu'lelendirici **cihān-ārā** cihāni bezeyici **cihān-gerd** cihāni tolaşıcı demekdir bunlar vaşf-ı terkībidir **cihet** taraf **cihād** gazāya dērler **çi-pürsī** ne şorarsın **çi-dāned** ne bilür demedir **çi-gūnegī** ne gūnelik **çihārūm** dördüncü demekdir **çihā** çi lafzınıñ cem'idir neler demekdir **cihāz** gelin esbābı fetḥ-i cīm ile daḥı gelin esbābı ve kes zen ma'nāsınadır ḥāşılı bir kelām-ı ḥaṭar-nākdır ḳurrācasına faşḥini icrāya diḳḳat lāzımdır **cihet-i cāmi'a** cem' edici cihet **çiz** nesne ve şey demekdir **çīm** büküm ve bir şehir **ciyş**⁵⁵ 'asker **cīfe** rāyiḥa bağlamış olan meyyitiñ bedeni **cīd** boyun 'unḳ gibi

Bābü'l-cīmi'l-mazmūme

Cübb teşdīd ile şol ḳuyudur ki içi yapılmamış ola **cüdü** dāne sünbülünde berg olmak **cüdā** ayrılmak **cüdā-gāne** başḳacasına **cüşmān** beden cesed ma'nāsına **cürşūme** aşıl **cür'a** bir içim şu ḥasve ma'nāsına ve ḳadeḥiñ dibinde ḳalan baḳıyyeye de cür'a dērler

⁵² **cirīde** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **cerīdedir**. Metinde esreli cīm kısmında **cirīde** olarak geçmektedir.

⁵³ **Çişme** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **çeşmedir**. Metinde esreli cīm kısmında **çişme** olarak geçmektedir.

⁵⁴ **Cimşīd** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **Cemşīd**. Metinde esreli cīm kısmında **Cimşīd** olarak geçmektedir.

⁵⁵ **Ciyş** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **ceyşdir**. Metinde esreli cīm kısmında **ciyş** olarak geçmektedir.

cür'et bahadırılık şecā'at ma'nāsına **cürre-bāz** cürre bir tuzaktır bāz toğan dedikleri kuşdur toğan tuzığı demek olur **cürüh** cem'idir yaralar demektir **cüz'** ba'z'ül-eczā' **cüst-cū** aramak ve istemek **cülūs (16 b)** oturmak ku'ūd ma'nāsına **cümcüme** cimlerñ zammı ve mīm-i evveliñ sükunuyla kafā kemügi ki dimāği müstemildir ve ağac kadehe ve şorak yerde kazınan kuyuya dërler **cümmāze** bir cins dir'dır yünükdenyapub giyerler **cum'āt** cem'idir cum'a günleri demek **cumhūr** şol kavmdır ki cem' olub eṭrāfına havāle olmuş ola **cünāf**⁵⁶ meyl étmek **çünin** böyle **çünān** onuñ gibi **cünün** dīvāneye ve gece karañlık olmağa ve ağac ve ot uzanub birbirine şarılmağa dërler **cünbān** deperdici **cünd** 'asker cünūd cem'idir **cünbiş** cünbiden lafzından ism-i maşdardır depreniş ve hareket ma'nāsına **cüy-bār** ırmağ kenārı **cüyende** isteyici demektir ṭālib ma'nāsına cüyān ve cüyā gibi **cüd** saḥāvet ma'nāsına **cū'** açlık **cüşān** kaynayıcı **çüp ve çüpe ve çüpün** kesilmiş ağacın büyüğüne ve küçüğüne dërler kesilmemiş yerinde pāy-dār olana dirahṭ dërler **çün ve çirā** nite ve niçün demektir **çün** imāle iledir **çü** mişl ma'nāsınadır **cüy** ırmağ **cū ve cüy** cüyyiden lafzından isteyici ma'nāsıyla vaşf-ı terkībī isti'māl olunur dil-cū ve vesīle-cū gibi **cühelā ve cühhāl** cāhiller 'alemeniñ muḳābilidir ki bilmeyiciler demektir **cüyüş** ceysiñ cem'idir 'askerler demektir

Bābü'l-ḥā'i'l-meftūḥa

ḥā'iz⁵⁷ **ḥālef** 'ahd edişmek ve qarındaşlaşmak ve fi'l-ḥadīş ennehü ḥālefa beyna kureyş ve'l anşār⁵⁸ ya'nī āḥā beynehüm lā-ḥilfe fi'l-islām bu maḳūle yerlerde and içişmek zamān-ı cāhiliyetde olur idi islāmda olmaz demektir **maḥfel-i ḥālef** 'ahdleşmek için cem' olacak yer **ḥāfiḳan** şark ile garb dërler **ḥāşā** kelām-ı tenzihdir **ḥāciz** men' edici **ḥāvī** cem' edici **Ḥāfız-ı Sem'ānc** muḥaddişinden bir zātdır **ḥādī-'aşer** onbirinci **ḥāmil ve ḥāmile** yüklü 'avrete dërler **ḥāyiṭ** dīvār **ḥāşe** kenār ve havāş cem'idir **ḥāşıl** bir nesneniñ bāḳī ḳalanı **ḥā'il** yüklü ḳalmayan deve ve nāḳa yavrısıniñ dişisine derler **ḥāḳ** bir nesneniñ ortası vasaṭ ma'nāsına **ḥāmiye** ıssı göze 'ayn-ı ḥār ma'nāsına **ḥālāt** ḥāller **ḥabīb** sevgilü **ḥabbezā** ne güzel **ḥabel** fetḥateynle ḳarnında olan veled ḥaml ma'nāsına **ḥablü'l-verīd** şāh tamarı **ḥablü'l-metīn** muḥkem ip **Ḥabībüs-siyer** nām-ı kitāb **ḥebel** fetḥateynle vişāl ma'nāsınadır **ḥabāb** şu üzerinde ḳabarcığa ve büyük şuya da dërler **ḥattā** intiha-yı ḡāyet **ḥāşis** serī' ve 'acül **ḥacle** fetḥateynle gelin evine dërler cem'i

⁵⁶**Cünāf** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **cenefdir**. Metinde ötreli cīm kısmında **cünāf** olarak geçmektedir.

⁵⁷Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir. Bu kelime sayfa kenarında bulunmaktadır.

⁵⁸Hadis şeriftir."Muhacirlerle Ensār Arasında Kardeşlik Kurudu".

hicâldır kesr-i hâ ile ve tıyûrdan olan erkek keklige hacle de dèrler **Haccâc** meşhûr merhametsiz bir kimsedir **hacb**⁵⁹ men' etmek **hacer** taş seng ma'nāsına **hacerât**⁶⁰ hücretiñ cem'idir nāhiyeler ve māl u menāl ma'nāsına **hac** kaşd ma'nāsına ve zamān-ı maḥşûşda mekân-ı maḥşûşı ziyâret etmege dèrler **hadîka** bāğçe ravza ma'nāsına **Hadîkatü'n-naḥle** bir mevzı'ıñ adıdır **hadekatü'l-'ayn** göz qarası **hadd** iki şey'iñ beyninde māni' olan nesne ve bir nesneniñ alacasına ve kuvvete ve bir nesneniñ muntehāsına ve hadd-ı şer'î urmağa dèrler bir işi tekrâr etmeden māni' oldığıçün ve 'avret zevci vefâtından şoñra zīnetinden el çekmege dèrler **hadîd** temür āhen ma'nāsına **hadîş** haber cem'i havādişdir **hazvü'l-ḳazze bi'l-ḳazze** t̄baḳa'n-na'la bi'n-na'la demekdir **harb** ceng **harem** ḥarāma ıtlāk olunur bunuñ nazîri zemen ile zamān gibidir **harîm** bir nesneniñ eṭrāfına (17 a) ve maḥremiñ sevbine dèrler **hareket** depretmek harekāt cem'i **harîf** hem-şan'at demekdir ve şol nesnedir ki ḥarāfetle dili yaḳar başal-ı harîf dèrler **Harrā**⁶¹ nām-ı cebel **harrāka** bir nev' gemidir ki içinde dūşmāna atılacak āteş işi vardır **harāret** ıssılık bürüdetiñ muḳābilidir **harîr** ipek ve atlas **harem-serāy** harem olan ḥāneye dèrler **harf-gîrān** söz şāhibleri **harām** ḥalālîñ zıddıdır **harām-zāde** veled-i zinā **harş** ekin zer' ma'nāsına **harbe** kışa caḳı sūñü nîze-i ḳaşîr ma'nāsına **haremü'l-enn** Mekke-i mükerremedir şerrafaha'llāhü ta'ālā **hazm** ḥāniñ feth ve sükün ile bir nesneyi bağlamak ve mürtefi' yere çıḳmak **hazem** fethateynle göğüsde ola(n) tutkunluk ve ḡuşşa ḡuşaş gibidir veznen ve ma'nen ve feresiñ yanları ḳaba olmak ḥazmîñ zıddıdır ḥazm atıñ yanları birbirine munzam olub balıḳ ḳarınlı olmaḳdır at ehliniñ 'indinde bu mişillü 'ayb 'add olunur **hazîn** hüzünlenmiş kimse yāḥud hüzün vèrici nesne **hazîn** kesr-i zā ile ḡam -nāk kimse ḥazîn ma'nāsına **hazen** fethateynle ḥüzün çekmek sūrūruñ muḳābilidir **hasane** iyilik seyyi'eniñ muḳābili **hased** kimseye iyilik istememek **hasede** ḥased ediciler **hasret** arzū çekmek **hasîb** ḥaseb şāhibi olan kimse ḥaseb şol nesnedir ki insān onuñla tefāḥür eder ābā ve ecdādınıñ şifāt-ı ḥasenesinden ba'zılar insāniñ ḥasebi dīnidir ba'zılar mālîdir didi Nuḥbe-i Vehbî'de

baba şoyı pāk olan kimseye dèrler ḥasîb

vālidesi cānibi ṭāhir olandır nesîb

⁵⁹Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

⁶⁰**Hacrāt** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **hücerâtdır**. Metinde üstünlü hâ' kısmında **hacerât** olarak geçmektedir.

⁶¹**Harrā**' kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **Hirā'dır**. Metinde üstünlü hâ' kısmında **Harrā**' olarak geçmektedir.

ḥasb sükün-ı sîn ile şaymak ve kifâyet ma'nāsına **ḥasūd** ḥased edici kimse **ḥaşem** kimseniñ ḥademine ve tevābi'ine dërler onuñ sebebine ğazabına gelür olalar **ḥaşerāt** yeryüzünde gezen cānverlerin ḥurdeleri **ḥaşr** şadıñ sükünüyla bir nesneyi tar etmek ve ihāta etmek ve 'adüvv bir tā'ifeyi ihāta edüb tazyīk eylemek ve ḥabs etmege de dërler **ḥaşāt** ḥurde taşlar **ḥazar** fethateynle maḥzar ma'nāsınadır şehirde sâkin olmak **ḥazret** zadıñ sükünüyla bir nesneniñ ḥurbi ve çevresi **ḥazerāt** cem'idir **ḥazîz** tağ nihâyet buldığı yerde olan düz yere dërler **ḥatar**⁶² helâka müşref olmak öndüle ve kadr u menzilete dërler **ḥatṭ** bir yere nüzül etmege ve aşağı inmege ve ḥayvāniñ irin almağa ve yayın kirişin açmağa dërler **ḥafaza** ḥıfz ediciler **ḥafir** sükün-ı fâ ile bir yeri kızmak **ḥavāfir** cem'idir **ḥaḳḳ-perest** ḥaḳḳa tapıcı **ḥaḳḳî** bir nesneyi işlemege lâyıḳ olan kimse **ḥaḳḳ-bîn** ḥaḳḳ görücü **ḥaḳḳ-cüy** ḥaḳḳ isteyici **ḥaḳāyık** ḥaḳḳetiñ cem'idir **ḥaḳāret** ḥaḳirlik ve zelîllik **ḥakīm** 'âlim ve şâhib-i ḥikmet ve umürı muḥkem kılanı daḫı dërler **ḥakem** fethateynle ḥâkim ma'nāsına **ḥakeme-i ḥikmet** hikmet ḥâkimleri ya'nî 'ilm-i ḥikmetden ḥükm ile ḥaber vëriciler **ḥükm-fermā** yine fethateynle ḥükm buyurıcı demektir **ḥakkāk** kazıcı **ḥalbe** lâmiñ ve ḥāniñ sükünüyla şol atlardır ki her taraftan koşı için cem' olub iştabl-ı vâhiddin olmaya **ḥalâvet** bir nesne tatlı olmak bāb-ı rābi'den göze şirîn görünmede ve bāb-ı evvelden ağıza şirîn gelmede isti'māl olunur dëyü mervīdir **ḥalaḳa-be-güş** iştilāḫda emre muṭi' olan ḳul ve ḥizmet-kār ma'nāsınadır **ḥall** açmak ve nüzül ma'nāsına da gelür **ḥalile** zevceye ve zevcine ḥalil dërler bir evde (17 b) ḥulül ettikleri için **ḥalif** kimse ile 'ahd edüb and içen kimse **ḥamel** fethateynle ḳuzı bere ma'nāsına **ḥaml** sükün ile yük bār ma'nāsına **ḥamāme** güvercin kebüter ma'nāsına **ḥamrū'n-na'imī**⁶³ şığın dedikleri cānver **ḥamīm** ıssı şu mā'-ı hār ve āb-ı germ ma'nāsına **ḥamle** hücum etmek **ḥamd** zemmiñ zıddıdır ve medḫ ma'nāsına **Ḥamza** razıya'llāhü 'anhü 'amm-ı resülü'llāhdır 'aleyhi's-selām **ḥamiyyet** bir nesneden 'ār etmek **ḥamā'il-vār** ḥamā'il gibi **ḥamrā'** kıızıl renk **ḥammāletü'l-ḥaṭab** zevce-i bî-edeb-i Ebu-leheb **ḥavāyā** ḥalaḳalar ve bağırsaḳlar ve erkek develer **ḥavme** çevre ve eṭrāf ma'nāsına **ḥavālī** taraflar ve çevreler **ḥavza** nāḫiye ki her nesneniñ taraflı demektir **ḥavzatü'l-mülk** şehriñ eṭrāfında olan ḳurādır ki onı evvel şehir zabṭ ü şıyānet eder **ḥavāss** ḥissiñ cem'idir **ḥavşala** ḳuş ḳursağı ve daḫı ḳursağı ṭoldurmağa da ḥavşala dërler **ḥavz-ı mevrūd** ḥāzır olmuş ḥavz **Ḥayzüm** melāyik atlarınıñ ismidir ve bir

⁶²Bu kelime aslında üstünlü ḥā' kısmında olması gerekirken metinde üstünlü ḥā' kısmında geçmektedir.

⁶³**Ḥamrū'n-na'imī** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **ḥumrū'n-na'imī**dir. Metinde üstünlü ḥā' kısmında **ḥamrū'n-na'imī** olarak geçmektedir.

rivāyetde Cebrā'ıl 'aleyhi's-selāmiñ feresiñ ismidir **hayāle** karşı muqābil ma'nāsına **hayāt** sağlık **hayā'** utanmak **hayyiz** eve tābi' olan mekān **hayf** hāniñ fetḥ ve sükūnuyla cevr ve zulm

Bābü'l-hā'i'l-meksüre

hibāl hablıñ cem'idir ipler demektir **hibil** kesreteynle āfet dāhiye dēme dāhiye emr-i 'azīme dērler **hicāb-süz** hicāb yakıcı **hiddet** keskinliğe ve gāzaba dērler **hırş** tama' **hirmān** bir nesne kimseye ḥarām olmak **hırz** ziyāde maḥfūz yere dērler **hizām**⁶⁴ ata urdukları kolan ve beşikde çocuğñ ellerin bağladıkları nesne **hicāz** bir kaç beldenin ismidir **hicr** insāniñ kucāğı kenar-ı merdüm ve ḥarām ma'nāsına **hicāle** gelin evi **hiss** gizlü āvaz ve nefsā olan 'avrete 'āriz olan veca'a ve şey ma'nāsına ve şefkat ve rikkat etmege ve nebātātı yıkan şoğūka ve bir nesneye yakın hāşıl kılmağa dērler **hişār** kal'a **hişse-dār** hişse tutıcı **hişn-ı haşin** muḥkem hişār **hizāne** 'avret kendü oğlını şaklamağa dērler **hıfz ü hırāset** hırāset daḥı hıfz ma'nāsınadır **hıkd** kīn zağn ma'nāsına **hikmet-āmiz** hikmet qarışdırıcı **hilye** şıfat ve kılıç zīneti olan nesne **himā** memnū' olan nesne ki oña qarīb olmağa ruḥşat olmaya **himāyet** şiyānet ma'nāsına **himār** eşek ḥar gibi **hiyz**⁶⁵ nisā hālidir **hin** zamān **hayret-efzā** hayret arturıcı **hiyel** hīleler **hiṭān** hāyitiñ cem'idir dīvārlar demektir **hayy** diri zinde ma'nāsına esmā'-ı zātdandır celle celālehu **Hiyder**⁶⁶ laqab-ı ḥazret-i 'Alidir rażiya'llāhü ta'ālā 'anhü **haysiyāt**⁶⁷

Bābü'l-hā'i'l-mazmūme

hublā yüklü 'avret cem'i ḥubāldır **hubbü'l-vaṭan mine'l-īmān** vaṭana maḥabbet īmāndandır vaṭan oldığı yere dērler **hubāb** süvişmek muḥabbet ve yılana dērler hayye ma'nāsına ve ismi şeytāndır dēdikleriniñ vechi budur ki yılana şeytāndır dērler **hücüb** zammeteynle hicābıñ cem'idir **hüccet** bürhān **hücre** deve ağılı hücretü'd-dār bundan me'hūzdur **Hüccetü'l-vedā'** bir maḥallin ismidir **hudūs** bir nesne yoğiken şoñradan vücūda gelmek **hudūd** ḥaddiñ cem'idir ḥadd hā'-ı meftūḥada mürür etdi **hurūf** ḥarfler **hürmet** bir nesneye mübāşeret ḥarām olmak **hurrāk** ziyāde tuzlu şu ve segirtme de müteşevvik olan ata dērler ki āteş mişāli tīz ola ve **hurrāk u hurrāka**⁶⁸ (18 a) teşdid ile

⁶⁴Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

⁶⁵**Hiyz** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **hayz**dır. Metinde esreli hā' kısmında **Hiyz** olarak geçmektedir.

⁶⁶**Hiyder** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **Hayder**dir. Metinde esreli hā' kısmında **Hiyz** olarak geçmektedir.

⁶⁷Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

⁶⁸**Hurrāka** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **harrāk**adır. Metinde ötreli hā' kısmında **hurrāka** olarak geçmektedir.

şol kava dەرler ki akmağdan āteş ıkdıkdā onuñ ūzerine dūşe **hūzn** sūkūn ile ğamluluk **hūsn** sūkūn ile ğuzellik **hussād** hased ēdiciler **husām** kılıc ve yan bıāğı **huşne** ‘avret perhīz-kār olmak **hużzār** hāzırlar **hużūr** ğaybetiñ muķābilidir **huřām** menfa‘at-i sūri ve yābis nesneden mūnkesir olana dەرler ba‘zılar kuru ot hūrdesi dēmişdir ğiyāh-rīze-i huşk ma‘nāsına ve duhāna da dەرlermiş **huffāz** hāfizlar **hufre** zamm ve sūkūn ile ukur yer ki kuzmakla hāşıl olmuşdur **hufere** hāniñ zammı ve fāniñ fethiyle cem‘i kuzılan yerler **huķūķ** huķķ ğalebe ētmek huķķ kimseye kūrķutmağā ve bir nesneyi sābit kılmağā ve bir nesneyi yakīn bilmek ve bir nesne işlemek cā‘iz olmağā da der(ler) ve vūcūb ma‘nāsına da ğelūr **hūkm-fermā** hūkm buyurıcı **hūkkām** hākimler **hūkūmet** hākimlik **hulūl** kōnmaķ nūzūl ma‘nāsına ve kurbān şol mevzi‘e ērişmege dەرler ki anda onuñ zebhi helāl ola ve dīn hall olmağā dەرler tekūl halla‘d-dīn yeħilū hulūlen mine‘l-bābi‘ş-sānī **hulī-bend** bezek bağlayıcı **hulvū‘t-tebessūm** tatlu ğülüşli **hulvū‘l-beyān** tatlu taķrīrlū **hulel** hulleler **humāt** ‘ār lāħiķ olan nesnelerden ħimāyet kılanlar **humķ** sūkūn ile ‘aķlı eksik olmak ve aħmaķ ve ħamķāniñ cem‘i ğelūr yukāl kavm ve nisvetūn **humķ humuķ** zammeteynle ‘aķlı eksik olmak ma‘nāsınadır

Bābū‘l-hā‘i‘l-meftūħa

Hāce pīr ve ‘azīz ve dāniş-mend **hātem-i nūbūvvet** peyğam-berlik mūhri **hāriķ-i ‘adet** hayyiz-i ‘uķūldan hāric olarak peyğam-berān-ı ‘izām şalavātū‘llāhi ‘aleyhim ecma‘īn hāzerātından şudūr eden mu‘cizāta ve evliyā‘-i kiram hāzerātından vuķū‘a ğelen kerāmāta dەرler **hāb** uyķu nevm ma‘nāsına **hāher** kızı kārındaş hem-şīre ma‘nāsına **hāhed** ister dēmekdir **hāhiş** istek ārzū gibi **hādīm** ħizmet-kāra dەرler ğulām olsun cāriye olsun **hadem** fetħateynle cem‘i ħizmet-kārlar **hāric** dāħiliñ muķābili **hāver-zemin-i şarķ** bu maķāmda Mekke-i mūkerreme murād olunur şerrefaha‘llāhū ta‘ālā āftāb-ı nūbūvvet ondan tāli‘ oldığıçūn **hāver** ğūn toğdığı yere dەرler **hāme-i ‘abbās-ı ‘imāme** ‘abbāsī ‘imāme siyah şarıķ dēmekdir **hāşāk-rūb** örçöp sūpürici **hātır-cūy** hātır isteyici **hātīme** bir nesneniñ āħiri **hāh** dilek ve istek vaşf-ı terkībī isti‘māl olunur dil-hāh gibi **hākister kūn** yere dōşenmiş eyle ya‘nī pāy-māl eyle dēmekdir **hāfiķān** şarķ ile ğarba dەرler **hāl** vūcūd-ı insānda olan ben **Hātūn-ı Ka‘be** ka‘betū‘llāha dەرler Nazm-ı Vehbī‘de

dēdiler a‘cām bī-şerm ū edeb

Ka‘be-i ‘ulyāya hātūn-ı ‘Arab

dediği bu ma'nadır **hāsir** zarar edici **hānedān** ehl-i beyt hāne-vāde kādīmī hāndān ki aşıldan olmuş ola **h'ānende** okuyucu **hāmūs** u **hamūs** sükūt u epsem **h'ān** okuyucu ma'nasıyla vaşf-ı terkībī isti'māl olunur sebak-h'ān gibi **h'ān** sofrā **hātır-h'āh** gönül istegi **hā'ib** maṭlabına nā'il olmayub nevmīd olıcı kimse **hādişe** ve **hadşe** tırmalamak eşeri **hārhar** gönülde olan guşsa **h'āst-gār** taleb edici **hāk** toprak **hāk-i pāy** ayak toprağı **hāk-dān** topraklık ve çöplük **hāk-būs** toprağını ya'nī hāk-i pāyını öpmek **hākiyān** zillet-i irtikāb idenler ve mütevāzī'lar **hādīmāne** hizmet-kārcasına **hār** diken **hāristān** ve **hārzār** dikenlik (18 b) **hāmise** beşinci demektir **hāmīs** dağı o ma'nayadır **hālī** boş tehī ma'nāsına **hālīkū'l-arzī** ve **'s-semā'** yeri ve göği halk edici demektir cellet 'azametühü **h'āhī** dilersin demektir **hātır-āzār** gönül incidici **h'āb-gāh** uyku yeri ve rāhat yeri **hātır-fürüz** gönül pāsını açıcı ve gönül yakıcı **h'āst** dilek **hāne-harāb** vaşf-ı terkībīdir evi harāb demektir **hātır-pesend** hātır begenici **hāşşa** 'āmmeniñ muqābilidir **hāricī** şol kimsedir ki aşlında ululuk yoğıken ululuk göstere **hānmān** ev bark ve hāl ve mülk muttaşıl bir luğat olmuşdur **hāne** ev **hānegī** hānede olan nesnelere hāneye mensüb demektir **hāşşū'l-hāş** hāşş kimseye maḥşūş kılınmış olana dērler **hāk-fersā** toprağa sürünmüş ve toprak olmuş **hāk-sār** toprak ile berāber toprağa mensüb sār lafzı nisbet ve izāfet ma'nāsına olur küh-sār ve seng-sār gibi ve keşretten ve büyüklükten kināyedir ruḥ-sār ve şāhsār gibi **haber-pejū** haber arayıcı ekser cāsūslerde isti'māl olunur **hab-kār** epsemlik **haber-gīr** haber tutucu **habīs** yaramaz nesne tayyibiñ muqābili **habbāzān** etmeciler **haber-res** haber erişdirici **hatm-ı hitām** hatm bir nesneyi mühürlemege ve āhīr eylemege dērler hitām şol balçıktır ki onuñla mühürlerler ve āhīr ma'nāsına da gelür **hacālet** hacīllik **hacel-zede** hacīllige urulmuş ya'nī hacālete düşmüş **hacel** fetḥateynle utandığından müteḥayyir ve medhūs olmak **hacil** kesr-i cīm ile utanıcı kimse **hadeng** kayın ağacından düzilen oğa dērler **hadem** cem'dir hizmet-kārlar demektir **hademāt** kulluklar ve hizmetler **hazelehümü'llāh** Hakk celle ve 'alā hazretleri 'avn ve nuşretini onlardan kat' eylesün **harḥaşa** gavgā' ve galebe ve yumruk cengi **har-meşrebān** ve **har-ṭab'ān** eşek mizāclu kimseler **harş** ve **taḥdiş** kaşımak ve tırmalamak **harīṭa** defter ve şol cāme-dāndir ki içine kodukları eşvābiñ üzerine iliklenüb bağlanur **har-gele** eşek sürüsü **harāb** 'imāretiñ zıddıdır **har-gāh** derem evi ki keçe ile örterler Derem bir kabīle ismidir **hargūş** tavşan dedikleri cānver **har-seng** uzun eşek dedikleri oyundur ve büyük degirmen ve ıfağ çakıl taşı ki üzerinde eşek yürümeye **hazā'in** cem'dir hazīneler vāhıdı **hizānedir** kesr-i hā ile **hazān** güz ayı, harīf ma'nāsına

hazān-dīde hazān görücü **hazef** şaksı ve çölmek **has** bayığı menfa'atsiz, çerçöp **hasīs** deniyyü't-tab' olan kimse **hasār ve hasāret** helāk olmak ve azmak **hasyet** havf ve kerīh görmek **hadīre** şol hūrmā ağacıdır ki korusu yeşil iken döküle **hadrā** gök, āsmān ma'nāsına ve demüre garaq olmuş 'asker ve bed-aşl 'avret ve şehri-i 'azīm **hatīre** deve ve koyun ağılı ki çubukdan ururlar ve 'azīm ma'nāsınadır **hatīr** mişl ve şeref sâbıkı olan kimse pūlāda dağı dērler **hatar** helāka müşrif olmak ve kadr ve menzile **hatf** sūkūn-ı hā ve tā ile karpamak, istilāb ma'nāsına kavluhū ta'ālā yahtıfū ebsārahūm⁶⁹ **berk-ı hatıf** göz nūrın kapıcı yıldırım kamaşdırmaktır **hatve** adım **hatmī** bir çiçektir **hatā-pūş** günāh ve hatāyı setr edici **hatı** yazı **hafī** bir nesneyi gizlemek ve āşikār kılmāğa dağı dērler ezdāddandır **hafā'** bir kimseye eşer ve 'alāmet gizli olmağa dērler **hafife** yeñli **hafe** öksürük ve ism-i maşdardır boğaz boğmak **halī'ü'l-'ızār** hayāsız kimseye dērler (19 a) **halı** karışdırmak **halef** ard ki quddāmın nakizidir ve bir karndan şofra gelen karna dērler pehlūda olan **eyegü** kemüklerine ve kimseniñ kâ'im-makāmına dērler ve ba'd ma'nāsına gelür **halīf** şol bezdir ki köhne yerin çıkarub meremmet kılmış olalar **halef** 'alef vezni üzre hāmile olan nākalar vāhidī halefedir **halife** pādīşāh **haleferin** gāyet girūde olan **halīf** iki tağ arasında olan yola dērler **halil** dost demektir **halhāl** zīnet için nisvān ayaklarına takarlar **hallāk** esmā'-ı şıfatu'llāhdır celle şānūh mübālağa ile halk edici demedir **halvet-gāh** yalnızlık yeri **halecān** gönül segrimek fārsīde sūlāf dērler **halīka** tabī'at ma'nāsına ve halā'ike dērler, maḥlūklar ma'nāsına **hal'** sūkūn ile bir nesneyi bir nesneden izāle etmek yukāl hala'a şevbahü ve na'lahü ve ḥil'at giydirmege dērler ve 'azl etmege dērler yukāl ḥulī'a'l-vālī izā 'uzil ve şol ete dērler ki havāyicle bişürülüb tağarcığa kona **hamyāze** esnemek ve gevşeklik **hamr** şarāb **hamīr** şol mayadır ki hamīre katarlar ekşi hamīr **hamīs** 'askere dērler ilerüye ve çār cihete beş bölük oldığıçün ve şağīr ve ḥakīr libāsa dērler **hande** gülmek **handān** gülici **hande-rīş** yüze ve şakala gülmek **handīş** kimseyi maşharaya almak **havf** korku **havāriş** cem'dır gārīb mu'cizeler ve kerāmetler **havātīm** hātīmeler hātīme bir nesneniñ āḥirine dērler **hayāl-bāz** qaragöz ve ḥokka gibi nesnelere oynadan **hayāvān** buluda dērler ki anda yağmur eşeri ola **haysūm** burunda olan geñize ve tağ burununa dērler

Bābü'l-hā'i'l-meksüre

hizmet hādīmlik **hizmet-kār** hizmet edicilik **hizlān** 'avn ve nuşreti terk etmek **hırāş** tırmalamak ve yaramaz ve sakaş nesne **hırāşide** eziyyet pençe-i eza ve cefā ile

⁶⁹Kuran kerimden bir ayettir." Şimşek neredeyse gözlerini alacak onların"(20), bakara suresi.

tırmalanmış demedir **hıram** beşâret ve şalınış ism-i maşdardır şalınıcı ma'nâsıyla vaşf-ı terkîbî isti'mâl olunur ser ve hıram gibi **hıramende** ve **hıramân** şalınıcı ve yürüci demektir **hıridâr** müşteri ya'nî şatun almağa tâlib **hired** 'aql **hired-mend** 'akıllu **hırîde** şatun alınmış **hırk** yırtık çak ma'nâsına **hired-bâr** 'aql yağdırıcı ziyâdelikten kinâyedir **hışt** kerpiç **hışm** gâzab **hışâl** huylar haşlet huy demektir ve hışâl ok atmağa dërler **Hızr-ı mesihâ-mağdem** 'İsâ kudümlü olan Hızr demektir 'aleyhimi's-selâm **hıttâ** şol yer ki kimse kendü ve nefsiçün ihtiyâr édüb onda binâ yapmağa 'alâmet vaz' éde **hıttbe** nikâha 'avreti tezevvüce da'vet etmek **hıttâb** bir hâzır kimseye söz söylemek **hıttfet** yeñlilik **hıttat** karışmak **hıttâl** aralıklar **hıttâfet** hâlîfelik **hıtt'at** mâliñ a'lâsına ve muhtârına dërler **hıttkat** yaradılış, fıtrat ma'nâsına **hıttâf** muhâlafet ma'nâsına ve bir kimse gâ'ib olduğdan soñra zevcesini âher kimse varmağa dërler **hıttş** haşm ve kendü **hıttşâvend** mişlüh **hıttme**⁷⁰ çadır **hıttâm** çadırlar **hıttbet**⁷¹ nevmîd olub matlûbına nâ'il olmamak **hıttzed** kalkar **hıttân** kalkıcı **hıttir-endişt**⁷² hayr fikirlü **hıttl**⁷³ at, feres ma'nâsına **hıttürü'l-beriyye**⁷⁴ éyü kimseleriñ hayrlusu **Hıttber**⁷⁵ bir kal'a ismidir **hıttis-i mıttır** hıttis şol ağacdır ki budakları birbirine tolaşmış ve arslân yatağına dağı dërler

Bâbü'l-hâ'i'l-mazmûme

(19 b) **Hıttbz** etmek, nân ma'nâsına **hıttbâz** ve **hıttbâzi** etmekci **Hıttoten** bir memleketdir **hıttucest** ve **hıttuceste** mübârek ve bir sarı çiçek adı **Hıttudâ** celle celâlüh **Hıttudâvend** mâlik ve büzürg-vâr **Hıttudâ-dâd** Hakk Ta'âlâ'nıñ vergisi **hıttuddâm** hizmet ediciler **hıttudâvendigâr** iş şâhibi **hıttüdtv** emîr-i büzürg ve şâhib kesr-i hâ ile dağı mervî **hıttuzü bismi'llâh** ya'nî Hakk Ta'âlâ'nıñ ism-i şerîfiyle alıñ demektir **hıtturde-kâr** ıfağ ve ince işlü **hıtturde-sâl** genc yaşlu, tıfl tâze sâl **hıtturşîd** güneş **hıttürşîd** mişlüh **hıttursend** kanâ'at **hıtturrem** şâd **hıtturrem-sâz** şâdlık düzici **hıttürüş** feryâd eylemek **hıtturde-bîn** ince fikirlü olan dağık kimseye dërler **Hıttüsrev-âne** hüsrev edâlî Hüsrev nâm-ı pâdişâhdır **hıttüsran** bey' ü şîrâda zarar etmek hüsri mişlüh **hıttuşk** kurı, yâbis ma'nâsına **hıttuşnüd** mişl-ı hoşnud, râzî demektir **hıttuşk-zâr** kuru yerler **hıttuşûnet** peklik ki mülâyemetiñ muqâbilidir

⁷⁰**Hıttme** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **hıttaymedir**. Metinde esreli hâ' kısmında **hıttme** olarak geçmektedir.

⁷¹**Hıttbet** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **hıttaybetdir**. Metinde esreli hâ' kısmında **hıttbet** olarak geçmektedir.

⁷²**Hıttir-endişt** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **hıttayr-endişt**dir. Metinde esreli hâ' kısmında **hıttir-endişt** olarak geçmektedir.

⁷³**Hıttl** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **hıttayldır**. Metinde esreli hâ' kısmında **hıttl** olarak geçmektedir.

⁷⁴**Hıttürü'l-beriyye** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **hıttayrü'l-beriyyedir**. Metinde esreli hâ' kısmında **hıttürü'l-beriyye** olarak geçmektedir.

⁷⁵**Hıttber** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **Hıttayberdir**. Metinde esreli hâ' kısmında **Hıttber** olarak geçmektedir.

huşuş bir şey' bir nesneye maḥşuş olmak **huşuşiyyet** ḥāniñ feth ve zammı ile huşuş ma'nāsına feth-i ḥā ile efsaḥdır **huşumet** haşmlık **huṭbe** minber üzere huṭbe okumak **huṭub** emr-ı 'azīm **hulāşa** şāfi ve güzide olan nesne **hulṭa** 'işret etmek **huld-āyın** cennet resimliü demektir luğatda huld kürd vezni üzere zamm ve sükün ile gözsüz köpek dedikleri cānver ve bir nesneniñ baḳāsı dā'im olmak ma'nāsınadır **huṭta** emr ve kaşd ve maḳşad ve inşāf etmek **hul'** bir kimse zevesin ibānet etmege dەرler **hum-kede** meyhāne **hum** küp **humār** sārḥoşluḳdan bākī kalān eşere dەرler ve ḥāniñ fethi ve zammı ile ḥalk aralıḳına dەرler **hums** beş bölükde birine dەرler **hunük** baḥtlu ve āsān ve mu'tedil ve tūbā lehü ma'nāsına **hüb** güzel **hün-riz** kan aḳıdııcı **hün-ālūd** kana bulaşmış **hün-āşām** kan içici **hün-nā-ḥaḳ** şuçsuz kimseyi katl eylemek **hod** kendü **hüb-ter** gāyet güzel **hoş-āb** meşhürdur ve şāfi şu ve sebze-i ter **hün-pāş** kan saçıcı **hün-h'ār** kan içici **hübān** güzeller **hün-ābe** kanlu şu **hod-re'y** kendüyi görücü mütekebbir **horde** yemiş **zahm-horde** yara yemiş **hün-bār** kan yağdııcı **hün-bahā** kan bahāsı, diyet dەرler **hün-çekān** kan tamladııcı **hū** hūy **hün-girifte** kan tutmuş **hortüm** burun enf ma'nāsına **hor** zelil kimse **huyūṭ** cem'dir ḥayṭ iplik, silk demedir **huylā'** büyüklenmek kibir **huyül** ḥaylñ cem'idir atlar ve ḥayl zan ve ḥayāl ma'nāsına daḥı gelür

Bābü'd-dāli'l-meftūḥa

Dār⁷⁶ 'arabide meşvā ve mevzi' ma'nāsına **dār** serāy ve ev ma'nāsına **dārü's-sürür** sürür evi **dārü'z-ziyāfe** ziyāfe kimseye ḳonaḳ olmaḡa dەرler **dārü's-sa'āde** Mekkeye ve Medīneye dەرler **Dārü'n-nābiḡa** bir serāy ismidir nābiḡa, ṭāhire ma'nāsına **dārü'l-bevār** helāk yeri **dārü'n-na'im** cennet **dār-gir** ceng tutucu **dārü'l-hicre** Medīne-i münevvere **dārü'd-ḳarb** sikke ırılan maḥall **dārü's-selām** cennet **dārü'n-nedve** bir ḳavm mükāleme ve müşāvere için cem' oldukları mevzi' **dārü's-sekīne** sekīne bir nesneye ārām virmek ve vaḳār üzere olmak **dāye** çocuk emzirüb besleyici 'avret **dāder** ḳarındāş **dārende** tutucu **dāhil** içeri yāḥud girici **dādend** virdiler **de'b** zaḥmet çekici kimse **dāḡ-ı ḡam ber-dāḡ** ḡamm daḡı birbiri üzere demektir **dās** oraḳ dedikleri ki onuñla ekin biçerler **dāhiye** emr-i 'azīm **devāhī** cem'idir re'y ve tedbīr şāḥibi (20 a) olan kimseye daḥı dەرler **dāniyye** ziyāde ḳarīb nesne **dām-gāh** duzaḳ yeri dā'iyeye ümid ve istek **dā'** marāz **dāmen ü dāmān** etek, zeyl ma'nāsına **dād u sitād** alışveriş **dāniş-peju** bilmek arayıcı **Dādār** nām-ı ḥudā celle celālühü **dānā** bilici **dād-h'āh** yardım taleb edici **dāstān** ḥikāye **dālle** delālet edici nesne **dāde** verici ma'nāsıyla vaşf-ı terkībī

⁷⁶Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

isti'māl olunur dil-dāde gibi **dām** duzāk **dāğ-dār** dāğ dutıcı **dāmād** güyegü biz enişte dēriz **dārīm** tutariz demekdir **dārū** 'ilāc **dārū-yı hoşber** bi-ḥod édüb 'aql götürici dermān **dā'-i 'uḍāl dā'** maraz 'uḍāl zamm-ı 'ayın ile emr-i müşkil demekdir ey şedīd a'ya'l-aṭıbbā' **dāşt** tıtdı **dāmen-gīr** etek tutıcı māni' olıcı demekdir **dā'ire** şol çizidir ki onuñ merkezinden muḥīṭine çekilen ḥaṭlar beraber olub birbirinden mütefāvit olmaya **dāre** dārdan aḥaşşdır bir ev demekdir ve dāre ay ağılı, hāle-i kamer ma'nāsına **dāne-çin** dāne devşirici **debdebe** bir nev' şavtdır ba'zılar ṭabl ve ba'zılar dünbelekdir dēdi ve ba'zılar at tırnağı yere pek ṭoḫunmaḫdan ḥāşıl olan āvāzdır dēdi **debūr** garb tarafından esen rüzgār şabānıñ muḫābilidir şabā gece gündüz beraber olduḫda şarḫ cānibinden essen yeldir **debere** fethateynle 'asker şınmaḫ, inhizām ma'nāsına **debre** sükün ile berd ve nem yer **debīr-istān** mekteb-ḥāneye dērler amma yazı yazacaḫ ve yazı ögrenecek yer demekdir **deşbe** mevzi' **dahme** maḫbere **der** ḫapu, bāb ma'nāsına **derrāk** ziyāde derk édici demekdir **derk** érişmek, luḫūk ma'nāsına **dervīde** biçin, ḥaşad ma'nāsına **derende** yırtıcı cānver **deryā-nevāl** nevāl feth-i nūn ile 'aṭā ma'nāsına **deryāçe** göl **derīde** yırtık, çāk ma'nāsına **derūn** içerü **derhem** ṭolaşık ve perīşān **der-gāh** ve **der-geh** āstān ve ḫapu öni ve üsti ve ulu şofa **der-mānde** 'āciz ve çāresiz **derd-mend** derdlü **dervīşāne** fakīr ve dervīşcesine **der-ān** onda **Deri** nām-ı belde **derīçe** pencere ve büyük ḫapular içinde yapıḫları küçük ḫapu ve ṭaḫ deyesi **der-be-der** ḫapu ḫapu gezen kimse **der-āḡūş** kimseyi ḫucamaḫ der-kenār ma'nāsına **derd-nāk** derdlü kimse **deryā-bār** deryā yaḡdırıcı **der-miyān** belde demekdir, miyān, şulb ma'nāsına **derc** dērmek ve cem' étmek **derecāt** cem'dir derece nerd-bān, merḫāt ma'nāsına ve ṭabaḫa ve mertebeye daḫı dērler **dereke** cehennemīñ aşağı ṭabaḫası ve zamāna daḫı dērler dālīñ feth ve sükün ile daḫı luḡatdır **der-āmed** ṭışarıya geldi **dest** el **dest-ber-bālā-yı** **dest** el elden üstdür demek **dest-āvīz** ḫafīfce armaḡan **dest-bürd** hūnerde ḡālib kimse **dest-ḫūş** elde eglence olan nesne **dest-yār** el yardımcısı, mu'tīn ma'nāsına **desīse** ḫīle **dest-gāh** şan'at ve şāni' ma'nāsına **dest-gīr** el tutucu demek **dest-res** el érişmek ki ḫudretten ve ḡinādan 'ibāretdir **dest-efşān** el çalub raḫş eylemek **dest-māl** el silecek maḫreme **dest-be-dest** el be el demekdir **dest-māye** elde olan sermāye **destār** başa şarılan şarıḫ **deşt** şahrā ve ova **deşine** ḫançere dērler **da'vet** bir nesnenīñ vuḫū'un ṭaleb étmek da'avāt cem'idir **daḡdaḡa** ḫıcık 'arabīdir ve fārisīde daḫı şāyi'dir **daḡal-bāz** ḫalb-zen ve ḫāyin kimse **defn** gömmek **defīne** gömülmüş nesne defāyin cem'idir **def'aten** bir kere def' étmek

def'a-ı evveli evvelki kere (20 b) **deffāf**⁷⁷ def çalıcı **daḳıka-şināsān** ince añlıklı diḳkatlu kimseler **daḳka** cullāh āletlerinden befteri ve ba'zılar küci dērlerimiş **delālet** delillik **dellāle** Tuḥfe'de pezevenğin mü'nneşidir **dem-sāz** muvāfiḳ ve rāzdāş **dem** vakt ve nefes ve ḳan **demān** kīn ve ḥıḳd ma'nāsına yavuz arslan ve fīl şıfatıdır ve daḳı ḥurmā ağacda çürüyüb dökülmesine de dērler **dem-keş** nefes çekici **dem-pesīn** murād hengām-ı kıyāmetdir **dem-beste** nuḳı bağlanmış **demīd** üfürdi demekdir **demdeme** ḡavḡā ve ḡalebe kükremek ve 'arabīde bir nesneyi pāy-māl édüb yere yapışdıрмаḳ ve helāk étmege dērler **demār** ağacıñ ve sār nesneniñ köki ve helāk ve intiḳām ve kīse ve per yırtmaḳ ve bīnī ma'nāsına **denānīr** cem'dir dīnār altuna dērler aşlı denārdır **dendān** diş, sinn ma'nāsına **denes** kīr ve leke, vesah ma'nāsına veznen ve ma'nen **denī** alçaḳ **devān** segirdici seyr-i serī' ecellü az ma'nāsına **devḥa** ulu ağac şecer-i 'azīm ma'nāsına **devlet-mend** devletlü demekdir **devlet-i 'Abbāsiyye** bir nesildir ki bir zamān ḥilāfet onlarda ḳarār étmişdir āl-i 'Abbās dērler **devlet-me'āb** eglenecek yer **devvār** mubālaḡa ile devr édici, dönici demekdir deverān daḳı fethateynle dönmeḳ ma'nāsına **devām** dā'im olmaḳ **devā't-d-dehr** zamānınıñ ḥavādişi **devāb** cem'dir dābbe her nesnedir ki yerde yürür lakin binilen ḥayvānāta maḥşuş olmaḡla şöhret bulmuşdur **dehmā** añsızın zühür eden **dehm** fetḥ ve sükūn ile 'aded-i keşīr **deḥşet-efzā** müteḥayyirlik arturıcı **deh** on 'adediñ ismidir **dehmen**⁷⁸ **dehr** zamān demekdir ve 'ādet ma'nāsına ve himmet ma'nāsına gelür **dey-māh** kış ayı **deyn** borc **deydene** dālīñ fetḥi ve yāniñ sükūnı ve dāl-i şānīniñ fetḥiyle 'ādet ve resm ve ḳā'ide **deyyān** fetḥ ve teşdīd ile bārī ta'ālāniñ şıfatlarındandır muḥāsebe ma'nāsından me'hūzdur **deyr**⁷⁹ ma'bed-i naşārā dālīñ fetḥi ve sükūnuyla

Bābü'd-dāli'l-meksüre

Diraḥt ağaç, şecer ma'nāsına **diraḥtān** cem'idir **dırāz** uzun, ṭavīl ma'nāsına **direm-dārān** zenginler, aḡniyā ma'nāsına **dirhem** aḳca demekdir fārisīden mu'arrebdir **Dir'** ḥuṭama ḥāniñ zammı ve ṭā'īñ⁸⁰ fetḥiyle esmā'-ı nārdandır zīrā nār kendüye ilkā olunan nesneyi kesr édüb zāyi' eder **dir'** kesr ve sükūn ile zırh ki ḥarb için giyerler **dirū'** dir'in cem'-i keşretidir **dirī'āt** dirī'in cem'i dirī' 'alā-ḥilāfi'l-ḳıyās dir'in taşḡīridir **dirāye** bir nesneyi bilmek **di'āme** eviñ direḡi, 'imādū'l-beyt ma'nāsına ve ulu kimseye

⁷⁷Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

⁷⁸Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

⁷⁹Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

⁸⁰Metinde " ve dālīñ fetḥiyle " şeklinde geçmektedir.

dérler, seyyid ma'nāsına **dil** gönül **dil-pesend** hātırā hoş gelen nesne **dil-beste** gönli bađlu **dil-efrūz** gönül açıcı ve gönül yakıcı **dil-rübā** gönül kapıcı **dil-şād** gönli Ően ve guşşasız **dil-güşā** gönül açıcı **dil-ārā** gönül bezeyici **dil-dāde** gönül vèrici **dil-nūvāz** gönül oĥşayıcı **dil-cū** gönül isteyici **dil-h'āh** gönül istegi **dilir** bahādır ve Őecī' **dil-āver** mişlūh **dil-rīş** gönli mecrūh, yaralı, derdli dèmekdir **dil-sitān** gönül alıcı maĥbūb **dil-keş** gönül çekici **dil-şūde** dīvāne ve 'āşık dèmekdir

'İddir şulĥ olalım tīg-i nigāhıñla dèdim

dèdi ey dil-şūde şađ olana her gün bayram

dil-āzār gönül incidici **dil-ārām** gönül eglencesi **dil-hırāş** gönül tırmalayıcı ve ıztırāb vèrici **dil-ĥoş kün** gönli hoş eyle dèmekdir **dil-dār** gönül tutucu maĥbūb **dil-teşne-i zūlal-i cevāb** ya'nī mānend-i āb-ı zūlāl olan cevāb-ı Őīrīn-ĥiṭābına gönül Őuşamış, heves-kār ve ārzū-keş dèmek olur **dil-āvīz** gönül aşıcı **dimāğ** başda olan 'uzv-ı ma'rūfdur **dihķān** 'arabīde (21 a) köy sipāhisi olan kimse dih-ĥāndan mu'arrebdir ve fārisīde **dihķān** ekinciye ve köyüñ re'īsi ve söz bilenine dèrler **dih** kesr ve sūkūn ile köy dèmekdir, ķarye ma'nāsına **dihlīzū'l-ķurb** maķām-ı ķurbuñ dihlīzi dihlīz ma'rūfdur kapu aralıđına dèrler **dihende** vèrici dèmekdir **dīde** göz, 'ayn ma'nāsına ve görici ma'nāsıyla vaşf-ı terkībī isti'māl olunur ġam-dīde gibi **diger** daĥı **diger-gūn** bir güne daĥı yāĥud ġayri renk dèmekdir **diger-bār** ġayri kere **dihīm** muraşşā' tac ve taĥt **dīrīne** eski ve ķadīm **dīg** çölmek **dīg-dān** çölmek yeri **dībāc** atlas dībā ma'nāsına farisīden mu'arrebdir **dībāce** kitābıñ evveli ve yañaķ, ĥadd ma'nāsına **dībā-pūş** atlasla örtülmüş ve bürinmiş dèmekdir **dīn-dār** dīn tutucu ĥāş müslimānlara dèrler beyāġīlere demezler **dīd(e)-bān** gözèdici kimse **dīd** gördi **dīnār** altun **dīden** görmek **dīdār** yüzüñ görenen yeri dīden lafzından müştaķdır ism-i maşdardır **dīyār** dāriñ cem'-i keşretidir meşvā ve mevzi' ma'nāsına kema ķāle 'azze ve cell ve le-ni'me dārū'l-müttaķīn⁸¹ **dīr** gec ve dīr ma'nāsına **dīrīne** ķadīm ve eski **dīyet** ĥūn-bahā **dīv-i dīvane-i kebūd-endām** cismi gök renklü dīvāne Őeyṭān dèmekdir **dīv-pāy** örümcek

Bābü'd-dāli'l-maźmūme

Dücā ķarañu zūlmet ma'nāsına **duĥter** kıız ve pākīze ma'nāsına **duĥt** mişl-i duĥter **duĥūl** bir yere girmek **duĥān** tütūn, dūd ma'nāsına **dūrr** incü **dūr-i Őehvār** iri incü, **dūrr-i yek-tā** mişlūh **dūrr-i yetīm** bi-ma'nāh **dūr-i yemīn-i risālet** yemīn ķuvvet ve

⁸¹Kuran kerimden bir ayetdir. "Ve gerçekten muttakilerin (takva sahiplerinin) yurdu ne güzeldir"(16), Nahl suresi.

dīn ma'nāsınadır kavluhü ta'ālā te'tūnana 'ani'l-yemīn⁸² ve yemīn 'ālī dereceye daḥı dērler **dürre-i şadef-i şeref** şerīf olan şadefiñ incüsü **düstür** vezīr ve kânūn ve icāzet **dürre-i kâste** kemāla ermemiş, eksik incü **dürü'** dāl-i meksūrede yazıldı **dürüg** yalan, kızb ma'nāsına **dürre-nişār** incü saçıcı **Dürcü'd-dürer** nām-ı kitābdır **Dürretü't-tāc** bir kitāb ismidir **dürüst** sağ bütün ve meskūk zer ü sīm **dürüş**t büyük ve nā-hem-vār ya'nī düzgün degil ve katı ma'nāsına **dürüd** du'ā ma'nāsınadır **düre-i dürer-bār** incü yağdırıcı (dürce), **dürce** şandūkceye ve cevāhir kütusuna dērler **durra**⁸³ tura dērler büküb oyunda birbirin dögerler **dürre'a** zamm ve teşdīd ile bir cins öni tütük yek-tā sādedir ki ekşeri 'Arablar giyer ve külah-ı sefid ve peşmīn keşti-bānān dēyü tefsīr olunmuşdur cem'ī derārī'dir **dürd** hırsız, uğrı ma'nāsına **düşnām** sögmek **düşmān-gır** düşmān tütücü demekdir **dükkançe** ma'rūf olan dükkāniñ taşgīri **du'ā** istemek **düldül-süvār** düldüle binmiş ḥazret-i 'Alī raziya'llāhü 'anhüdür, düldül resūlü'llāh 'aleyhi's- selāmıñ ihsān buyurdıkları kaḥırınıñ adıdır gri renginde oldığına binā'en düldül dērler yāḥud ḥareketden me'ḥūzdur **düm** kuyruk **dümbāl** kuyruklu ve çebān **dünbāle-devān** verādan segirdici **düvāl** kayış ve şırım **düvāse** ulaḥ **düdmān** kabīle **dü** iki 'adediñ ismidir **düvāzdehüm** on iki(nci) **düd-ı** 'anber-ālūd 'anber ile bulaşık olan tütün **düşvār** güç ve müşkil **düş** omuz ve dün gece **düşine** dün gece **dür** uzak demek **dür-paş** çomak ve tayaḥ ve degnek **düçār** bulaşmak ve mübtelā olmaḥ **düzaḥ** cehennem **düşize** kızoḡlan **dür-bin** uzak görücü **düde** mürekkepe kuyduḡları is ve kavm ve kabīle **düşāne** dün gece ve omuzluḥ demekdir **düvüm** ikinci demekdir **düz** düḡten lafzından emrdir dikici ma'nāsıyla vaşf-ı terkībī isti'māl (21 b) olunur cāme-düz ve dīde-düz gibi **dü-bār** iki kere **dü-bālā** iki kat **dü-rū** iki yüzlü, münāfık demekdir **dü-pā** iki ayaklu **düḡte** dikilmiş **düyün** deyniñ cem'idir borclar demekdir

Bābü'z-zāli'l-meftūḥa

Zebīḥ boḡazlanmış **zebḥ** yarmaḥ ve boḡazlamaḥ ma'nāsına daḥı gelür **zātü'l-burüc** burclar şāḥibi **zātü'l-kınā'** kınā' şāḥibi, kınā' şol bezdir ki mikna'adan büyücekdir ve kınā' ḥurmā çubuklarından ve ḥurmā yapraḡından urılan ḥabaḥa dērler ve muḥlak meyve ḥabakına daḥı dērler **zātü'l-'imād** 'imād kesr-i 'ayn ile yüksek binālar **zātü'l-beyn** beyn fetḥ ve sükūn ile vaşla ve firāḥa dērler azdaddandır **zerrāt** zerreler **zereb** zāliñ ve rāniñ

⁸²Kuran kerimden bir aettir. "Gerçekten siz bize, sağ taraftan (Allah taraftarıymış gibi) geliyordunuz." dediler.(28), saffat suresi.

⁸³**Durra** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **dırradır**. Metinde ötreli dāl kısmında **durra** olarak geçmektedir.

fethiyle mi'deniñ fāsīd olması **zemīme** şoyı az olan kuyu **zeheb** altun **zevi'l-iḳtidār** iḳtidār şāhibleri iḳtidār bir nesneye **ḳādir** olmak **zeyl**⁸⁴ etek, dāmen ma'nāsına

Bābü'z-zāli'l-meksūre

zibḥ boğazlanan nesne **zirve** deve örkici ve 'ālī mekāna da dērler **zıkr** nisyāniñ muḳābilidir ve şīt ü şadaya ve medḥ ü şenāya daḥı dērler **zillet** ḥaḳīrlik 'izzetiñ muḳābilidir **zımmet** 'aḳd ve emān ma'nāsınadır **zi'l-celāl** celāl ve 'azamet şāhibi demektir 'azze şānūh **Zi'n-nūreyn** künyet-i ḥazret-i 'Oşmāndır rażiya'llāhü ta'ālā 'anhü

Bābü'z-zāli'l-mazmūme

Zürre teşdīd ile ḥubūbāt nev'inden olan darı **züll** teşdīd ile zelīl olmak demedir **zū-şücün** şol ḥadīşe dērler ki birbirine girmiş ola ḳarışmış sözler demektir **Zülfekār** 'aleyhi's-sellām efendimiziñ 'Alī rażiya'llāhü 'anhü ḥazretine vėrdikleri kılıcıñ ismidir feḳār, arḳa kemüklerine dērler **zühül** bir nesneden ḡaflet olunmak **züyül** za'f-ı pīrī ve etek ma'nāsına olan zeyliñ cem'i

Bābü'r-rā'i'l-meftūḥa

Rāyet āyet vezni üzre bayrak, 'alem ma'nāsına **rāst** toḡrı ve emīn ve sağ el ve sağ taraf **re'y-i ferdā-bīn** geleceḡi mülāḥaza ile olan tezbīre dērler **re'y-i rezīn** maşlahatı feth edici tezbīre dērler **zīrā** re'y tezbīr ve rezīn rāniñ kesr-i ve zāniñ kesr ve med ile sürme kilid ve miftāḥ ma'nāsınadır **rāh** yol, tarīḳ ma'nāsına **rāh-vār** yorḡa yürüyen ḥayvān **rāh-rev** yola gidici **rādde** maḥv için çekilen ḥatt **rāde** teşdīdsiz şol 'avretidir ki ḳoñşılara varmadan ḥālī olmaya ve mülāyim esen yele daḥı **rāde** dērler **rānde** sürilmiş **rāḥat-baḥş** rāḥat baḥş edici **rāḡībūn** raḡbet ediciler **rāz** sırr ya'nī ḥafī olan iş **rātib**e vazīfe ve da'im ve şābit olan nesne **rāḡ** taḡ deposi ve etegi ve bāḡ ḥucresine dērler **rāz-dār** sırr tutucu **re'fet** ziyāde raḥmet ma'nāsına **rāh-şinās** yol añlayıcı **rāst-gū** toḡrı söyleyici **rāhib** zāhid-i naşārā olan kimse cem'i ruhbāndır **rāyic** revāc bulıcı revāc metā'-ı merḡūbe olmak ya'nī şatılıb alınmasına raḡbet olmak **re'y-i şā'ib** şā'ib re'y pesendide şāhibi meşhūr kimsedir **rāsiḥ-dem** nefsi şebāt bulmuş demektir **rāḥile** göçe yarayan deveye dērler **rākib** binici ve binmiş demektir **rācil** yaya, piyāde ma'nāsına **rāst-rev** toḡrı yürüşli **rābi'** dördüncü Baḥn-ı rābi' bir maḥallīñ ismidir **rām** muḳī' ve münḳād ma'nāsınadır **re's** baş, ser ma'nāsına **re'is** baş olan kimse (22 a) ve başa urılan nesne **rāyiḥa** ḳoḳu, būy ma'nāsına **ra'ūf** raḥmet edici demektir lābe⁸⁵ yalvarmak **rabḥ** bağlamak, şedd ma'nāsına **rebī'** yaz faşlı **Rabb** besleyici ma'nāsınadır **raca'nā** rücü'

⁸⁴Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

⁸⁵Bu kelime aslında üstünlü lām kısmında olması gerekirken metinde üstünlü rā' kısmında geçmektedir.

etdik demektir **recā** istemek ve havf ma'nāsınadır kavluhü ta'ālā mā leküm lā tercün lillāhi veķārā⁸⁶ ey lā teħāfūna 'azameta'llāh **recül** er kişi **rücūliyyet** er kişilik **reç** ziyādelik ve ağır gelmek **recm** katl ma'nāsınadır bunuñ aşlı taş ile atmaķdır remy bi'l-ħicāre ma'nāsına ve bir nesneyi zan ile söylemege recm dērler kavluhü ta'ālā recmen bi'l-ğayb⁸⁷ **recs**⁸⁸ ziyāde şedīd olan āvāz ra'd ve deve āvāzı gibi **rahl** rāniñ fetħi ve ħāniñ sūkūniyala bir kimseniñ meskeni ve eşāş-i beyti her ne vār ise eşāş hemzeniñ fetħiyle ev esbābı, metā'-ı beyt ma'nāsına ve rahl şol pālāna daħı dērler ki kıtabdan aşğar ola **rahil** isimdir göç ma'nāsına ve seyri kavī olan deveye dērler **rahm** fetħ ve sūkūn ile rikķat ve şefķat ma'nāsınadır Raħmān ve Raħīm esmā'u'llāhdandır celle şānūh **rahş** yıldırım ve alaca beneklü boz at ve abraş at ve şu'le ve Rüstemiñ atınıñ adıdır **rahşān** rahşīden lafzından şīga-i mubālağadır yıldırııcı demektir **rahne** gedik ve yay gezi ve her şikestelik kılic yüzünde ve dīvārda ve her nerde olursa **raht** kumāş-ħāne ve şenlik **redd** döndürmek, şarf ma'nāsına **redif** bir kimseye ardlaşan kimse, mürtedif ma'nāsına **redd-i kelām** sözi döndürmek ve cevāb vèrmek **rezzāk** mubālağa ile rızķ vèrici cellet 'azametühü **rez** üzüm tegegi **rezm** sūkūn ile cenk ve ğavģā **rezele** rezīller **rezdaķ** şaf, reste ma'nāsına **resül** gönderilen kimse **res** uğrı ve èrişici ma'nāsıyla vaşf-ı terkībī isti'māl olunur rāħat-res meded-res gibi **resīd** èrişdi **resīde** èrişmiş **resān** èrişici **resānende** èrişdirici **resānīd** èrişdiren demektir **ressām** yazıcı **resm** sūkūn ile eşer ma'nāsına ve bir kimse için vazīfe yazmağa ve bir kimseye bir nesne yazmağa dērler oña göre işlesün dèyü **reste** kırtulmuş demektir **resm**⁸⁹ fārisīde kāmūn ve tāsım ve çizi **reşāşe** cem'ī kalīl olan mațara ve şu ve kıan sepindisine dērler **reşh** derlemek ve vèrmek ma'nāsına daħı gelür **reşehāt** şıçrandı demektir **reşk** ħased **reşād** azģun olmanıñ ħilāfi **raşad-ħāne** raşad gözetmek ve intizār ma'nāsına da gelür ehl-i nücūm bir mu'ayyen çāh içinde billūr ile eflākıñ devr ü vukū'atını vāķıf olmak için gözedirlerimiş **raşad-şinās** raşad añlayan işte ev raşad nişin olanlardır **raşin** mişl-i ħaşin muħkem demektir **rad'** meme emmek **radī'** süd emen ve süd emmekde yoldaş olan tıfl ma'nāsına da gelür hem-şire ma'nāsına **redā'at** emişmek taķül hāzā eħī min e'r-redā'a **razīnā bihi** ya'nī biz oña rāzīyız **ratb** yābisiñ muķābili olan yaş **ra'nā** şalkı olan 'avret, istirħā ma'nāsına aħmaķ kıarıya ve maħbūba daħı dērler istirħā bir nesneniñ şalıverilmesi **ra'ıyye** 'ämme-i

⁸⁶Kuran kerimden bir ayettir. " Size ne oluyor da Allah için bir vakar (saygınlık, büyüklük) ummuyorsunuz?" (13), Nuh suresi.

⁸⁷Kuran kerimden bir ayettir. " Ve gaybı taşıyarak (bilmeden tahminde bulunarak) " (22), kehf suresi.

⁸⁸Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

⁸⁹Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

halāyık **rağūl** buldığın ekl eden kimse **reftār** eşkin ve yürüş **refi'** yüce, 'ālī ma'nāsına **refref** şol yeşil kumāşdır ki ondan mahbesler ya'nī perdeler ittiḥāz olunur ve çadırın yere qarīb olan cānibleri ve dir'ın aşağı şarkın cānibleridir **rafz'**⁹⁰ feth ve sükūn ile terk etmek **reften** gitmek **refiḵ** yoldaş **refiḵān** yoldaşlar **refāhiyye** vech-i ma'āş vūs'at üzre olmak **ref'** sükūn-ı fā ile kaldırmak **raḳabe** harekāt ile boyun mu'aḥḥarında nihāyet (**22 b**) buldığı yer **reḳābe** şol gözcidir ki kārbanın yüklerin gözedir **raḳiḵ** yufḳa olan nesne galiziñ ve şaḥiñ zıddıdır ve memlūka daḥı **raḳiḵ** dەرler vāhide ve cam'a itlāk olunur **raḳş** kāfiñ sükūnuyla hareket etmek ve oynamaḡa dەرler **raḳam-zede** ya'nī yazılmış **raḳda** mevt ile ḥayāt-ı şānī arasında olan berzaḡa dەرler ve yatub uyudukları yere de dەرler **raḳam-kerde** yazmış demekdir **raḳḳ** şol yufḳa deridir ki üzerine yazı yazarlar ḳavlühü ta'ālā fī raḳḳin menşūr⁹¹ **rekb** şol kimselerdir ki seferde deveye binüb ata binmeyeler onlar on nefer yāḥud daḥı ziyāde olur **reḳib** rākibe ve merkūba dөнür **reḳā'ib** cem'idir **reg** tamar demedir **reḳiz** bir nesneyi yere şaḅmak **irtikāz** bir nesneniñ ucun yere ḳoyub üzerine ḫayanmak **reḳin** 'ālī tarafları olan ḫaḡ **reḳve** ekşer şaḫtiyāndan olan şu ḳabına dەرler **remende** ürkek demekdir **remide** ürkmüş **remḥ** feth ve sükūn ile nīze ile urmak **rümḥ** rāniñ zamm ile gönder, nīze ma'nāsına **reme** sürekli ma'nāsına **ramḳ** mīmiñ sükūnuyla bir nesneye naḡar etmek **ramaḳ** fethateynle baḳiyye-i rūḫ ve bir süri ḳoyuna dەرler remeniñ mu'arrabidir **remzā** ıssı ḫaş ve ḫararet ve ev önünde yaptıkları örtü **remz** işāret **remād** kül ḫākister ma'nāsına ve süpründüye ve helāk olmaḡa dەرler **renc** emek ve zaḫmet ve ḫastalık **rencūr** ḫasta ve miḫnet **reng-āmiz** renk ḳarışdırıcı ve ḫaber-dār ve ḫile-bāz ma'nāsına **rengin** renklü **renciş-pezir** zaḫmet ḳabül edici **revende** yürüyici ve yelici ma'nāsınadır **revende-i taḫt-gāḫ** taḫt-ı revāna ḳoşulan ḫayvāna dەرler **revābiḫ** bağlayıcılar **revzene** pencereye dەرler veznen ve ma'nen **revzen** pencere ve bace ağacı **ravza** sebze-zāra dەرler cem'ī rüvāz ve riyāzdır **revāḳ** çartaḳ ve yüce ev **revāc** metā' merḡübe olmaḡa ya'nī alım şatımda raḡbet olunmasına dەرler **revāḫ** şabāḫ muḳābilidir zeval-i şemsden geceye erince olan vaḳtına dەرler ve rücū' ve sühület ma'nāsına da gelür **reviş** ism-i maşdardır yürüş demekdir **revātib** cem'-(i) rātibedā'im ve şābit olan nesnelere **revān** akıcı ve yürüyici ve cana daḥı revān dەرler **revnaḳ** yaraşık ve leḫāfet **Ravzatü's-şafā** şafā baḡçesi demekdir bir kitāb ismidir **Ravzatü'l-aḫbāb** yine nām-ı kitābdır **ravzü'l-ünf** elifiñ zammı ve nūnuñ sükūnuyla şol çemenzārdır ki onı kimse otlamamış ola **raḫḫ** ricāldan on neferden aşağı

⁹⁰Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

⁹¹Kuran kerimden bir ayettir. " yayılmış ince deri üzerine " (3), tur suresi.

olan kavma d rler **reh-zen** yol urucu **reh-n m ** yol g sterici **reh-g z r** yol ugrağı ve geid ve yolcuya dağı d rler reh-g zer dağı luğatdır **reh-n m n** reh-n m  ma'n sına yol g sterici **reh-ber** kılağuz **reh-kir y** yola meyl  dici kiray kesr-i k f ile kir sten lafzından emr ve vaşf-ı terk b dir **kir sten** meyl eylemek ve şanmağ, zann ma'n sına **reh n** rehn v rilen nesne, girev ma'n sına girev k fi  kesri ve r ni  feth ve s k nladır **reh ne-i em n** em nlik rehni **reh ** yolcu ve şu yolu ve m şik den bir mağ m **reh **⁹² bol olan yere dağı d rler, arz-i v si' ma'n sına **reh-v r** yoręa  ayv n **reyy n** şuya ęanan kimse 'aş ni  muğ bili **raviyye** r ni  fethi ve y ni  teşdidiyle  acet ve bir nesneyi tefekk re dağı d rler ve deyn ve deyne şeb h nesneden b k  ęalana d rler **reyye** feth ve teşd d ile şulanmağ ve şuyu coğ olan p nara d rler.

B b 'r-r 'i'l-meks re

Rib t şol nesnedir ki onu la ęırba y hud  ayv n y  emşali nesne bağlanur **ribve** y ksek (23 a) yer **ric l** erler demekdir rec l n cem'idir **ricz** kesr ve s k n ile nec set, rics gibi veznen ve ma'nen ve zamm ile dağı luğatdır zamm-ı r  ile 'az b ma'n sına da olur **rics** dağı ęazar ma'n sına ve 'iķ b ve ęazab ma'n sına da gel r ę liba rics ile ricz bir luğatdır s n z ya tebd l olunmuşdur arslan ma'n sına olan esede ezed d dikleri gibi **rid ** eşv bi n  zerinden ve boyuna atılan nesne, ma'r fdur **riz n** kilid ve mift h kem  merra **ris let-pen h** res lluğ melce'i, melce' şığınacak yer **rişte-keş-i niğ m** inc  dizilecek tele ekilmiş demekdir z r  rişte iplige d rler ve niğ m şol ipdir ki o a inc  dizerler **rişvet** ma'r fdur ę d ler ve s 'ir k r-g z r kimseler alurlar **riğ ** 'meme emmek **Riğv n**  zin-i cenneti n ismi ve bir nesneden  oşn d olmağ **ri' yet** bir kimseni n  rmetin şağlamak ve v l  vil yeti zabt  tmek **rifķ** m l yemetle tutmağ ki 'unfu  zıddıdır **rifķa** şol cem 'atdır ki seferde arķadař olursun zamm-ı r  ile dağı luğatdır **rif'at** ęadri ' l  olmağ **rifķķ** teşd d ile m lkd n bir nev'dir ki ol 'ub diyyet t riķiyle olan m lkd r ve yufķa nesneye dağı d rler, raķ ķ ma'n sına bu cihetden m l yim olan yere rıķķ d rler **riķķat-eng z** riķķat ķoparıcı rıķķa yufķalık demekdir **rik b**  zeng  ve şol develere d rler ki  zerine bin b seyr  derler m fredi r hile gel r kend  lafzından m fredi yoğdur cem'i r k b gel r zammetyenle kit b ile k t b gibi **rik' t**⁹³ nam z rek'atıni n cem'idir **rim h** rum u n cem'idir s n ler ya'n  n zeler ma'n sına **rind** 'ayy r ve t rfe ve tağ keisi **rivi** şuya ęanmak **riv yet**  ad ş y hud şi'r nağl  tmek **riy set**

⁹²Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

⁹³**Rik' t** kelimesinin s zl klerde asıl yazılışı **rek' tdir**. Metinde esrel  r ' kısmında **rik' t** olarak gemektedir.

re'islik ya'nî baş olmak **rīzān** akıcı demektir **rīg** kum imāle ile **rīg-istān** kumlu yer **rīze rīze** pāre pāre demektir **rīhte** dökülmüş **rīk** ağız yarı, rüzāb ma'nāsına rüzāb zamm-ı rā ile **rīka** ağız yarından bir mīqdār demektir **riyāzet** turtaya binen ve baş ögürdüb rām etmek **rīše** saçak ve kirpik ve kuş telegi ve ok telegine dērler **rīş** şakal, lihye ma'nāsına **rīşide** gözgöz nakşlanmış **hārīr rīş** imāle ile bārūt ve cerāhat **rīş-sāz** cerrāh **rīg** kīn ma'nāsına **rīka** boğaza geçen halkaya dērlerimiş, tavk ma'nāsına **rīz** rīhten lafzından emirdir akıdıcı ma'nāsıyla vaşfi terkībī isti'māl olunur **hūn-rīz** gibi **riyāz** cem'dir bağçeler ve çimen-zārlar demektir **reyb**⁹⁴ feth-i rā ile şekk ve şol nesne ki seni şekke bırakmış ola ve hācet ma'nāsına gelür **reybü'l-menūn**⁹⁵ yine rānīñ fethiyle havādiş-i dehr **rīhūn 'āşifa** katı ve muhkem esen yel **riyāh** rīhīñ cem'idir ve revāh ma'nāsına da gelür **rīs-mān** ip ve urgan **rīzān** rīzīden lafzından mubālağaten ism-i fā'ildir dökici demek olur **rīv** hayāl ve hurde ve göz kapamak ve göz batmak ve mekr ve āl ve sihr **rīkāse** mişl-i rīkāşe kirpi dēdikleri cānver.

Bābü'r-rā'i'l-māzmūme

Rubāh dilkü mişl-i **rūbāh** şa'leb ma'nāsına **rub** her nesneniñ 'akīde olmuş şuyı **rubbatü'l-hicāl** hāne-i zifāfi ya'nî gerdek evini tezyīn ediciler demektir **rub'ı-meskūn** bahriñ gayrı olan rüy-yı arza dērler **rub'** dört bölükde bir bölüğe dērler **rū'esā** re'isler ya'nî baş olan kimseler **rūtbe** kadr ve menzileye dērler **ruh** yañak **ruh-sār** büyük ve degirmi yañak, sār lafzı sitan gibi ve zār lafzı gibi kelimeniñ āhirine lāhiķ olunca büyüklüğüne ve keşretine delālet eder küh-sār ve gam-gūsār ve gül-istan ve lāle-zār gibi ve dahı zār lafzı āhiri hā olan kelimeye (23 b) lāhiķ olsa zā sīne qalb olub büyüklüğüne delālet eder ruh-sār gibi **ruhām** mermer taş **ruh-sāre-sūz** yūzi yakıcı ve acıdıcı demektir **Rüstem-nijād** Rüstem bir pehlevān ismidir, nijād kesr-i nūn ile aşl ve neseb ma'nāsınadır **rüst-ā-hīz** ve **rüst-e-hīz** kıyāmet ma'nāsınadır **rüste** bitmiş **rūsivā** dahı **rūsivāy** melāmet **ruṭubet** tāze ve yaşlıķ **ru'b** korku, havf ma'nāsına ve toldurmağa da dērler yukāl ru'bü'l-havz **ruḡb** hırş ma'nāsına, tama' demektir **rūfekā** refikler **rūfte** süpüründi **rūft-rūb** süpürge **ruḡ'a** kāḡıd pāresi ve bez pāresine dahı dērler onuñla meremmet edüb yama ururlar **ruḡye** efsūn **rūkbān** rākibler cemā'ati **rūkūb** binmek Vehbi merhūm

⁹⁴Bu kelime aslında üstünlü rā' kısmında olması gerekirken metinde esreli rā' kısmında geçmektedir. Metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

⁹⁵**Riybü'l-menūn** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **reybü'l-menūn**dur. Metinde esreli rā' kısmında **riybü'l-menūn** olarak geçmektedir.

her ne olur ise binme rükûb

dédigi gibi **rükûn** bir nesnenin kavî olan tarafı **rükûn**⁹⁶ ‘âlî tarafları olan taş **rükûn** zammetyenle bir nesneye meyl etmek **rükû**‘ egilmek, inhinâ ma‘nâsına namâziñ rükû‘ı da bundan me‘hûzdur ve pîrlikden egilmege de dèrler **rümmân** yemiş nev‘inden olan anâr **rûzgâr** yeldir, dehre ve feleke dağı dèrler **rû-gerdân**⁹⁷ yüz döndürücü **rûz** gün, yevm ma‘nâsına **rûz-ı mi‘âd** rûz-ı haşr demektir, mi‘âd feth-i mîm gerü varacak yer maşîr ve merci‘ ma‘nâsına halâyıkın varacak yeri oldığıçün âhirete dèrler **rûz-ı pesîn** gerü ki gün-i kıyâmet demektir **rûz-ı cezâ** ‘arşa-i haşra cem‘ ola cem‘imiz günüdür ki her kes hayr ve şerden ‘ameliniñ cezâsıyla cezâ alınur **rûzî** naşîb **rûze** oruc **rûze-dârân** oruc tutucular **rûz-ı diğer** bir gayrı gün **rûz-ı mahşer** cem‘ olacak gün **rûz-be-rûz** gün-be-gün **rûz-ı kâfir-sûz** kâfir yakıcı gün **rûy** dağı **rû** yüz, vech ma‘nâsına **rûbeh** dilkü kemâ merra **rû-gerdân** yüz döndürücü **rûh-bahşâ** cân bahş edici **rûhullâh** hakkın rahmeti demektir, ‘Îsâ ‘aleyhi’s-selâmdır **rûhü’l-emîn** Cebrâ’îl ‘aleyhi’s-selâmdır **rûşen-dilân** gönülleri rûşen demektir **rûh** diñlenmek,istirâhat ma‘nâsına ve nesîm ve gökçek ve rahmet ma‘nâlarınadır **rûhânî** rûha mensûb her kesde ki rûh ola oña rûhânî dèrler ve ba‘zılara eytdi melâ’ikeye ve cinne nisbet mahallinde rûhânî dèrler **rûd** çay, nehir ma‘nâsına **rûy-mâl** yüz sürücü demektir **rûhî fidâkümâ** cânım size fedâ olsun demektir **rûvât** râviler demektir, râvî hadîş naql edici ve şuya kanıcı demektir **rûmiyye** rûma mensûb

Bâbü'z-zâ'i'l-meftûha

Zâmile şol devedir ki şâhibi seferde onuñla istimdâd edüb üzerine metâ‘ın ve ta‘âmın yükledir **zâhil** gâfil ma‘nâsına **zâviye** bucağ ve köşe **zânû** diz, rükbe ma‘nâsına **zâğ** karga dedikleri kuş **jâle** çise dèrler, şeb-nem ma‘nâsına **zâhid** ittikâ eden kimse **zâ’il** mekânından ayrılan nesne **zâhire** şol güzel yüzlü ‘avratdır ki ziyâde muṭahhar ola ve aya ve güneşe ve berrâğ nesneye dèrler ve hayz görmemiş pākîze Fâtımatü'z-zehrâ gibi **zârî** zârlık **zây** toğurıcı **jâj-hâ** bîhûde söz söyleyici **jâle-bâr** çise yağdırıcı **zâyîçe** gaybdan vâki‘ olacağı müneccimler haber vèrüb oña dèrler **zebân** dil, lisân ma‘nâsına **zebân-zed** dil urucu ya‘nî dilde müsta‘mel olan **zeberced** ma‘rûf cevâhirdendir **zebân-dirâz** dili uzun **zebânî** ‘azâb melekleridir **zecz** men‘ ve nehy ma‘nâsına **zahm** yara **zahm-kârî** yara uruculuk demektir **zahm-hürde** yara yemiş **zahm-nâk** yaralu **zede**

⁹⁶**Rükûn** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **rekûndir**. Metinde ötreli râ’ kısmında **rükûn** olarak geçmektedir.

⁹⁷Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

urılmış vaşf **zer** altun **zed-ü-bürd** urmak ve götürmek gavgā ve galebe demedir **zedebürd**⁹⁸ şaf eyletmek ya'nī t̄abūr yürütmek **zerrin-niṭāḳ** altun kemerlü ve altun kubbeli **zeribe** şayyādīñ şayd için gizlendiği (24 a) çukur ev ve ağacdan yapılan ağıl ve şol mekāna d̄erler ki sab' anda yurt t̄uta **zer-mencūḳ** altun 'alem ucı **jerf** derin ve çukur ve t̄arīk **zer-endūd** altun yıldızlı **zer ṭilādan rīḥte** kesr-i ṭā ile ṭilā şol ḥamra d̄erler ki şülşānı gidince ṭabḥ oluna a'cām oña mey-i puḥte d̄erler ḥāşili ḥālīş ve şāfi altundan dökülmüş demektir **zer'** ekin **zer-çenber** altun kemerlü kemer, binā kemeridir çenber d̄erler **zer-düz** altun tel ile dikilmiş ve işlenmiş demektir **zer-beft** altun tel ile tokunmuş **zer-tār** altun telli **zerrīn-gūy** altun t̄ob demektir meram güneşdir **zer-kār** altundan maşnū' **zer-ḥırīde** altun ile şatun alınmış **zer-keş** altun çekici **zer-kūb** altun ile dökülmüş **zerd** sarı, şafra ma'nāsına **za'ferān** meşhūr sarı otdur za'ferān nev'-ı nebātīñ ḥ'āce Naşrū'd-dīn'idir d̄edigi gibi pek müferreḥdir ḥattā bir buçuk mişḳālını ekl eden ḡāyet neşātından yüregi patlayub ölecegi mervīdir **zağan** çaylak d̄edikleri kuş **zemīn** yer, arz ma'nāsına **zemen** zamān ma'nāsınadır **zemzeme-serā** serā ayrılmağa d̄erler zemzeme ra'd āvāzı ve taḡniye ve mecūsilerin ṭā'am yerken söyleşmesine d̄erler **zen** 'avret **zenān** 'avretler ve urucular **zenād**⁹⁹ zindīñ cem'i çaḳmaḳlar ki āteş çıkarlar ve mu'āvenet eden kimseye d̄erler **zanbaḳ** bir çiçek ismidir **zenīm** şol le'īmdir ki lū'mi ile ma'rūf ola **zencī** zence mensūb zenc ḳaralardan bir ṭā'ifedir **zenādıḳa** zındīḳ ṭā'ifesi **jeng** kir ve pās demektir **jengār-zedāy**¹⁰⁰ **zevāhir** zehreniñ cem'idir zehre beyāz ve ḥālīş demektir **zevāl** bir nesne mekānından ayrılmaḳ **zehr-āb-dār** zehirlü şu t̄utucu **zehre** öd **zehr-çeş** zehir dadıcı **zehrī-nijād** aşlı zehirlü demektir **jiyān** esrük şīre ve deveye şıfat olur **zeyn** zīnet

Bābü'z-zā'i'l -meksüre

Zib āsān ve rāyḡān **zi-tū** senden **zırh-ı dāvūdī** ḥalkalardan dizilen zırıhdır ki Dāvūd 'aleyhi's-selāmīñ şan'atıdır **zişād** ḡībet etmek **zifāf** gerdek **zi-mā** bizden demektir **zimām** yular cılbır da d̄erler **zinde** diri **zindegānī** ḥayāt ve ma'īşet ma'nāsına **zih** yaḳa ve zencef ve yay kirişi **zihī** kelime-i taḥsīndir **zih-gīr** ḥalka **zibende** yaḳışıḳlu **zib** zīnet **zibā** güzel ve benizlü ve yaraşıḳlu **ziver** zīnet **zīn** zīnet ma'nāsına **zīnet-sāz** zīnet düzici **zīnet-gerān** zīnet vēriciler **zīr** alt, taḥt ma'nāsına **zīr ü zeber** altı üstüne **zīrīn** aşaḡıda

⁹⁸Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

⁹⁹**Zenād** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **zināddır**. Metinde üstünlü zā' kısmında **zenād** olarak geçmektedir.

¹⁰⁰Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

ve altda olan **zīnhār** daḥı **zinhār** meded ve ḥarāc-gūzar ve kelam-ı men‘ dەرler **zīc** binālar ṭođrı yapılmak için kullandıkları ipdir, mıtmar ma‘nāsına ve zırha dەرler **zīr-teng** kolan **zīr-dest** ra‘iyyet ve alçaq ḥāllu kimse **zīrek** cüst ü çāpük ve ‘aql ve rāy şahibi **zīn** at arkasına urdukları eyer **zībağ** jıva zīv ağac kurdı

Bābü'z-zā'i'l-maẓmūme

Zübān¹⁰¹ dil, lisān ma‘nāsına **zūcāc** zūcāceniñ cem‘idir şırçalar demekdir **Zübeyr** kibār-ı şahābeden olan ‘Abdullāhiñ babası adıdır **Zūḥal** sab‘a-i seyyāredendir **zu‘m** zāniñ fetḥi ve kesri ve zammı ile ve ‘ayniñ sükūnuyla söylemek, kavlı ma‘nāsına ve kefil olmak ma‘nāsına da gelür **zülāl** āb-ı āsān-gūvar ma‘nāsına **zümürüdīn** zümürüd ile muraşsa‘ nesne **zümürüd-i zībābī** rāygān zümürüd rāygān müft ma‘nāsınadır **zümürüd-i zībābī** a‘lā zümürüde dەرler hind sülününün renginde oldığıçün **(24 b)** **zūnnār-gūsil** zūnnār üzici demekdir zūnnār, küffār beline bağlarlar **zūr-āver** zūr getirici kuvvetlü ve bahādır demek olur **zūd** tīz ya‘nī ‘acele **Zühre** sab‘a-i seyyāredendir felek sāzendesidir ve Zühre beyaz ve ḥālişe dەرler kemā merre **zūhd** şālāḥ ve taqvādan ‘ibāretdir **zūyūf** yaramaz, kalb aqçaya dەرler **zūyūl** müfārekat ve muḥālefet ma‘nāsınadır

Bābü's-sini'l-meftūḥa

Sā ḥarāc ve bāc ve kelimeniñ āḥirine sā lafzı lāḥik olıcaq edāt-ı teşbīhdır ve ezici müşk-sā ve ‘anber-sā ve şeker-sā ve semen-sā gibi **sār** ḥāliş ve koḫulı demekdir nitekim ‘anber-sār dەرler ve ihtimāldır ki bir yeriñ adı olub ḥāliş ‘anber ondan oña nisbet edeler demişler **sāye-bān** ve **sāye-vān** gölgelik **sāye** gölge **sāye-vār** gölge gibi **sāye-dār** gölge tutucu **sāy** sāyiden lafzından ve vaşf-i terkībī ezmek ve sürmek ve sürüşdürmek ve dörpilemek, sāvīden mişlüh **sāmān** ārām ma‘nāsına ve ‘aql ve şālāḥ ve kudret ve ḥadd ve şınır nişāni ve evvel taraf ma‘nāsına **sālīmen** ya‘nī selāmet olarak demekdir **sāl** yıl, ‘ām ma‘nāsına **sāmī** mürtefi‘ olan nesne **sāḥa** ev ortası, bāḥa ma‘nāsına **sāḫıṭ** düşici **sāṭı**‘ irtifā‘ bulıcı demekdir suṭū‘ zammetyenle tozuñ ve rāyiḥanuñ ve şubḥuñ kılķub yükselmesine dەرler **sāmī‘a-ı hūş** ‘aql kulağı **sāmī‘a** üzñ ma‘nāsına hūş, ḥired ma‘nāsına **sādāt** seyyidler **sā‘ik** sevķ edici, sürici demekdir **sāḥte** düzilmiş **sāḥire** yer yüzi **sābıķa-i ta‘ārūf** eskiden olan ülfete ve bilişlige dەرler **sā‘id** kolda olan bilege dەرler **sāyiđi‘l-‘ayş** dirligi sūhūletle olan kimse **sābiğa** vāsi‘ olan zırha dەرler **sāķ** bāldır demekdir **sāḫil** deryā kenarı, şāṭı‘ü'l-baḥr ma‘nāsına **sābiğāt** vāsi‘ zırhlar **sāye-perver**

¹⁰¹**Zübān** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **zebāndır**. Metinde ötreli zā’ kısmında **zübān** olarak geçmektedir.

gölgede beslenmiş **sā'ī** şol kimsedir ki bir huşūşa vālī ola zekāt cem' eden kimseye ıtlāk olunur imiş **sāye-güster** gölge döşeyici **sāye-veş** gölge gibi **sāz** düzici ma'nāsıyla vaş-f-i terkībī isti'māl olunur cilve-sāz gibi **sālār** re'īs ma'nāsınadır **sālik** dāhıl olıcı **sālife** gerdānda küpe aşılın yerdir köprücük dēdikleri kemigün çukur yerine gelince **sā'il** su'āl edici ve isteyici demektir **sālib** serī' ve yegni ve kapmak ve tavīl ma'nāsına **sāgar** kadeh **sāsānīyān** sās laṭīf ma'nāsına ve bir kabīle adıdır ol kabīle ehline sāsān dērler ve zebān-ı 'Acemde Erd-şīr dērler āhīr-i mülūk-ı 'Acem olan hūsrev pervīze gelince kadar sāsān ve sāsānīyān dērler **sān** resm ve üslūb **sebz** yeşil **sebze-zār** çimenlik **sebz-pūş** yeşil giyinmiş ve yeşil ile bürünmüşe ve örtünmüşe dērler **sābīk** ilerü geçmek, muḳaddem ma'nāsına **sāde-levḥ** derūnı şāf olan kimseye dērler **sāḳī** şu erici demektir **sāḳatū'l-ceyş** 'askeriñ verādan gelenlerine dērler **sā'at-ı nūcūmiyye** ma'rūf olan bir sā'at altmış daḳīkadır **sā'at-ı şar'īyye**¹⁰² **sāniḥa** şol şayddır ki karşıdan gelürken sağ cānibi şayyādīñ sağ tarafına gele ve zāhīr olıcı ma'nāsına da gelür **sāfile** alçaḳ olan nesne ki 'ālīniñ muḳābilidir **sāl-hūrde** çok yaşamış müsinn kimseye dērler **sābiḡatū'l-beyze** başa giyilen miḡferiñ aşağı şarḳan etekleridir **sāye-efgen** gölge bırakıcı **sebük-seyr** hafif yürüşli (25 a) **sebük-māye** hafif sermāyelü ḳalīlū'l-bidā'a gibi **sebük-cevlān** nāzik-āne pertāv etmek **sebük-ser** yegniciklik ve veḳārsızlık **sebük-sār** yegni başlu, **sebük-ser** ma'nāsına **sebz-gūn** yeşil renklü **sebbābe-gezān** barmaḳ dişleyici maḳām-ı ta'accūbde sebbābe barmaḡı ki şehādet barmaḡıdır dişlerler **sepā** ev tozu ḡubār-ı beyt ma'nāsına **seb'** fetḥ ve sūkūn ile yedi 'adedde ve yedinci olmaḡa ve yırtıcı cānvere ve yeleli ḳurda dērler **sebū** desti, sebil, yol, ṭarīḳ ma'nāsına **sebaḳ** fetḥateynle ders **sebḳ** fetḥ ve sūkūn ile yarışmak ve geçmek ma'nāsınadır **sebā'** esīr etmek ve nisā' ṭā'ifesi ricālīñ gönlüñ almaḡa ve ḥamrī bir şehirden bir şehire alub gitmege dērler **sebā'et** ḥamrī içmek için şatun almaḡa dērler **sebük-pā** yegni ayaklu **sebük-dest** eli yegni kimse **sebük-rūḥ** dā'imā şād olan kimse **setr** örtmek **Settār** celle celālūhü esmā'-ı ef'āldendir mübālaḡa ile setr edici demektir **sete** rencūr ve za'īf **seciyye** huy ve ṭabī'at **secdāt** namāz secdeleri **secencel** sīniñ ve cīmliñ fetḥi ve nūnuñ sūkūnuyla āyīne, mir'āt ma'nāsına bu lafz rūmīden mu'arrebdir **secāyā** seciyyeniñ cem'ī **seḫer-hīz** seḫer vaḳti ḳalkıcı **seḫb** çekmek ve ziyāde yeyüb içmege dērler **seḫben** 'ala'l-vech yüz üzre sürünmek **Seḫbān** Vā'il kabīlesinden bir kimseniñ ismidir ki faşāḫatla ma'rūfdur **seḫāb** bulut, ebr ma'nāsına **seḫḫār** siḫr edici **saḫt** ḳatı ve berg **saḫan** söz zamm ile daḡı

¹⁰²Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

lüğatdır **sahife** ‘aklı az olan kimse **sahfe** sîniñ fethi ve hânîñ sükûnuyla açlıktan hâşıl olan za‘îflik **sedef** fethateynle ve **sedfe** sîniñ feth ve sükûn ile zûlmete ve aydınlığa dërler ezdâddandır **sedene**¹⁰³ fethateynle ka‘beye ve büt-hâneye hizmet eden kimseler vâhidi sâdindir **sedif** deve (h)örgücü, kühân ma‘nâsına **seref** fethateynle i‘tidâldan hâric olmak kaçdıñ muķâbilidir kaçd i‘tidâl üzre olmak ve seref igfâl ve haṭâya dahı dërler **serif** sîniñ fethi ve rânîñ kesriyle kalbi gâfil olan kimse **sedd** men‘ için öñe çekilen nesneye dërler **sedd-i tehi-gâh** acılığı zabt etmege dërler **sedd-i ramaḵ** ramaḵ rûhuñ baķıyyesine dërler **sedid** toğrı iş kavlı-ı şavâb ve fi‘l-i şavâb ma‘nâsına **sedâd** şavâb ma‘nâsınadır ve istikâmet ma‘nâsına da gelür **ser-güzeşte** başa geçmiş nesnelere **ser-der-hevâ** ser-keş ve havâyî kimseye dërler **ser-püşide** başı örtülü **ser-püş** kapak ma‘rûfdur **ser-piç** baş bükme ya‘nî bir umürda muḥâlefet ve muğâyeret etmek **ser-be-hâk** başı toprakda **ser-büride** başı kesilmiş **ser-dâr** baş ve baş tutucu **serd** şoguk, berd ma‘nâsına **ser-nigün** başı aşığı **serrâ**¹⁰⁴ **serâ-çe** hücre ve ay ve gün ağılı **ser-haylân** vücûdda olan beñler haylân dërler hâliñ cem‘idir hâl dayıya da dërler ve hayl atlar ve atlular ma‘nâsınadır kemâ merre **ser-zede** başa urıcı ma‘nâsına da olur şaffiñ büyügi ya‘nî ṭâbürdâ re‘îs olan kimseye dërler **serî** sür‘at edici sür‘at bir nesneyi tiz etmege dërler **ser-tâ-pâ** başdan ayağa kadar **ser-âğâz** ibtidâ-yı sühan ve ayrılmaya başlamak **ser-nihâde** baş koyucu **serâb** şahrâda ırâğdan şu gibi görünen ağartı dërler **serîre-şinâs** sır añlayıcı ya‘nî aḥvâl-ı kulûba âgâh **ser-pençe** pençe ma‘lûm el pençesidir **ser-gerdân** hayrân ve perîşân demektir **ser-girân** maḥmûr kimseye dërler **(25 b) ser-beste** başı bağlu **ser-efrâz** başı yüksek demektir rif‘at bulmuş kimseye dërler **ser-be-mühr** başı mühürlü demek mektûm nesneye dërler **ser-çeşme** pıñâr başı **ser-endâhte** baş şalıcı bahâdır demektir **ser-âmed** her şan‘atıñ a‘lâ mertebesinde olan kimseye ve başka çıķmış ve tamâm olmuşa dërler **ser-ḥadd** sınır başı **ser-ḥadd-ı beķâ** âḫiretiñ sınır başı besbellü kabrdır **ser-â-ser** başdan başa **serîre-dân** sır bilici demektir cem‘i serâyirdir **serd-âb** şogucak şu **ser-küfte** başı döğülmüş **serâyâ** nağme edici ayarlayıcı **ser-zeniş** başa kaçmak isim-i maşdardır tevbîḥ ma‘nâsına **ser-fürü** başı aşığı şalmaḵ **ser-â-pâ** başdan ayağa kadar demektir **serv** bir ma‘rûf yüce ağacdır **serîr** köşk, kaçır ma‘nâsına **server** re‘îs ve bahâdır ve ulu iş ma‘nâsına **ser-süfre** sofrâ başı yâḫud sofrâ başı oturıcı i‘tibârlu kimseye dërler **serâ-perde** perde ardına dërler, verây-ı perde ma‘nâsına **ser-geşte** hayrân ve serâsime, ser-gerdân ma‘nâsına ve başı dönmiş demektir **sere ve nâ-**

¹⁰³Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

¹⁰⁴Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

sere geçer ve geçmez akça **ser-‘alem** bayrak ucı **ser-germ** kafası kızgın ser-hoş **ser-mest** esrik ve ziyāde mest demektir **ser-h‘āb** uyku evveli **ser-tūz** ucı keskin **serāsime** perişān ve seme **ser-sām** mişlüh **ser-keş** baş çekici **ser-bāz** bahadır ve başı açık demektir **seri‘ü's-seyr** ‘acele yürüşli **ser-encām** āhir-i kār ma‘nāsına **ser-ṭāk** ‘amme taḥrīf édüb çār-ṭāk dërler **ser-nibişt** ser-nüvişt ma‘nāsına ya‘nī başa yazılan taḥdīr-i rabbānī **sezā** lāyık **sezā-vār** lāyık ve cezā olmak ve çār-ṭāk **sezd** lāyık ve yarar ma‘nāsına **saḥ** tam üzerine ve her nesneniñ yukarusına dërler ve döşemege dërler, baş ma‘nāsına **saḥvet** bir kere ḳahr ètmek **saḥevāt** fetḥateynle cem‘i **sa‘lāb** ādem azdırıcı **sa‘y** segirtmege ve işlemege ve kesb ètmek dërler **sa‘id** ehl-i sa‘ādet olan kimse **sa‘d** fetḥ ve sükün ile mübāreklik su‘ūd cem‘idir **sa‘ādet** şakāvetiñ zıddıdır **sa‘ādet-me‘āb**¹⁰⁵ sa‘ādet merci‘i ve menba‘ı demektir **sa‘ir** od, āteş ma‘nāsına ve ‘anze ḳabileesine maḥşūş olan bir bütüñ ismidir ve mes‘ūr ma‘nāsınadır **sefh** fetḥ ve sükün ile bir nesneniñ mā-dūnı ve şu dökmege ve ḳan dökmege dërler **seffāh** söze ḳādir kimse **sefk** fetḥ ve sükün ile dökme taḳūl sefektü'd-deme ve'd-dem‘ ez aḥraḳtühü **seffāk** fetḥ ve teşdīd ile söze ḳādir kimse seffāh ma‘nāsına **sefer** mesāfe ḳaṭ‘ ètmek dërler **sefere** yazıcılar ketebe gibi veznen ve ma‘nen sefere sāfiriñ cem‘idir kātib ile ketebe kāfir ile kefere gibi **sefir** ağacdan düşen yapraḳdır ve buña sefir dèdikleri rüzgār onı süpürdüğü içündür zīrā mesfere süpürgeye dërler ve sefir resūla ve kimseniñ beyniñ işlāh èdene daḥı dërler sifāret kesr-i sīn ile işlāh ètmek sūfāret zamm-ı sīn ile süpüründi, künāse ma‘nāsına **sefeh** fetḥateynle sefāhat ki ‘aklı olanıñ zıddıdır ve sefāhetiñ aşl ma‘nāsı bir kimse ḥafif ve mütaḥarrık olmaḳdır **saḳıyye** şāz kısmından olan ḳamışa dërler **saḳy** fetḥ ve sükün ile şu ırmaḳ gerek yağmur ile gerek ḡayrıyla olsun ve daḥı saḳy istiskā’ marāzına mübtelā olmaḡa da dërler ki ol baḥında şār ve şu cem‘ olmaḳdır ve ḳırbaya şu ḳomaḡa da saḳy dërler **seḳā’et** mişli **seḳāye** şol ‘avretidir ki şu ulaşdıra **siḳāye** kesr-i sīn ile maşlaḳ ki āyende ve revende ondan şu içe ve Ḳur’ān-ı ‘azīmde olan siḳāyeden murād şol ḳadeḥdir ki melik onuñla içerdi **saḳf** eviñ tavanı, āsmāne-i ḥāne ma‘nāsına ve **saḳf** fetḥ (26 a) ve sükün ile maşdar daḥı gelür eve saḳf ètmek ma‘nāsına **saḳaf** tūl-ı ḳāmetdir ki onda fi‘c-cümle egrilik daḥı ola **asḳaf** aṭvel vezni üzre şifāt-ı mezḳūr üzre olan kimse **saḳām** ve **saḳam** ḥastalık, marāz ma‘nāsına dërler **sekrētü’l-mevt** sīniñ fetḥi ve kāfiñ sükünüyle ölüm şiddeti demektir **sekrān** ser-hoş olan kimse, mest

¹⁰⁵Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

ma'nāsına **sekre**¹⁰⁶ **sekene** sākin olan kimseler **sekn** fetḥ ve sükūn ile bir evde sākin olan kimseler **seken** fethateynle āteş, nār ma'nāsına ve şol nesneye dērler ki oña şıgıñub onuñla ārām edeler ev gibi ve ehl ü 'iyāl gibi **sekīne** bir nesneye ārām virmek ve vaqār üzre olmak **sekine** sīniñ fetḥi ve kāfiñ kesriyle başiñ boyun üzerinde qarār etdiği yerdir **sekte** fetḥ ve sükūn ile bir ma'rūf maraz imiş **seg** kelb **segān** itler, kilāb ma'nāsına **seg-i** 'aḳūr yırtıcı kelb **sekre** inçkırıḳ **selāṭin** sultānlar cem'dir **selḥ** ay āḥirine ve deri şoymağa dērler fetḥ ve sükūn iledir **selih** şoyulmuş **selḥ-ḥāne** qaşşāb ḥāneye dērler **sell-i seyf** kılıç şıyırmaq **selef** muḳaddem olan nesne ve geçmek, mazy ma'nāsına **selit** şol recūdür ki faşih olub cerī-lisān ola **selita** bed-zebān 'avrete dērler **selika** deveniñ yanında ḳolan yerinden bākī ḳalan eşer ve ṭabī'ata da dērler ve kimseyi arḳa üzerine bırakmağa ve belāgata da dērler **selb** fetḥ ve sükūn ile ḳapmaq **selib** lāmiñ kesriyle uzun, ṭavīl ma'nāsına **seleb** fethateynle arḳadan şoyulan eşvāb **selāmet-baḥş** selāmet baḥş edici demekdir **selim** ilan şoḳmuş güyā ki selāmet ricāsıyla tefā'ülen selim demişlerdir ve şaḥih ma'nāsına gelür yuḳāl ḳalbün-selīm ey sālīm **selāmet** āfetden berī olmak **es-selām** taḥfiḳle saḡlık, selāmet ma'nāsına ve istislāma daḥı dērler ya'nī itā'at ve esmā'u'llāhdandır celle celālühü ve 'uyūbdan berī olmak ma'nāsnadır **müsāleme** iki kimse şulḥ edişmek **tesālüm** bir niçe kimse şulḥ edişmek, teşālūḥ ma'nāsına **semen** bir beyaz çiçekdir **semen-zār** semen ile ārāste olan bāḡçe **semen-sā** āḡ tenlü olan maḥbūb zīra sā lafzı edāt-ı teşbīhdır **semend** ḳula at **semender** āteş böceği āteşden ḥāşıl olur imiş ederler ki bir yerde biñ yıl yansa bir semender peydā olur **semavāt** gökler semāniñ cem'idir **sem** delik, şuḳub ma'nāsına ve minhü semmi'l-ḥiyāt igne yurdusı ma'nāsına aḡız ve burun ve ḳulaḳ deligine de dērler ve zehre dērler zamm ile daḥı luḡatdır ve ḥemm ma'nāsına yuḳāl mā-lehü semm velā ḥemm ey hemm ve ḳaşd ve işlāḥ etmek ve ni'met ḥāş olmağa ve bir nesneniñ ḡavrına nazar etmege dērler **semūm** ıssı yeldir ki beriyyede eser mü'enneş isti'māl olunur **sem'** işidicilik ki ḥayāt ile ḳā'im olur bir şıfatdır **semede'** feteḥāt ile şol ulu kimsedir ki mevtü'ül-eknāf ola ya'nī āyende ve revendesı çok ola **semā'** raḳş etmek ve dönmeḳ **semn**¹⁰⁷ ṭā'āma yaḡ ḳatmaq ve muṭlaḳ ḡanem ve şıḡır derūndan ḳıḳan yaḡa da dērler **seng-lāḥ** taşlu yer **seng-rīze** taş pāreleri **sengin** aḡır **seng-sār** taş ile recm etmek **seng** taş **seng-i ḥārā** kara taş **seniyye** yüksek olan nesne, refi' ma'nāsına **sened** fethateynle ṭaḡiñ muḳābileye gelen yeri ve mü'temedün-'aleyh ma'nāsına da gelür **senc** senciden lafzından emrdir ṭartıcı

¹⁰⁶Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

¹⁰⁷Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

ma'nāsıyla vaşf-ı terkībī isti'māl olunur **sencīde** tartışılmış, mevzūn ma'nāsına **senābikū'l-ḥayl** atlarıñ ön dirnağı demekdir **senām**¹⁰⁸ (h)örgüc ki deveniñ arḳasında olan mürtefi' yerdire **sevdā-zede** sevdā urḡunu ki 'aşḡa mübtelā demekdir **sevāniḡ** zuhūr êdici nesnelere **sevāhil** deryā kenārları **sevḡ** sürmek **sevgend** yemīn, and ma'nāsına **sevdā**' siyāh ma'āsına ve yaramaz söze dērler ve eski ma'nāsına da gelür **sevād** ḡara renk ve sevād ṡaḡṡa daḡı ıtlāḡ olunur **sevret** fetḡ (26 b) ve sūkūn ṡıḡramāḡ ma'nāsına **sevāyim** otlāḡda yürüyen ṡavarlar **se** üç 'aded **se-per** üç perli **sehī** toḡrı demekdir sehī ḡadd ve serv-i sehī dērler **sehm** fetḡ ve sūkūn ile oḡ, tīr ma'nāsına **sihām** kesr-i sīn ile sehmiñ cem'idir **sehl** fetḡ ve sūkūn ile ṡaḡın muḡābilidir ki düz yer demekdir **sehil** sīniñ fetḡi ve hāniñ kesriyle ırmaḡdır ki ḡavmi ḡatı ḡurde olmaya ve sehil ḡüzūnetiñ muḡābilidir ki bir yer ṡarp olmaḡa dērler yuḡāl sehilü'l-mevzi' **sehv** fetḡ ve sūkūn ile ḡaflet êtmek ve bir nesneniñ ḡavrına êrişmemek ve 'avret ḡālet-i ḡayzda ḡāmile ḡalmaḡa da dērler **seyāḡet** gitmek, zehab ma'nāsına **seyyid** fetḡ ve teṡdīd ile ulu olan kimse ve ḡeçiniñ yaṡlusına daḡı seygid dērler **seyyidetü'n-nisā**' 'avretleriñ ulusu ve büyüḡi **seyyāle** aḡıcı demekdir **seyr**¹⁰⁹ gezmek **seyr-i ḡahḡari**¹¹⁰ giderken dönüb arḡa üzerine gitmekdir türkcesi

Bābü's-sīni'l-meksūre

Sipeh-sālār ser-'asker **sipeh** ve **sipāh** leṡker demekdir **siper** ḡalkāna dērler ki ḡīn-i muḡārebede kendüyi ḡıfz için isti'māl êderler **sipār** mengene **sipih** gök **sipih-berīn**¹¹¹ **sipās** ṡükr ve minnet ya'nī ni'meti ṡükr etdiḡi kimseden bilmek **sibār** vaṡıyyet **sitem-kār** cevri ve zūlüm êdici **seti** sīniñ fetḡi ve tāniñ kesriyle ḡuyruḡ 'aciz ma'nāsına ve ḡālḡa-ı dübüre de dērler **sitiz** 'inād ve cedel **sitāyiṡ** öḡmek ve medḡ eylemek **sitāden** almaḡ **sitāre** yıldız, aḡter ma'nāsına ve perdeye de sitāre dērler **sipeh-büd** çeri baṡı **sipeh-keṡ** 'asker çekici **sitāne** miṡli āstāne **sitti**¹¹² yā seygidetiden muḡāffedir ki 'Arabda köle ve cāriye maḡūlesi mālīkelerinee nidā êder yāḡud yā sit ciheti demekdir kemāl-i mālīkiyyetden kināyedir **sebak**¹¹³ fetḡateynle öñdil demekdir öñdil ṡol metā'dır at ḡoṡdirub ḡanḡısı evvel varursa öñdili alır, ol yarıṡda ilerü geçene sebba dirler. **sidde** eṡik 'atebe **siccīn** ṡedīd ma'nāsınadır ve bir mevzi'dir ki ehl-i fücür olanlarıñ defter-i

¹⁰⁸Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

¹⁰⁹Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

¹¹⁰Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

¹¹¹Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

¹¹²Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

¹¹³Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

a‘māli ondadır dərler **sicill** kâdî defteri **sicāl** haşmıñ işlediginiñ mişlin işlemege dərler at sürmekte gerek gayrı tebdırde ve bunuñ aşlı sicāleden me‘hūzduz büyük kavğa ma‘nāsına kavluhüm elhərbü sicāl ya‘nī harbiñ şanı zafer çekişmekdir ya‘nī gāh bu ve gāh ol gālib olmaqdır **sicn** zindān **sihr-āferīn** sihr icād edici ve sihr beginici demektir **Sidre** bir nehriñ ismidir ve ba‘zılar kaşrıñ ismidir dēdi maqām-ı Cebrā’ıl ‘aleyhi’s-selāmdır sedele kelimesinden mu‘arrabdır kaşr-ı mezbūruñ birbiri içinde üç kubbesi olduğından dil dahı yürege dərler **sirişt** hū ve ‘anāşır-ı tabī‘at ve ism-i maşdar yoğuruş ma‘nāsına **sirbū'l-milāha** sirb, nefis ma‘nāsına yukāl fūlān vāsi‘ü’s-sirb ve bölük ma‘nāsınadır ve milāhat gökçek olmağ **sirāyet** te’sīr etmek **sirişk** gözyaşı **sirkat** hırsızlık, uğrı ma‘nāsına **sifāh** ve **müsāfeha** zinā ma‘nāsına dərler **sifāl** toprağdan olan kab kaçak **sifālīn** toprağdan yapılmış kablara ve şaticısına dərler **sikke-hāne** darb-hāne ma‘nāsına **sikkīn** bıçak **Sikender** ma‘rūf olan İskenderiñ muhāffefidir **silsile** zincīr **silk** iplik, hayt ma‘nāsına **sinīn** seneler yıllar demektir ve mübārek ve yemiş ağacı ve eyü nesneye dərler **sinān** sünü temreni ve bilegü taşına dərler **sinn** yaş ‘adedine dərler **sinn-i temeyyüz** yedi yaşından bulūga kadar olan zamān **sinc** avc servan ma‘nāsına **sivüm**¹¹⁴ üçüncü **siyf**¹¹⁵ kılıç **simt**¹¹⁶ incü ve boncuğ dizilmiş ipe dərler üzerinde boncuğ olmayana silk dərler **sīr** imāle ile tok ki ac olmayandır **sīr** şarımsak **sīylāb**¹¹⁷ seyl şuyı **sīm** gümüş **sīmīn** gümüşlü ve gümüşden yapılmış nesne **sīm-āb-gūn** jīve renklü demektir **sīr-āb** şuya kanmış **siyeh-pūş** siyāh giyinmiş **siyer** sīniñ kesri ve yāniñ feth ve sükūnuyla sīretiñ cem‘i sīret, tarīkat ma‘nāsınadır **sīne-bī-kīne** sīne göğüs kīne yaramaz hālet demektir **sīne-kūpān (27 a)** göğüs döğici **siyyāre**¹¹⁸ gezici yıldızlar **sīm-nāb** hāliş gümüş **si ve heşt** otuz sekiz¹¹⁹ ‘aded **sīh** şiş ve çuvalduz **sīmurg** ‘ankā dedikleridir ki ismi mevcūddur dərler **siyāk** sürmek, sevğ ma‘nāsına **siyah-çerde** türkıde karayağız **siyāset** suçluyı te’dīb etmek **siyādet** ulu olmağ **siyah-kār** ‘āşī ve günāh-kār demektir **sivüm**¹²⁰ otuzuncı **siyr-i menāzil**¹²¹ menzilleri gezmek **sīmā** beñiz ve çehre **siyyidü’s-**

¹¹⁴**Sivüm** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **süvümdür**. Metinde esreli sīn kısmında **sivüm** olarak geçmektedir.

¹¹⁵**Siyf** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **seyfdir**. Metinde esreli sīn kısmında **siyf** olarak geçmektedir.

¹¹⁶Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

¹¹⁷**Sīylāb** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **seylābdır**. Metinde esreli sīn kısmında **sīylāb** olarak geçmektedir.

¹¹⁸**Siyyāre** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **seyyāredir**. Metinde esreli sīn kısmında **siyyāre** olarak geçmektedir.

¹¹⁹Metinde otuz yedi şeklinde geçmektedir.

¹²⁰**Sivüm** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **süvümdür**. Metinde esreli sīn kısmında **sivüm** olarak geçmektedir.

şiddikîn¹²² şiddikların büyügi hazret-i Ebū Bekri'ş-şiddikdir rażiya'llāhü 'anhü **siyyide-kübā** Hadice rażiya'llāhü 'anhādir **siyah-rüz** bed-baht şakī **siyah-kāse** bahtīl ve hasīs

Bābü's-sīni'l-mazmūme

Sütün direk **suhan** söz **suhan-şinās** söz añlayıcı **Sübbüh** hudā ta'ālīniñ celle celālüh şol ism-i şerīflerindendir ki 'uyüb ve naķāyışdan berī olmağa delālet eder **sübūha** zamm ve taħffle Mekke-i mükerremeniñ ismidir şerrefaha'llāhü ta'ālā ba'zılar 'arafātta bir dereniñ ismidir dēdi **sübha** şol boncuqlardır ki tesbīh ederler ve tetavvu'a da dērler **sübhāna'llāh** tesbīh ma'nāsınadır **sübbāk** geçicilere dērler **sübha-gerdān** tesbīh çevirici **sübüg** ni'met bol olmaķ **sütürg** büyük gövde isti'māl olunur büzürg gibi ama büzürg lafz-ı 'āmdır ve ser-keş ve yüzüz ve bahādır ma'nāsınadır **sütüde** ögülmüş, memdüḥ ma'nāsına **sübül** sebīliñ cem'ī yollar dēmek **sütüde-kirdār** beginilmiş şan'atlu dēmekdir **sürür** şādlık **sürür-engiz** şādlık kıparıcı **sürh** kızıl renk **sürh-āb** kırmızı şü ki kana dērler **sütire** namāzda öñe naşb olunan nesne **sürre** göbek ki 'uzv-ı ma'rūfdur ve deriniñ orta yerine de dērler **sürüd** dikilmiş sahtiyāna dērler **sürādık** perde **sürādıkāt** cem'idir ve çāderlere de dērler **suḫū'** tozuñ ve rāyihāniñ ve şubḫuñ kākub yükselmesi **suḫūr** cem'dir saḫr sükün ile şaff u başmaķ ma'nāsına **süfid ve süpid**¹²³ ağ renk **süfidāc** kulac dērler at'ime nev'indendir **süfehā** sefihler ya'nī 'aķılsızlar **süflā** alçaķ kimse **süfle** mişlüh **sü'edā** sa'īdler **sukāḫa-çin** döklüdi devşürici **sükkān** sākin olucılar **sükün** sākinlik **sülāleh** bir nesneden şızılıb çıkan ve nuḫfeye sülāle dēdikleri bundan me'hūzdur **süllem** nerdbān **sülāfe** her nesne ki şıkılır onuñ ibtidā çıkan şiresidir **su'ūd ve su'üde** zammeleriyle nüḫüsetiñ muķābilidir **sümm-i semend** at tırnağı **sümāt**¹²⁴ **sünbül** ma'rūf çiçekdir **sünbül-zār** sünbüllü bāğçe **sünüh** bedāhetle zāhir olmaķ **südmend** fā'ideli **süvār** atlı **sündüs** cennette bir yeşil kumāşdır **süveydā** kalbda olan nokḫadır sırr-ı süveydā dērler **sünnet** tarīķ ma'nāsınadır **sü'-ı edeb** edebsizleğe dērler **sür** düğün ve cem'iyet ve ḫişār barusı **süre** binādan bir menzile dērler ki ma-'adādan maḫḫū' ve mümtāz ola ve **süre-i Qur'an** daḫı bundan me'hūzdur zira süre-i Qur'an daḫı bir menziledir ki mā-ķablinden ve mā-ba'dındandır maḫḫū'adır **sülük** tarīķa yürümek **süde** ezilmiş, zevb ma'nāsına ve yoķlanmış, lems ma'nāsına **süd**

¹²¹ **Siyir-i menāzil** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **seyr-i menāzildir**. Metinde esreli sīn kısmında **siyr-i menāzil** olarak geçmektedir.

¹²² **Siyyid** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **seyyiddir**. Metinde esreli sīn kısmında **siyyid** olarak geçmektedir.

¹²³ **Süfid ve süpid** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **sefid ve sepiddir**. Metinde ötreli sīn kısmında **süfid ve süpid** olarak geçmektedir.

¹²⁴ Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

assı ribh ma'nāsına **sūz** sūhten lafzından ism-i maşdardır ve şīga-ı emr ve vaşf-ı terkībīdir

tā nümūdī ruhet bī-şīve ü nāz

kār-ı men şūd be-dūr-ı sūz u güdāz

ve **sūzende** mubālağa ile acıdıcı **sūziş** göyniş sūhten ve sūziden lafzından ism-i maşdardır **sūhte** yanmış **sūrāh** delik, şukb ma'nāsına **sūy** taraf **sū-be-sū** taraf taraf **sūzān** yanıcı **sūhān** ege ve dörpü **sūzen** igne **sūz-nāk** yangınlı **sūfce** sebīke ya'nī altundan ve gümüşden dökülmüş çubuk demektir (27 b) **sūs** tabī'at ma'nāsınadır ve güve dedikleri böcektir **sūyūf** seyfiñ cem'idir kılıçlar demektir

Babü'ş-şini'l-meftūha

Şāmiḥ yüce demektir **şāhiqa** yüksek tağ cebel-i mürtefi' ma'nāsına ve gāh gāzab ma'nāsına da isti'māl olunur **şāheti'l-vücūh**¹²⁵ **şāhed** fetḥ-i hā ile maḥbūba dērler **şāh-vār** gāyet a'lā incü **şāne** tarak, muşt ma'nāsına **şe'āmet** şumluk **şād-āb** taze ve ter sebze ve çayır çemen **şāh-sār** çok dallu **şāh** budak ve boynuz **şām** aḥşam ve ma'rūf bir belde **şāmī** şāma mensüb **şāygān** padişehlere lāyık olan ve gizlü genc ve ücretsiz iş ve bir nev' kāfiyedir ve her ma'nā ki mubālağa murād oluna şāygān onda isti'māl olunur **şāh-bāz** büyük ve a'lā toğan dedikleri kuşdur **şāyeste** ve **şāyān** lāyık ve sezā demektir **şāyeste-gū** münāsib söyleyici **şāh-rāh** cadde-i 'azīm **şāb** genc yigit demektir on tokuz yaşından otuz dört yaş aralağında olandır **şāhīn** mergüb bir kuşdur **şāh-dār** dallu ve boynuzlu demektir **şākirü'n-ni'am** ni'metlere şükr edici **şāh-ı velāyet** murād 'Ali raziya'llāhü 'anhü demektir **şād-mān** feraḥlı kimse **şādān** şīga-ı mubālağa ve ism-i maşdardır gāyet feraḥ kimse ve seviniş ki sevinc dērler **şāfi** şifā vèrici **şāk** irak sefere dērler **şāmil** cümleyi ihāta kılan nesne **şebāb** şābbiñ cem'idir yigitler ve yigitlik ma'nāsına da gelür **şeb** gece **şeb-i mīlād** vilādet gecesi mīlād bir kimseniñ toğdığı vakte dērler **şeb-çirāğ** mücevherāta dērler ki çirāğ gibi şu'le vere **şeb-nem** çise, jāle ma'nāsına **şeb-dīz** yağız at **şeb-gerd** gece tolanıcı bekci ve qaravul gibi **şeb-i hūn** ḥufyeten bir 'askeri yā bir yeri başmak **şeb-gūn** gece renklü **şeb-pere** gece uçıcı yarasa kuşıdır **şeb-tāb** yıldız böceği **şebāne** gecelik ta'ām ve geceki ma'nāsına **şebān-rūz** gece gündüz **şebīke** tuzak ve alaca ya'nī kafes gibi delik delik olan nesne **şetti** tāniñ kesr ve teşdīdiyle kış gününde yağın yağmur **şetm**¹²⁶ sögmek, sebb ma'nāsına **şecer** dikilü olan ağacıñ her cinsine dērler **şecā'at** bahādırılık **şeci'** bahādır olan kimse **şüc'ān** şīniñ

¹²⁵Metinde sayfa kenarında kelimenin anlamı verilmemiştir.

¹²⁶Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

zamm ve sükūnuyla şecī'in cem'i **şahm** etde hāşil olan yağına iç yağına dەرler **şahş** insānıñ ve ğayrıñ iraqdan görünen qarartısıdır **şedd** segirtmek 'adv ma'nāsına ve irtifā' ve kavī kılmak ma'nalarına da gelür **şedd-i hatavāt** sür'atlu adım admak **şedāyid** şiddetler **şedīdü'l-metn** metn feth ve sükūn ile berg ve yüksek yer ve arka kemigin örten et ve sağ ve şolda olan sinirler ve oquñ yeleginden ortasına varınca ve berk olan ve bir gün tamām seyr etmege dەرler **şerik** bir nesnede ortak olmak **şerek** fethateynle şayyādıñ tuzaq için kullandığı iplere dەرler ve ulu yollar ma'nāsına **şerer ve şerāre** āteşden çıkan çılgınlımlardır **şerāre-bār** şerāre yağdırıcı **şerāre-i şerr ü şūr** ya'nī şerr ü şūr şerāre şūr ğavġā ve fitne ve qarışıklık ma'nāsınadır **şerze-şir** şerze hışmından dişlerin gösterüb şıçrayan arslānıñ şıfat-ı memdūhasındandır **şer-zimme** zimmeti şerli ya'nī şerr iltizām etmiş **şerāre-feşān** şerāre saçıcı **şeref** fethateynle 'uluvv-ı şān ve mekān-ı 'āliye dahı dەرler **şerif** şol kimsedir ki hālā 'uluvv-ı şān şāhibi ola **şerāyif** cem'idir **şerh** ğāmızı ya'nī müşkili keşf etmek ve qalbi açub pāk etmege dەرler **şeref-nāme**¹²⁷ **şerāyiğ** şartıñ cem'i **şart** sükūn ile ve şerīta bir nesneniñ mevķūfün 'aleyhine ve kan almağa da dەرler ikisi de **(28 a)** bir ma'nāyadır **şerm** hayā ve kes zen ma'nāsına **şerm-sār** utanmış ve baħil ma'nāsına **şermende** utanıcı kimse **şer-gir** şer tutucu **şerāret** şerlülük **şerr** hayrıñ muķābilidir **şark** güneş tulu' eden taraf **şest** balık ağı ve oltası **şeş-māh** altı māh **şeşüm** altıncı **şeşt** ok atarken baş barmağ ve şehādet barmağıyla ki yay kirişin dutarlar ol tutuşa **şeşt** der(ler) ve nişter ve altmış 'adede dahı dەرler **şatru'l-mescid** şatır bu maķāmda cānib ma'nāsınadır **şa'bede-bāz**¹²⁸ hayāl oyunlu qaragöz ve hoķka oynadandır **şa'a'ir-i hacc** a'māl-i haccā dەرler ve her nesne ki Haķ ta'ālānıñ tātına 'alāmet kılına oña şa'āyir dەرler **şa'ab** fethateynle kabīle-i 'azīme ve şol kabā'ildir ki cümle-i kabīle oña nisbet olunur ya'nī kabā'iliñ cümlesin ol cem' eder **şa'b** feth ve sükūn ile müteferrik olan kabā'ilden 'ibāretdir **şegab** hayā ve edeb ve teşnī' ve āvāz kaldırub feryād etmek **şefir** kirpik bitdigi yer ve dere kenarı zamm ve sükūn-ı şin ile olan şüfr ma'nāsına **şefān** şol rüzġardan hāşil olan bürüdetdir ki onda nem eşeri ola **şefi'an** şüf'a şāhibleri ve şefa'at şāhibleri olan kimseler **şüf'a** şinñ zamm ve sükūnuyla bir haķķ-ı şer'idir ki dārda yāhud yerde sābit olur **şefik** merħamet edici **şakrā** bir atıñ ismidir ki toġur kulumunu depme ile urub öldürmüşdür **şakķü's-şadr** göġüs yarmak **şakī** sa'idiñ muķābilidir **şakāvet** şakīlik **şakā-perest** şakīlige tapıcı **şakik** iki

¹²⁷Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

¹²⁸**şa'bede-bāz** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **şu'bede-bāz**dır. Metinde üstünlü şin kısmında **şa'bede-bāz** olarak geçmektedir.

bölük olan nesne bir pāreniñ eşi ve qarındaşa da dەرler **şakīka** kumdan olan depeniñ arasında olan otlu yer **şakāyık-istān** şakāyık-ı nu‘man gelincik çiçeği dedikleri ma‘rūf çiçektir lale-i kūhi dەرler Nu‘man-nām kimse mezkūr çiçek tekşiri için bir yeri korımışdır oña binā‘en lāle-i nu‘man dەرler **şeker-istān** şekerlü yer **şeker-hand** tatlu gülüş **şeker-rīz** şeker akıdıcı **şeker-çin** şeker devşirici **şeker-pāş** şeker saçıcı **şeker-fürüş** şeker satıcı **şekīme** nefs-i şedīd ve serkeş ve uyan dizgini ma‘nasına **şekm** rüşvet vèrmek ve ışırmak ma‘nasına **şell** feth ve teşdīd ile deveyi sürmek **şem‘** yanıcı mum **şem‘-i bezm-efrüz** meclisi şu‘lelendirici şem‘ **şem‘-ı şeb-istan-ı vişāl** vuşlat gecesiniñ şem‘-i ziyā-dārı **şems** güneş **şemārīh** tağ başları ve atıñ alında ağ kıllardır ğurre-i feres ma‘nasına **şemem** fethateynle burun kemiginiñ yüksek ve düz olması eger ortası yüksek olursa oña kanā dەرler kāfiñ fethi ve elifiñ kaşriyle **şemāl** kıbleniñ muqābili olan taraftır **şemāyim** iyi koşular **şemāme** hoş koşulu nesne **şemā‘il** şimāl yelleri ma‘nasına ve hulk ma‘nasına olan şemālīñ dahı cem‘i gelür **şemāte** düşmān belāya mübtelā oldıgını sevinmek **şeml**¹²⁹ feth ve sükün ile tağılan nesne **şenbih** cum‘a ertesi **şevher** qarınıñ kocası zevc ma‘nasına **şevārid** kaçan develer şāridiñ cem‘idir **şenf**¹³⁰ feth ve sükün ile yukaru olan küpe kurtı-a‘lā ma‘nasına **şevāyib** cem‘dir şāyibe kīr ve lekeye dەرler denes ma‘nasına **şevāri‘** ulu yollar **şevket** şiddet mene‘a ve kudrete dەرler ve silāhin keskinliğine ve ‘akrebiñ ignesine **şehr-yār** padişāh **şehd** mumlu ve hāş bal **şehādet** haber-i kaṭ‘ī ma‘nasına yükal şehida'r-recül ve gazāda şehīd olmağa da şehādet dەرler **şeh-bāl** büyük kanadlı **şehensāh** ulu pādīşāh demektir **şehr-bend** hişār ve havlu ma‘nasına **şeh-per** kanad yelekleri ucunda uzun olan yelegiñe kuş oñunla éyü uçar **şeydā** āşüfte ve dīvane demektir şīn feth ve sükün ile zīniñ hilāfidır ki kabīh étmek

Bābü'ş-şīni'l-meksüre

Şitab ivmek **şitabān** ivici **şirzime** ‘asker ve bölük ma‘nasına **şiddet** mülāyimiñ muqābili **(28 b) şirrīr** teşdīd ile keşirü'ş-şerr olan kimse **şirāk** tarīk ma‘nasına ve na‘lın taşmasına dەرler **şirāk-ı işrāk** müşriklik tarīki demektir **şirā** şatmağa ve şatun almağa dەرler ezdāddandır **şirk** ismdir ortak ma‘nasına ve küfre de **şirket** dەرler **şirket** ortaklık **şirāt**¹³¹ tüyler **şirār** şol libāsdır ki cesedle onuñ beyninde āhir libas olmaya ve şol nesneye dەرler ki kavm onı ‘alāmet kılar hālet-i harbda birbirlerin bilmek için **şifā-cüy**

¹²⁹Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

¹³⁰Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

¹³¹**Şirāt** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **şerāt**dır. Metinde esreli şīn kısmında **şirāt** olarak geçmektedir.

şifâ isteyici **şikâk** muhâlefet ve ‘adâvet ma‘nâsına **şik ve şukka** bir nesneniñ nişfi ve tağîñ bir yanına ve yaraya ve meşakkat ma‘nâsına ve şukka ırak sefere de dërler yukâl şukkatun şakkah iza kânet za meşakkat ve ‘alemiñ mehesine şukka dedikleri nişf-ı mâha müşâbeheti içündür **şikâf** yarık ve şîga-ı emr ve vaşf-ı terkîbî ve kelave-i ibrişim **şikâfte** yaralamış ve kulunc zahmeti ve bir nev‘ hoşka adıdır **şikâl** köstek ve bende urmağ **şikâr** av şayd ma‘nâsına **şikâr-gâh** av yeri av-gâh dërler **şiken** büklüm ve çîn ve şikesten lafzından şîga-ı emr ve vaşf-ı terkîbî **şikeste** şınık ve haste ma‘nâsına **şikence** ‘ukûbet ve ta‘zîb ve kâleb ve cendere şell-i harbe ma‘nâsına **şikib**¹³² şabr **şimşir** kılıc **şimşir-bâzân** kılıc oynadıcılar **şimşir-zen** kılıc urıcı **şimşir-endâz** kılıc şalıcı demektir **şimşâd** ma‘rûf olan serv ağacına dërler **şinâs** añlayıcı ma‘nâsıyla vaşf-ı terkîbî isti‘mâl olunur **şinâsendegân** añlayıcılar **şinâver** yüzgeç şinâ ma‘nâsına **şinevâ** işidici **şiniden** işitmek **şinşine** şinleriñ kesr ve sükûnuyla hulğ ve tabî‘at **şir** arslan ki ma‘rûf cân-verdir ve süde de şir dërler leben **şir-i jiyân** esrük arslan **şir-dâr** arslan tütücü bahâdır şifatıdır **şirîn** tatlu **şir-h‘âr** süd yiyici tıfl **şir-i hudâ** Allâh ta‘âlâ hazretleriñ arslanı ki ‘Ali razıya'l-lâhu ‘anhüdür **şiyem** şimeniñ cem‘idir **şime** hüy ve şan‘at **şirâze-bend** şirâze bağlayıcı **şirâze** evrâk-ı perîşanı ibrişim ile devşerüb bağlamağa dërler **şiyheyn**¹³³ Ebü Bekri's-şiddîk ve ‘Ömeri'l-fârûk razıya'llâhü ta‘âlâ ‘anhüm hazarâtıdır **şeyh** feth ve sükûn ile koca ya‘nî pîr ma‘nâsınadır **şirîn-mezâk** tatlu kâmlu kâm murâd ma‘nâsına **şirîn-güvâr** hazmı hoş ve tatlu hazmlu **şive** zarîf ve maħabbet ve maħbûblarıñ girişmesi ve ‘işvesi nâz dağı dërler **şir‘a** bir kimseniñ etbâ‘ ve enşarı **şiytânî**¹³⁴ şeytân ya‘nî şeytân tarafından igvâ ve ilkâ olunan nesne rahmânîniñ zıddıdır **şiven** efgân ve çalku **şiv-zeban** faşîh olan kimse **şifte** mütehayyir ve karış muruş şir-i garîn kaçıcı ve esürüb böğüren arslan şir-i garrân ma‘nasına

Bâbü'ş-şini'l-mazmûme

Şobân çüban ma‘nâsına **şübe** boncuğ **şübühât** şübhelü nesnelere **şütür** ve elif ile **üştür** deve demektir **şücâ‘** bahâdır kimse **şücâ‘a** bahâdır ‘avret **şüd** oldu **şüden** olmak **şürb** içmek **şurta-ı selâmet-bahş** selâmet-bahş edici muvâfık rüzgâr **şürfe** zamm ve sükûn ile kaşrıñ kenârları küngüre-i kaşr ma‘nâsına **şürefât** cem‘i **şürefâ‘** şerâfetlü kimseler **şürür** şerler **şürü‘** bir nesneye başlamak ve tavar şuya girmege dërler **şüst-şü** yıkamak

¹³²Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

¹³³**Şiyhayn** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **şeyhayndır**. Metinde esreli şin kısmında **şiyhayn** olarak geçmektedir.

¹³⁴**Şiytânî** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **şeytânîdir**. Metinde esreli şin kısmında **şiytânî** olarak geçmektedir.

ma'nāsına **şu'be** budak ğuşn ma'nāsına **şu'ür** bilmek **şu'a'** güneş toğarken iplik gibi görünen ziyālar **şufre** büyük bıçak ve kılıçın keskin yeri ve başmağcının sahtiyān kesecek bıçkısı (29 a) **şüfaf** kâsede bāki қalan şudur **şuққа-ı perniyān** şuққа zamm ve teşdīd ile bir pāre kumaş ve öñi bütün olmayan қаftandır demişler perniyān vāle ve harīr çīnidir demişler **şüküfte** ta'accüb ve heybet ma'nāsına **şüküfe** çiçek **şüküh** heybet ve 'azamet ve yaraşıklı **şukvar** ğamgīn ve yaslu **şümār** ism-i maşdar şayış demek ve vaşf-ı terkībī isti'māl olunur bī-şümār gibi şayısız demektir **şüml**¹³⁵ ihāta etmek **şümmü'l-'arānīn** burunları yüksek olan kimseler ve ulular demek olur yukāl hüm şümmü'l-'aranīn 'aranīn kavmīn uluları sādātü'l-қavm ma'nāsına ve 'arnīnü'l-enf burnuñ iki қаş buluşdığı yerin altı ki kuvve-i şemm ondadır **şenef** fetḥateynle buğz ve 'adāvet etmek **şüh** maṭbū' ve mevzūn ve sıcaқ қanlı olub insāna yakın ve ḥayāsız ve kir denes ma'nāsına **şüre-zār** duzlu ve şoraқlı olan yerler **şürābe-feşān** gözyaşı saçıcı **şür-engīz** fitne қoparıcı **şöhret-şi'ār** şī'r bilmek ma'nāsınadır қavluhüm leyte şī'ri leyteni 'alimtühü şöhret-şi'ār şöhretle bilinmiş yāḥud şöhret 'alāmetlü şī'ār 'alāmet ma'nāsınadır **şöhret-pezir** şöhret қабул edici **şühür** şehrin cem'i aylar demektir **şühedā** şehīdler **şühūd** ḥāzir olmaқ ve cem' ma'nāsına ve şühūd şehidn daḥı cem'i gelür şehd fetḥ ve sükūn ile şāhidn cem'idir **şāhid** şehādet edici ve dile daḥı dērler lisān ma'nāsına ve melike ya'nī pādīşāha daḥı itlāқ olunur **şühüb** zammeteynle şihābīn cem'idir yıldırان āteş şu'leleri demektir **şüyü'** şāyi' olmaқ ve ihāta ma'nāsına da isti'māl olunur

Bābü'ş-şādi'l-meftūḥa

Şādīқ toğrı ve dürüst ma'nāsına **şāhibü'l-verā** verā ḥalf ve quddām ma'nāsınadır ezdāddandır veled-i veled demektir **şadır** vāқı' ma'nāsına **şadırāt** cem'idir **şā'ıқа** gökden düşen āteşdir ki yıldırım dērler **şārifе** dīşi kelbdir ki erkek taleb edeş **şā'** biñ kırқ dirhemdir **şārim** keskin қılıca ve bahādır kimseye dērler **şāhib-қırān** қırān muşāhib ma'nāsına ve қırān kevkeb bundan me'hūzdur **şabiḥa** şabāḥ ma'nāsınadır **şabā** bir rīḥ-i feraḥ-baḥşa dērler ki gece gündüz beraber oldığı vāқtlerde şarқ cānibinden eser **şabā-reftar** şabā yürüşli demektir **şabb** teşdīd ile dökmeк ma'nāsına **şabāvet** şabilik **şahn** eviñ ortasına şahnü'd-dār dērler vasaṭü'd-dār ma'nāsına ve büyük kāseye dērler ve şol legençe mişālında olan nesneye dērler ki sāzendeler ikisin birbirine urub çalarlar **şahre-i şammā** muḥkem ve berk taş demek olur **şahre** қaya ve şammā

¹³⁵Şüml kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **şemldir**. Metinde ötreli şīn kısmında **şüml** olarak geçmektedir.

āfet ve şedīd ma'nāsınadır **şahre-güzār** ya'nī berk olan taşā te'sīr edüb geçici **şahretullāh** ma'rūf olan seng-i mu'allakīñ adıdır **şad** yüz 'adediñ ismidir **şad-hezār** yüz biñ demektir **şadme** çāresiz belā ve muşībet **şademāt** cem'dir **şadr** göğüs sīne ma'nāsına **şudk** zamm ve sūkūn-ı dāl ile 'avretiñ mehri kavlıhū ta'ālā ve ātū'n-nisā'a şadaqatihinne niħle¹³⁶ ve niħle bir nesneyi da'vāsız ve nizā'sız iħsān étmege dērler **şadāk**¹³⁷ mişli şudk **şadīk** dost olan kimse ve **şadūk** bi-ma'nāh **şadīka** şadīkiñ mü'enneşi **şadākat** dostluk **şadef-kāri** şadefle maşnū' nesne **şaded** fetħateynle oldıgımız maqşūd demektir mā neħnū fihi dērler **şad-gane** yüz-dāne demektir **şarşar** rīh-i şedīde dērler **şarşar-reftār** şarşar yürüşli demektir **şarh-ı mumerred** düz ve rendelü köşk **şarh** kaşr ma'nāsına **şarf-ı evkāt** vaqhtleriñ (29 b) şarf étmek **şa'b** fetħ ve sūkūn ile zelülüñ muqābilidir zelül kullanmışa dērler yukāl imre'tün şa'betün ve nisā'ün şı'āb li-ennehu şıfa **şa'ūd**¹³⁸ yüksek yer hubūtuñ muqābilidir **şağāyir** şağīriñ cem'i küçükler **şaf-der** bahādır ve şecī' ma'nāsına **şafha** her nesneniñ cānibine dērler **şafahāt** şafāyih yüzüñ cāniblerine ve kapunuñ qanadlarına ve iñlü kılıca ve iñlü taşā dērler diyü Vankulı'da meşūrdur şafhiñ cem'idir ve Aħteri'de terk ve i'rāz ma'nāsına oldıgı mübeyyendir **şafvet** bir nesneniñ hālīşi yukāl muħammedün şafvetü'l-lāhi min halkihi ve muştafāh **şafv** fetħ ve sūkūn ile bir nesneniñ şāfisin almak **şafā** bir nesneniñ şāfi olması ki kederiñ muqābilidir **şaf-zede** şaf urıcı **şaf-şiken** şaf kırıcı bozub perīşān edici demektir **şalābet** berklik **şalavāt** du'ā' ve Hāqk Ta'ālādan rahmet ma'nāsına daħı gelür ve erkān-ı ma'lūme ve ef'āl-i maħşūşa ma'nāsına daħı gelür **şalāh** fesādiñ muqābilidir **şalāye** şol mücellā taşdır ki üzerinde misk ve oña şebīh nesne ezerler **şalāh-keş** derūnunda fesād olmayan kimse demektir **şalāhiyyet** şālihlik **şamşām** şol kılıcdır ki bir nesneye urduqda ağız dönmeye **şamīm** bir nesneniñ hālīşi ve bir nesneniñ eşeddine daħı dērler şamīmü'l-berd gibi ve şol recüle dērler ki ğalīz ola ve cerī olub keskin olana da şamīm dērler **Şamed** esmā'u'llāhdandır celle celālühü seyyid ma'nāsınadır zīrā ihtiyāc hālinde her kes oña 'arz-ı hācete kaşd eyler **şanādīd** şindīdiñ cem'idir ulular ve bahādırlar demektir ve belālar ve āfetler ma'nāsına da gelür devāhī gibi **şanem** bütdür ki kāfirler taparlar **şanavber** çam ağacı **şan'at** şinā'at işlemek şinā'at

¹³⁶Kuran kerimden bir ayettir. " Kadınlara mehirlerini (bir görev olarak) gönül hoşluğuyla verin ". (4), Nisa suresi.

¹³⁷**Şedāk** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **şidāk**dır. Metinde üstünlü şād kısmında **şedāk** olarak geçmektedir.

¹³⁸**Şa'ūd** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **şu'ūddur**. Metinde üstünlü şād kısmında **şa'ūd** olarak geçmektedir. Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

ehl-i şan'atın pîşesi ve ata hüb tîmâr êtmege de şan'at dërler **şavn** fetih ve sükün ile bir nesneyi şakınmak şıyānet ma'nāsına **şavb** yağmuruñ gökden nāzil olması işābet ve cihet ma'nāsına da gelür ve maşdardır nüzül ma'nāsına da olur **şavlet** uzanmak ve hamle kılmak **şavma'a** 'ibādet-hāne **şavāmi'** cem'i **şavāb** haṭānıñ muḳābilidir **şavāb-dīd** şavāb görücü **şavm** epsem olmak ve ṭā'āmdan imsāka dahı şavm dërler **şahbā** kırmızı şarāb oldığı nigāşte-i havāş-ı pîş-hūn-ı Ni'metu'llāh'dır lakin uzun kulağdan işitmişim dēyü ta'bīr etdikleri gibi bir 'acemiñ taḳrīrinden şu tarz üzre zīver-yab-ı kāh-ı şimāh olmuş idi kim bir tehī destiniñ ağızıñ hamīrleyüb mey ile memlū hum-ı ser-şār derūnuna āvīhte ederler bir müddet tevḳīf ile mey-i mezkūrdan destī-i mezbūr derūnına cezb ve cebz etdiği mül-i nā-yāba şahbā-yı nāb dërler her çend ceyb-i reyb-ālūd-ı 'acemden maḥrec kelam-ı nā-fercām ise de zümre-i mestānı leb-rīz-i şafā eder bir ma'nā-yı neşā-efzā olduğından kāse-i sāmi'adan şūrāhi-i ḳalbe ifrāğ olunarak mānend-i yatug mey-h'ārān pehlū-bend-i muḥāfaza olunmuşdı şimdi āvūrde-i bezm-i beyān olundu **şayyit**¹³⁹ şādıñ fetih ve yāniñ kesr ve teşdīd ile pek āvāze dërler şedīdü's-şavt ma'nāsına **şayd** av olmağa ve şayd olunan nesneye dërler

Bābü'ş-şādi'l-meksüre

Şihhat sağlık ya'nī marīz ve bīmārlıktan sālīm demekdir **şidk** kesr ve sükün ile haber gerçek olub vāḳı'a muṭābık olmak **şiddik** dā'imā taşdik üzre olan ve ḳavlin fi'liyle taşdik eden kimse **şiddika** mü'ennesi **şirāt-ı müstaḳīm** toğrı yol demekdir **şigar-ı sinn** yaşınıñ küçüklüğü **şigar** şādıñ kesri ve ḡaynıñ fetihle küçüklükdür **şifat-ı kāşife** bir kimseniñ hāl ve şifati olan nesne ile ta'rīfdir **şıla-i raḥm** mevlüdü olan beldeyi ve akrabā ve ta'alluḳatını ziyārete dërler **şinv** kesr ve sükün ile birkaç fidān bir kökde olan hurma ağacıdır **şinv** kesr ve sükün-ı (30 a) şād ile teşniyesi ve **şinvān** şol iki ḳuyuya dërler ki birbirine ḳarīb olub şuyı bir gözeden alalar **şifat**¹⁴⁰ mişl ma'nāsına da isti'māl olunur **şihr** kesr ve sükün ile aḥmāya ve aḥtāna ıtlāk olunur aḥmā ḳayın pedere ve ḳayın vālideye dërler aḥtān güyegülere eniştelere dërler **şihr** uyanıklığa da dërler bīdār ma'nāsına **şit** şol zikr-i cemīl ma'nāsınadır ki beyne'n-nās meşhūr ola zikr-i ḳabīhe şit demezler **şıyānet** bir nesneyi şakınmak **şıyḳal**¹⁴¹ ḥaydar vezni üzre şol kimsedir ki kılıc açmak ya'nī cilā vèrmek şan'atı ola

¹³⁹Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

¹⁴⁰Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

¹⁴¹**Şıyḳal** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **şayḳaldır**. Metinde esreli şād kısmında **şıyḳal** olarak geçmektedir.

Bābü'ş-şādi'l-mazmūme

Şubḥ-ı şādık şubḥ-ı kāzibden soñra olan tūlū'-ı fecre dērler **şubḥ-gāh** seher vaḳti **şudūr** vukū' ma'nāsına ve şadriñ cem'î **şurāḥ** tekellūf ile āvāz vērmeḳ yuḳāl et'taşarrūḥ bihi ḥumḳ ya'nī aḥsırmaḳ ḥīninde tekellūfle āvāz ḳıḳarmaḳ ḥamāḳatdır **şu'ūd** nerdbāna ḳıḳmaḳ **şuhuf** cem'dir şaḥīfe kitāb ma'nāsına **eş-şuhba**¹⁴² aşḥabū ilā āḥiri'ş-şuhba **şufūf** cem'dir şaff-ı ḥarbde yā ḡayri alay baḡlayan kimselerdir **şuleḥā** şāliḥ kimseler **şulb** beldir miyān ma'nāsına **şuffe** eviñ yūḳsek yerine ve eviñ ortasına dērler **şulḥ** ismdir müzekker ve mü'enneş isti'māl olunur **şunūf** cem'dir şımf bölük ve cins ma'nāsınadır **şun'** sūḳūn ile işlemeḳ ma'nāsına **şun'-ı şāni'** şan'at şāḥibiniñ işlemeḳ ve şan'atı **şüret-i ḳāziyye** ḥükmleriñ şüreti demekdir **şüret-gerān** muşavvirler demekdir **şüret-bāz** şüret oynadıcı

Bābü'z-zādi'l-meftūḥa

Ḍāl teşdīd ile azmış kimse **ḍaḥḳ** zād fetḥi kesri ve sūḳūnlarıyla dōrt vechle cā'iz ḡülmek ḥande ma'nāsına **zābiḥa**¹⁴³ ḥıfz ēdici **ḍarabān** segiren ḫamara dērler nabzdan 'ibāretdir **ḍarb-i ḫavīle-i iḳāmet** ḍarb urmaḳ ḫavīle otlamaḳ iḳūn ḥayvāna baḡladıkları ipe dērler iḳāmet eglenmek **ḍarb** ḫayme ve **ḍarb-ı ḫavīl** isti'māli işlāḫdır **ḍarb-bī-uşūl** şeddetlü dōḡmek **ḍarb-kārī**¹⁴⁴ **zerḡama**¹⁴⁵ daḫrace vezni üzre arslān gibi birbirine ḥamle ḳılmaḳ **ḍarīr** kör zāḥibū'l-başar ma'nāsına **zarūriyyāt** cem'dir zarūret ḥācet ma'nāsınadır **ḍarrāb** cem'dir **ḍarīb** mişl ve şekl ve ḳıraḡu ve jāle ma'nāsına **zamān** kefīl olmaḳ ve beden 'illetlü olmaḳ ma'nāsına da gelür **zamme** ḫarekeden olan ötre dērler **zamīr** ḳalbde bir nesneyi ḡizlemeḡe dērler cem'î zamāyirdir **zamīme** zamm olunan nesne zamm bir nesneyi bir nesneye ḳoşmaḡa dērler **ḍalāl** azmaḳ ki reşādiñ muḳābilidir **ḍalālet** mişlūḫ ve ḍalālet ḫafā ve helāk ma'nāsına da gelür **zavāḥi**¹⁴⁶ **zayā'**¹⁴⁷ bir nesne helāk olmaḳ **zayf** ḳonuk miḥmān ma'nāsına ve meyl ētmeḳ ve oḳ nişāndan 'udül ētmeḡe de zayf dērler

Bābü'z-zādi'l-meksūre

Ḍırgām arslān esed ma'nāsına **zırab** erkek dişiye varmaḳ **zınn** kesr ve teşdīd ile baḫīl olmaḳ ve bir kimseye muḫtaşş olan nesneye de dērler **ziyā-baḫş** şū'le-baḫş ēdici

¹⁴²Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

¹⁴³Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

¹⁴⁴Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

¹⁴⁵Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

¹⁴⁶Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

¹⁴⁷Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

ziyāfet-hāne ziyāfet yeri demektir **ziyāfet** bir kimseye konuk olmağa dërler **ziyā'** yerler ve yurdlar ve 'akārlar ma'nāsına **zif** zādīñ kesr ve meddiyle yan cenb ma'nāsına

Bābü'z-zādi'l-maẓmūme

Zu'afā za'īfīñ cem'ī za'f ile muttaşif olanlar demektir **zu'f** zamm ve feth ile luğatdır bī-mecāl olmağa dërler ki kuvvetsiz olmağdır

Bābü't-ṭā'i'l-meftūḥa

Ṭā'if nām-ı belde ve gece tolaşan 'ases **ṭā'ife** bir nesneniñ bir pāresine ve vāhide ve mā fevk¹⁴⁸

(Bābü'l-'ayni'l-meftūḥa)

(30 b)¹⁴⁹ şefkat olan ve ḥālet ve 'aṭf ḥamle étmege dağı dërler 'āriza kesr-i rā ile ḥacet ma'nāsına 'ālem-tāb 'ālemi şu'lelendirici demektir 'ām yıl sene ma'nāsına 'āṭır güzel koḫu vèrici demektir 'ādil¹⁵⁰ 'adl èdici 'adl bir nesneyi maḥalline vaz' étmek 'ālem-i melekūt 'ālem-i 'ulvīden bir 'ālemdir 'ārif şabr èdici demektir ve bilici ma'nāsına da gelür 'ācizāne 'ācizcesine demektir 'aciz kudretsizlige dërler 'āşire¹⁵¹ onuncı 'ālī-baḥt baḥt-ı ğinā ma'nāsınadır fārisīden mu'arrebdir 'āriye bir nesne kimseniñ yanında emānet olmağa dërler 'Āyişe-i şiddīka razīya'llāhü 'anhā ezvāc-ı muṭahharātdandır duḫter-i sa'd-aḫter-i Ebū Bekri'ş-şiddīk razīya'llāhü 'anhü 'āşim ḫıfz èdici ve gāḫ ma'sūm ma'nāsına da gelür 'ākıbet-endiş¹⁵² şoñını fikr èdici kimse 'ākır şol kumlu yerdir bir nesne bitürmeye ve şol 'avrete dërler ki ḫāmile olmaya ve şol ere dağı dërler ki veledi olmaya 'ālī-şān şānı 'ālī olan kimse 'āṭıl boynı ārāyişden ḫālī olan 'avrete dërler 'ālīyāt yukarular 'āfiyet Ḥudā-yı ta'ālā celle celālühü bendeden muzırr olan nesneyi def' étmek 'ā'ide fā'ide menfa'at ma'nāsına ve merḫamet ve şefkat ma'nāsına da gelür 'ādiyy yāniñ teşdidıyla qādīm olan nesne 'abd kul 'abde ğazab étmek ma'nāsına 'abede¹⁵³ feteḫāt ile 'abdiñ cem'idir 'abīd 'abdiñ cem'i 'abā' ma'rūf kisādır 'atebe nerdbān pāyesi cem'ī 'etebdir fethateynle ve 'atebe kapunuñ eşiğine dağı dërler 'atīk āzād olan 'atīka mü'enneşi ve 'atīk Ka'beye dërler şerrefaha'llāhü ta'ālā ve Ebū-Bekiri'ş-şiddīkiñ laḫabıdır razīya'llāhü 'anhü ḫüsn ve cemāl şāḫibi oldığıçün ba'zılar itdi resūlu'llāḫ şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem ente 'atīk mine'n-nār buyurduğıçün 'atīk

¹⁴⁸Metinde bu bölümde sadece iki satır yazılmıştır. Geri kalan bölüm metinde 55-56 sayfalar bulunmamaktadır.

¹⁴⁹Metinde 56 sayfası bulunmamaktadır.

¹⁵⁰Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmamaktadır.

¹⁵¹Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmamaktadır.

¹⁵²Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmamaktadır.

¹⁵³Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmamaktadır.

denmiştir ismi şerîfleri ‘Abdü’llâh bin ‘Osmândır ve ‘atîk eskiye dağı dërler ve bir nesneniñ kerîmine ve muhtârına ve çabûk ata dağı ‘atîk dërler ‘**acz** za‘fa ve bir nesneniñ mu‘ahharına ıtlâk olunur tezkîr ve te’nîşi cā’izdir ‘**aceze** ‘âcizler demektir ‘âciziñ cem‘idir ‘**acûze** karı olan ‘avret ‘**Adnân** ecdâd-ı resûlü’llâhdan şallallâhü ta‘âlâ ‘aleyhi ve sellem Ma‘d’iñ babasıdır Ma‘d bir kimsedir ki ‘Arab tâ’ifesi cümle onuñ evlâdıdır ‘**adem** fetḥateynle bir nesneyi yavı kılmak ‘**adm** fetḥ ve sükûn ile fakr ma‘nâsına ‘**advâ** ‘ayniñ fetḥ ve sükûn ile sârî maraziñ sirâyetine dërler ‘**adeviyye** bahâr ayından soñra biten nebâtâtdır ki küçük ağaçlar ol hinde yapraklanır anı deve yer ‘**adn** fetḥ ve sükûn ile bir yerde vaṭan tutmak ve deve bir yeri öğrenüp ondan ayrılmamağa dërler ve cennât-ı ‘adn dedikleri bu ma‘nâdan me’hûzdur ey cennât-ı ikâmet ‘**aden** fetḥateynle bir şehriñ adıdır ‘**adîmü’l-eṭrâf** tarafları yok ‘**adüvv** dâliñ zamm ve teşdîdiyle düşmân ki dostuñ muqâbilidir ‘**aded** sayı demektir ‘**adâvet** düşmânlık ‘**add** teşdîd ile şaymak ma‘nâsına ‘**adn-âyin** cennet gibi cennet resmlü demektir ‘**adese** bir maraz imiş ‘**adv** fetḥ ve sükûn ile yelmek ve segirtmek ‘**azb** fetḥ ve sükûn ile tatlu şü ‘**arîn** arslân yatağı me‘vâ-yı esed ma‘nâsına ‘**arûs** güyegüye ve geline müşterekdir cem‘i ‘arâyisdir ‘**arm** ‘ayniñ fetḥi ve rânîñ kesr ve sükûnuyla şol yüksek toprakdır ki şuyı bağlamak için ederler ‘**arime** bed-hûy olana dërler ‘**ârim** ma‘nâsına ‘**areme** fetḥateynle kum cem‘ olduğu müctemi‘ü’r-reml ma‘nâsına ‘**arîke** baqiyye ve ṭabî‘at ma‘nâsına fülân leyyinü’l-‘arîke izâ kâne selisen ya‘nî muṭî‘ ve münkâd olsa ve mütekebbirlik zâ’il olmak maḳâmında dağı isti‘mâl olunur ‘**arâyık**¹⁵⁴ ‘**arza** bildirmek ‘**arza-dâşt** bildirmek dutıcı ‘**arak-paş** der saçıcı der hoy ma‘nâsına ‘**arşa** meydân (31 a) demektir ya‘nî şol fezâ-yı vâsi‘a dërler ki dîvâr-ı beytde ola ve onda binâ olmaya ‘**araşât** fetḥateynle ve ‘irâş kesr-i ‘ayn ile ‘arşanıñ cem‘i ‘**arâfa** taḥfîfle re’îs olmak ‘**arrâf** teşdîd ile fâlcı olub muğayyebâtdan haber vèrene dërler kâhin ma‘nâsına yâhud ṭabîbe dërler ‘**arş** taḥt-ı mülûka ve saḳf-ı beyt ve gölgelik êdikleri nesneye dërler ‘**arş-sâ** ‘arş gibi demektir ‘**arîş** maḥaffeye şebîh bir nesnedir ve ‘arîş ol ḥaymedir ki onı ağacdan ve şemâm dedikleri otdan yaparlar ‘**arîk** nesli pāk olan kimse ‘**arûk**¹⁵⁵ tamarlar ‘ırkıñ cem‘idir ‘ırk kesr-i ‘ayn ile ‘**arş-ı berîn** ‘âlîliğe mensûb ‘arş demektir ‘**arf** fetḥ ve sükûn ile at yelesin kesmek ‘**arabâne** ya‘nî ‘Arab kâ‘idesi üzre ‘**arabiyyet** ‘Arablık ‘**Arabî** ‘Araba mensûb demektir ‘**arabiy** fetḥateynle ve yâniñ teşdîdiyle ‘arablığı zâhir olan kimse

¹⁵⁴Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

¹⁵⁵‘**Arûk** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı ‘**urûkdur**. Metinde üstünlü ‘ayn kısmında ‘**arûk** olarak geçmektedir.

beyyünü'l-'urûbe ma'nāsına ki onlar şehirde sâkin olanlardır **a'râb** bâdiyede sâkin olanlardır **'arâz** fethateynle şol nesnedir ki insâna 'arîz olur marâzdan ve marâza şebîh nesneden ve dünyâyâ ve mâl-ı dünyâyâ ve 'askeri gözden geçürmege de dërler ve şol oğa yâhud taşâ dërler bir nesneye kaşd édüb atarken gayriye tokuna yukâl sehmün 'arâz ve hacerün 'arâz bil-izâfe ve minhü kavlühüm 'allaqtüha 'arâza bu kelâmi şol kimse tekellüm eder ki bir 'avret arķuru geçerken bilâ-ihtiyâr oña gönül bağlaya **'arabî-dân** 'arab lisânîñ bilici demekdir **'azze ve cell** 'azîz ve celîl oldı demekdir **'azîz** 'izzetlü demekdir 'izzet zilletiñ muķâbilidir celîl 'azamet şâhibi demekdir **'azm** feth ve sükün ile bir nesneyi işlemege tamâm teveccüh etmek **'azîmet** dahı 'azm ma'nâsınadır **'asel-i muşaffâ** şâfi bal **'aseli-perde** bütkede olan talakîñ şebekesine örümcek yapıdığı perdeyi teşbîhdür **'aşiyye** aşşamdan yatsu vaktine kadar olan zamâna dërler **'aşerât** on 'adedden tokşana kadar mi'eden aşâğı olan âhâdiñ gayrına dërler **'aşre** feth ve sükünla on 'aded **'aşire** kabîle ma'nâsına **'aşab ve a'sâb** 'aşabanîñ cem'leridir sinirler demekdir ve eşraf-ı kavma dahı 'aşab itlâķ olunur fethateynledir **'aşb** feth ve sükün ile bir nesneyi muhkem dürmek ve bir nev' berd-i yemâniye dërler **'aşr** sükün ile zamân dehr ma'nâsına **'aşrân** gece ile gündüz ve evvel-i nehâr ile âhîr-i nehâr ma'nâsına da gelür gadât ve 'aşiyye gibi ve şalât-ı 'aşra bu sebebden şalât-ı 'aşr dërler ve 'aşr bañi' ma'nâsına da gelür ve şıkmağa da dërler 'aşr melce' ve penâh ma'nâsına ve toza da dërler gubâr ma'nâsına **'aşâ** degnek **'adud** 'aynîñ fethi ve zâdiñ zammıyla kol ki dirsekden omuz başına varınca **'azd** feth ve sükün ile mu'âvenet etmek mu'âzade ma'nâsına **'atf** feth ve sükün ile meyl etmek ve bir nesneyi iki kat etmek ve şefķata da dërler **'atfe** feth ve sükünla şol boncuķdur ki onuñla nisâ tã'ifesi ricâla efsün ederler **'atf-ı kemer-gâh** beline bağlamağa dërler **'ataş** fethateynle şusuzluk **'atâ-pâş** 'atâ şaçıcı **'atâ** isimdir bahşîş demekdir **'atîyye** feth-i 'ayn ve kesr ve teşdîd-i yâ ile bahşîş ma'nâsına **'atâyâ** cem'dir bahşîşât ma'nâsınadır **'azamet** büyüklük **'afif** perhîz-kar kimse **'afife** mü'ennesi **'afv** feth ve sükün ile günâh muķâbelisine 'ıķâb etmeyüb terk etmek **'akl** bir cevherdir ki onuñla idrâķ olunur **'akîle** insânîñ ve deveniñ ve her nesneniñ eyüsine ve ekremine dërler ve incüye 'akîletü'l-bahr dërler **'akÿân** ufaķ incüye dërler **'akîķ-i Süheyl-i 'izz ü temkîn** 'izz ü temkîn süheylîñ 'akîķi 'akîķ ma'rûf taşdır Süheyl şol ırmaķdır ki kumu katı hurde olmaya **'akd-ı munâkaķet** nikâh etmek 'akdı 'akd bağlamak nikâh cimâ' ma'nâsına da gelür **'akabe** feteħât ile tağda olan yokuşlu ve inişlü şarb (31 b) yol **'akab** bir nesneniñ gerüden geleni veled ve halef ma'nâsına da

olur **‘aḳab-gīr** ‘aḳab tutucu ya‘nī veled şāhibi ve kimseniñ ‘aḳabınca cāhına ve yerine geçmege dērler ‘aḳab-dār daḫı bu ma‘nāyadır **‘aḳīb** ‘aḳabınca gelen kimse **‘aḳreb** ma‘rūf ḥaşerātdandır ve bir yıldızıñ adıdır **‘aḳārib** cem‘idir **‘aḳārāt** cem‘dir ‘aḳār mülk yere ve ekinlik ve meyve ağacına dērler **‘aḳanḳal** fetḫateynle ve ḳāf-ı şānıñ daḫı fetḫiyle şol ḳum yığımdır ki ḳumları birbirini yetişüb tedāhül ètmış ola **‘aḳīd** ḳalbde muḫkem olan nesne ‘aḳāyid cem‘i **‘aḳīḳa** ana ḳarından çıkan tüy benī ādemde olsun gerek ḥayvānda olsun ve şol oḳa dērler ki göge atarlar imiş ve deveye ‘alef etdikleri mülāyim çekirdege daḫı dērler **‘aḳl-ı evvel** kelāmiñ me‘āline tiz varıcı kimseye dērler ya‘nī serī‘ü'l-intiḳāl **‘aḳl-ı küll** rūḫ-ı Muḫammediden ‘ibāretdir şalla'llāhu ta‘ālā ‘aleyhi ve sellem **‘aks** bir nesneniñ āhirin evveline döndürmege ve mir‘āta ve āba ve ḳalb-i pāke ‘aks eden şüret-i eşyāya daḫı ‘aks dērler **‘alā-ḥükmi'l-kitāb** kitāb ḥükmi üzre **‘ale'l-icmāl** cümle vechi üzre **‘ale'l-fevr** fevr üzre fevr ḳaynamağa dērler ıştılāḫda şol nesnedir ki ḳalbden ḳaynayub zuḫūr eden ḥülya ḥuşulina ‘aḳabınca mübāşeret oluna **‘ale'l-‘amyā** görmemek üzre ya‘nī ḥabersiz vāḳi‘ olan nesne **‘ale’ş-şabāḥ** şabāḥ üzre ya‘nī şabāḥ erken **‘ala-hāza'l-ḳiyās** bu ḳiyās üzre **‘ale's-seviyye** berāberlik üzre **‘alā-rü’üsi'l-eşḫād** şāhid tutmaḳ başları üzre ya‘nī şāhidler maḫzarında demekdir **‘alem-dār** sancaḳ-dār demekdir **‘aliyye** ‘aliy kelimesiniñ cem‘idir şerīf ve refī‘ ma‘nāsına şabi ile şabiyye gibi **‘aliyyü’ş-şān** şānı ‘ālī **‘alīm** bilici demekdir **‘allām** ziyāde bilici demekdir **‘alāyim** ve **‘alāmāt** ‘alāmetiñ cem‘idir **‘alaḳ** fetḫateynle ḳoyu ḳan dem-i ḡalīz ma‘nāsına ve ‘alaḳanıñ cem‘i daḫı gelür sülükler ma‘nāsına ve şol nesnedir ki oña ḳapu bekeresin aşarlar ve ‘alaḳ hevāya daḫı dērler maḫabbet ma‘nāsına ve bir işe tolaşmağa dērler ve bir nesne bir nesneye bağlanmağa da dērler ve ‘avret ḥāmile olmaḳ ve āhū tuzağa tutulmaḳ ma‘nāsına da gelür **‘alem** ḳaftāna ḳıldıkları ‘alāmete ve sancağa rāyet ma‘nāsına ada daḫı ‘alem dērler **‘alemiyyet** şol nesnedir ki bir kimse onuñla ma‘rūf ola **‘aleyke** **‘avnü'llāh** allāh ta‘ālāniñ yardımını seniñ üzerine olsun demekdir **‘allāme** ziyāde bilici demekdir ‘allām gibi **‘alemhā** ‘alemler demekdir fārisī cem‘idir **‘alāyif** cem‘dir ‘alef fetḫateynle yemdir ki devāb onuñla ḡidālanur **‘alāḳa** ḥuşümet ‘alāḳası ve maḫabbet ‘alāḳasıdır ve ‘alāḳa şol nesnedir ki ma‘iştetde onuñla iktifā olunur **‘amāme** şarık destār ma‘nāsına **‘amm** teşdīd ile babanıñ ḳarındaşına dērler **‘amme** teşdīd ile pederin ḳız ḳarındaşına dērler ki bizim beldede bibi deriz **‘amel** fetḫateynle iş işlemek **‘amel-mānde** kārđan ve işden ḳalmış demekdir **‘ammāl**¹⁵⁶ **‘amel-nāme**¹⁵⁷

¹⁵⁶Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır. Kelimenin anlamı verilmemiştir.

‘**amūd** degnek ‘**amīm** tamām olan nesne ‘**amīmü'l-berekāt** tamām bereketlü ‘**amīmü'l-himem** tamām himmetlü kimse ‘umüm-ı himmet demekdir ‘**amīk** derīn ya‘nī bir nesneniñ dibi derin olunca ‘amīk dërler ‘**emven şabāhen** zamān-ı cāhiliyetde selām maķāmında isti‘māl ederlerdi ‘**anber-sā** ‘anber gibi demekdir ‘**anber-sāy** ‘anber ezici ‘**anber-i sārā** sārā ‘Ummān sāhillerinde bir yeriñ adıdır hālīş ‘anber onda oldığıçün oña nisbet édüb ‘anber-i sārā dërler ‘**anber-pāş** ‘anber saçıcı ‘**anberīn-niķāb** ‘anberlü niķāb ‘**anber-fām** ‘anber renklü ‘**anber-toz-ı ebruvān** toz yay tozına dërler ebrūlar yaya müşābih oldığıçün tozı ‘anber gibi olan ebrūlar demekdir ‘**anīd** ‘inād edici ‘**anede** feteħāt ile ‘inād ediciler ‘**ankebūt** örümcek ‘**andelīb** bülbül hezār ma‘nāsına ‘**anāķīd** ‘unķūduñ cem‘idir hurma ve üzüm şalkımları demekdir ‘**unķūd** zammeteynledir ‘**anūd** (32 a) ‘inād edici ‘**anter** ‘anber vezni üzre bir gök siñekdir ki zübāb-ı ezraķ ma‘nāsına ‘**anter-gīr** ‘anter tutucu ‘**gāzūb** arslāna şıfat ederler ‘**anķā** bir ķuş adıdır küh-ı ķāfda Süleymān ‘aleyhi's-selām ile söyleşmişdir dërler ‘**an‘ane** zelzele vezni üzre bir hadīşīñ rāvīlerin beyān ile tafşīle dërler ‘**aneze** feteħāt ile şol nesnedir ki ‘aşādan uzun olur ve günderden kışadır ucunda demurı vardır ki harbe dedikleri oldur ve ‘Aneze bir ķabīleniñ babası adıdır ve bir cāriye ismidir ‘**anāķīb** ‘ankebūtuñ cem‘i örümcekler demek örümcek nāsice ma‘nāsına ‘**avn** yardım etmek ‘**avdet** dönmek rucū‘ ma‘nāsına ‘**avāriż** ‘arıziñ cem‘i hācetler ma‘nāsına ve şol develerdir ki diken otlaya ve ‘arıza cūr‘ete ve tekellüme ķudrete daħı dërler ‘**ahd-ı hümāyūn**¹⁵⁷ ‘ahd bu maķāmda zamān ma‘nāsınadır hümāyūn mübārek ma‘nāsına ‘**ayn** göz çeşm ma‘nāsına ve şu çıkan gözeye de ‘ayn dërler ‘**ayn-ı im‘ān** seyrde uzağa gitmege im‘ān dërler **el‘ayn ṭalī‘atü'l-ķalb** göz ķalbiñ ṭalī‘asıdır ṭalī‘a ķaravula ve cāsūsa dërler kemā merre ‘ayyūķ muķābil-i şüreyyāda bir ‘ālī kevkebdir ‘**ayr** feth ve sükūn ile hımār demekdir vaħşisine ve ehlisine ıtlāk olunur ‘**ayyār** feth ve teşdid ile neşātından ol cānibe bu cānibe şıçrayan at ve arslāna daħı dërler ṭaleb şikār için şıçrayub gezdigiçün ‘**ayā** şol marazdır ki ķābil-i ‘ilāc olmaya ‘**eyāzen**¹⁵⁸ **bi'l-lāh** Hāķķ Ta‘ālāya cellet ‘azametühü şıgınıruz demekdir ‘iyāz şıgıncak yer demekdir melce’ ma‘nāsına ‘**ayş**¹⁵⁹ ‘ayniñ fethi ve yāniñ sükūn ile dirlik hayāt ma‘nāsına

Bābü'l-‘ayni'l-meksüre

¹⁵⁷Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

¹⁵⁸Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

¹⁵⁹‘**Eyāzen** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı ‘**iyāzendir**. Metinde üstünlü ‘ayn kısmında ‘**eyāzen** olarak geçmektedir.

¹⁶⁰Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

‘**İbret-bîn** ‘ibret götüci ya‘nî nazar-ı ‘ibret şāhibi demektir ‘ibret geçmiş nesnelere i‘tibār etmek ma‘nāsına ‘**ibādet** kulluk ve t̄a‘at ‘**ibād** ‘abdîñ cem‘i kullar demektir ‘**ibādet-gāh** ‘ibādet yeri ‘**ibādet-hāne** ma‘nāsına ‘**ibārāt** cem‘dir ‘ibāre ta‘bīr ma‘nāsına düş yormak ‘**itāb** hışm etmek ba‘zılar itdi nāzlanmak ile mükāleme edüb gāzab hāletiñ söyleşmektir ‘**izār** şol kıla dērler ki ‘izār mevzi‘inde biter ya‘nî yüzüñ kenārında biter ve hayvānıñ yüzünde olan yular başlığına dērler ve fesād u dālāletde azgun olan kimseye hāla‘a ‘izārahü dērler ‘**irf** bir nesneyi şoñradan bilmek ‘**ırk** tamar reg ma‘nāsına ‘**irfān** şabr edicilik ve bilicilik ‘**izz** teşdīd ile ‘izzet ma‘nāsına zūllüñ muķābilidir ve şedīd yağmura ve bir nesne nādīr olmağa ve zilletden şoñra ‘azīz olmağa dērler ‘**izz-i mülāzemet** mülāzımlık ‘izzeti mülāzemet bir nesneden ayrılmamağa dērler ‘**izz-i teşrīf** şerīf kılmak ‘izzeti ‘**izzet-hāne** ‘azīzlık yeri ‘**işrīn** yigirmi ‘adediñ adıdır ‘**işret** isimdir ihtilāt ma‘nāsınadır ‘**işve-fürüş** ‘işve şatıcı ‘işve şalını gezmek cilve gibi ‘**işā** yatsu ‘**işyān** ‘āsīlik günāh işlemek ‘**işmet-ābād** ‘işmet-istān demektir ‘**işābe-i zerdūz** altun ile işlenmiş ‘işābe dül-bend ‘imāme ma‘nāsına ve her nesne ki başa şarılr ve başı onuñla ihāta ederler oña ‘işābe dērler ve nāsdan ve devāb ve t̄uyūrdan bir cemā‘ata da ‘işābe dērler ‘**işmet-penāh** ‘işmet pāklik melce‘i demektir ‘**ıtr-sāy** ‘ıtr ezici ‘ıtr güzel rāyihālu nesne t̄ib ma‘nāsına ‘**iffet** perhiz-kārlık ‘**ıkd** sükün ile kılade ki boyun bağı dērler ve dili revān olmuyub t̄utkun söyleyen kimse ‘**ıkd-ı süreyyā** süreyyāñ incü dizilmiş olan kıladeye nev‘en müşābeheti oldığıçün ‘ıkd-ı süreyyā dērler ‘**ıķāb** ‘azāb ma‘nāsına ‘**ıķāl** şol ipdir ki onuñla deveniñ diziñ bağlarlar ‘**ilāve** deveniñ yüki tamām olduķdan şoñra üzerine yāhud yanından aşdıķları nesneye ve sār lāyıkız zemūmāta dērler ‘**ilm** bilmek ‘**ilm-i ledün** ledün lāmıñ fet̄hi ve dālīñ zamm ve sükūnuyla gāyet ve nihāyet ma‘nāsınadır ‘**illiyīn** ‘ālem-i ‘ulvīden bir ‘ālemdir ‘**illet** marāz ve şol hādeş ki şāhibini teveccüh etdiği cihetden **(32 b)** alıķor güyā ki ol marāz oña şuġl-ı şānī olur ki şuġl-i evvelden māni‘ olur ‘**imād** tahfīf ile yüksek binālar ‘**imāde** ‘imādıñ vāhidi ‘**inān-keş** dizgin çekici ‘**inān-gīr** (dizgin) t̄utucu ‘**inān-rīz** dizgin aķıdıcı ‘**inān-pīç** dizgin bükici ‘**inān-tāb** dizgin bükücü ya‘nî ‘avdet edici ‘**ināyet** dilemek ve zahmet çekmege ve bir nesne feh̄m olmağa dērler ‘**ineb** üzüm engūr ‘**ivec** pusu yeri kemīn-gāh ma‘nāsına ‘**iyār** kile ve terazuyı ‘iyār etmek ‘**iyār-dān** ‘iyār bilici ‘**iyāl** şol kimsedir ki onları besleyüb nafaķalarıñ veresin ‘**īr** yāñıñ kesr ve meddiyle üzre yüklü deve ‘**īd** bayram fārisīde çeşn dērler

Bābü'l-‘ayni'l-māzmūme

‘**Ubbād**¹⁶¹ ‘**ubūdiyyet** kulluk ‘**utull** tā ve lāmiñ zamm ve teşdīdiyle ğalīz olub ehl-i cefā olan kimse kavluhū ta‘ālā ‘utllun ba‘da zālīka zenīm¹⁶² ve zenīm le‘īm ma‘nāsınadır ve kalın göndere de ‘utull dërler rümh-i ğalīz ma‘nāsına ‘**ucāb** şol emrdir ki ondan ta‘accüb olunur ‘acīb ma‘nāsınadır ‘**udva** deriniñ bir cānibi ki oña yar dërler kavluhū ta‘ālā ve hüm bi'l-‘udvati'l-kušvā¹⁶³ kesr-i ‘ayn ile dağı luğatdır kuşvā zamm-i kâf ile irak olan yer akşāniñ mü’ennesidir ‘**udvān** zamm ve sükün ile zulm-ı şarīh ma‘nāsınadır ‘**udūl** ‘adlıñ cem‘i ‘adl mişl ma‘nāsına ve iki kimseniñ beynin beraber kılmağa da dërler kemā merre ve ‘udūl yoldan şapmağa da dërler ‘**uzūbet** tatlu olmağ ma‘nāsınadır ‘**urza** kavī olub muķāvemem etmek muķrin ma‘nāsınadır ki muķrin mīmiñ zamm ve sükūnı ve rāniñ kesr ve sükūnuyla ğālib ve zābiṭ demektir ve himmet ma‘nāsına da gelür ve bir kimse bir kimse cānibinde bir nesneyi étmege dërler ve güreş oyununda bir fenne de ‘urza dërler ve kılçana ‘urza demek oña ittikā ile muķāvemem ve muķāşamet olundığıçündür ‘**urūḳ** bir sarı otdur boya boyarlar ve ağac köklerine ‘urūḳ dërler ve gitmege de dërler ‘**urub** zammeteynle ‘urūbuñ cem‘idir minhū kavluhū ta‘ālā ‘uruben etrāben¹⁶⁴ etrāb turbuñ cem‘idir yaş-dāş ma‘nāsına ‘arūb fetḥ-i ‘ayn ile nisā tā’ifesinden şol kimseye dërler ki zevciniñ āşūftesi ola ‘**örf** zamm ve sükūnla bilinmek ve ‘ādet ve ihsāna dağı dërler ve at yelesine dağı dërler ‘**uruf** zammeteynle yüksek olan kuma dërler remle-i mürtefi‘a ma‘nāsına ‘**uryān** çıplak olan kimse ‘ārī ma‘nāsına ‘**urūc** yukarı çıkmak dereceye olsun sülleme olsun derece muṭlak pāye demektir ve süllem zamm ve teşdīd ile nerd-bāna dërler ‘**urve-i vuşḳā**¹⁶⁵ ‘**urve** şol ilikdir ki düğme geçirürler ve bardak kulpına dërler ve şol ağacdır ki yerde pāy-dār olub zā’il olmaya ve pāy-dār olan cemā‘ata ‘urve diyüb mezkūr ağaca teşbīh ederler ve arslāna dağı ‘urve dërler bu sebebden ba‘zı ricāle ‘urve tesmiye olunur ‘**urāza** şol ta‘āmdır ki zeḥīre çeken kimse onı refīḳlerine iṭ‘ām eder ve armağana dağı dërler ve buña fārisīde reh-āverd dërler ve enlü ma‘nāsına da gelür ‘**uzlet** ayrılıb çıkmak ma‘nāsına isimdir yukāl el‘uzle ‘ibāde ‘**uzzā** e‘azziñ mü’ennesidir ve gāh olur e‘azz ‘azīz ma‘nāsına da gelür pes ‘uzzā ‘azīze ma‘nāsına olur ve ‘uzzā Ḳureş ile Benī Kināne bütiniñ ismidir şanem-i maḥşūş ma‘nāsına ‘**usr** yüsrūñ muķābilidir müşkil ve güc nesne ‘**uşr** mi‘şār ma‘nāsınadır ikisi

¹⁶¹Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir. Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

¹⁶²Kuran kerimden bir ayettir. " Kötülük yapan zorbalara, bundan başka haram yiyen günahkârlara (itaat etme)." (13), Kalem suresi.

¹⁶³Kuran kerimden bir ayettir. " ve onlar (da) vadinin uzak tarafında" (42), Enfal suresi.

¹⁶⁴Kuran kerimden bir ayettir. " Eşlerine düşkün, aynı yaşta olarak." (37), vakia suresi.

¹⁶⁵Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir. Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

de mālîñ ‘öşrini almağa dërler gayri yerde isti‘māl olunmaz ‘öşür zamm ile onda bir demekdir ‘uđāl çaresiz müşkil emr-i ‘uđāl ve dā’-ı ‘uđāl dërler ‘Uđārid seb‘a-ı seyyāreden bir yıldızdır ‘uķāb tavşancıl dëdikleri yırtıcı kuşdur ‘uşbe ricāldan on ile kırk beyninde olan cemā‘ata dërler ‘uķūd ‘uķdeniñ cem‘i ‘uķde düğüm ‘uķde-güşā düğüm açıcı ‘uķalā ‘ākıllar ‘ulüv-i şān (33 a) ‘ālî-şān ma‘nāsınadır ‘ulüvv mekān cihetinden ‘ālî olmağa dërler ‘ulvî yükselge mensüb demekdir ‘ulā rif‘at ve şeref ma‘nāsınadır ‘umre hacda olan ef‘āl-i maḥşūşadır ‘umüm şāmil olmak ‘ummān yemen vilāyetinde bir şehiriñ ismidir ‘unşur aşl ve ḥaseb ma‘nāsınadır ‘ünvān kitābîñ dībācesine dërler ‘ūd ağac ḥaseb ma‘nāsına ‘uhde bir nesne henüz vuķū‘ bulmamağa ve za‘fa ve dönmemek ma‘nāsına ve şirā kāğıdına ve kefālet ma‘nāsına da gelür ‘uhūd ‘ahdiñ cem‘idir ‘ahd yağmūra ve emāne ve yemīne ve peymāna ve zimmete ve vaşiyete ve gözetmege ve mulākāta ve meveddete dërler ‘uyün ‘ayniñ cem‘i gözler gözeler ‘uyüb ‘aybîñ cem‘idir

Bābü'l-ğayni'l-meftūḥa

Ğāşiye-keş ğāşiye çekici **ğāşiye** şol nesnedir ki atıñ üzerine örterler bizim gördüklerimiz çuhadan olub sāyis ve serrāc maķūlesi büyük kimseleriñ yanınca omzunda götürüb rākib mezkūr atdan indikde eyeriñ üzerine örterler işte ğāşiye-keş onlardır **ğāşiye**¹⁶⁶ kıyāmete ve iğerüde olan marāza ve egere daḥı derler serc ma‘nāsına **ğār** mağāra **Ğār-ı sevr** bir mu‘ayyen mağāra adıdır sevr öküze dërler ğāv ma‘nāsına **ğānim** ğānīmet mālı alıcı kimse **ğānīmet** düşmāndan alınan mālā dërler luğatda toyumluk māl demekdir **ğāyib** ḥuzūrda olmayana dërler **ğāret** yağmā **ğāret-ger** yağmacı demekdir **ğālib** galebe edici **ğāzī** ğazā edici ya‘nī cenge gidici **ğāliye-bīn** ğāliye görücü **ğāliye** tīb kısmından ma‘rūf nesnedir Süleymān bin ‘Abdi'l-melikiñ tesmiyesidir **ğāniye** şol ‘avretidir ki zevcine kanā‘at ede ve ḥüsn ü cemāl ile istiğnā edene dërler **ğāb ve daḥı ğābe** mişe-zāra dërler **ğabrā** yer arz ma‘nāsına ve nebātātdan bir nev‘e ğabrā dërler **benü'l-gabrā** fakīrlere demek iştilāḥ olmuşdur **ğaddār** ğadr edici ğadr vefāsızlık etmege dërler **ğaden** yarın demekdir ferdā ma‘nāsına **ğars** fidan dikmek **ğariv-keş**¹⁶⁷ na‘ra ve feryād çekici **ğarāyib** ğarīb nesnelere ‘acāyib gibi **ğarībān** ğarībü'd-diyār olan kimseler **ğarānīķ** taze yigitler demekdir bütlerde o şüretde yapıldığı için ğarānīķ denilmiştir **ğarb** şarkıñ muķābilidir **ğarāyim** ğarāmiñ cem‘idir **ğarām**

¹⁶⁶Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

¹⁶⁷**Ğariv-keş** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **ğiriv-keştir**. Metinde üstünlü ğayn kısmında **ğariv-keş** olarak geçmektedir.

dâ'im olan nesneye ve 'azāba dërler kavluhü ta'ālā inne 'azābehā kāne ğarāmen¹⁶⁸ ve hırşa dađı dërler ve lev' ma'nāsına **ġarrā-perest** maġrūrluġa tapıcı yāhud **ġarra** ġāyet gökçek nesneye dërler oña tapıcı demek ola **ġarrende** maġrūr demektir ve bī-endām olana da dërler **ġazāl** āhū kızusu **ġazāle** genc kuşluk evvel-i duġā ma'nāsına ba'zılar etdi ġazāle güneşin zātından 'ibāretdir **ġazā ve ġazv** ġaynın fethi ve zā'-i mu'cemenin sükūnuyla düşmenle uğraşmak ve ġazv kaşd etmek ma'nāsına da gelür **Ġazze** nām-ı belde **ġazve-i Benī Nazīr** bir ġazānın adıdır **ġaşy** feth ve sükūnla uğunmak **ġaşye** yine feth ve sükūn ile bi-ma'nāh **ġaşāvet**¹⁶⁹ gözde olan perde ve kararmak **ġazab-nāk** ġazablu kimse **ġazāza** gözde olan za'fa ve hurma turfandasına dërler ve tāze ma'nāsına da gelür **ġazanfer** feteġāt ile ve ġayn ve nūnuñ sükūnuyla arslān esed ma'nāsına **ġafūr** maġfīret edici **ġaffār** ziyāde rahmet ve maġfīret edici ya'nī yarlıġayıcı celle celālühü **ġaltān** yuvarlanıcı **ġaltīde** yuvarlanmış **ġallāt** feth ve teşdīd ile gallenin cem'i maġşūller demek **ġalgale** 'alā-vezni zelzele sür'at-i seyre dërler **ġalāt** azgunlara dađı dërler imiş **ġaly** feth ve sükūn ile ve **ġaleyān** fethateynle kaynamak **ġalaṭ-kārān** ġalīt işlüler **ġam-h'ār** ġam yeyici **ġam-nāk** ġamlu ve ġuşşalu mişlüh **ġam-gūsār** yār ve yoldaşa dërler **(33 b) ġam-gūsārī** yārlık ve yoldaşlık **ġamze** göz kıpmak ya'nī göziyle şīve tarzında işāretler yapmak **ġam-zede** gamm urġunı demektir **ġammāz** kovucuya dërler **ġamz** ġalkı birbirine koġlamak ve ġamz ile şıkmaġa ve göz kapamaġa da dërler kavluhü ta'ālā ve izzā merrū bihim yetegāmezūn¹⁷⁰ **ġam-dīde** gam görücü **ġanem** koyun fārisīde mīş dërler **ġanāyim** ġanīmetin cem'i **ġanīmet-gāh** ġanīmet yeri ġanīmetin zikri murūr etmişdir düşmeden alınan māla dërler **ġavānī** şavtlar ve taġniyeler **ġavā'il** cem'-i ġā'ile fikr ve telāşlar demektir **ġavr** feth ve sükūn ile her nesnenin dibine dërler ka'r ma'nāsına ve düz yere ve tihāme ve yemene karīb olan yerlere ve yere batan şuya ve diyet vërmege ve bir nesnenin nihāyetine ermege de dërler **ġavş** şuya ṭalmak **ġams** ma'nāsına **ġavāyet** azġunluk **ġayb-dān** ġayb bilici **ġayz** şol ġazabdır ki intikām almaġa 'āciz olanların ġablinde gizlü olur **ġays-ı midrār** akıcı yağmur **ġays** yağmura ve yağmur yağmaġa ve yağdırmaġa dërler midrār aġmak

¹⁶⁸Kuran kerimden bir ayettir. " Cehennem azabı daimî bir şekilde kişiyi helâk edici bir hüviyet taşır. Orada insanlar sadece azap çekerler. Helâk olup sonsuz defa tekrar hayata döndürülürler. Azapları hiç bitmez." (65), Furkan suresi.

¹⁶⁹**Ġaşāvet** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **ġışāvet**dir. Metinde üstünlü ġayn kısmında **ġaşāvet** olarak geçmektedir.

¹⁷⁰Kuran kerimden bir ayettir. " Mü'minler yanlarından geçtiğinde, birbirlerine kaş göz ederek onlarla alay ediyorlardı ". (30), mutaffifin suresi.

Bābü'l-ğayni'l-meksüre

Ğıriv āvāz ve feryād **ğırbāl** kalbur dedikleri müşebbek nesne ki toprak ve zahıre alırlar **ğılāf** kılıc ve bıçak kını niyām ma'nāsına **ğılāz** serdlik ve hoyradlık **ğill** teşdīd ile bir nesneniñ içinde olan yaramaz şey ve gönülde olan kīne dērler ve boyuna urdukları zencīr ki cem'ı ağılādır **ğınā** zenginlik ya'nı māl-dārlik **ğıyābe** bir nesneniñ dibi ka'r ma'nāsına **ğil** mişeye ve arslān yatdığı yere dērler hīs gibidir veznen ve ma'nen ve buña hā dahil olmaz **ğilān** mişeler **ğıb** gā'ib olmak

Bābü'l-ğayni'l-mazmūme

Ğurfe çartāk ve pencere **ğurre-i garrā** ğurre ayıñ evveline ve her nesneniñ evveline ve ekremine dērler ve atıñ alında olan şol beyāzdir ki dirhemden büyükdür ve ğurre şerīf ma'nāsına da gelür **ğarrā** ğāyet gökçek nesneye dērler **ğurbet** ğarīblik **ğubār** toza dērler gerd ma'nāsına **ğurūr** şol metā'-ı dünyāya dērler ki onuñla aldanılır ve aldamak ma'nāsınadır **ğuzāt** ğāzīler demekdir **ğulgule** ğavġā ve ğalabe ve dile düşmek **ğulām** oğlana ve köleye dērler **ğulazā** ğalīzler katı ve serd olanlar demekdir **ğuşūn** guşnuñ cem'idir ağac budaklarına dērler **ğumūm** işte bu ğamlar **ğumme** zamm ve teşdīd ile tasa kürbet ma'nāsına bunuñ tarīki zulmetden ve müzāyākadandır ve ğumme kezālik deryā ka'rına ve ğayrı nesneniñ ka'rına dērler **ğonçe** gülüñ ve her çeçigiñ tomurcuġı **ğunūde** imızganmış nu'ās ma'nāsına **ğufrān** ğafir ma'nāsına ki setr etmek demek olur

Bābü'l-fā'i'l-meftūha

Fā'izü's-sürūr sürūr ifāza edici **fā'izü'l-cūd** cömerdlik ifāza edici ifāza dökmege ve toldurmaġa dērler **fāriġü'l-bāl** kalbi hayāl ve endişeden hālī ya'nı rāhatlık demekdir **fāhte** yaban ğüvercinidir ki üveyik kuşu dērler **fāhir** hūb olan nesne ve şol hırmaya dērler danesi büyük olub çekirdegi olmaya **fā'ik** rütbede ve şerefde yukarı olan kimse **fāş** zāhir ve āşkār demekdir **fāris** atlu süvār ma'nāsına **fām** renge dērler vaşf-ı terkībī isti'māl olunur gül-fām gibi **fādı** bir nesnede ziyāde olan kimse **fāsık** fişk edici **fā'idemend** fā'idelü **fā'iz** fevz bulucı fevz necāt ve hayra zafer bulmak ve helāk olmaġa da dērler **fātiha** bir nesneniñ evveli **Fārūķ (34 a)** bir isimdir ki 'Ömer rażiya'llāhü 'anhü hāzretlerine tesmiye olunmuşdur **fāriķa** fark edici ayırıcı demekdir **fātır** icād edici demekdir Vankulı'da meşūr olan şol devedir ki azusın yarmış ola **fātir** za'if olan nesne ve taraf-ı fātir şol nazara dērler ki keskin olmaya ya'nı rü'yeti serī' olmaya fe-bihā bir kelāmıdır ki fe-ni'm maķāmında isti'māl olunur **fettāk** bir kimse düşmenini katl için 'ale'l-ġafle üzerine gelmekdir fānıñ kesr ve zammıyla dahı luġatdır **fetret** iki peyġamber

miyānesinde olan zamāna dەرler **fetā** yigit dөmekdir řābb ma'nāsına **fett** bir nesneyi ufatmaq **fecere** fācirler fāsıklar ma'nāsınadır **fecā'ire** dađı cem'-i mü'enneşidir **fahır** ululanmaq **fahūr** fahır edici dөmekdir lākin Vanķulı'da zekerı büyük olan at ve özdeđi ve budakları qalın olan ĥurma āđacına ve memesı büyük olub delikleri kűçük olan nākaya dەرler dөyü tefsір etmişdir **fecī'a** muşibet ma'nāsına **fezleke** fāniñ fetĥi ve sűkűni ve lāmiñ dađı fetĥiyle maķām-ı tafşil iķin zeyl olub zikr olunan műbāĥaşe delil olur **ferműde** buyruķ dөmekdir **fertűn** pīr olan kimse **fermān-rev** fermān yűrűdici **fermān-dih** dālīñ kesr ve zammıyla fermān verici dөmekdir **fercām** soñ ya'nī bir nesneniñ āĥir ve 'āķibeti **ferah-nāk** feraĥlu dөmekdir **ferīd** büyük incű ve řol incűye dەرler ki dizide aralarına bařka nesne dizilmiş ola **ferāyid** gāyet iri olan incűler dűrr-i řāh-vār gibi **ferzend** ođula ve kıza dөнűr **ferĥunde-fāl** műbārek ve kutlu řālī'lu dөmekdir **ferruĥ-fāl** mişlűh **ferāhem** birbirine muttaşıl dөmekdir **ferāhem-keř** guřsa çekici ferā taĥsīn-i lafz iķündür **ferbih** semīz dөmekdir **fer-sűz** řākat yakıcı **ferīse-i řīr** arslān avı ferīse řayd řikār ma'nāsınadır **ferř** bir nesneyi dөřemek **ferāđ-ı bāl** bir nesneyi ĥāĥırdan ķıkarub vazgelmek **fermā** buyurıcı ma'nāsıyla vařf-ı terkībī isti'māl olunur fermān-fermā ve ĥande-fermā gibi **feres** at esb ma'nāsına műzekker ve mü'enneşe itlāk olunur **ferāset** atluluķ ma'nāsınadır ve añlamađa da ferāset dەرler **farĥ** bir nesneyi taķřīr ile zāyi' etmek ve bir nesne ĥadden tecāvűz etmeđe dەرler **farīza** isimdir vācib kılmak dөmekdir **farāyīz** cem'ī **ferā-ĥor** yemeđe yakın dөmekdir ferā lafzı karřu ve girű ve yukaru ma'nāsınadır ve taĥsīn-i lafz iķin de gelűr **ferīķayn** iki fırķa dөmekdir tefrīķ olmuř ayrılmış dөmekdir **fermān-ber-dār** buyruķ tutucu **Ferķad** bir yıldızdır ve bir yıldız dađı yanında vardır ikisine ferķadān ve ferķadeyn dađı dەرler **fersűde** sűrűnműř ve ařınmış **farķ** bir nesneniñ űzerine ve bař depesine de dەرler ĥämme ma'nāsına **ferāđat** bir nesneden řarf-ı zīhn yāĥud keff-i yed etmek **ferāműř** unutmak nisyan ma'nāsına **fersā** űzici vařf-ı terkībīdir felek-fersā **fezā**¹⁷¹ artırıcı ma'nāsıyla vařf-ı terkībī isti'māl olunur cān-fezā gibi **feza'** fetĥateynle qorĥu ve yardıma dađı dەرler **fesh** sűkűn ile meclisde yeri vāsi' etmek **fesede** azıcı kimseler **fařř** fetĥ ve teřdīd ile yűzűk kařı **fe'řda'** fe'nzűr ma'nāsınadır **feřāĥat** kelāmı kavā'id-i 'arabiyyeye muvāfiķ olub ĥaĥā etmemeđe deler **fezāĥat** rűsvā(y)lık fezāyīĥ rűsvā(y)lıklar **fazilet** bir nesnede ziyāde olmaq **fezā'** ev ortasında yāĥud ĥāricinde olan vāsi' yere dەرler **fe'dribű** emirdir siz uruñ dөmekdir **fazā'il** cem'dir ziyādelikler **faĥīm**

¹⁷¹Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

çocuk memeden kesilmek **faqr** feth ve sükün ile mālā mālīk olmamak zamm-ı fā ile daḥī luḡatdır **faḳīr** mālī olmayan kimse İbnü's-sekīt êtdi faḳīr ol kimsedir onuñ fi'l-cümle vech-i ma'āşī ola ve miskīn ol kimsedir ki aşlā nesnesi olmaya ve Aşma'ī kavlınce faḳīrden ḥālī aḥsen (34 b) olana miskīn dërler ve Yūnus'uñ kavlınce faḳīr miskīnden ḥālī aḥsen olandır delīli budur ki bir faḳīre efaḳīrūn ente dëmişler lā vallāh bel miskīn dëyü cevāb vërmışdir **faḳd** feth ve sükün ile bir nesneyi yavı kılıb aramak fiḳdān kesr ve sükün ile ve fuḳdān zamm ve sükün ile aramak **fekk** teşdīd ile bir nesneyi kırtarmak ve örülmüş nesneyi birbirinden ayırmak **felāz**¹⁷² **felāḳi'ş-şubh** felāḳ fethateynle şubḥ ma'nāsınadır yuḳāl felāḳa'ş-şubḥ fālikūh ey ḥālīkūh ve ammā bārī ta'ālāniñ celle celālūh ḳūl a'ūzu bi-rabbi'l-felāḳ buyurdığı ba'zılar êtdi ve felāḳ şubḥ ma'nāsınadır ba'zılar êtdi felāḳ mecmū'-ı ḥalk ma'nāsınadır ve iki depeniñ arasında olan alçaḳ yere daḥī felāḳ dërler **felḳ** feth ve sükün ile şaḳḳ ma'nāsınadır **felāsife** fenn-i ḥikmet 'ālimleri **felek** āsumān **felekü'l-eflāk** gökleriñ ḫabaḳa-i a'lāsı **fe'le ni'me'l-mecī'** ne güzel gelicidir dëmek **felc** feth ve sükün ile bölmek ve bir nesneyi iki yarmak şaḳḳ ma'nāsına ve kelīde dërler dëyü Nuḥbe'de manzūmdur **felteten** bir nesne ansızıñ olmak yuḳāl kāne zālīke'l-emrū felteten ey fec'eten ve ayıñ son gecesine de dërler **felāḥ** bir nesneye erişmek ve bāḳi olmak ve necāt bulmak ve seḥer vaḳti yenilen ḫāma dërler zīra şavmıñ beḳāsı saḥūr iledir ve fi'l-ḥadīs ḫattā ḥifnā en yafūtene's-saḥūr ve yuḳāl ḫayya 'ale'l-felāḥ ey en-necāt **felāḥen** ma'rūf şapandır ki içine taş ḳoyub atarlar

niçe seng-i felāḥen gibi feryād êtmeyim ben kim

atıldım (ben) bir yabana kimiñ başına döndümse

fenn nev' ma'nāsınadır **fevḳ** üst **fevḳānī** yuḳaruda olan nesne **fevḳa'l-'ulā** ziyāde refī' ve 'ālī dëmekdir **fevvāre** ziyāde ḳaynayıcı dëmekdir **fevc** insān ḫā'ifesinden bir cemā'ata dërler **fehm** feth ve sükün ile bilmek **feyrüz**¹⁷³ muzaffer ma'nāsına **feyrūze**¹⁷⁴ cengārī gibi bir taşdır **feyāfi** cem'idir **feyfā** feth ve sükün ile ve elifiñ meddiyle şol şahrādır ki otı ve şuyı olmaya **feyz** nehriñ şuyı taşub eḫrāfına cārī olmağa ve ḫaber şāyi' olmağa ve sırrı āşḳār êtmege ve şu çok olmağa da dërler **feyzān**¹⁷⁵

Bābü'l-fa'i'l-meksüre

¹⁷²Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır. Kelimenin anlamı verilmemiştir.

¹⁷³**Feyrüz** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **fırüzdur**. Metinde üstünlü fā' kısmında **feyrüz** olarak geçmektedir.

¹⁷⁴**Feyrūze** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **fırüzedir**. Metinde üstünlü fā' kısmında **feyrūze** olarak geçmektedir.

¹⁷⁵Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

Fi'eteyn¹⁷⁶ iki 'asker **fityān** kesr ve sükūn ile yigitler demektir cem'dir vāhidi fetādir **fi'e** tā'ife ma'nāsınadır **fitrāk** süvārūñ terkisi **fiten** fitneler **fitile** fidan demektir **fitne-zā** fitne toğurıcı ya'nī icād edici ve mā ca'alna'r-rü'yā elleti araynake illā fitneten li'n-nās¹⁷⁷ fitne bu nazm-ı kerīimde tecribe ve ihtibār ma'nāsınadır dēyü bir sīretiñ hāşiyesinden yazdı el-'uhde 'ala'r-rāvī **fidye** fidā ma'nāsınadır **fidā** şol nesnedir ki kişi onuñla kendin kırtarır ve ve zıkr olunan bedeli vërmege de fidā dërler **firīb** aldamağ ve aldayıcı ma'nāsıyla vaşf-ı terkībī isti'māl olunur dil-firīb gibi **firāk** ayrılık **firāş** döşek **firişte** melek **firifte** aldanmış **Firdevs** cennet **firāvān** bol vāsi' ma'nāsına **firār** kaçmağ **fistūki** fıstıq renklü demektir fıstıq ma'rūf yemişdir **fıtm** memeden kesilmek faṭīm ma'nāsına **fıkra** arğada boyundan bele qadar olan kemükleriñ her birine fıkra dërler fıkarāt cem'i ve inşāda ve tekellümde maqta'-ı kelāmıñ her birine fıkra dërler **filk** āfet ve emr-i 'acīb **filka** bir nesne paresi ve çanak içinde olan nesne yarusı **fi'l** iş **fidda** gümüş **fikār** kötürüm ve efkār ve teşvīşler **fitrat** yaradılış hilkat ma'nāsına **fıtr** kesr ve sükūn isimdir oruc açmağ ve muftır ma'nāsına da gelür **finā** eviñ cānibinde olan meydān **fişal**¹⁷⁸ haydar vezni üzre hākim ma'nāsına ve haqqı bātıldan fark etmekdir **fi'l-hāl** o hāldedir 'ağab gibi bir sözdür (35 a) **fi-hāza'l-emr** işte bu emrde demektir

Bābü'l-fa'i'l-mazmūme

Fütür zammeteynle za'if olmağ **fürü** aşağı demektir **fürü-māndegān** aşağı qalmışlar demektir **fürü-güzāşt** terk etmekde dërler **fürü-nihāde** aşağı koymağ ve aşağı indirmege dërler **fürüg** şu'le ve ziyā ma'nāsına **fürü'** cem'dir fer' bir nesneniñ a'lāsı bu cihetden fer'ül-qavm kavmiñ eşrefine dërler **fürüz** şu'lelendirici ma'nāsıyla vaşf-ı terkībī isti'māl olunur dil-fürüz gibi **fürüstāde**¹⁷⁹ gönderilmiş nesne **fürüş** satıcı ma'nāsıyla vaşf-ı terkībī isti'māl olunur nāz-fürüş ve hod-fürüş gibi **fürüht ve fūrüht** şatdı demektir **fürü-bürde** aşağı götürülmüş **fürü-māye** bī-aşl u hor kimse **Fürāt** bir ma'rūf ırmağdır **fürüzān** ziyālanıcı ve yanıcı **fürce** divārda ve divār mişillüde olan delikler ve aralıklar ve gāh mutlak aralık ma'nāsına da gelür yukāl beynehümā fürce ey infirāc **fürhetü't-ṭarık** fürhe fārihiñ cem'i şāhib ile şöhbete gibi fārih yürürken

¹⁷⁶Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

¹⁷⁷Kuran kerimden bir ayettir. " Sana (kalp gözü ile) gösterdiğimiz o rüyeti ve Kur'an-ı Kerim'deki lânetlenmiş ağacı (zakkum ağacı), insanlara sadece fitne (imtihan) kıldık." (60), İsrā suresi.

¹⁷⁸**Fişal** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **faşaldır**. Metinde esreli fā' kısmında **fişal** olarak geçmektedir.

¹⁷⁹**Fürüstāde** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **firistādedir**. Metinde ötreli fā' kısmında **fürüstāde** olarak geçmektedir.

demekdir ve bir nesnede hâzık olana dërler **füzün** artık ve artırıcı ma'nâsıyla vaşf-ı terkîbîde isti'mâl olunur **füsürde** toñmuş ve söyünmüş nesne **füşürde** şıkılmış nesne **fuşul** cem'dir faşl mevsim demekdir ve kesmek ve çıkmak ya'nî hurûc etmek ma'nâsına **füzâle** bâkî kalan nesne **fuḳahâ'** 'ilm-i şerî'atda 'âlim olan kimseler **fülâḳ** pârelenmiş demekdir **fülûḳ** şukûḳ ma'nâsınadır yukâl fi riclehi fülûḳ ey şukûḳ **fünün** nev'ler envâ' ma'nâsınadır **fu'âd** ḳalb gönül ma'nâsına **fülâd** ma'rûf demürdür **führüs**¹⁸⁰ kitâb evveline yaptıkları fihrist daḳı dërler **füyüz** cem'dir feyz fâ'-ı meftûhada mürûr etdi

Bâbü'l-ḳâfi'l-meftûḳa

Ḳâfile şol cemâ'atdır ki seferden dönmüş olalar ve muṭlak kervâna da dërler **ḳâfile-sâlâr-ı enbiyâ** nebîler ḳâfilesiniñ re'îsi demekdir **ḳâşid** ḳarîb ma'nâsına **ḳâşiratü't-ṭarf** şol 'avretidir ki zevcinden ḳayriye nazar etmeye ḳâşirât cem'dir **ḳâbile** gelecek gece ve ebeye de dërler ḳabîl ma'nâsına **ḳâbil** bir nesneyi ḳabûl edici **Ḳâf** meşhûr ṭaḳdır **ḳâ'imetü's-seyf** kılıc ḳabzası **ḳâmûs** deryânîñ ortası **ḳâ'im** daḳı kılıc ḳabzasına dërler **ḳavâyim** cem'idir **ḳâyif** şol kimsedir ki iz izler ya'nî izi birbirinden teşḫîş ve temyîz eder **ḳâmet** boy **ḳâṭü'ü'l-burhân** hücceti ḳaṭ' edici şol delîl-i ḳaḳḳdır ki ḳaşmîñ hüccetini bir ḳaşiyetle ḳaṭ' ede ki cevâba ḳudreti ḳalmaya **ḳâdime** ḳavâdimiñ vâhididir **ḳavâdim** ḳuşuñ ḳanâdında ön yelege varınca muḳaddem olan yeleklerdir **ḳâni'** su'âlda ibtizâl eden kimse ve râzî ma'nâsına da gelür bu taḳdîrce ezdâddan olur Vuḳarâ' etdi **ḳâni'** oldur ki su'âl ede ve her ne vèiriseñ râzî ola **ḳâtil** ḳatl edici kimse **ḳâzib** ve **ḳazîb** ziyâde kesici kılıc ve ağac budâḳına daḳı ḳazîb dërler ḳuşn ma'nâsına **ḳâ'id** yedici ḳâde ve el-ḳuvvâd cem'leridir yediciller demekdir **Ḳâṭibe** bir isimdir ki 'ümûma delâlet eder yukâl câ'e el-ḳavmü ḳâṭibeten ey cemî'en **ḳârûre** şîşe **ḳâşimetü'z-zahr** arḳa kırıcı ve ufadıcı **ḳâyil** ḳaylûle edici feth ve sükûn olan ḳaylîñ cem'idir ḳaylûle ḳuşluk vaḳtinde uyumaḳ **ḳâyile** öyle vaḳti ve ḳaylûle ma'nâsına da olur **ḳâl u ḳîl** isimlerdir kelimât ma'nâsına ve çocuklar ağacdan yapub oynadıkları çelîge ḳâl dërler **ḳâhire** ḳahr edici ve ḳâlîbe ma'nâsına **(35 b) ḳabâ'il** cem'dir ḳabîle başda olan kemük pâreleridir ki birbirine yapışub bitişmişdir ve ḳabâ'il 'Arabîñ her birine ḳabîle dedikleri bundan me'hûzdur ve onlar şol cemâ'atdır ki cümlesi bir babanıñ oğullarıdır **ḳable'l-hicre** hicretten evvel demekdir **ḳabz** feth ve sükûn ile almaḳ aḳz ma'nâsına ve devşürmege de dërler başıñ muḳâbilidir ve ḳabz ve ḳabze mülke daḳı dërler yukâl şâra's-şey'ü fi

¹⁸⁰**Führüs** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **fihrist**dir. Metinde ötreli fâ' kısmında **führüs** olarak geçmektedir.

kabzik ve fi kabzetik ey fi mülkik ve kabz sür'at étmege de dërler **qabāyih** cem'dir kabîh çirkîn olan nesne **qabbānū'l-vezn** qabbān feth ve teşdîd ile terazu kıstās ma'nāsına mu'arrebdir ve emîn ma'nāsınadır vezn feth ve sükün ile tartmak **qabā** kaftān **qabūl** bir nesneyi qabūl étmek ve şabā yeline dağı dërler **qatī** öldürmek **qatīl** qatī olunmuş kimseye ve qātīle dênür **qahṭ u gīlā** qahṭ sükün ile kıtlık cedb ma'nāsına ve halk kıtlık yılına dāhil olmağa da dërler gīlā' gaynîñ kesriyle narḥ bahāsı ziyāde olmak **qadīm** hudūsuñ muqābilidir **qidem** kesr-i kâf ve dālîñ feth ve sükün ile qadīm ma'nāsınadır **qadem** fethateynle ayak ricl ma'nāsına ba'zılar ayağıñ altı ve ba'zılar ilerüsüdür demiş **qadem-cāy** hāk-i pāy ma'nāsına ıstīlāhdır **qadd** boy **qadeh** fethateynle piyāle şaraba ve sāgara piyāle dërler **qadh** feth ve sükün ile çakmak ile od çakmak ve ta'n étmek **qaddāh** feth ve teşdîd ile ve **qaddāha** kezālik çakmak taşına dërler **qademe** nerdbān ayağı pāye-i süllem ma'nāsına **qadīmū'r-resm** eşeri qadīm demektir **qazf** feth ve sükün ile taşla atmak yukāl hüm beyne hāzif ve qāzif hāzifle murād ağac ile atandır qāzifle murād taşla atandır ve istifrag étmege ve bir ehl-i 'ırza sögmege de qazf dërler **qadehce** küçük qadeh **qarāb**¹⁸¹ kılıcîñ şol kabına dërler ki bağıyla ve kını ile içine qorlar ve muqaddime-i Cārū'llāhda kınıñ kendüsine ıtlāk olunur gīlāf ma'nāsına ve qarāb yakın olmağa da dërler **qarābet** isimdir raḥimde yakınlık ma'nāsına **qarār** ārām étmek ve ārām édecek yer **qarā'**¹⁸² şedîd ma'nāsına **qar'-ı bāb** kapuya kaçmak **qarīb** yakın demektir **qarîn** muşāhib **qarye** köy **qarār-dāde** qarār verici **qarār-gāh** qarār yeri **qarīrū'l-'ayn** gözi qararlaşmış ve qalbi muṭma'in olmuşa dërler **qarīne-i hāl** ma'nāda olan 'alāmete dërler **qarīha** kuyudan ibtidā çekilen şu ve minhü kavluhüm li-fülān qarīha ceyyide ki bundan murād cevdet-i ṭab'la olan istihrāc-ı 'ilmdir cevdet ḥadīdü'l-qalb ma'nāsına ve bir nesne eyü olmak **qess**¹⁸³ teşdîd ile 'ilm-i naşrāniyeti bilene dërler **qasvet** kalbiñ galīz olması **qasāvet** ma'nāsına **qasab** fethateynle qamışa ve şuyuñ mecrāsına ve uzun cevherlere dërler ki qamış gibi ola ve fi'l-ḥadīş beşşir Ḥadīce beytün fi'l-cenne min qasab hāşir qasabū's-sebkdan murādın bu beyt¹⁸⁴ olmak gerekdir **qasb** kesmek qat' ma'nāsına **qasīde** şol şī're dërlerdir ki onda tatvīl ola **qasā'id** cem'idir **qadīb** keskin kılıc ve ağac budığı **qazā** yemek ekl ma'nāsına **qazā'** elifiñ

¹⁸¹ **Qarāb** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **qırābdır**. Metinde üstünlü kâf kısmında **qarāb** olarak geçmektedir.

¹⁸² Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

¹⁸³ **Qess** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **qıssdır**. Metinde üstünlü kâf kısmında **qess** olarak geçmektedir. Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

¹⁸⁴ Metinde beyt yazılmamıştır.

meddiyle hüküm ma'nāsınadır **qazzā'**-ı **zāyil** qazzā teşdîd ile muhkem urılan zırh ve ba'zılar katı ve haşin zırhdır dēdi zāyil etekli tavîl olan muhkem zırh demektir **qaziyye** teşdîd ile hüküm ma'nāsına qazā gibi **qasş** kesmek kat' ma'nāsınadır **qasabāt** qasabanın cem'i küçük şehirler **qasr** köşk ve gece ve gāyet ve habs ve bir nesneyi şalıvermek ve bir nesnenin bir mıqdārın terk etmek ma'nālarındır **qasr-ı yed** el çekmek **qatife** ma'rūf olan emti'adandır **qat'-ı nazar** bakmağı kesmek **qatre** tamlı qatarāt cem'i **qatṭ** teşdîd ile bir nesneyi arqurı kesmek qalem gibi ve narḥ bahālu olmağa ve kıvırcık saçluya dērler **qa'qa'a** zelzele (36 a) vezni üzre silāḥ āvāzını hikāyet eylemek **qafā** eñse verā' ma'nāsına **qafā-dār** yardımcıya dērler **qalb u qalebī** ya'nī zāhiren ve bāṭinen demektir **qal'** qoparmak ve şol qābdır ki çoban azığın qor **qal'a-ı qal'i-renk** qal' bir ma'denin ismidir ki ondan ēyü kalay çıkar **qalem-sāyān** qalem sürüciler **qalil** az **qall** teşdîd ile qalil oldı demektir **qalem-vār** qalem gibi **qalem-i 'abbāsi-'imāme** siyāḥ 'imāmelü qalem **qalem-rev** padişāhın zīr-i hükümetinde olan yerler demektir **qallāş** yan kesici ve ḥarābātī ve müflis ve bī-direm **qalb-gāh** oñ ya'nī ilerü tarafa dērler **qamer** ay **qamer-ṭal'at** māḥ ṭal'atlı **qand** şeker **qanṭara** köpri cısr ma'nāsına **qanṭar** āfet dāhiye ma'nāsına **qavām**¹⁸⁵ 'adl ma'nāsınadır ve qavāmür-recül recülün qāmetine ve ḥüsni-tūlina dērler ve bir ḥuşūşa kā'im olmağa dērler **qavāyim** kā'imin cem'idir qabzalar demektir kemā merre ve erkān ma'nāsına da gelür **qavā'id** kā'idiñ cem'idir veleden ve ḥayzdan qalmış 'avretlere dērler ve bünyād ma'nāsına da gelür **qavāfi** kāfiyenin cem'idir kāfiye şol ḥarfdir qasīde onuñ üzerine binā ola ve kāfiye qafāya daḥı dērler **Qahhār** celle celālühü qahr ēdici demektir mübālağa ma'nāsıyla **qahqarī** bir cins dönmeğdir ki ric'at-ı qahqarī dērler muqābelesinde olana ta'zīmen dönüb arqa üzerine gitmeğ **Qayyūm** 'azze şānühü esmā'u'llāhdan bir isimdir

Bābü'l-qāfi'l-meksüre

Qıbleteyn iki kıble biri Qudüs-i mübārekdir ki taḥvīl-i kıbleden muqaddem teveccüh-gāh-ı 'ibād idi ve biri daḥı ḥālā kıble-i ehl-i imān olan Ka'betü'llāhdır **qible-nümā** kıble gösterici **qible-gāh** kıble yeri demektir **qibāle** vilādet ḥininde ebe oğlan tutmak ve kefil olmağa ve cemā'atin ket-ḥüdāsı olmağa daḥı dērler **qıtāl** katlı edişmek muqātele ma'nāsına **qidve** muqtedā olan kimse üsve ma'nāsına zamm-ı kāf ile daḥı lūğatdır **qidḥ** şol oğdur ki yeleklenmemiş ve demirlenmemiş ola ve qumar oğuna da dērler **qidḥis** gāyet pāk olan kimse **qırṭās** kağıd **qirā'at** oğumak **qırba** sāḥtiyāndan olan ma'rūf şu

¹⁸⁵Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

kabı **ķıssıs** ‘ilmde ve dīnde nařārīnīñ ‘ālimlerine dērler **ķıst** ‘adl ma’nāsınadır ve řol kīleye dērler ki nışf-ı řā’dır ve hışşe ve nařīb ma’nāsına dağı gelūr **ķıřāř** cināyetde ödeşmek ķavad ma’nāsına **ķıř’a** bir nesneden bir bölüğe dērler **ķıfār** şusuz yabān yerler **ķillet-i māl** māl azlığı demektir **ķımāt**¹⁸⁶ řol ipdir ki ķoyunu zebđ ederken bağlarlar ve beşikde çocuđuñ dest ve pāyını bađladıķları nesnedir **ķınā** řol bürünecek bezdir ki mıkna’adan büyüekdür ve ĥurma ķubuklarından urılan tabaķa dērler ve muşlak meyve tabaķına da dērler **ķıyām** tırmaķ ve bir iřiñ üzerine ķā’im olan kimseye dağı derler **ķīrāt** nışf dānikdir

Bābü'l-ķāfi'l-mazmūme

Ķubāle ĥuccet ve muķābelesine isimdir zarf isti’māl olunur yuķāl fülān celese ķībāletehü ey tūcāhehü **ķubāb** kubbeler **ķutelā** ķātillere ve maķtūlına dēnūr **ķudme** sebķat ma’nāsınadır **ķudemā** dālīñ fethiyle ķadīmler ve eskiler ma’nāsına **ķudūm-ı feyl** ķudūm seferden gelmek **ķudsi-pertev** ķuds cennete ve Cibrīle itlāk olunur bu maķāmda Cebrā’īl pertevli demek olur ‘aleyhi’s-selām **Ķureysi** ķabīlesine mensūb demektir **Ķureysiyan** Ķureysiiler demektir **ķurretü'l-‘ayn** göz bebeđi merdūm-i çeřm ma’nāsına **ķur’a** ma’rūfdur remāllar isti’māl ederler ve bir nizā’i def ederler ki biz oña fıcek deriz taksīm için atarlar **ķurāza** bir nesneyi keserken dökülen ĥurdevāt ķurāzatü’z-zeheb dađı bundan me’ĥūzdur **ķurĥa** řol beyāzdır ki atīñ alnında olub ĥurreden az ola ĥurre dirhemden ziyāde olandır kemā merre **ķurūĥ** ķıbanlar demektir ķarĥanıñ cem’idir ķarĥa feth-i ķāf iledir ve ķurūĥ nāķanıñ ĥamlı zāhir olmađa ve bütün tırnaķlı **(36 b)** ĥayvānīñ diři tamām bitmek ve bu beř senede tamām olur **ķurĥa** kúpe ķulađa taķarlar **ķurb** yakın olmak **ķurnās** burun miřāli tađdan ilerü çıkan nesne **ķurrā** teřdīd ile vücūhātı bilenlerdir **ķurā** taĥfīfle ķaryeniñ cem’i **ķuřvā** aķřānīñ mü’enneřidir ırāķ olan yer **ķuřb** ķarĥ ağacı ki degirmen onuñ üzerinde dōner ķāfiñ zammı ve kesri ve fethi cā’izdir ve ķāfiñ zammıyla Ķutb řol yıldızdır ki Cedy ile Ferķadān beyninde olur ve felek onuñ üzerinde dōner ve bir ķavmiñ ulusuna dērler ki onlarıñ umūrı onuñ üzerinde devr eder **ķufl** zamm ve sūkūn ile kiliddir ki ma’rūfdur **ķufūl** seferden dōnmek ve ķorımađa da dērler **ķullāb** teřdīd ile ķalb olıcı dōnücü demektir **ķulle-i küh-sār** tađıñ baři ve her nesneniñ a’lāsına ķulle dērler ve ĥattā insānīñ bařına dađı dērler **Ķulzūm** bir deryānīñ ismidir **ķulūb** ķalbiñ cem’idir **ķum** ķalk demektir ber-ĥīz ma’nāsına **ķumāř-pāre** ķumāř parçası **ķuvve-i đāĥike** gülmek için ķuvvet **ķuvvet-i māsse** māsse ředīde

¹⁸⁶Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

ma'nāsınadır yukāl hācetün māsse ey mühimme ve messet ileyhi'l-hāce ey işteddet **kuvā** kuvvetiñ cem'idir kuvve za'fiñ muqābilidir

Babü'l-kāfi'l-meftūha

Kātibü'l-hurūf kātibü haza'l-hurūf demekdir **kātib** yazıcı demekdir hurūf harfiñ cem'idir **kāfil** şol kimsedir ki insāni beslemegi 'uhdesine ala **kāffe** cem'i halāyık yukāl laqītühüm kāffeten ey küllühüm **kār-gür** iş tütücü **kār-dān iş** bilici **kār-sāz** iş düzeyici **kārbānyān** kervān halkı **kār-āzmüde** iş tecrübe etmiş başına çok şey geçmiş demekdir **kār-gāh** iş yeri demek **kār-bend** iş bağlayıcı **kār-güzār** iş güzār dەرler güzār güzārīden lafzından geçici ma'nāsıyla böyle vaşf-ı terkībī isti'māl olunur **kār-hāne** şan'at hānesi **kār-fermā** iş buyurucu **kār-zār** savaş yerine dەرler **kār u bār** iş güc demekdir **kābile** hevange içinde edviye dögerler **kāh** köşk ve teferrüc-gāh **kāhine** gaybdan haber verici 'avret **kāhin** müzekkeri **kevāhin** cem'i **kāhinān** dahı kāhinler ve kabīller demekdir **kā'ināt** maḥlūqāt ma'nāsınadır **kān** ma'den **gām** murād ve adım haṭve ma'nāsına **gām-zen** adım urucu **kārd** bıçak sikkīn ma'nāsına **kālbüd** qālīb demekdir **kānūn** āteş yakacak yer **kānūne** mişlüh ve kānūn ricāldan şakīl olan kimseye de dەرler **kāne** fetḥ-i nūn ile oldı demekdir **kāyin** olucu demekdir **kāş** **kāşkīden** muḥaffefdir **ke'l-evvel** evvelki gibi **kām-yāb** murād bulucu **kām-res** murāda erişici **kām-kār** murādın işleyici **kār-nāme** örnek ki işi oña göre işlerler **gāv** öküz **kāfir-kīş** kāfir öldürücü **kāmil** kemāla ermiş ve tamām olmuş demekdir **ke'l-ḥalaqatı'l-mufrağa** mīmiñ zammı ve fāniñ sükūnuyla ḥalaqa-ı mufrağa şol ḥalaqadır ki döğme olub her cānibi beraber ola **kāşāne** kış evi ve şehnişīn ve şöḥbet yeri **kālbe** buqağu ve buqağu urucu ve ḥabs ve te'ḥir edici demekdir **ke'sü'l-menūn** dehriñ ke'si ke's şol çanaqdır ki içine meşrūbātdan nesne qorlar **kābin** nikāh **kābūs** ağır başmaq **kale** metāgāh kāf-ı 'acemiyle vaqt ve müsned ve kuyumcı fütası ve dāmād ki güyegü ma'nāsına ve ism-i mekān taḥt-gāh gibi **kebş** koç **kebed** fetḥateynle ve dālīñ sükūn ile ciger **kebūd** gök renk **kebüter** güvercin ḥamām(e) ma'nāsına **Kebkeb** bir tağıñ ismidir fuşāḥā şī'rinde munşarif ve gayrı munşarif isti'māl olunmuşdur **kebirü'l-müte'al** kebir büyük el-Müte'al esmā'u'llāhdandır celle celālüh **kebā'ir** büyükler büyük günāhlara dەرler **gebr** kāf-ı 'acemīniñ fetḥ ve sükūnuyla āteş-perest olan mecūsīlerdir **kebg** fetḥ ve sükūn ile keklik dedikleri kuş **ketibe** 'asker demekdir (37 a) **keşif** galiz olan nesne **keşib** kum yığını ya'nī rīg bir yere müctemi' olub depe gibi olsa oña keşib dەرler **keşir** çok **kec-kerde** **külāh-ı nahvet** mağrūrluq külāhını egici kecmec-edā ya'nī egri bügrü ve şikeste edā ile **kedū** qabaq qar'

ma'nāsına **gedā** fakīr ve dilenci **gezlīk** ol demürdür ki nakkāşlar nakşı perdāht ederler **ke-zālik** böylece demekdir **kerrema'llāhu vechehu** Haqq ta'ālā onuñ yüzünü mükerrem eyledi demekdir 'Ali rażiya'llāhu 'anhu hāzretlerine hāşdır **gerden-firāz** boynı yukaru ya'nī mağrūr ve mütekebbir demekdir **gerden-keş** dağı o ma'nāyadır **kerīm** nīk-nām olan kimse ehl-i 'afv olan kimseye dağı dērler şafūh ma'nāsına kirām ve küremā kāf-ı evveliñ kesri ve şānīniñ zammıyla kerīmiñ cem'leridir **kerāyim** kerīmiñ cem'-i mü'ennesidir yukāl nisvetün kerāyim ve kerem şıfat ma'nāsına dağı isti'māl olunur bu taqdīrce müzekker ve mü'ennes ve cem'ı ve müfredi beraber olur yukāl recülü kerem ve imra'atū kerem ve nisvetü kerem **germ-gāh** ıssı vakti ve ıssı yer demekdir **kerem-peyvest** kerem 'ādetlü ya'nī her dem kerem edici **Kerrūbiyān** kerrübiler ki 'arş hizmetinde olan melā'ikedir **gerdān** boyun ve döndürücü ma'nāsıyla vaşf-ı terkībī isti'māl olunur rū-gerdān gibi **kerīme** şerīfe ma'nāsınadır **kerem-kār** kerem şıfatlu ve kerem 'ādetlü demekdir **gergedān** ma'rūf cān-verdir **ker** kāf-ı 'arabīyle şağır aşamm ma'nāsına **germā-germ** ülfet ve mü'āneset huşuşunda ziyāde kıızışmış **germ ü serd** ıssı ve şoğuk **kerāhet** bir nesneyi kabīh görmek **gez** arşun **gezāy** gezīden lafzından ısıricı ya'nī dişleyici ma'nāsıyla vaşf-ı terkībī isti'māl olunur sebbābe-gezāy gibi **gezīde** ısırılmış **kesr** dehr vezni üzre kıрмаğ **kesre** harekeden esre cerr ma'nāsına **kesel** fetḥateynle ağırlanmağ tenbel demekdir el-kesel ahlā mi'ne'l-'asel kesel baldan tatlıdur **kes** kimse **kesī** bir kimse yā yā'-ı vahdetdir **keşf** fetḥ ve sükün ile bir nesneyi açmağ **keşīde** kāf-ı 'arabīyle çekilmiş **keş** keşīden lafzından emr ve çekici ma'nāsıyla vaşf-ı terkībī isti'māl olunur dil-keş ve ḥasret-keş gibi **keş-me-keş** öte beri çeküb rāḥat vėrmemek mağāmında isti'māl olunur **keşēş** ism-i maşdardır çekiş demekdir **keşān** **keşān** çeke çeke demekdir **kef-endāz** avuc şalıcı **Kefr** nām-ı kırye **kefā** kifāyet edici ḥasb ma'nāsına kifāyet vefā ma'nāsınadır tağul kefā mü'neteh **kefāf**¹⁸⁷ bir nesneniñ mişli ve miğdārı ve kıut olacağ rızka dērler ki dilenmeden muğnā olan rızkıdır **kelāle** veledi olmayana dērler ve kelāle 'ammī-zādelerdir demişler ve yorulmağa de kelāle dērler ve bölük şaça gül-destesine de kelāle dērler imiş **kelām** söz **kelimāt** kelimeler **gelū-sūz** boğaz yağıcı **kelīm** söyleyici **kelālīb** zamm ve teşdid ile olan küllābīñ cem'idir **kellāb** bir egri demürdür kıanca dērler ve atlu cizmesinde olan demüre dağı dērler mihmāz ma'nāsına **kelāh** toprağdan olan kesek **kelle-germ** kıafası kıızgın dērler keyfli kimse **kelend** bağ çapası **kem-ter** gāyet az ve eksikrek **kem-'ayār** 'ayarı eksik ya'nī

¹⁸⁷Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

alçak **kemend-endāz** kemend şalıcı **kemer-bend** kemer bağlayıcı **kemā-kān** evvelki gibi **kemān-dār** yay tutucu **kemān** yay kavis ma'nāsına **kemīn** puşu ki harbda ederler **kemūn** şol nākadır ki yüklü oldığın gizleye ya'nī yüklü olan nākalar gibi kıyruğın kaldırmaya **kemīn-gāh** puşu yeri **genc** kāf-ı fārisīyle hāzīne **gencīne** mişlüh **genc-ver** hāzīne-dār **kenār** hālet-i vuşlatdan kināyedir **kenf** fetḥ ve sükūn ile bir nesneyi ihāta edüb şaklamak ve deveye ağıl yapmak **kenef** fetḥateynle cānib ma'nāsına **kenefü't-tāyir** kuşuñ kanadı **gencīde** koğmuş **kenīse** ma'bed-i naşārā kenāyis cem'ī **kenz** gömülü olan māl genc-i medfūn gibi ve fil'hadīş küllü mālın lā yū'eddā zekātühü fehūve kenz ve cem' etmege de kenz dērler **kenīzek** cāriye **gevher-i yektā** a'lā cevher **gevher-nişār** cevher şaçıcı **kevneyn** dünyā ve 'uqbāya dērler **kevkebe** tañana ve hadem ve haşem **kevkeb** yıldız **kevākib** cem'ī **kevā'ib** memesi yeni zāhir olan ebkār **kevā'ib**¹⁸⁸ cem'-i kā'ib şol kız oğlan henüz anda belirmiş ola şedyān min naql-i Şubḥa-i Şıbyan (37 b) **keh-rübā** şaman kapıcı nām-ı türkisi dağı keh-rübārdır **kehānet** kāhinlik gaybdan haber vērene dērler **gehvāre** beşik mehd ma'nāsına **gāhvāre** mişlüh **gesū**¹⁸⁹ bölük şaç **keyfiyyet** bir isimdir niçelik ve nigūne ma'nāsına **keyd**¹⁹⁰ mekr etmek

Bābü'l-kāfi'l-meksūre

Kibriyā celle celālühü büyüklük **kiber-i sinn** yaşda büyüklük **kitābe** bir nev' naş imiş **kitābet** kātiblik ve kulı kitābete kesmek şu kadar şey getür seni āzād edeyim dēyü muķāveledir **kitāb-ı āsmānī** nebīlere nāzil olan kitāblardır **kitf** kesr ve sükūn ile arķada olan küreklerdir **kitmān** bir nesneyi gizlemek **kizb** yalan **giriḥ-gīr** düğüm tutucu **giriḥ-bend** düğüm bağlayıcı **giriḥ-güşāy-ı qahqaha** gülmek giriḥini açıcı **giriḥ-nümā** giriḥ gösterici **giriżān**¹⁹¹ kaçıcı **giriḥtegān**¹⁹² kaçıcılar **giriż**¹⁹³-gāh kaçacak yer **giriż** ism-i maşdardır kaçış ve vaşf-ı terkībī ve maşdar dağı isti'māl olunur **gird** kāf-ı fārisī ile degirmi ve yuvarlak ve dā'ire ve çevre **gird-ā-gird** halka halka **girdār** şan'at **girdānīd** oña teveccūh etdiler demekdir **giriżende** kaçkın **girān** ağır **girān-bahā** ağır bahalu **girān-māye** mişlüh **giriḥbān** yaķa **giriḥfār** tutsak **giriḥte** tutulmuş **kirām** kerīmiñ

¹⁸⁸Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

¹⁸⁹**Gesū** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **gisūdur**. Metinde üstünlü kāf kısmında **gesū** olarak geçmektedir.

¹⁹⁰Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

¹⁹¹**Giriżān** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **gürizāndır**. Metinde esreli kāf kısmında **giriżān** olarak geçmektedir.

¹⁹²**Giriḥtegān** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **gürihtegāndır**. Metinde esreli kāf kısmında **giriḥtegān** olarak geçmektedir.

¹⁹³**Giriż** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **gürizdir**. Metinde esreli kāf kısmında **giriż** olarak geçmektedir.

cem‘idir nġk-nām ve ‘afv edici kimseler **gġrānġ** ağırlık ve bahāluluk ve kıtlıġa da dġrler **gġrān-bār** ağır yük **gġrift** giriften lafzından emrdir ve tıtdı ma‘nāsıyla vaşf-ı terkġbġ isti‘māl olunur cā-gġrift gibi gġrġve taġ girişı ve bōlük ve çetin ve yokuş yol **gġrāy** gġrāsten lafzından emr ve kesici ve meyl edici ma‘nāsıyla vaşf-ı terkġbġ isti‘māl olunur burāķ-ı sidre-kirāy gibi **gġrye** aġlayış **gġryān** aġlayıcı **gġrd-āb** deryāda şuyuñ dōnmesi ve çevrindisi **kġrişme** nāz ve şġve ve gōz ucuyla baķmak ve gamze kāfiñ fetġi daġı luġatdır **Kġsrā** ‘acem pādişāhlarının laķabıdır **kġsvet** kesr ve sūkūn ile kiyāsġ libās ma‘nāsına zamm-ı kāf ile daġı luġatdır **kġsā-yı mūşķ-sāy** misk gibi kġsā demektir **kġsā** kilim ve kilim kısmından örtünecek nesne **kġşver** iķlġm demektir **kġfāf** bir nesneniñ ulusu olan nesnelere **kġfāyet** bir nesneye vefā etmek **kġlāb** kelbiñ cem‘idir **gġl** çamur **gġl-endūd** çamur şıvalı **kġlġlū‘l-lisān** dili tıtkun ve söylemekte ‘āciz **kġlġm-i ġafā** gizlölük kilġmi **kġlān** yūmri ve büyük **kġlān-ter** büyükrek **gġle-mend** şġkvāci **gġlġn** çamurlu **kġmām** yeñi zuhūr eden yemiş ve çiçek üzerinde olan ķablar **kġmyā** meşġūr nesnedir **kġnāye** bir nesneyi tekellūm edūb ġayrı nesne dilemege dġrler **gġtġ** cihān **gġtġ-fūrūz** cihānı yaķıcı **gġyāh** kırı ot **Kġyvan**¹⁹⁴ seb‘a-ı seyyāreden olan zūġaldır **kġyāset** ġamāķatıñ muķābilidir ehl-i zekā olmak **kġş** millet ve taġbġ‘at **kġne-dār** kġn tıttucu

Bābū‘l-kāfi‘l-mazmūme

Kūbrā ekberiñ mü‘enneşidir ekber ziyāde ulu kimse **kūtūb-i semāvġ** nāzil olan kitāblar semāye mensūb **kūtūb-i luġaviyye** luġat kitābları **kūġeylū‘t-ťırf** kūġeyl ismi taşġir veznince kūġeylān řırf kesr ve sūkūn atıñ a‘lāsına dġrler **kudam** ķankı (hangi) demektir **gūdāz** eridici ma‘nāsıyla vaşf-ı terkġbġ cān-gūdāz gibi **gūzār** geçmek **gūzer** mişlūġ **gūzerān** geçiciler **gūzeşte** geçmiş **gūzāşte** mişlūġ **gūzeşt** geçdi **gūzāriş** geçiş demektir ism-i maşdardır **gūzer-gāh** geçecek yer **gūzārende** geçici kimseler **gūzāf** bġhūde iftiġār ve yalan **kūre-zemġn** kūre řob ve müdevver zemġn yer **gūrāz** ķurd ve büyük fil **gūrāzān** cem‘idir **gūrde** yufķa nān **kūrūb** ġuşşalar **gūrūh** bōlük **gūrg** ķurd **gūrgān** ķurdlar **gūrg-i sūġen-gū** söz söyleyici ķurd **kūrte** nġm-tene ġaftān **gūzġn** üründü ve tokmak (38 a) ve çekic **kūzend** kāf-ı ‘arabiyle ġasār ve zarar ma‘nāsına fetġ-i kāf ile daġı luġatdır **gūzġde** begenilmiş **kūstāġ** bġ-tekellūf ve edebsiz ve utanmaz **gūster** vaşf-ı terkġbġ dōşeyici ma‘nāsıyla ‘adālet-gūster gibi **kūşūf** ġüneş tıttulmasına ve ay tıttulmasına dġrler ammā faķať ġüneşde müsta‘meldir ay tıttulmasına ġūşūf dġrler **kūštenġ** yūzi gōzi

¹⁹⁴**Kġyvan** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **Keyvāndır**. Metinde esrelġ kāf kısmında **Kġyvān** olarak geçmektedir.

egri bed-manzar **küşte** ölmüş ve söyünmüş **küşte-i ğadr** be-ğayr-ı hakk katl olan **küşten-gâh** savaş ve güreş yeri **küşende** katl edici **güşâde** açık **güşâ** açıcı ma'nasıyla vaşf-ı terkîbî isti'mâl olunur dil-güşâ gibi **güşâyende** açıcılar demektir **güftâr** söz **güfte** söylenmiş **güft ü şinîd** söylemek ve işitmek muşâhabet demektir **güft ü gû** söz şohbet **külfet** zahmetle işlenen nesneye dërler **külbe** hücre ve küçük hâne **gül-güne-i tağyîr** rengi kızarmak gül-güne gül rengi tağyîr ğayrı dürlü olmak **gül-'izâr** gül yüzlü **gül-şen-sarây** gül-şen gibi olan sarây **külâh-güşe** güşe-i külâh demektir **gül-bîz** gül alıcı **gül-bâng** âvâz bâng-i ezân namâz vakti âvâz **gül-bün** gül ağacı **gül-feşân** gül saçıcı **gül-istân** güllük **gül-zâr** mişlüh **gül-çîn** gül devşirici **gül-ķand** gül şekeri **gül-nâr** nâr çiçeği **gül-deste** menâre **gül-mîh** kapularda olan kullâb ve yaşşı mîhlerdir **gül-âb** gül şuyı **gül-rîz** gül akıdıcı **gül-büy** gül koķulu **güm-geşte** (y)itmiş ve zâyî' olmuş **güm-kerde-râh** yolu (y)itirmiş **gümâşte** havâle ve işmarlamak **gümâşteĝân** işmarlanmışlar **güm-râh** azĝın **güm-râhân** azĝınlar ve yolu azmışlar **kümeyt** torı at **kümün** gizlenmek **güncâyîş** şıĝışmak **güncide** şıĝmış **künye** laķab **künd ü kelîl** kesmez kılıc ve bıķaķ ve isti'âre tarîķiyle zîrek olmayan kimse ve eli baĝlu olan tutsaķ **künân** edici ma'nasıyla vaşf-ı terkîbî isti'mâl olunur ħande-künân gibi **künâse-rûb** süpüründi ya'nî zebîl süpürücü **künüz** cem'dir kenz defîne kemâ merre **küngüre** şurfe **künün** şimdi **künende** ediciler **küdek** şabî **güşe-gîr** güşe tütücü **kûs** taķ **kûh** taĝ **kûhân** deve örgücü **küy** imâle ile maħalle ve semt **güy** topdur ki çevĝân kaldırırlar imiş **güş** kulaķ **güş-zed-i sâmi'ân** işidicileriñ kulaĝına degmiş **küçe-gerd** soķaķ ve bazâr tolaşıcı **gûl** ebleh ve nâ-dân ve yuĝun ve taşlaķ âdem **güvâh** şâhit **güşîş** dürişmek **kûtâh** kışâ **kûteh-nazar** kışâ nazarlu **güşt-pâre** et parçası **kûb** küften lafzından emr ve dögücü ma'nasıyla vaşf-ı terkîbî pây-kûb ve sîne-kûb gibi **küfte** dögülmüş **kûhe** deve örgücü **kûhân** ma'nasına ve eyer kaşı ve şü mevcî **güyâ** söyleyici **güyân** söyleyiciler **gür-ħâne** kabr **güş-güzâr** işitmek **güşfend** koyun **güyende** söyleyici **güş-vâr** küpe mengüş ma'nasına **güş-vâre** mişlüh **güvâr** güvârîden lafzından vaşf-ı terkîbî hoş-güvâr gibi hoş-ķandırıcı ve hazmı âsân demektir **güşe-güzînân** inzivâ ihtiyâr ediciler **güş-mâl** te'dîb eylemek **kûh** kâf-ı 'arabîyle taĝ **kûh-sâr** taĝlıķ **kûh-istân** ve **kûh-sâr** mişlüh **kûhen-sâl** yaşlu pîr **güher-endüz** güher ķazanıcı

Bâbü'l-lâmi'l-meftûħa

Lâ-yezâl celle celâlühü zevâlî yok demek olur **lâhût** 'âlem-i 'ulvîden bir 'âlem **le'âlî** cem'dir lü'lü' incü **lâh** gözyaşı çok olmak ve ķarışmaĝa dërler **lâhîķ** yetişici **lâĝar** arıķ

za'if ma'nāsına **lā'im** melāmet ve le'imlik **lāle-zār** lālelik **lā-yenām** uyumaz demektir **lā-yüred** redd olunmaz **Lāt** tā'if-nām vilāyetde bir şanemiñ adıdır ki oña **şekif** kabilesi taparlar idi **lā'ime** levm **(38 b)** edici ya'nī kimseyi kınayıcı **lā ve ne'am** heh ve yok **lāf** övünmek **lā-cerem** elbetde ve şübhesiz ve huşuşen ve çāresiz **lā-mekān-peymā** lā-mekān şahrāsın geşt edici **la'y** renc **lāyha** yıldırayıcı **lālā-yı mihrbān** maħabbetlü lālā atanıñ kıluna dērler **lāne** yuva āşiyān ma'nāsına **lābe** yalvarmak **lā-übālī** müseyyeb ve kayıtsız **leb** tuṭaṭ **leb-i iḳbāl** teveccüh lebi **leb-rīz** ağızına kadar tolu olan nesneye dērler **leb-cünbān** leb depredici **lebināt** lāmiñ fetḫi ve bāniñ kesriyle olan lebineniñ cem'idir şol kerpiçlerdir ki yapu yaparlar **leben** süd şır ma'nāsına **lebbeyk** ben saña kat kat ta'zīm ederim **lett** teşdid ile bir nesneyi muhkem bağlamak ve bir kimseyi kimse ile yakışdırub muşāhib kılmak ve 'amūd ma'nāsına **lahd** mezārıñ lahdı **lahza** zamān-ı ḳalīl ve göz ucuyla bakmağa lahz dērler **lahm** et gūşt ma'nāsına **lahlaha** söz ańlatamamak ve ma'cūn hoş-büy ve hoş-ḳokulu nesnelere birbirine katmak **lerzān** ditreyici kimse **lerze** ism-i maşdardır ditreme **leşker** 'asker **laṭm** fetḫ ve sūkūn el ayasıyla sille urmak **laṭime** şol devedir ki ṭb götürür ve tüccār esbābiñ götürür ve gāh 'aṭṭārlar çarşusuna da dērler **laṭim** şol atdır ki alınıñ beyāzı yüzünüñ bir cānibine inmiş ola **leṭāyif** laṭifeler **la'l** ma'rūf cevāhirdendir ve kızıl renge de dērler **la'l-gūn** la'l renklü **la'l-fām** mişlüh **la'l-leb** la'l gibi tuṭaṭlı **la'in** la'net olunmuş kimse **la'n u ṭa'n** la'net ve kınamak **la'ḳatü'd-dem** ḳan yalayıcı ve la'aḳa fūlan ışba'ahü demek māte ma'nāsınadır gūyā ni'met-i ḫayātı tamām edüb dünyādan el çekdi demek ta'āmdan soñra barmaḳları yaladıklarıçün **la'alle** fetahāt ile ve āhirinde lāmiñ fetḫ ve teşdidiyle kelime-i şekkdir **leff** teşdid ile dürmek **lafz** bir nesneyi ağızdan atmak ve tekellüm ma'nāsına da gelür ve melfüz ma'nāsına da gelür aşlında maşdardır **lafza-i celāl** ismi zātdır **leked** ṭabanca ve depme **leked-kūb** depme urucu kūb dögünmekdir **leme'an** yıldırayıcı **lem-yensic** ṭokumadı **lem-yehmi** hıfz etmedi zann etdi **lemha** cüz'ī nazār etmek ve yıldırarak berḳ gibi ve muşābehet ma'nāsına da gelür **lemḫatü'l-başar** bir anda demek olur **leng** aḳsaḳ kimse **levlāk** zāt-ı resūlü'llāh şalla'llāhü 'aleyhi ve sellem ḫaḳḳında şādır olan kelam-ı kibriyādır levlāke lemā ḫalaḳtü'l-eḫlāk Siyer'de pīrāye-baḫş-ı serīr-i levlāk ta'bīrinden murād ya'nī bu ḫiṭāb-ı 'izzete maḫzar ve sezā-vār demektir **levha** şol yaşşı taḫtadır ki üzerine yazı yazarlar **levn** renk **levm** kınamak 'azl ma'nāsına **levāzım** lāzimler **levş** kuvvet ve şarmak ve şıgınmak ilticā ma'nāsına ve imtinā' ve bulaşmak **levāyih** zāhir ve āşḳāre olan nesnelere **lehce** şüret-i şekilde ve kelāmda isti'māl olunur ve diliñ söyleyecek

yeri **leheb** od yalını lisānū'n-nār ma'nāsına **Ebu-leheb** bir recülün ismidir cemāllı oldığıçün Ebu-leheb dërler **lehv** bir nesne ile oynamak ve gāh olur lehv cimā'dan ve gāh 'avretten kināye olur **leyl** gece **leyālī** geceler **leyyinū'l-'arīke** 'arīke ṭabī'at ma'nāsınadır yukāl fülān leyyinū'l-'arīke izā kāne selīsen ya'nī muṭī' ve münkād olsa ve mütekebbirlik zā'il olmak maḥallinde daḥı isti'māl olunur **le'im** deniyyū'l-aşl olub baḥlū'n-nefs olan kimse

Bābü'l-lāmi'l-meksūre

Libās giyilen nesne **licām** oyan **ligām** ma'nāsına gem demektir **liḥye** şakal rīş ma'nāsına **lisān** dil zebān ma'nāsına **liḳā'** buluşmak **lillāhi derrūke** āferīn maḳāmında saña ḥayr keşir olsun demektir **livā'** sancaḳ **liyāḳat** bir nesneye lāyık olmak

Bābü'l-lāmi'l-mazmūme

(39 a) **Lübāb** ḥāliş ma'nāsınadır **lucce** deryā **lüḥme** ḳarabet ma'nāsınadır ve beziñ arḳacına dërler **lahāza** lāmiñ fethiyle göz kuyruḡuna dërler **lüzüm** lāzım olan nesnelere **lu'āb** şol şalyadır ki aḡızdan aḳar **lu'ābü'n-naḥl** 'asel **lu'ābü'ş-şems** ḥarāret şemsde örümcek aḡı gibi görünür **lü'lü'-bār** incü yağdırıcı **lü'lü'-i lālā** bī-hemtā ve bī-mişl incü **lūk** ur dedikleri şiş ve eli ayaḡı kesik kimse

Bābü'l-mīmi'l-meftūḥa

Mā'il meyl edici meyl bir nesneye teveccüh etmek **māde-şir** dişi arslān **māsike** ṭutucu **māhiyyet** bir nesneniñ künh ve neticesi **māder** ana vālide ma'nāsına **māhce** bayrak ve menāre ucunda olan 'alem **māhī** balık semek ma'nāsına **māh** ay **mā** biz **mā'** şu **mā'ü'l-ḥayāt** saḡlık şuyı **mālīde** sürülmüş **mācerā** ḳaziyye **mār** yılan ḥayye ma'nāsına **mār-gezide** yılan ışırmış **mālikü'r-raḳabem** demek ya'nī baña mālik ḳulı ve esīri oldıḡım kimse demektir **māl u menāl** māl ma'lūm menāl nā'il oldıḡı nesne ki yine māl ma'nāsınadır **Māriye-i ḳubṭiyye** ezvāc-ı muṭahharātdan mışr melikinden ihdā olunan cāriyedir **mānend** mişl ma'nāsına **māliyye** māl ile olan nesne **me'āb** merci' ma'nāsına **māni'-i men'** men'i māni' ya'nī bir nesneyi men' eden kimseye eddirmemek **me'rib** dilekler **me'vā** eglenecek yer **mā'ide-keş** şofra ve nevāle çekici **mālik** bir nesneyi mülk edici kimse **mā-fi'z-zamīr** ḳalbde olan fikr **māzī** geçmiş nesne **me'nūs**¹⁹⁵ ünsiyet eylemiş kimse **mālike** mālikiñ mü'ennesi **me'kül** yenilmiş **mānde** ḳalmış **me'yūs** nā-ümīd olmuş kimse **mā-lā-yelzem** lāzım olmayan nesne **me'men** emīn ola selāmet yer **me'mūnū's-sāḥa** meydānı emniyetde **mā-'adā** ḡayrı ma'nāsına **māder-zād** cibillī

¹⁹⁵Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

ma'nāsına **māder-be-ḥaṭā** şoysuz nesli alçaq demekdir **mā-zāga'l-başar** gözi meyl etmedi **me'mūriyyet** bir ḥuşūşa emrlenmiş olmak **māl-ā-māl** toptolu **māye** tamızlık ve ḥamīr māyesi ve her nesneniñ aşlı **mā-lā-keḷām** söz olmaz şey **me'al** mazmūn ma'nāsına **māye-dār** ḡanī māl-dār ma'nāsına **mā-şadaḳ** lāyık olan şey **me'lūf** ülfet olunmuş nesne **mebānī** binālar demekdir **me-bād** olmasın demekdir **mebrek** mīmiñ ve rāniñ fetḥiyle deve çökecek yer yukāl fūlān leyse lehü mebreku celmel **mebādi'-i ḥāl** ibtidā-yı ḥālde demekdir **mebāsım** tebessüm çok olmak **mebḥaş** baḥiṣ ve müzakere yeri **mebāḥiṣ** baḥiṣler **meb'ūşün bi'l-ḥaḳḳ** ḥaḳḳı ḥaber virmek için gönderilmiş demekdir **mebāliḡ** cem'dir meblaḡ bāliḡ olacaḳ nesne **mebsūṭ** döşenmiş nesne **metn** şol yerdir ki berk ola ve yüksek ola ve arḳa kemüḡin örten ete ve siñire dērler ve arḳaya urmaḡa ve oḳuñ yeleginden aşıḡısidir ortasına varınca ve bir gün tamām seyr etmege **metīn** muḥkem **meşl** mīmiñ fetḥi ve şāniñ sükūnuyla bir kimseye 'azāb edüb ḡayra 'ibret kılmak **meşābe** şol mekāna dērler ki oña mūrāca'at oluna merreten ba'da uḥrā ve her menzile meşābe dedikleriniñ vechi budur ki ol menziliñ ehli ḥāricde maşāliḥiñ gördükden soñra oña mūrāca'at ederler ḳavlühü ta'ālā ve iz ce'elna'l-beyte meşābeten li'n-nās¹⁹⁶ **meşāb** meşābeniñ cem'idir ve meşāb şayyād tuzak ḳurduḡı yere daḡı dērler **mecārī** aḳmak ma'nāsına **mecrā** ke-zālik aḳmak ma'nāsına maşdardır **mecālis** meclisler **mecāz** tarīḳ ma'nāsınadır **mā-siva'llāh** Ḥaḳḳ Ta'ālādan mā-'adā **mecīd** kerīm ma'nāsınadır **mecāmi'** 'azm olunan nesnelere ve cem' ediciler **mecma'un 'aleyhi** onuñ üzerine 'azm ve cem' olunmuşdur **mecc** ağızdan şuyı atmak **(39 b) mecelle-i mücellā** celāle-i mecelle şol taşdır ki üzerinde misk ve oña şebīh nesne ezerler **mecbūrū'l-ḥāṭır** bir nesneye bi't-tab' meyl etmek ve kimseye münḳād olmak **mecbūl** cibillilenmiş ya'nī ḥılḳat iḳtiżāsınca **meczūm** cezm olunmuş bir nesneyi ḳaṭ'i bilmege dērler **mecrūḥ** yaralanmış **mecmū'a** cem' olunmuş nesne **mecma'** cemā'at cem' olacaḳ yer **mecma'un 'aleyh** üzerine ittifaḳ olunan nesne **mecāl** tāḳat ma'nāsına **maḥāsın** iyilikler mesāvīniñ zıddı **maḥzūn** ḥüzünlenmiş kimse **maḥmūlāt** yüklenmiş nesnelere **maḥāfil** cem'dir maḥfel cem' olacaḳ yer **maḥrūse** maḥfūza ma'nāsına ve ḳal'aya de iṭlāḳ olunur **maḥfūz** ḥıfz olunmuş **maḥsūs** ḥiss olunmuş fehm olunmuş demekdir **maḥsūd** ḥased olunan nesne **maḥfel-i ḥālif** 'ahidleşmek meclisi **maḥmil**¹⁹⁷ **maḥkiyye**¹⁹⁸ **maḥmūl**

¹⁹⁶Kuran kerimden bir ayettir. "Ve Biz beyt'i (Kâbe'yi) insanlar için sevap (kazanılan) ve emin olan (bir yer) kılmıştık." (125), bakara suresi.

¹⁹⁷Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

¹⁹⁸Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir. Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

haml olunmuş nesne **maḥrūr** harāretlenmiş **meḥākī**¹⁹⁹ beñzemek **meḥākāt**²⁰⁰ beñzetmek ve bir nesneye beñzemege ve işini kimseniñ işine beñzetmege dەرler **maḥfaẓa** hıfz olunacak yer **maḥakk** ma‘rūf kara taşdır **maḥakk-zede** maḥakka ururlmuş **maḥmūd** ḥamd olunmuş demektir ve Qur‘ān-ı ‘azīmde zıkr olunan filiñ adıdır **maḥrem**²⁰¹ **maḥabbet** sevmek **maḥcūc** kaşd olunmuş **maḥşūr** haşr olunmuş **maḥāl** büyük bekeredir ki oñunla deve kıyudan şu çeker ve **maḥale** mişlüh ve arka kemigine de maḥale dەرler faḳare ma‘nāsına **maḥbūs** ḥabs olunmuş **meḥā’il** nişāne **maḥtūm** ḥitām bulmuş nesne **maḥrūt** şeker kellesi resmī **meḥaccel**²⁰² ayağı sekili at **maḥt** bir nesneyi yerinden kıparmak **maḥdūm** ḥaddām şāhibine dەرler ya‘nī ins ve cinden tābi‘i olan kimse **medīne** şehir **medḥūş** ‘aklı gitmiş **Medd ü Ceẓr** şu taşmağa medd ve çekilmege ceẓr dەرler **meded-resān** meded erişdirici **medrāc**²⁰³ **medfūn** gömülmüş demektir **medlūlāt** delillenmişler **medīḥa-gūy** kimseyi medḥ edici **meda’d-dehr** uzun vaḳt zamān-ı ṭavīl ma‘nāsına **medd-i nigāh** uzun bakmak **medād**²⁰⁴ mürekkebdir ki yazı yazarlar **meddāḥān** mübalāğa ile medḥ ediciler **medlūl** bir nesne ile delillenmiş ve mişāllenmiş **medeniyān** mīmiñ ve dālīñ fethiyle ehl-i medīne **meded-kār** meded edici **me-dār** fārisīde nehydir ṭutma demektir ve mu‘ayyen ma‘nāsına da gelür **meded-māsike** ṭutmak ve zabt kıvveti **mezellet** zelil olmak zillet ma‘nāsına **mezbūḥ** boğazlanmış **mezbāḥa** boğazlanacak mekān **mezmūm** zemm olunmuş yaramaz kimse **mezāk** ṭadılan nesne **mezāb** eriyici ve şafvet-i kesb edic **mezkūr** zıkr olunmuş **meẓemmet** zem etmek **merā’i**²⁰⁵ **mersūş** yapışmış raşş teşdīd ile yapışdırmak ilşāk ma‘nāsına ve bünyān-ı mersūş bundan me’ḥūzdur **merdūm-ḥār** ādem yiyici öldürücü demektir **mervī** rivāyet olunmuş **merḳad** uyuyacak yer maẓca‘ ma‘nāsına **mersiye** mevṭā yād etmek **merdān** merdler **me-rev** gitme demektir nehydir **merkiz** dā’ireniñ ortasına dەرler **merkūz** kararlaşmış ve cāy-gīr olmuş **merdānegī** merdlik

¹⁹⁹ **Meḥākī** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **muḥākīdir**. Metinde üstünlü mīm kısmında **meḥākī** olarak geçmektedir.

²⁰⁰ **Meḥākāt** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **muḥākātdır**. Metinde üstünlü mīm kısmında **meḥākāt** olarak geçmektedir.

²⁰¹ Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

²⁰² **Meḥaccel** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **muḥacceldir**. Metinde üstünlü mīm kısmında **meḥaccel** olarak geçmektedir.

²⁰³ Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

²⁰⁴ **Medād** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **midāddir**. Metinde üstünlü mīm kısmında **medād** olarak geçmektedir.

²⁰⁵ Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

mervārīd²⁰⁶ ayrı ve yek-tā incü **mercū**‘ rucū‘ olunmuş **mergüle** nāziklik ve örülmüş saç ve kıvrırcık zülf **merāret** acılık **merāsīm** rüsūmlar **merzūk** rızıklanmış **mersele-nümā** sühūlet gösterici **merdümek-i çeşm** gözbebegi **merdüm-i dīde** ve kıretü'l-‘ayn ma‘nāsına **merķā**‘ çıkılacak mevzi‘ **merdüm-şikār** ādem (40 a) avlayıcı **merdüm-firīb** ādem aldayıcı **merhale** bir yerden āher yere varmaçlık **merre-i sālīse** üçüncü kerre **mersüm** resm ve naqş olmuş **merreteyn** iki kerre **merd-i rüstem-āverd** Rüstem cengli merd **merküb** binilmiş hayvān **merhüb** korkak **merg** ölüm mevt ma‘nāsına **mürāhene** zamm-ı mīm ile bir nesnede bahş edüb öñdül kımak **merhem-res** merhem erişdirici **merātib-şināsān** mertebe añlayıcı ve kıadr bilici **mer‘āt** mer‘alar otlayacak yere dēler **meretebe-nişīn** mesned ve rütbede oturucu **merdān** merdler **merdüm-bīn** ādem görücü **merd** ādeme ve şecī‘ kimseye de dēler **merdūd** redd olunmuş **merhabā bi's-sa‘di ve'l-ħilm** ħilm ve sa‘ādetle ħālīñ vüs‘at üzre olsun demekdir **mezra‘a** ekin yeri **me-zen** fārisīde nehiydir urma demekdir lā-tadrib ma‘nāsına **mezīd-i ‘ilm** ziyāde bilmeklik **mezlaķa** ayak kıayacak yer **mesāfe** bu‘d ya‘nī ıraķ ma‘nāsınadır ve bunun aşı şemmden me‘ħūzdur zīrā beriyyede delīl olan kimse ‘azm ētdiği ciheti teşķiş edemese toprağı kıoĥular teveccühünde istiķāmet üzre midir değıl midir ma‘lūm ēdene kıaçan deve necāseti rāyiĥasın alsa bilürdi ki istiķāmet üzredir şöñra keşret-i isti‘māl ile bu‘da mesāfe tesmiye olundu **mesā‘ī** şol ef‘āl ve evzā‘dır ki cūd ve keremden nāşī ola **mestūr** örtülü ve maĥfi nesne **mesned-tırāz** mesned bezeyici **mesned** kıayanacak yer ve manşīb **meslūb** şoyulmuş ve kıapılmış nesneye de dēler **mesdūd** bağlanmış **mesāķ** sevķ olunacak yer **mesīl** şu aķındısı olan yer mevzi‘-i seyelān ma‘nāsına **Mesīħ bin Meryem** ‘Īsā şalavātü'llāhi ‘alā nebiyyinā ve ‘aleyhi ĥazretleridir ve **Mesīħü'l-kezzāb** deccāldir **mesĥ** bir nesneye eli sürmege dēler ve cimā‘ ētmege ve kesmege ve yürümege dēler **mesĥūr** şıraya dizilmiş **mesken** eglenecek yer **mesned-ārā** mesned bezeyici **meslek** sülūk ēdecek yer **mescid** secde-gāĥ **mesīħā-meşreb** ‘Īsā ‘aleyhi's-selām tabī‘atlu **mesbūk** geķmiş nesne **mesmū**‘ işidilmiş **mesāğ** cevāz ve ruĥşat ma‘nāsına **mes‘ā** sa‘y ēdecek yer **meşreb** tabī‘at **meşy** yürümeķ **meşīme** şol deridir ki veled anası kıarnından kııķdığı vaķt başında bile kııķar ve bir sa‘at terk olub alınmasa boğar öldürür **meşhed**²⁰⁷ **meşāķķ**²⁰⁸ **meşşāķa** kıarayıcı ve bezeyici **meşāyih** şeyĥler **meşā‘il** ma‘rūf meş‘alenīñ

²⁰⁶ **Mervārīd** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **mürvārīddir**. Metinde üstünlü mīm kısmında **mervārīd** olarak geķmektedir.

²⁰⁷ Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

²⁰⁸ Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

cem'idir ki içinde âteş yakarlar **meşdūd** kavī ve mürtefi' ve mu'temedün 'aleyh ma'nâlarına **meşhūd** görülmüş nesne **meşgale** şügül **meşâhir** meşhūrlar **meşrüb** içilmiş nesne **meşiyet** 'âdet ve tarz ve tavr **meşgūl** şügüllemiş **meşâ'ir** menâsik yerleridir **meşâ'ib** muşibetler **maşâff** cengde alay bağlayacak yer **maşâffât** cem'i **maşdūka-ı iz hümā fi'l-gār**²⁰⁹ **maşlahat-pezir** maşlahat kabūl êdici **maşlahat-nevāz**²¹⁰ maşlahat oğşayıcı **maşir** me'vā ve merci' ma'nāsına **meşâ'ib** güc ve şa'b olmuş işler **maşhūb** şahiblenmiş **maşş**²¹¹ **maşâdi'** zâhir olmuş nesnelere **maşūn** mahfūz ma'nāsına **maşrūf** sarf ve harc olmuş nesne **maşferr-i sitte**²¹² (40 b) **maşrīb**²¹³ **mazâzah** muşibet acısına dâirler **mazbūṭ** zabt olunmuş nesne **mazik** tar yer demektir **maşā** bir nesne nâfiz olmak **maşhik**²¹⁴ güldürmek ve güldürücü kimseye dâirler **mazmūn** zımnlu nesne zımn kesr ve sükūn ile bir nesnenin dâhili **mazān** döndürmek **mazarrat** zarar demektir **maşmūre** çukur yer **meşāf** tavāf olunacak yer **maşrūḥ** tarḥ olunmuş atılmış nesne **maşraḥa** tarḥ edecek yer **meşālib** cem'dir maşlab istek vakti **maşiyet** binilecek hayvān **maşayā** cem'dir **maşvī** bir nesneyi zikr etmeyüb zikrin gözetmek maşāvī cem'idir **maşāli'** tūlū' ve zuhūr yerleri **mazhar** nā'il olmağa dâirler **mazanne** zann mahallī hüsn-i zann mahallinde müsta'meldir **ma'ālī** 'ālī olan nesnelere **ma'sūka** zenāndan kabīl-i 'ışk olub 'aşıkın maşlūbına dâirler **ma'aqid-ı kelimāt** sözlerin 'uqdeleri fıkrā gibi söz başına da ıtlāk cā'izdir **ma'anī** ma'nâlar **ma'mūriyye** 'imāret olunmuş **ma'ser** cem' olub ihtilāṭ etmek **ma'aşir** bir niçe cem'at **ma'ādāt**²¹⁵ 'adāvet demektir **ma' hazā** bunuñla beraber **ma'ālī-fermā-yı her-dü-serā** ya'nī iki cihānda emri 'ālī ola ḥ'āce-i kā'ināt 'aleyhi afzālū's-şalavāt **ma'būd** 'ibādet olunmuş kimse ki zāt-ı vācibū'l-vücūddur **Me'āricū'n-nübūvvet** nām-ı kitābdır **ma'aşī** 'işyānlar **ma'lūm** bilinmiş nesne **ma'hūd** mütekellim ile muḥāṭab beyninde sebkat-i zikr ile ma'lūm **ma'zeret** 'özür ma'nāsına **ma'zūr** 'özürlenmiş **ma'dūd** sayılmış **ma'rifet** bilmeklik **ma'ārif** ma'rifetiñ cem'i **ma'reke** mevzi'-i ḥarb ma'nāsına **me'āric** mi'rāciñ cem'idir mi'rāc nerd-bān süllem ma'nāsına ve me'āric muṭlaқа çıkacak yere de dâirler **meşā'id** gibi **ma'kūs** 'aks olunmuş nesne **ma'kūd** 'uqdelenmiş **ma'rūf** bilinmiş **ma'delet-penāh** melce'-i 'adālet

²⁰⁹Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir. Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

²¹⁰Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

²¹¹Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

²¹²Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

²¹³Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir. Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

²¹⁴**Maşhik** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **Muşhiktir**. Metinde üstünlü mīm kısmında **Maşhik** olarak geçmektedir.

²¹⁵**Ma'ādāt** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **Mu'ādattır**. Metinde üstünlü mīm kısmında **ma'ādāt** olarak geçmektedir.

melce' şıgıncak yer **ma'bed** 'ibâdet mahalli **ma'raz** bir nesneyi bildirmek i'lâm ma'nâsına **mağz-pâş** beyin saçıcı mağz başda olan beyine dërler **mağlûb** alt olmuş kimse **meğfer**²¹⁶ başa giyilen fûlâd taşdır **mağānim** ganîmet mâlı almak **mağrūrān** aldanmışlar zîra gurūr şol metā'-ı dünyāya dërler ki onuñla aldanılır **mağşûş** hîyānet olunmuş nesne **mafşel**²¹⁷ şādîñ fethiyle a'zâda olan oynak yerleri mefâsıl cem'î **mefrûz** ifrâz olunmuş ayrılmış demekdir **mefrûş** döşenmiş **mefâtîh** miftâhîñ cem'î anahtarlar demekdir **mefâriķ** depeler **mefād** me'āl ve ma'nā demekdir **mefrûza** farz olmuş **mağbûh** kabîh olmuş nesne **mağbûz** kabz olunmuş **mağşûrāt** mağşûreler demekdir kaşrlar ve pencereler **mağşûd** kaşdolunmuş nesne **mağāmi'** demür çevgānlar **mağtele** katlı yeri **mağarr** qarār edecek yer **mağşad** kaşd yeri mağāşid cem'î **mağāmāt** mağāmlar **mağbûl** kabûl olunmuş nesne **mağlûb** kalb olmuş dönmüş **mağûle** mişillü **mağdem** kudûm gelmek ma'nâsına **mağbel** tağbîl-gāh **mağāl** söylemek **mağāle** bi-ma'nāh **mağ'ar**²¹⁸ derin yer kuyuda olsun sâ'ir nesnede olsun **me-kûn** nehiydir eyleme demekdir **me-gû** söyleme **me-güşā** açma **mekkäre** mekr ve hîle edici zen **mekkiyān** ehl-i Mekke **mekr** hîle **Mekkî-mağla'** tûlû'ı Mekke'den olan âftāb-ı dü-cihān (41 a) **mekhele**²¹⁹ içine sürme kudukları sürme-dāndır **mekrûh** ikrāh olunmuş ve kerih görülmüş nesne **meges** siñek zübāb ma'nâsına **meksûr** kırılmış nesne **mekrûb** guşşalanmış **mekîdet** mîmiñ fethi ve kâfiñ kesr ve meddiyle mekr eylemek **mekāyid** mekr eylemekler **mekārim** cem'dir evşāf-ı hamîde ma'nâsına vāhidi mekrümetdir **mekîn** mekânlanmış bir yerde qarār etmiş **mele'-i a'lā** 'ālem-i 'illiyîndir **melāl** melûl olmak ve kaşāvet çekmek **melah** fethateynle çekirge cerād ma'nâsına **melā'ike** melekler **melhame** feteğāt ile bir fitnede 'azîm muğārebe olmak melāhim cem'idir **melek-firîb** melek aldayıcı ya'nî meftûn edici **melek-sûz** ya'nî 'ışkıyla melegi yağıcı **melikü's-su'arā-yı pây-ı tağt-ı risālet** ya'nî risālet pây-tağtında mütemekkin şü'arāniñ pâdişāhı murād Hāsān raziya 'anhü'r-rahmāndır **melekü'l-mevt** ölüm melegi ya'nî 'Azrā'îl 'aleyhi's-selām **melekût** 'ālem-i 'ulvîden bir 'ālemdir milkden me'hûzdur zamm-ı mîm ile **melikü'l-ma'bûd** 'ibādete lāyık mülk şāhibi **melāğat** şol güzelliğdir ki artar hûsni bakdıķça **melālet** melûlluk **melsā** düz ve yumuşak şāhrā

²¹⁶ **Meğfer** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **miğferdir**. Metinde üstünlü mîm kısmında **meğfer** olarak geçmektedir.

²¹⁷ Metinde şādîñ kesriyle olarak geçmektedir.

²¹⁸ **Mağ'ar** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **muğā'ardır**. Metinde üstünlü mîm kısmında **mağ'ar** olarak geçmektedir.

²¹⁹ **Mekhele** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **mükhüledir**. Metinde üstünlü mîm kısmında **mekhele** olarak geçmektedir.

melāk her nesneniñ mā-yeķūmü bihi **melāl-engīz** melūlluk ķoparıcı ya'nī hüzün götürücü **meleke** feteķāt ile mālīk olmaķ **melā'tn** mel'ūnuñ cem'ı la'net olunmuş kimseler **melevān** deverān-ı ruz (u) Őeb ki murād dūnyādır **mel'abe** oyuncak nesne **melāhide** mezāhibden hāric olan mülhidler **melāmet** kınamaķ ve ta'yīb eylemek mülām gibi **melāz** Őıgınacaķ yer **melbūs** giyilmiş nesne **memnūn** minnetlenmiş **memerr** geķecek maķall **memāt** ölüm **memālik-i hicāziyye** hicāz memleketleri **memālīk** kullar demekdir **memālek** mülkler **memnū'** men' olunmuş nesne **mennān** ziyāde iķsān edici **manzara** nazar-gāh görünecek yer **menķūl** nakl olunmuş nesne **manzūm** dizilmiş nesne **manzūme-i peren** Őlker yıldızınıñ dizisi **menā'at** menī' olmaķ el eriŐmeyen nesne **menī'ū'l-cenāb** 'ālī-cenāb demekdir **menī'ū'l-gāb** maķāmı 'ālī ve 'ālī miŐe de mütemekkin arslāniñ Őıfat-ı memdūhasındandır **manŐıb** cāh-ı vālā **mensūh** hūkmī zā'il olan naŐŐ **manŐūr** nuŐret-yāb olmuş ya'nī 'avn-i bārīye mażhar olmuş **menāŐ** kaķmaģa ve girü kalmaģa da dērler nevŐ ma'nāsına feth-i nūn ile **menāmen** za'ıf olmuş ve yorulmuşa dērler **menba'** Őu çıkan göze **menhec** fethateynle nehc ma'nāsına **menaŐŐa** mūrtefi' köŐk **manzara-ı ķubūl** ķubūl nazar-gāhı **menāyā** mevtler meniyyeniñ cem'idir muķadder olduģıķın meniyye dediler **mengūŐ** küpe **menhelū'l-'azb** tatlu göze demekdir **menhel** mīm ve hāniñ fethi ve nūnuñ sūkūnuyla yerden ķaynayan göze dērler **Menāt** bir taŐdır ki Hūzeyl ve Hūzā'a ķabāyili bütleridir oña tıparlar **menāt (41 b)** maķall-ı ta'alluk ma'nāsındadır yukāl fūlān mennī menāti's-Őüreyya ey fi'l-bu'd **manıtūķ** nutķ olunmuş Őöz **mensūc** tıkonmuş nesne **menāh** menzil **mensūr** Őaçılmış ve taģılmış nesne **menhūs** naħslanmış **menķabet** eyü Őıfatlu **menāķıb** menķabeler menķabe delmek ma'nāsına ve meŐlebeniñ zıddıdır meŐlebe yaramaz Őıfatlu demekdir **menūn** āfāt **mendel** ma'lūm nesnedir **mancnīķ** yay gibi bir nesnedir ki onuñla taŐ atarlar **menāmāt** cem'dir menāme ķaıtıfe dedikleri uzun Őaçaklu kilimdir ki örtünülür ve cāy-ı h'āba ve pistere ve dükkāna daħı dērler **menzil-gāh** nüzūl olunacaķ maķall **menŐe'** neŐ'et maķalli neŐ'et peydā ma'nāsındadır **menāl** nā'il olunmuş nesne **mensūb** kimseye mūntesib olmaķ **menāzil** menziller **menŐūr** neŐr olmuş taģılmış demekdir **menātıķ** kelāmlar maķalli **manzūr** görülmüş nesne **mevķi'** maķall ma'nāsındadır yukāl vaķa'a'Ő-Őey mevķi'ahü **mevķif** eģlenecek yer **mevzi'** maķall **mevzū'** vaż' olunmuş **mevŐūķ** 'ahd ma'nāsına mevāŐıķ cem'ı **mevc-ber-mevc** talģa talģa üzerine deryāda vāķi' olan talģaya mevc dērler **mev'ūd** va'd olunmuş **mevrūd** vārid olmuş ve sıtma tıtmuş kimseye dērler **mevŐūl** eriŐmiş **Mevāhib** nām-ı kitāb vehbeniñ cem'idir hibe-baħŐ

eylemek **mevķūf** tevaķķuf olunmuş ŧurulmuş nesne **mevīz** ķuru ŧzüm **mevkib** mīmiñ fetħi ve kāfiñ kesr ve sūkūnuyla bir nev‘ seyre ve bir bōlūk kimseye dērler ki ata zīnetle biner **menhūbe** nehb ve ğārāt olunmuş nesne **mevlūd-ı mes‘ūd ŧāħib-maķām-ı maħmūd** maķām-ı maħmūd ŧāħibi ya‘nī ħabīb-i ħāzret-i vedūduñ sa‘ādetlū mevlūdi **mevāzī** zaħmet ve eziyyet vērici kimseler **mevlī-i mülūkū'l-muħaddiŧin** ħadīŧ rivāyet ēden melikleriñ bŧyŧgi ve eŧrefi dēmekdir **mevŧūf** bir ŧıfatla vaŧf ve ta‘rīf olunmuş **menām** uyķu **mevzūn** ŧartılmış nesne **mevsūm** ‘alāmetlū olan kimse yuķāl fŧlān mevsūmŧn bi'l-ħayr **mevhibe-i ‘uzmā** bŧyŧk hibe ve ‘ināyet cem‘i mevāhib gelir **mehere** feteħāt ile māhir kimseler ‘ilminde ve ŧan‘atında **mehār** deve yuları ve teŧdīd ile at ķulunu **mehābiŧ** nŧzŧl olunacaķ yerler **meh-ce** mināre ‘alemi ve bayraķ ucunda olan hilāl resmi **meyān** bel ŧulb ma‘nāsına ve orħa vasaŧ ma‘nāsına miyāne gibi **meyāmin** meymenetler **meymene** ŧaĝ ħaraf **Meysere** ŧol cānib ve nām-ı gulām-ı Ĥadīce-i kŧbra razya'llāhŧ ta‘ālā ‘anhā **meymenet-iħtivā** yŧmn ve bereketi cāmi‘ ve meymeneti mŧcib dēmek olur

Bābŧ'l-mīmi'l-meksŧre

Mi’e yŧz ‘adediñ ismidir **miŧl** mānend ve mŧŧābih ma‘nāsına **miŧķāl** bir buħuk dirhemdir (42 a) ma‘rŧfdur **miħrābŧ'l-ķibleteyn** ħāzret-i resŧl-ı ħudā ve imāmŧ'l-enbiyā muħammed muŧtafā ŧalla'llāhu ta‘ālā ‘aleyhi ve sellem ħāzretleriniñ elķāb ve'l-enŧāblarındandır **miħnet-gŧsar** miħnetlŧ ve ğamĝin dēmekdir **midrār** aķıdıcı **mir‘āt** āyīne **mirķāt** nerd-bān **mirvaħa** yelpāze **mirvaħa-cŧnbān** yelpāze deperdici **mirbed** mīmiñ kesr ve sūkūnı ve bānñ fetħ ve sūkūnuyla Medīne ehālīniñ ħurma ķurudacaķ yerleri **mizmār** dŧdŧk ki ħalkŧ ālātındandır **mizāc** ŧabī‘at ve ħŧy **mizāc-dān** mizāc bilici **misās** yapıŧmaķ ve mŧcāma‘at ētmek **miskiyyŧ'l-ħitām** ħitāmı misklŧ **misk-i ezfer** ziyāde koķulu misk fārisīden mu‘arrebdir **miskīn** misk ile ālŧde dēmekdir ve faķīre daħı miskīn dērler fā’-ı meftŧħ bābında mufaŧŧal mŧrŧr ētdi **miŧķāt** ŧem‘dānda ve ķanādīlde yanān āteŧ ħıraĝ ma‘nāsına **miŧvār** bāzār ve ŧavar ŧatacaķ yer **miŧdāķ** bir nesneyi ŧaŧdīķ ēdici ŧey delīl ma‘nāsınadır **Miŧr-ı Ķāhire** ĝālib ŧehir dēmekdir **mizmār** at meydānı **mi‘rāc** ‘urŧc olunacaķ ya‘nī ħıķılacaķ maħall **mi‘yār** ‘ayār ma‘nāsına kile ve terāzŧ ‘ayār ētmek **mi‘mār** ta‘mīr ēdici **mıķna‘a** giyecekdir ki zenān ŧā’ifesi yaŧmaķ ēdŧb bŧrŧnŧrler ħimār ma‘nāsına **miķdām** cengde bahādırlık ve ĝayret ēden kimse **mıķrāz-ı inķirāz** inķirāz ve zevāl mıķrāzı **mıķnātīs** ma‘rŧf ŧaŧdır **miknet** ķuvvet ve ŧāķat **millet-i ya‘ķŧbiyye** yehŧd ŧā’ifesidir **minvāl** cŧlhalarıñ bezi ŧzerine bŧkdŧkleri ve

mişl ma'nasıyla müsta'meldir **minber** ma'rūfdur **minṭaqa** kemerdur ki bele kuşanurlar **min-ba'd** bundan sonra **minḳār** kuş kaḳardı **mihd**²²⁰ beşik gehvāre ma'nāsına **mihād** döşekler **mih-ter** gāyet büyük kimse **mihr** güneş ve maḳabbet ma'nāsınadır **mihr-i mu'accel**²²¹ 'avretleriñ mehridir ki bizim beldede kesim ta'bīr ederiz ve mehr-i bākī nikāḫa dērler **mihr-bān** maḳabbetlü **mihmān** misāfir **mihmān-nevāz** misāfir oḫşayıcı ya'nī talṭif ve nevāzişle misāfire ikrām edici kimse **mihmān-dār** misāfir tutucu **mühdī** 'alemdir zamm-ı mīm ile hidāyet edici **mīlād** mevlūd ma'nāsınadır **mī-güyem** söylerim **mīnā** şīşe **mīnā-puş** mīnā örtüklü **mīnā-fām** mīnā renklü **mīzān** terāzū **mīz-bān** misāfir **mīzāb** oluḳ navdān ma'nāsına **mīr-āḫūr** āḫūr büyüḡi ve re'īsi **miymenet**²²² ḫayrlu ve bereketlülük **mīrās** ma'lūmdur **mey-kede** mey-ḫāne **mī'ād** va'de etmek **mīşāḳ** 'ahd ma'nāsına **mīḳāt** vaḳt demektir

Bābü'l-mīmi'l-mazmūme

Mübeşşir kesr-i şīn ile müjdeci **mübeşşerun bi'l-cinān** fetḫ-i şīn ile cennet ile (42 b) müjdelenmiş **mübāşir** mübāşeret edici **mübāşeret** bir nesneye bi'z-zāt yapışmak **mübelled** keçelenmiş **mübrem** bükülmüş olan iki ipi büküb bir eylemek **mübāderet** sür'at etmek **mübālaḡa** ifrāt ma'nāsınadır **mübeyyen** zāhir olan nesne **mübāriz** cenḡi **mübāhī** iftiḫār edici **mübāhāt** iftiḫār ve öḡünmekler **mübāya'a** bey'leşmek **müteşerrif** şereflenmiş **mütevārī** gömülmüş ve setr olmuş nesne **müteyemmen** meymenetlenmiş **mütāba'at** tābi' olmaḳ **müttefiḳü'l-ma'nā** ma'nāsında ittifaḳ olunmuş nesne **mütün** cem'dir metn kitāblar **mütezáyid** ziyāde edici kesr-i yā ile ve fetḫ-i yā ile ziyāde olunmuş **mütemādī** 'ale'd-devām ya'nī her vaḳt **müterḳel** uzun ḫurma ağacı **mutaşavver** ḫayāl ve taşavvur olunmuş nesne **mütederri'ān** zırh giyimlüler **mütedāvil** elden ele geçici **mütebettī** helāk edici nesne **müteşa'ibe** dallanmış etrāflu demektir **müte'ahhid** bir nesneyi 'uhdesine alub iltizām edici **müteḡayyir** taḡyīr olunmuş bozulmuş nesne **müte'addide** şayılmış nesne **mütemevvil** māl-dār ḡanī demek **mütevceh** teveccüh edici **müteḳaddimīn** selefde geçmişler **müte'ahḫirīn** şoñradan gelenler **müteşābik** ḳarışmış ve birbirine girmiş ve ḫaşma ve akḫrabāya da dērler **mutaraşşid** gözēdici **müteraḳḳıḫ** yine gözēdici demektir **mütimm-**

²²⁰ **Mihd** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **mehddir**. Metinde esreli mīm kısmında **mihd** olarak geçmektedir.

²²¹ **mihr-i mu'accel** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **mahr-ı mu'acceldir**. Metinde esreli mīm kısmında **mihr-i mu'accel** olarak geçmektedir.

²²² **Miymenet** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **meymenettir**. Metinde esreli mīm kısmında **miymenet** olarak geçmektedir.

i **merām** merāmı tamām edici **mütefākım** ulu olucı nesne **müteşa‘‘ib** zahmetlü ve güc olucı iş **müteşa‘‘id** şu‘ūd edici yukarı çıkıcı **müteķallid** kılādelenmiş **müteķalliden** **bi’s-suyūf** kılıçlar ile kılādelenmiş kılāde gerdānlığa ve zīnet için boynuna aşdıkları nesneye dērler **müttehīd** birlik ve ittifāk edici **müte‘ālī** zātı ‘ālī olucı **mütevārid** vürūd edici nesne **müteneffih** üfürülmüş ve şişmiş **mütenāvil** yiyici ekl edici **müteķārib** karīb olucı **müte‘ākīb** bir nesne ‘akabından gelici ve bir kimseniñ terkisine binici **mütefāvit** ayrılmış ve ba‘īd olmuş **mütevaķķıf** tırucı **mutazammın** bir nesneniñ zāhir ve bātınıñı müştemil olmuş nesne **müte‘atıf** şuşamış **müte‘accin** hamīrlenmiş **müte‘azzir** ‘özürlü **müteħayyir** hayretde kalmış **mutaşaddī** ta‘addī edici demekdir **mutazarri‘** niyāz edici **müteħayyile** hayāl edici **müterākım** kat kat yığılmış **müttekā’** tayanacak nesne **müsūl** kimseniñ karşısında ayak üzre tırmak ve oturur gibi yere yapışmak **mücmel** cümlelenmiş nesne **mücle** tahfif ile şol taşdır ki üzerinde misk ve oña şebīh nesne ezerler **mücellā** teşdīd ile cilālanmış ve revnaklı nesne **mücennede** cem‘ olmuş ‘asker ve fi’l-ħadīs el-ervāh cünūdün mücennede **mücmere**²²³ buħūrdān **mücāhade** cihād eylemek **mücūr** koyunuñ karnında kuzunuñ büyük olması **mücāmī’** cem‘ edici **mücāveret** komşuluk **mücrim** günāh-kār **mücessem** cisimlenmiş **mücelled** cildlenmiş **müctemi’** cem‘ edici **muhallā** hulellenmiş **muhīf** ihāta edici kaplayıcı demekdir **muharrer** tahrīr olunmuş **muhāfaza** hıfz etmek **(43 a)** **muhāsibān** hisāb ediciler **muhterem** hürmetlü **muharremāt** harām olan nesnelere **muhaddīs** ħadīs-i şerīf rivāyet edici **muhakkar** tahķīr olunmuş ħor görülmüş kimse **muhakķıķ-āne** tahķīķ edilecekle **muhannā** ħinnālanmış ħinnā zenān tā’fesi ellerin boyadıkları nesnedir **muhāk** ayın āhiri üç gün **muharrik** depredici **muhammed** sūtūde ya’nī ögülmüş **muhrim** rāniñ kesr ve sükūnuyla iħrāmılanmış **muhāşşī** ħāşīye edici **muhāsebe** hisāb etmek **muhākī** ħikāyet edici ve beñzeyici **muhakkiye** daħı beñzeyici demekdir **muhārib** cengci **Muhteşem-i Kāşī** muħaddīsīnden bir zāt **muhakķıķ** tahķīķ edici **muhāşşal** ħāşılı ve netīcesi demekdir **muhācān** muhtāclar **muhavvilü’l-ahvāl** kullarınıñ ħāllerini tahvīl edici döndürücü zāt-ı vācibü’l-vücūd **muhār** seçilmiş begenilmiş **muhbir** haber verici **muhaddere** mestüre ve ehl-i perde **muhtefi** gizleyici **muhtelife** ihtilāf olunmuş nesne **muhātab** ħıtab olunan kimse **muhalliş** ħulūş şāhibi muħallişān cem‘i **muhālif** bir şey’iñ ħayrı ve ħilāfına olan nesne **muhayyele** ħayālī olunmuş nesne **muhtelefon** ihtilāf olunmuş nesne **muhtaşar** kısa ya’nī tafşilsiz demek

²²³ **Mücmere** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **micmeredir**. Metinde ötreli mīm kısmında **mücmere** olarak geçmektedir.

muhtell ihtilâl bulmuş nesne **müdrîke** idrâk êdici idrâk añlamak **müdir** idâre êdici **müdebbir** tedbîr êdici müdebbirân cem'î **müdevât** devâlar dermânlar **müdhîse** korkuducu nesne **müdde'î** da'vâ êdici kimse **müdde'â** da'vâ olunan nesne **müddetü'l-ömr** ya'nî 'ömr içinde **müdekkîk** diğkatlu kimse **müdfi'ât** def' êdici nesneler **müdüfa'a** def' etmek **müdhâle** dahl eylemek ya'nî ilişmek **müzekkir** kesr-i kâf ile zîkr êdici ve êtdirici **müznib** günâhkâr müznibîn cem'î **murtafavî** 'Alî ražya'llâhü 'anhü hâzretine mensüb **murtafavâ**²²⁴ râzî olunmuş kimse **mürtafavâ** çıkılmış mevzi' irtikâ çıkmağ şu'üd ma'nâsına **murtâz** ehl-i riyâzet ve zühd ve vera' şâhibi murtâzân cem'î **mürtefi'** irtifâ' bulmuş ve 'âlî **murzi'a** meme emdirici 'avret rez' ve rezâ' ma'nâlarına **murağğâ'** mîmiñ zammı ve rânîñ fetğ ve teşdîdiyle yamalu câme **mürde-dilân** gônülleri ölmüş kimseler **mürğ** kuş mürğân cem'î **mürür** geçmek **mürhefat-ı hindi nijâd** hindi kılıcdan 'ibâretidir **murabba'** dört köşeli **mürtecâ** umulmuş nesne ve te'hîr olunmuş ma'nâsına **murâdât** murâdlar **murağğâş** ruğşatlanmış **murâfağat** refîklik **mürüret** geçmek mürürdan olmalı **mürâca'at** dönmeğ **müretteb-sâz** tertîb süzüci **mürsil** kesr ve sükün-ı sîn ile irsâl êdici **mürsel** irsâl olunmuş sîniñ fetğ ve sükûnuyla **mürâ'ât** hürmet ve ri'âyetler **müzd** kirâ **müzd-ker** ve **dahî müzd-kâr** kirâcı demektir **müjgân** ve dahî müje göz kipriğı **müzil** izâle êdici nesne **müzeyyen** zînetlenmiş **müzahrefe** ufağ tefek hasîs nesne **müsâvât** beraberlik **müstes'ad** sa'îdlenmiş **müstağim** toğrı **müstağkem** istiğkâm bulmuş metîn ve muğkem **müsâbağâ** bir umürda sebğat êdüb ilerü iş işlemek **(43 b) müsağğar** teşhîr olunmuş **müstezâd** ziyâde olmuş ve artmış nesne **müsâ'ade** yardım etmek mu'âvenet ma'nâsına **müsevvede** kararılmış nesneye dêrler **müsevveme** mîmiñ zammı ve sîn ve vâviñ fetğ ve teşdîd ile güdilen atlar kemâ kâl 'azze ve cell ve'l-ğayli'l-müsevveme²²⁵ ve 'alâmet ma'nâsınadır **müsta'id** hâzırlanmış ya'nî bir nesneye kesb-i liyâğatla hâzır olucu **müste'âr** bir nesne 'âriye tarîkiyle elde bulunmağâ dêrler **müstağbel** geleceğ nesne **müstevda'** vedî'a olunmuş ya'nî işmarlanmış **müstelzim** muğtezî ma'nâsınadır lâzım olmuş nesne **müstevli** bir nesneniñ gâyetine erişici **müstağrîğ** garğ olmuş **müstağni** ğınâ gösterici **müsta'lât** 'âlî nesneler **müsebbiğâ** sebbâbe barmâğı **müskit** iskât êdici **müstemirren** devâm üzre her zamân demektir **müsâra'at** sür'at eylemek **müsellem** teslîm olunmuş **musatğğâğ** sağğlu tûl ve 'arz ve 'umğ şâhibi **müstemi'an** işidiciler **müstmend** fağr **müsri'an** sür'at ve gayret êdiciler **müstağğkân** müstağğklar **müsâfir** sefer êdici **müsned** isnâd olunmuş

²²⁴Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

²²⁵Kuran kerimden bir âyettir. " salma atlar " (14), Âli İmran suresi.

nesne **müstedir** uzanıcı ve tolaşıcı **mutsaṭāb** ṭayyib olmuş nesne **müstaḥzarān** hazırlanmışlar **müstaḳırr** kararlaşmış **müşt** yumruḳ **müstemil** cem‘ edici **müşābik** kalbur ve aḡ resminde toḳunmuş nesnelere derler **müşennef** küpelü **müşennef-sāz** küpe düzici **Müşterī** seb‘a-ı seyyāreden bir yıldızdır ve māl şātun alıcı daḡı müşteridir **müşterā** şatun alınan nesne **müşārün-ileyh** zıkrı mesbūk zevāt-i ‘izāmıñ tekrār nāmı beyān olunmaḳ ĩcāb êtdikde müşārün-ileyh yazarlar bayāḡı kimselere merḳūm ve mūmā-ileyh yazdıkları gibi **müşārün bi’l-benān** barmaḳ ucuyla işāret olunmuş ya’nī barmaḳla gösterilmiş meşhūr kimse **müşkil** güc iş **müşkil- (gü)şā** müşkil açıcı ḡall edici **müşṭāḳ** bir nesneniñ neyl ve vuşūluna ziyāde iştiyāḳlı ya’nī isteklü kimse müşṭāḳān cem‘i **müşābehet** beñzemek **müşaḡḡaḡ** şahşı zāhir olmuş bilinmiş nesne **müşāhede** görmek **müşḡīn- nefesān** nefesleri misklü **müşerref** şereflenmiş **müşrik** vācib ta‘ālā ḡazretlerine şerīk isnād eden beynsiz gavur **müşābih** beñzeyici **müşeyyed** muḡkem **müşāreket** ortaklık **müşṭāḳḳ** toḡmuş müvelled ma’nāsınadır **müşevveş** ḳarışmış **muşallī** lāmıñ kesr ve meddīyle namāz ḳılıcı **muşallā** lāmıñ fetḡ ve meddīyle namāz-ḡāḡ **muşaddıḳ** muvaḡḡid vezni üzre taşḡıḳ edici **muşırr** bir nesnede işrār ve ibrām edici **muşāḡabet** muşāḡıblık kimse ile şoḡbet eylemek **muşāfaḡa** vaḳt-ı bey‘ ve bey‘atda el ele ṭutuşmaḳ **muşāfaḡa** el ele ṭutub esenleşmek **muşādi‘** şol meydāndır ki pehlivānlar güreş ṭutarlar **muşannefāt** taşnīf olunmuş ḳitāblar **muşāhere (44 a)** bir ḳavmdan nikāḡ iḳün ḳız almak **muşarraḡ** āşḳāre olmuş nesne **muşādif** teşādūf edici **münāsece** rāst gelene dērler **muşammem** taşmīm olunmuş taḡmīm gibi **muşavver** ḡayāl ile bir şūret verilmış nesne **muşaffā** şāfi ve ḡālīş nesne **muḡārebe** kimse ile uruşmaḳ ve kimseye ser-māye verüb ḡāşıl olan fā’ideye ortak olmaḳ **muḡa-ı şanevberıyye-i ḳalb** çām meyvesi şeklinde bir pāre et olan ḳalb **muḡṭarr** nā-çār **muḡṭarib** ızṭırāblanmış rāḡatsızlığa ve telāşa düşmüş **Muḡer** zādıñ fetḡ ve sūkūnuyla ecdād-ı resūlü’l-lāḡındandır ‘aleyhi’s-selām **muḡırr** zādıñ kesr ve sūkūnuyla zarar edici kimse **muḡmaḡıll** zevāl bulmuş **muḡā’afa** kimseyi za’fa nisbet êtmek ve şol zırhdır ki ḡalkaları iḳişer geḳmiş ola **muḡḡıḳ** güldürici **müṭāla’a** bir nesneye muttaşıl nazar êtmekle bilmeḡe dērler **muṭā’** itā’at olunmuş nesne **muṭarraz** müzeyyen vezni üzre zīnetlü dēmekdir **muṭābıḳ** bir nesneniñ ṭıḑḳı ve ‘aynı olmaḳ **muṭma’in** sākin olmuş **muṭallā** ṭılālanmış yaldız ve sā’ir nesne sürülmüş şey’e dērler **muṭāraḡa** iki kimse ṭarafından münāzara söyleşmeḡe dērler **muṭavvelāt** uzunlar ya’nī tafşıllü nesnelere **muṭṭalı’** bir nesneye itṭilā’ kesb êtmış vāḳıf olmuş kimse **muṭaḡḡar** pāk olmuş nesne

muẓaffer zafer-yāb olmuş **muẓlim-hāne** karanlık yer **mu'tād** 'adet olunmuş nesne **mu'ādāt** gitmekler ve tiz çekmekler **mu'cizāt** mu'cizeler **mu'cize-nümā** mu'cize gösterici **mu'arīz** ta'arruz edici ya'nī bir nesneye **mu'asker** ordu 'asker cem' olduğu yerdir ki meşhūrdur **mu'ākib** 'akablayıcı verāsından gelici demektir **mu'allelün bi'l-'arāz** 'arāz ile 'illetlenmiş 'arāz marāza ve oña şebīh nesneye dērler **mu'āzade** birbirine mu'āvenet etmek ya'nī yardım eylemek **mu'ammer** 'ömürülenmiş **mu'allā** 'ālī olmuş **mu'teber** hürmetlü ve i'tibārlu **mu'azzam** ululanmış **mu'allā-sakf** sakfi 'ālī **mu'ākabe** 'akablaşmak ve birbiri terkisine binmek **Mu'īni'd-dīn Miskīn** muḥaddiṣinden bir zātdır **mu'āviyān** tevābi'-i Mu'āviye raẓiya'llāhū 'anhū **mu'takīb** terkiye binici **mu'tedil** i'tidāl üzre vasat-ı hālda ve kararında olan nesne **mu'ālece** 'ilac eylemek **mu'ciz-edā** mu'cize edālu **mu'ānid** 'inād edici **mu'teberāt** i'tibārlular **mu'āhede** 'ahdlaşmak **mu'ābir** 'ubūr edici ya'nī geçici **mu'tesif** zulm edici **mu'ānīk** mu'ānağa edici ki gerdenine şarılıb gürüşmekdir **mu'āmelāt** mu'āmeleler **muğaylān-zār** dikenlü yer ḥār-istān ma'nāsına **muğāk** çukur ve derin yer **muğāzīb** gāzab edici **muğber** kīnlü **muğtenim** gānīmetlenmiş māl-i gānāyime nā'il olmuş **müftereyāt** iftirālar **müfliḳ** pek 'acīb iş işleyici kimse ve ağac budağına dērler ki yarub iki pay edeler **müfevviẓ** vāviñ kesr ve teşdīdiyle tefvīz edici umūrını kimseye ısmarlayıcı **müfevvez** vāviñ feth ve teşdīdiyle tefvīz olunmuş nesne **müfterez** farz olmuş nesne **müfriṭ** ifrāt edici **müfareḳat** ayrılmak **mufaşşal** tafşillü²²⁶

(Bābü'n-nūni'l-meftūḥa)

(44 b)²²⁷ **nā-dān** bilmez **nāḳūs** çañdır ki kiliselerde i'lān-ı vaḳt için ururlar **nā-mübārek** mübārek olmayan meymenetsiz nesne **nā'ibe** muşbet ve her gün tutan sıtmaya dērler nevā'ib ve nā'ibāt cem'leridir **nādī** meclis **en-nār vele'l-'ār** āteşi kabūl edüb 'ārī kabūl etmeyiz demektir **nāḳid** şarrāf **nāṭūr** bāgbān **nāziş** ism-i maşdardır nāz ediş nāz eylemek demektir **nā-hem-vār** uyḳunsuz düzensiz **nātire** 'uluv **nām-zed** ad urıcı **nābiḡa** āşkāre etmek **nā-būd** olmamış **nā-çiz** bir şey degil **nāzır-güdāz** göreni yakıcı **nāşirü'l-kerem** kerem taḡıdıcı mebzülü'n-ni'am kimse **nā'im** uyucu **nā-be-kār** tenbel ve işsiz kimseye dērler **nāzır-firīb** gören kimseyi meftūn edüb aldayıcı **nā-dürüst** toḡrı degil **nā-sezā** lāyıksız nesne **nāmūs** 'ār **nā'il** erişici muẓhir ve vāşıl ma'nāsına **nāmūs-ı ekber** nām-ı Cebrā'til 'aleyhi's-selām **nāfiz** geçici **nā-ḥudā-ters** allāhdan ḳorḳmaz **nā-ḥudā** gemici **nā-tıraşide** şıḡanub yonulmamış **nāciye** necāt bulucu

²²⁶Bu bölümün devamı metinde bulunmamaktadır.

²²⁷85-86 sayfaları metinde bulunmamaktadır.

nāzil nüzül edici **nāṭık** nutk eden kimse **nāvek** ok temreni **nāy** kâmiş **nā-pāk** murdâr **nāṣī** neş'et ya'nî zuhūr edici **nā-gehān** añsızdan baġteten **nāķıṣ** noķṣān nesne **nā-müvecceh** vech vèrilmemiş nesne **nā-şinide** işidilmiş **nāfile** şol 'aṭıyyedir ki lā 'an-vücüb ola ve nāfile veled-i veledede daġı dèrler **nā-gāh-gīr** añsızdan tutucu **nāme** mektüb **nāfi'** fā'idelü nesne **nā-bāliġ** yetişmemiş ya'nî kemāla resīde olmamış **nā-halef** şoñsuz **nā-ķa'r-yāb** dibi bulunmaz dıbsız demekdir **nā-kes** başı aşıġı kılmaġa ve baġıl kimseye dèrler **nā-merd** deniyü't-ṭab' kimse **nā-ġoş** ġoş degil **nā-be-dīd** görünmez **nāliş** ism-i maşdardır inleyiş demekdir **nā-binā** görmez gözsüz demekdir **nāsūt** bir 'ālemdir **nāmiye** bāġ çubuġı **nāķa-ı** **ķuşvā** cemmāze-i ġazret-i peyġam-berdir şalla'llāhu ta'ālā 'aleyhi ve sellem **nāfizü'l-ġükmi** ġükmi geçici **nā-murād** murādsız **nāfir** nefret edici **nāķur** boynuz **nāşiye** alın cebhe ma'nāsına nevāşī cem'î **nebiyye** nebīniñ te'nīşi **nebīre** oġul oġulu torun **ne-būde** olmadı **nebāt** bitici nesne **nebāhet** şeref ve iştiġār **nebī** peyġam-ber 'aleyhi's-selām **nebevī** ġazret-i peyġam-bere mensüb **nebātü'n-na'ş** yabrūġü's-şanem dèrler insān şüretinde olur nebātātındır **netice** bir nesneniñ zübde ve ġulāşası netāyic cem'idir **neşr** mevzūn kelāmıñ ġayri **nec nec**²²⁸ zehī zehī ve ġoşā ġoşā demekdir **necm** yıldız **necm-i sākıb** parlak ve şevķlü yıldız **necīb** nesli pāk ve kerīmü'n-nefs kimse ve deveniñ bir adına necīb dèrler **naġnū** biz fārisīde mā dèrler **neġr** boġazlamak **neġs-i ekber** büyük neġs **naġl** 'arabīde ġurma aġacı ve fārisīde şol aġaca dèrler ki ġül ile ve sā'ir nesnelere ile tezyīn ederler ve faķīr istanbulda görmemişdir bir büyük bal mumunu tezyīn ederek düġünlere ġötürürler ve oña pīrāye-bend olan kimseye naġl-bend dèrler **naġl-berter** ġāyet yüksek aġac **naġcīr** av şayd ma'nāsına **neġāyib** ķorķak kimseler cebān ma'nāsına **naġl-istān** ġurmalık **naġl-i berūmend** meyvelü (45 a) meyve-dār ġurma aġacı **nedāmet** pişmānlık **nezr** allāh için bir 'ibādeti 'uhdeye almak **nergis** bir çiçekdir türkīde zerrīn ķadeġ dèrler şu'arā maġbūblarıñ çeşm-i ġumār-ālūdın oña teşbīh ederler

Nergisi çeşmiñe dedim beñzer

işidenler dèdi ve fīhi nażar)

ner erkek ve deryā mevci ma'nāsındır **nerre-şīr** erkek ve yavuz arslān **nerm** yumuşak nesne **nejād** aşl ve neseb ma'nāsına kesr-i nūn ile daġı luġatdır **nezilān** nüzül edenler **nezd** 'ind ve ṭaraf ma'nāsına **nezār** ġaķīr olmak **nesl** veled **nesīl** şol baldır ki süzilüb mumundan ayrılır **nesy** unutmak **nesak** feteġāt ile ṭarīķ **nesh** zā'il ve taġyīr kılmaq

²²⁸Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

nesīm hūb ve mülāyim rüzgār **nesīb** vālidesi cānibi tāhir olan kimse **nesāyim** nesīmiñ cem‘i **neseb** soy **nesebiyye** aşl ve soya müte‘allik nesne **nesic** tokunmuş **nesrīn** beyaz gül ve bir beyaz çiçekdir dērler **neşābe** pertāv okı **neşide**²²⁹ dinilmiş ve gāzel **neşr** tağıtmak **neşāt** kalbda vāki‘ olan ferah ve sürūr **neş’et** zuhūr **neşv-nümā** artıcı ve tarāvet kesb ēdici demekdir **naşr** şādīñ sūkūnuyla yardım **naşīr** yardım ēdici **naşş** nazm-ı kerīm ve sürmek ve seyr-i şedīd ve ref‘ ve her nesneniñ müntehāsı **naşb** bir nesneyi yere dikmek ve kimseyi bir umūr üzerine komağa da dērler **naşāyih** pend ve naşihatlar **naşl** nāmlu kılıc ve bıçak ve ok temreni ve süñgü **naşārā** millet-i mesīhīyye **naşrāniyyet** naşrānīlik **naşīb** bir nesneden degen hisse ve havza ve kurulmuş duzağa dērler şirk-i manşüb ma‘nāsına **nađīr** tazelik ve tarāvet kesb etmiş **neđāret** tazelik **nażide** tokunmuş ve dikenini pāklanmış **naţ’** mefrūşātdan bir nev‘ nesnedir **nazm-ı kerīm** Kur‘ān-ı ‘azīmü’s-şān nazm-ı kelām-ı mevzūn **nezzāre** bakmak **nazar-kerde** nazar etmiş **nazar-endāz** nazar şalıcı **nazar-ı daķīka-bīn** diķkatla görücü nazar ya‘nī kemāl-i diķkat şāhibi olan nazar **nazar-ı im‘ān** diķkat nazarı **nazar-gāh** nazar yeri **na‘l** ayağa giyilen nesne **na‘l-i bāzgūne** hīleye dērler ki izini billū etmemek için bir maħalle arka üzre gidüb ayağın ‘aksine başmaķdır **ne‘üzü-billāh-ı ta‘ālā** Hakk Ta‘ālā hāzretlerine şıgınıruz **na‘ş** içinde meyyit olan tābūta dērler meyyit olmazsa serīr dērler **na‘t** bir nesneniñ şıfatı ve bir nesneyi vaşf etmek **nağme** maķām ile ırlamak nağamāt cem‘i **nağme-sāz** nağme düzici **nefis** hāş ve a‘lā **nefir** bölük ve cemā‘at ve zıkr olunan cemā‘atdan illerü çıkan kimseler **nefrīn** ‘adāvet ve bed söylemek merā dūşnām fermā bed ve ger nefrīn du‘ā güyem **nefehāt** rāyihalar ve kıt‘alar **nefha** üfürmek **nafaķa** rızķdan olan hisse **naķş-bend** naķş bağlayıcı **naķd** akçe **naķd-ı mağsūs** haşarlu akçe **naķķād** şarrāf naķķādān cem‘i **naķdīne** naķd olmuş **naķale** naķl ēdiciler **naķz** bināyı yā ipi yā ‘ahdi bozmaķ **naķāyış** ‘ayıblar ve eksilmek ve eksiltmekler **naķl** bir söz naķl etmek yā bir maħalle göçmek **naķī** (45 b) hāliş **neked** hayrsız **nemī-keşt**²³⁰ çekmedi demekdir **nemek** tuz **nemekīn** tuzlu ki hālāvetlū demekdir **nemek-rīz** tuz akıdıcı **nemek-be-ħarām** ni‘met inkār ēdici **nem-nāk** nemlū nesne **neng** ‘ār **nev** yeñi **nev-‘arūs** yeñi gelin ‘arūs güvegiye ve geline derler müşterekdir **nevbet-zen** nevbet urucu **nev-hīz** yeñi kalkıcı ve yeñi ürperici **nev-res** ve **nev-resīde** yeñi yetişici demek dirler **nevha** feryād **nevha-kerd** feryād ēdici **nevād** cevherlū temür **neverd** dürmek ya‘nī tay eylemek vaşf-ı terkībī isti‘māl olunur şahrā-neverd şahrā tay ēdici demekdir **nevend**

²²⁹Sözlüklerde şinide olarak geçmektedir.

²³⁰Metinde verilen anlama göre kelime **nemī-kuşid** olması gerekir.

çapkun hayvân **nevâzih** şu ericiler **nevâl** ‘atâ ma‘nâsınadır **nevâyiḥ** nevḥalar **nevâ‘î** bir nesneye meyl etmek **nevâhî** nâhiye cem‘î taraflar demektir **nevâziḥ** ism-i maşdardır talṭif édiş oḥşayış demektir **nevâz** oḥşayıcı ma‘nâsıyla vaşf-ı terkîbî isti‘mâl olunur dil-nevâz gibi **nevâhî** nehyler **nevmîd** ümîdsiz kimse **nevâdir** nâdiriñ cem‘î **nev-sâl** tıfl **nâvek** kılıc ve nîze gibi nesnelere ucu **nev-bâve** meyve turfandası **nevâ-senc** nağme urucu **nevâziḥ** medîneniñ şu çekecek develeri **nev-zuhûr** yeñi çıkma ve yeñi icâd **nevâh** beş dirheme dârerler **nevâ** nağme ve naşîb **nev-bâve-çîn** turfanda meyve devşirici **nevr** ağac çiçegi **nevâ-zen**²³¹ nağme urucu **nehhâb** yağmacı ve gâret-ger kimse **nehc** tarîk yol ma‘nâsına **nehâr** gündüz **nehz** depretmek **nehze** deve (h)örgücü ve kaşşâb koyunu önünce giden kösem **nehr** ırmağ ki şu aşar **neyyir** ziyâde nûrlu yıldız **ney-sitân** kamışlık **neyâm** kın gılâf ma‘nâsına

Bâbü'n-nûni'l-meksûre

Nihîr²³² **niḥle** nûnuñ kesri ve ḥânîñ fethiyle millet ve tarîk ma‘nâsına **niḥvet** gurûr ve tekebbür ve serkeşlik **niḥvet-pezîr** naḥvet kabûl édici **nidâ** âvâz şavt ma‘nâsına **nizâ‘** ḥuşûmetle çekişmek **nisbet** müntesib kılmak kimseye bir nesne isnâd eylemek **nisvân** nisânîñ cem‘î ‘avretler **nisyân** unutmak **nişîmen-gâh** oturacak yer **nişeste** oturmuş **nişf** yarı **nişâb** şol miqdâra dârerler ki mâl oña érişdikde zekât lâzım olur ve bıçak şapına nişâb dârerler **ni‘me'l-vekîl** ne güzel vekîl **ni‘me** nûnuñ kesr ve sükûnuyla maḥâm-ı medḥde isti‘mâl olunur bir kelâmdır cây-ı zemde bi’s ta‘bîri gibi **ni‘me'l-me‘âb** ne güzel eglenecek yer **ni‘met** ḥûb oldı demektir ve mâl ma‘nâsına **nifâk** münâfikiñ fi‘li **niḳâve** seçilmiş ve mümtâz ve naḳî ve nazîf **niḳâbet** bir kavmiñ kefilligi ve re’îsliği **nigûn-sâr** aşığı sürülmüş ḥor ve zelîl olmuş **nikbet-fercâm**²³³ şöñi ummayıcı **nigeh-dâr** ḥıfz tutucu **nigeh-bân** gözédici **nikâye** katl eylemek ve yaralamak **nikâl** çengel-i ‘azâb **nigâste** naḳş olmuş **nigâr** maḥbûbe ve naḳşa dârerler **nikhet**²³⁴ ḥoş koğu **nikbet-medâr** umdurmayacak dirliklü **nigerân** bağıcı **nigâh** göz ucuyla bakmak **nigîn** yüzük kaşı **nigârende**²³⁵ (46 a) **nigâr-ḥâne-i çîn** ḥiṭâ vilâyetiniñ nigâr-ḥânesi put-ḥânedden

²³¹ Nevâ-zen kelimesi metinde **nevâ-zende** şeklinde geçmektedir.

²³² Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

²³³ Nikbet-fercâm kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **nekbet-fercâmdır**. Metinde esreli nûn kısmında **nikbet-fercâm** olarak geçmektedir.

²³⁴ Nikhet kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **nekhettir**. Metinde esreli nûn kısmında **nikhet** olarak geçmektedir.

²³⁵ Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

‘ibāretidir **nivīd**²³⁶ yazmak **nivīs**²³⁷ yaz demektir **nivište**²³⁸ yazılmış **nihād** tabī‘at **nihāl** fidān **nihšetüh el-ḥayye** yılan şokması **nihmet** kemāl-ı himmet ve ḥarīşlik **nihāde** konulmuş **nihāyetü'l-emr** ‘ākibet-kār **nihān** gizlü **nīl** çivīd **nīl-gūn** çivīd renkli **nīk-nihād** hoş huylu ve güzel tabī‘atlu **nīm-şüküft** yarı açılmış **nīm** yarım **nīm-keşide** yarı çekilmiş **nīm-bismil** yarım boğazlanmış **nīm-mürde** tamām canı çıkmamış yarım ölmüş **nīm-ka-dem** yarım ayak **nīrū** kuvvet ve şevket **nīze** süñü **nīk** eyü hūb ma‘nāsına **nīst** yok **niyābet** vekīllik **nīz** daḥī demektir **nīk-terīn** gayet eyü **niyāz-mend** niyāzlu ricā edici kimse **nīze-dār** süñü tutucu **nīk-h‘āhī** eyü isteyicilik **nīk-vār** hoş hazm olucu

Bābü'n-nūni'l-maẓmūme

Nübüvvet peygām-berlik **nücūm** yıldızlar **nūḥūset** naḥşlik ki sa‘īd olmamak **nuḥbe** seçilmiş **nuḥustīn** pīşīn **nüdemā** nedīmler muşāḥibler **nüzūl** inmek **nüzl** zāniñ zamm ve sükūnuyla şol nesnedir ki bir menzile konacak kimse için ihzār ve tedārük olunur ordularda olan **nüzl** emīnī budur **nüzl-i mihmānī** misāfir için **nüzl** **nūsūr** taḡıtmak **Nüstūrā** nām-ı rāhib **nuşret** yardım **nuṭāk**²³⁹ kemer **nuṭāk-bend** kemer bağlayıcı **nuṭfe-i tāhire-i muḥammediyye** ḥazret-i Muḥammediñ māye-i tāhire-i vücūd-ı ‘abīr-ālūdları olan menī **nuṭk** söylemek **nu‘ūt** vaşflar **nu‘ūmet** nāziklik ve yumuşaklık **nu‘āme** deve kuşu **nu‘ās** uyku **nüffāk** gāyet fitenci kimse **nüfūz** geçmek **nuḳalā** nakl ediciler **nuḳab** niḳābīñ cem‘i **nuḳre-i şāf** ḥāliş gümüş ifaḡı **nuḳūş** naḳşīñ cem‘i **nuḳabā** vekīller ve re‘īsler **nuḳūd** naḳd aḳceler **nükte**²⁴⁰ **nümūdār** gösterici **nümūde** ve **nümāyende** gösterilmiş **nümāyān** zāhir **nümūne-nümā** nümūne gösterici **nümāyiş** gösteriş **nūr-pāş** nūr saçıcı **nūr-ı zulmet-sūz** zulmeti yakıcı ve maḥv edici nūr **nūr-pūş** nūr ile örtünmüş nūra müstaḡrak demektir **nūr-ı sehāl**²⁴¹ **nüvvāb** nā‘ibler **nūr-efşān** nūr saçıcı **nūrānī** nūra mensūb **nūr-sirişt** nūr tabī‘atlu ya‘nī nūrānī demektir **nūḥūft** gizlü **nūhze** fırsat **nūhzat** hareket

Bābü'l-vāvi'l-meftūḥa

²³⁶**Nivīd** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **nüvīddir**. Metinde esreli nūn kısmında **nivīd** olarak geçmektedir.

²³⁷**Nivīs** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **nüvīddir**. Metinde esreli nūn kısmında **nivīs** olarak geçmektedir.

²³⁸**Nivište** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **nüviştedir**. Metinde esreli nūn kısmında **nivište** olarak geçmektedir.

²³⁹**Nuṭāk** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **niṭākıdır**. Metinde ötreli nūn kısmında **nuṭāk** olarak geçmektedir.

²⁴⁰Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

²⁴¹Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

Vākı'a-ı hā'ile şiddetlü ve k rkuducı vākı'a **vālid** veled şāhibi peder **vālide** ana **vā-Abde'l-muṭṭalibāh** vāh 'Abde'l-muṭṭalib hā'-ı nedbe d rler ceze' i ın **vālā** yukaru **vel'uhdet ** **'aleyhi** 'uhde onuñ  zerinedir T rk e vebāli onuñ boyununa d rler **vār ne** Őu'm ve ma'k s **vāsiṭat 'l-'aḳd**²⁴² **vāye-g r** hiŐe t tucı **vācib 'l-ittibā'** tābi' olmak ve itā'at eylemek vācib ve lāzım olan nesne **vārid** gelici nesne **vāridāt** ta'āqubıyla gelenler **vāsiṭa** tavassuṭ  dici **vācib 'l-vuc d** zāt-ı z 'l-celāl hāzretleridir 'azze Őān h **vāhid** bir **vāşıl** yetiŐici ve kavuŐucı **vāziḥ** āŐk re **vācibāt** vācibler **vākıf** bir nesneye (46 b) vuk f ve ittilā' kesb  dici kimse **vallāh  yef'al  m  yeŐā'** Hāḳḳ Ta'ālā bildigini iŐler **vālā-himem** himmetleri 'ālī **vā-beste** men ṭ ve merb ṭ ya'nī oña bağlu vāhāl **vāreste** kurtulmuŐ **vāzi'** bir nesneyi koıucı **vāsiṭ** k şid tavassuṭ  dici el i **vallāh  ta'ālā a'lem** c mleden ziyāde bilici Hāḳḳ Ta'ālā hāzretleridir celle Őān h **vāhime** vesvese **vāşik** viŐāḳ bend ma'nāsınadır kemā ḳāl 'azze ve cell feŐudd 'l viŐāḳ²⁴³ **vā-Ömerāh** ya'nī vāh 'Ömer bu hā dağı hā'-ı nedbedir **vebāl** Őaḳıl olub m nhażım olmamak ve naḥs yıldızlardandır zubāl dağı d rler

ey m neccim her  araf baña vebāl oldu ne s d

r y-ı h rŐide 'uṭārid na9ır olmuş olmamış

ve bir dağı boyununa aldıkları vebāl ki g nāhdır **vebā** meŐh r maraz-i m hlikdir **vetire** t riḳ ve y r Ő **veŐiḳa** h ccet-i mu'temed ve bir nesne muḥkem olmak **vesbe** Őıçramak **veŐşāb** mubālaėa ile Őıçrayıcı

Pertev-i iḳbāl dāred laėziŐ-i idbārḥā

Yek d  haṭve bāz-reften p r dihed veŐşābra

d Őmenden firār  den pāŐalara Őā'ibiñ bu ra'nā beytiyle ehl-i riya tesliyet-baḥŐ olurlar **veŐiḳ 'l-'ahd** 'ahdı muḥkem  dici h ccet **vech** y ze vichete d rler ve sebep ma'nāsına da gel r **vecih** y zde vecāhetl  ve yaĥaŐıḳlu kimse **veche-i yārān** yārān muvācehesinde huż runda demekdir **vecenāt** yañaḳ yumrusı **vaḥy** ilhām demekdir peygam-berān-ı 'ıẓām efendilerimize Cibril-i emin vāsiṭasıyla nāzil olan āyāt-ı keŐir 'l-berekātdır **vahŐet** vahŐilik ḥalka yağın olmağı istememek **vahŐet-ābād** vahŐet-istān demekdir **vehāmet** Őıĥlet ma'nāsına **vedī'a** emāneten bir maḥalle koıub iŐmarlanmıŐ demekdir **vedā'** Hāḳḳ Ta'ālāya iŐmarlayub emānet v rmek **Ved d** esmā'ullāhdandır maḥabbet  dici ma'nāsına **vedd** maḥabbet **vedād** yine maḥabbet **Verne** yoḥsa demekdir **varṭa** bataḳ ve tehlike varṭāt cem'ı **verd** g l **Varaĥa** 'amm-ı zāde-i Ḥadice-i K bra rażiya'llāh  ta'ālā

²⁴²Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

²⁴³Kuran kerimden bir ayettir." Bağlarını kuvvetlendirin (esirleri sıkıca bağlayın)." (4), Muhammed suresi.

‘anhā **varak** yaprak **verkā**’ tavklu kebüter ya‘nī boğazı halkalı güvercin **verā** half ve kuddām ma‘nāsına ezdāddandır **vezn** tartı **vezān** esici rüzgār **vesāde** yaşdık **vesme** rastık dedikleri boya ki kaşa çekerler **vesah** kir ve leke **vesvese-fermā** vesvese buyurucu ya‘nī vesvese getürici **vesile** bir tutanak **veşah** ‘Arabda tā’ife-i nisvān sāhtiyān üzerine boncuğ dizüb zīnet için gerdenlerine āvīze ederler **vaşl** yetişmek ve kavuşmak **veşāyā** vaşiyet ve tenbīhler **vaşī** vekīl ma‘nāsına **vaz’** bir nesneyi bir mahalle komak ve tarz ve tavr ma‘nāsına **vazī’a** vaz’ olunmuş nesne **vaz’-ı haml** veled toğurmak **vaşan** insānıñ oldığı yere dērler **vazīfe** şol nesnedir ki her gün ta’yīn oluna ta‘ām olsun sā’ir rızık olsun vezāyif cem‘i **va’d** kimseye bir nesne va’d edüb inandırmak **el-va’dü nāfiletün ve'l- incāzü farīza** va’d nāfiledir vefāsı farzdır **vegā** ceng **vefd** elçi **vefāt** ölmek **vefā-dār** vefālu kimse **veķāhat** kabāhat ma‘nāsına **vekiyye** kırık dirhemdir uķıyye gibi **vaķūd** odun haţab ma‘nāsına **vaķķād** mubālağa ile odunu çok vaķāyi‘-nūvīs vāķı‘ olan nesneleri yazıcı (47 a) **vaķ’a** vāķı‘ olan nesne ve uğraş hālinde birbiriyle toķuşmak **vaķfe-i hafīfe** az acık tırnak **vaķt-ı diger** gayri vaķt **veled** hāşıl olan döl müzekker ve mü’enneş ve müfred ve cem‘ ma‘nāsında isti‘māl olunur **velādet** toğmak **velīme** düğün ziyāfeti **velāyet** velīlik **veli-’ahd-ı taşarruf** umūr vekīli **velāyet-medār** velāyet tolaşacak mekānı **velāyā** velīlik demek olur **vehhāb** keşīrül-hibe **vehhāc** parlak ve yıldırayıcı **vehm-nāk** vehimlü vesveselü **veyl** cehennemde bir maķām

Bābü'l-vāvi'l-meksüre

Vitr tek **viche** isimdir teveccüh ma‘nāsına zamm-ı vāv ile dağı o ma‘nāya **vişāl** kavuşmak **vifāk** muvāfaķat **vikāye** esirgemek hıfz ve himāye ve şiyānet gibi **vīrān-sāz** vīrān düzici demektir

Bābü'l-vāvi'l-mazmūme

Vücūd-ı nāziket seniñ nazik vücūdñ demektir **vücüb** lāzım olmak ve düşüb ölmege dērler **vücüh** vechiñ cem‘i **vücüh-ı belde** beldenñ ekābirī **vühüş** vahşī cānverler **vürūd** gelmek **vüs‘at** geñişlik **vüşül** kavuşmak ve yetişmek **vuşlat** kavuşmaķlık **vuzū’** ābdest **vuzūh** āşikār olmak **vüfūd** elçiler **vufūr** bir nesne çok olmak **vuķū’** vāķı‘ olmak **vuķūd** od yalıñlanmak **vükelā** vekīller

Bābü'l-hā’i'l-meftūha

Hāle kameriñ etrāfında olan siyāhlıķdır ki ay ağılı dērler **hā’ile** korķuducu **hāşimī** Hāşime mensüb **Hārūnü'r-reşīd** hūlafā-yı ‘Abbāsīye’den bir zātdır **hazā fūrāk beynī** ve **beynek** seniñle benim ayrılmamıñ işte zamānıdır demektir **hāmūn** şahrā **hādimü'l-**

lezzāt mevtiñ künye-i bāridesidir **hādī** hidāyet edici **hebl** bāniñ feth ve sükūnuyla ana veledin yavı kılmak ve bī-veled olmak **hebā'en menşūr** telef ve zāyi' olmuş nesneye dērler **hebūn**²⁴⁴ yurğa deve **heceme** şol deve sürüsüdür aqallī kırk 'aded ola **hedāyā** hediyeler **hedef** ok nīşāni **hedm** yıkılıb hārab olmak **hezeyān** herze söylemek şayıqlamak **herc ü merc** tār ü mār dēmek **herze-dār** yave götürücü **herze-hā** herze çineyici **herze-kerd**²⁴⁵ **hezār** bin 'adediñ ismi ve bülbüle de hezār dērler **hejdeh hezār** onsekiz bin **hezār-āşnā** bin dostlı bī-vefā dēmekdir **hest-i kā'ināt** kā'inātuñ varlığı kā'ināt maḥlūkāt ma'nāsınadır **heşt** sekiz 'adediñ ismi **heft** yedi 'adediñ ismi **heft-iqlīm** yedi iqlīm **heft-māh** yedi ay **heftād** yetmiş 'adediñ ismi **heft-gāne** **helāhil**²⁴⁶ zehr-i kātıl **hem-pehlū** yan yana yakın oturmak **pehlū** qaburgalara dērler **hem-vāre** düzgün ve muttaşıl **hemāre** gibi **hemīşe** dā'im **hem-zebān** bir dil mütteftik sözlü **hem-nişin** beraber oturucu **hem-rāh** yoldaş **hem-rāz** sırdaş **hem-çü** mişl ma'nāsınadır **hem-dem** aḥbāb **hem-h'ābe** uykuda beraber ve muqīm ma'nāsına **hem-şire** kız qarındaş **hem-nefes** yārān hem-dem ma'nāsınadır **hem-meşreb** bir hūylu **hem-hāne** bir evlü **hem-kārān** işleri bir olanlar **hem-tā** beraber **hem-'inān** at başı beraber **hem-zānū** dīz-be-dīz beraber oturmak **hem-rikāb** üzengü beraber **heme (47 b)** kamu dēmekdir **hem-neseb** aşl ve şoyı bir **hemes** fethateynle fisiltı ya'nī gizlü söylemek **hem-ser** kafadār dēmekdir **hemīn** böyle **hem-destān** bir ḥāllu dēmekdir **hem-seng** ağırlıkda beraber **hencār** çarpıdır ki binālar kullanurlar **hengām** vaqit **hevā-zede** hevā urmuş kimse **hevā-gīr** hevā tutucu **hevā-dār** hevā tutucu hoş hevālu maḥall-i refi'e dērler **hevdec** üstü örtüklü meḥāfe **hevān** ḥorluk ve zillet **hevām** canavarcıklar **hevl-nāk** şiddetlü ve qorqulu nesne **heyulā** her nesneniñ mā yakūmü bihi ve her bir şey'iñ şüret etmezden evvel olan hey'et-i aşıyyesi **heybet** şükūh ve 'azamet ma'nāsınadır

Bābü'l-hā'i'l-meksüre

Hibe kimseye nesne baḥş eylemek **hicret** bir mekāndan āḥer maḥalle naql-ı kaṭ'ıdır **hicv-gū** hicv edici ya'nī kimseye qadḥ ve zamm edici **hidāyet** tevfiq **hirās** ḥavf ve ḥaşyet **hirāsān** qorqak **hirāve** kalın 'aşā ve serdeste **Hirāt** diyār-ı Hind'de bir beldedir **hizebr** zāniñ feth ve sükūnula nām-ı arslān **hilāl** ay gurreesi **himmet** iyilik isteyicilik

²⁴⁴Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

²⁴⁵Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

²⁴⁶Bu kelime metinde sayfa kenarında bulunmaktadır.

himem cem'î **himyân**²⁴⁷ kīse **himyānce** küçük kīse **hindū siyah** 'Arab **hiycā**²⁴⁸ ceng ve savaş **hizem** odun haṭab ma'nāsına **hī'et**²⁴⁹ **hī'āt** hey'etiñ cem'idir

Bābü'l-hā'i'l-mazmūme

Hübüt nüzül ma'nāsına inmek **hübün** deve **hücme-i ğayret** ğayret hücümü **hüş-yār** ayık 'aklı başında nā-hüşyār mest **hümāyūn** mübārek **hümām** ulu kişi **hümā** işidilmiş kuşdur ki ismi mevcüddür **hüş** 'aql **hüş-rübā** 'aql kapıcı mest edici nesne **hüş-mend** 'ağıllu kimse

Bābü'l-yā'i'l-meftūha

Yārā tākat ve kudret **yāsemen-feşān** yāsemen saçıcı yāsemen ma'rūfdur çiçekdir **yār-ı ğār** mağāra yoldaşı ve muḥibb-i vefā-dār ma'nāsına **yārī** dostluk **yāve-ġū** yāve söyleyici **yāve-dārī** yāve götürücü **yāve-ġüster** yāve döşeyici **ye's** nevmīd olmak ya'nī ümīdi kaṭ' étmege dērler **yäfte** bulunmuş **yāft** buldı **yāl ü bāl**²⁵⁰ **yāķūt-ı müzāb** zamm-ı mīm ile eryiici ya'nī ḥāliş ṭamla **yāķūt** **Yeşrib-zemīn** Medīne-i münevvere zemīni ve toprağı **yed-be-yed** el-be-el **yed-i beyzā** Mūsā 'aleyhi's-selāmıñ dest-i münevveridir ki ma'lūmdur

Bir tecellī idi mūsāya daḥı el vērđi

şecer-i ṭūr hemīşe yed-i beyzā vermez

yed-i mü'eyyed kavī olan el **yerā'a** kalem ve kāmışa da dērler

Devātım içre nihāl-i yerā'adan ğayri

şu kār-zārda maġrūs bir aġacım yok

yarlıġ fermān-ı pādişāhī **yaraķ** silāḥ ve tedārük-i sefer **yesār** şol taraf ve ğanī olmak **yesir** kolay **ya'süb** arı beyi bāl arısınıñ büyüklerine dērler **yāķīn** bir nesneye tamām-ı i'tiķād ve i'timāddır ki bir delil ile yāķīn ḥāşil olur **yāķāza** uyanıklık **yem-i 'aṭā** deryā vergili saḥī demekdir **yemīn** saġ taraf ve meymenettlü ve kuvvet **yemīn-i meymenet-ķarīn** meymenete muķārīn olan saġ (48 a) tarafı **yenbū'** şu kaynayan göze **yenābī'** cem'idir gözler demekdir **yevme tüblā** rüz-ı rüstā-ḥīz ya'nī kıyāmet günü **yevm-i işneyn** bazāertesesi **yehūd-ı bed-būd** bed olmuş fenā cüfd

Bābü'l-yā'i'l-meksüre

²⁴⁷ **Himyān** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **hemyāndır**. Metinde esreli hā' kısmında **himyān** olarak geçmektedir

²⁴⁸ **Hiycā** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **heycādır**. Metinde esreli hā' kısmında **hiycā** olarak geçmektedir.

²⁴⁹ Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

²⁵⁰ Metinde kelimenin anlamı verilmemiştir.

Yik²⁵¹ bir ‘adediñ ismi **yik-ğademe** müttefiğ demekdir **yik-laht** bir pāre **yik-tā** mümtāz ve şānīsi nādir demekdir **yikke-süvār** atluluğda bī-hemtā **yikke-tāz** yalnız yelici yektā demekdir **yik-sāle** bir yıllık **yik-müş** bir yumruğ ya‘nī bir avuc **yik-dil sepāh** gönülleri bir olan ittifāğlu ‘asker **yik-renk** bir renklü **yigāne**²⁵² nādirü'l-ağrān kimse **yik-rān** bir üslüb demekdir **yik-rūze** bir günlük **yik-çihet** bir taraf ve müttefiğ ma‘nāsındır

Bābü'l-yā'i'l-māzmūme

Yübüset kuruluş **yürā** görünür **yüsār** fağr **yüsr** kolaylık ve tāze hurma **yümn-i mağdem** teşrīf meymeneti **yünū**‘ meyve kemālin bulmak **yūh** güneş şems ma‘nāsına

---

²⁵¹**Yik** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **yektir**. Metinde esreli yā’ kısmında **yik** olarak geçmektedir.

²⁵²**Yigāne** kelimesinin sözlüklerde asıl yazılışı **yegānedir**. Metinde esreli yā’ kısmında **yigāne** olarak geçmektedir.

6. Sonuç

Türk edebiyatı tarihinde çok sayıda kültürel ögenin edebiyata katkısı olduğu için her zaman araştırılmaya ve incelenmeye değer kabul edilmiştir. Özellikle de İslamın kabulünden sonra başlayan Türk edebiyatı edebî yönden daha süslü ve derin bir hal almıştır. Öyle ki İslamiyet ile süregelen edebî devir, bu tezi kapsayan asıl dönemdir. Türklerin İslamiyeti kabulüyle beraber ilk önce Arapça, Türkçe üzerindeki etkisini göstermeye başlamıştır. İslamiyetin özünü, felsefesini ve gereklerini en doğru biçimde kavrayabilmenin bir gereksinimi olarak Arap diline en iyi şekilde hakim olma ihtiyacı doğmuştur. Bu gereklilik, İslam dininde çeşitli ilim ve bilim alanlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Edebî alanda ise dini anlaşılır hale getirmeye dayalı bilim dallarından birtanesi siyer ilmi ve siyer yazıcılığıdır. Siyer yazıcılığı, Hz. Peygamber'in hayatını inceleyen, başından geçen olayları, mucizelerini, açıklayan, aydınlatıcı bir alandır. Siyer yazıcıları eserlerini oluştururken genel olarak süslü bir anlatıma başvurmuşlardır. Özellikle Türk siyer yazıcıları Türkçenin, Arapça ve Farsça kelimeleri içinde çokça bulundurmasından kaynaklı olarak bu üç dili harmanlayıp kullanarak, dili daha da ağır olan eserler oluşturmuşlardır. Dolayısıyla bu Edebî-İslamî eserleri kolayca okuyup kavrayabilmeyi zor hale getirmiştir. Siyerin ortaya çıkışı, sözlükçülükte de yeni bir türün doğması için uygun koşullar yaratmış ve eser-yazar sözlükçülüğünde, siyer yazarlarının eserlerini analiz eden sözlükçüler ve sözlüklerin türemesini sağlamıştır. Çok sayıda eseri daha iyi anlayabilmek ve açıklayabilmek için eser-yazar sözlükleri oluşturulmuştur. Bu sözlükler, eserlerin içindeki kelimelerin Türkçe karşılıklarını vermeye yönelik yapıtlardır. Bu eserlerin en önemlilerinden bir tanesi, Abdülatif ibn Melek tarafından 1392 yılında yazılmış olan "*Luğat-ı Ferišteoğlu*" adlı ve manzum olan sözlüktür. Eser Arapça-Türkçe halinde yazılmıştır ayrıca amacı Kur'an-ı Kerim'de geçen kelimeleri incelemek ve Türkçe karşılığını bulmaktır. Aynı türde olan bir diğer sözlük ise Veysî tarafından yazılmış olan *Dürret'üt-tâc fi-sîreti şâhibi'l-mi'râc* adlı eserin sözlüğü olan "*Lugat-ı Siyer-i Veysi*"dir.

Lugat-ı Siyer-i Veysi'nin yazarı ve yazılış tarihi belli değildir. Araştırmalarımıza göre tek nüshası vardır. Eserin zahriyesindeki temellük kaydından, kağıt özelliklerinden Lugat'ın 18. Yüzyılın sonları ile 19. Yüzyılın başlarında yazılmış olabileceği tahmin edilebilir.

Eser, bir mukaddime ve kelimelerin sıraladığı bir bölümden oluşmaktadır. Hatime kısmı yoktur. Mukaddimedede eserin neden ve nasıl yazıldığı konusunda bilgiler verilmiştir.

Eserde kelimeler, sözlükçülük geleneğine uygun olarak önce elif-ba sırasına göre sıralanmış, daha sonra her harf de kendi içinde kelimenin ilk hecesindeki harekeye göre fetha, kesre, zamme biçiminde verilmiştir.

Mukaddimedeki bilgiye göre yazar, kelimelerin anlamlarını Siyer-i Veysî'de geçtiği cümlelere vermiştir. Bu yüzden kelimenin tüm anlamlarını yığılmayarak işlevsel bir sözlük hazırlanmıştır.

Eserin kenarlarında kelimelerin bulunması eserin yazıldıktan sonra yeniden gözden geçirildiğini gösterebilir. Yazarın bazı kelimelerin anlamlarını vermediği, ya da kelimelerin bugünkü telaffuzlarına göre farklı seslendirilmiş şekilde yer aldığı da görülmektedir.

Yazar birkaç yerde kullandığı kaynaklar hakkında bilgiler vermiştir. Ayrıca birkaç kelimedede kelimelerin ağızlardaki anlamalarını da eklemiştir.

Yazmanın bazı varaklarının eksik olduğu görülmektedir. Başka nüshası olmadığından bu eksikliklerin ne kadar olduğu konusunda bir şey söylemek mümkün değildir.

Lugat-ı Siyer-i Veysî adlı eser, sözlükçülük geleneğinde eser için yazılmış sözlüklere örnek olan önemli bir eserdir. Bu çalışmayla unutulmuş olan bir eserimiz daha, kütüphanenin tozlu raflarından gün ışığına çıkarılarak meraklıların hizmetine sunulmuş ve sözlükçülük tarihimize yeni bir eser eklenmiştir.

Kaynakça

- Akçay, Y. (2011). Doğuda ve batıda sözlükçülüğün gelişimi ve Osmanlı dönemi sözlük metinlerine genel bir bakış. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (4), s.281-300.
- Altun, M. (2011). *Hab-name-i veysi*. İstanbul: MTV Yayıncılık.
- Bingöl, Z. (2006). Sözlük ve sözlükçülük üzerine Bir araştırma. *Akademik Bakış Dergisi*, (9), s.197-206.
- Derleme Sözlüğü* (1965), Türk Dil Kurumu. Ankara. c.II, s.677-678.
- Devellioğlu, F. (2000). *Osmanlıca-türkçe ansiklopedik lûgat*. 7. baskı Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dilçin, C. (2009). *Yeni tarama sözlüğü*. Ankara: türk dil kurumu yayınları.
- El-harizmi, E. (1993). *Mukaddimetü'l-edeb*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- El-kavnavi, K. (1986). *Enisü'l-fukaha*. Cedde: el-Vefa Yayınevi.
- Ez-zehebi, M. (1993). *Siyer alam en'nubela*. Beyrut: Er'risale Yayınevi.
- Gültekin, H. (2013). *Nâbî, Zeyl-i Siyer*. İstanbul: Minval Yayınları.
- Hişam, İbn. (1992). *HZ. Muhammed'in hayatı (es-siret'ün-nebeviyye)*. (çev: İzzet Hasan, Neşet Çağtay), Ankara: Türk Tarihi Kurumu Basım Evi.
- Kanar, M. (1997). *İslâm Ansiklopedisi(Veysî)* . Eskişehir: Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] yayınevi.
- Kaplan, M. vd. (1980). *Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi*. İstanbul: Dergâh yayınları.
- Kartal, A. (2003). *Tuhfe-i remzi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kemikli, B. vd. (2011). *Türk İslâm edebiyatı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kılıç, A. (2007). *Türkçe-Farsça manzum sözlüklerden Tuhfe-i Şâhidî (Metin)*. Klâsik Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler, 2(4), s.372-409.
- Mahmud, K. (2005). *Divanü lugati't-türk*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Manzur, İ. (1919). *Lisanü'l-arap sözlüğü*. Kahire: Daru'l-Marif yayınları.
- Mehmet Han, M. (1950). *Seng-lah lugat-i Nevai* (yayınlayan: Besim Atalay). İstanbul: Tıpkıbasım, Yayınevi.

- Muhtar, C. (1993). *İki kuran sözlüğü lugat-ı ferîşteoğluve lugat-ı kanun-ı ilahi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı İstanbul.
- Öztürk, M. (2009). *Burhân-ı Kâti*. İstanbul: Türk Dili Kurumu Yayınları.
- Öz, Y. (2010). *Tarih boyunca farsça-türkçe sözlükler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sami, Ş. (2009). *Kamus-ı Türki*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Tergip, A. (2010). Siyer yazıcılığı ve türklerin siyer ilmine katkıları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(15), s.222-233.
- Usta, H. (2010). Sözlükçülük ve sözlük araştırmacılığı. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 7(2), s.93-101.
- Yaman, A. (2009). *İslâm Ansiklopedisi (siyer)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı [TDV] Yayınları.
- Yıldız, S. (2011). Seyyid İbrahim Hanîf'in siyer-i mekkî'sinin ve Veysî'nin siyer'inin mevlid bölümlerinin karşılaştırılması. *SDÜ Fen Edebiyat Sosyal Bilimler Dergisi*, (24), s.114-127.
- Yılmaz, N. (1999). Veysî'nin dürrer'üt-tâc adlı siyeri ve nüshalarının tanıtımı. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (8), s.36-43.